

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

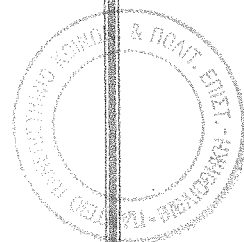
ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**ΝΕΟΙ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ – Η
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ**

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:
ΙΩΑΝΝΑ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ
(Α.Μ. 300Μ005)

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
Α. ΛΥΤΡΑΣ (Επιβλέπων καθηγητής)
Α. ΠΑΠΑΡΙΖΟΣ
Ν. ΚΥΡΙΑΖΗ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2002
ΑΘΗΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

(σελ.)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	9
Η ποιοτική μέθοδος στις κοινωνικές επιστήμες.....	10
Ποιοτική Συνέντευξη.....	15
Ανάλυση Λόγου.....	19
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	21
Α' ΜΕΡΟΣ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ.....	21
Αγορά εργασίας.....	21
Εκπαίδευση.....	28
Η επιστήμη της Κοινωνιολογίας.....	31
Β' ΜΕΡΟΣ: ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	37
Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	44
Η γενική όψη της ελληνικής οικονομίας και αγοράς εργασίας.....	44
Η κατάσταση στην αγορά εργασίας για τους νέους.....	51
Η διαμόρφωση της εικόνας της αγοράς εργασίας για τους απόφοιτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.....	54
Οι προοπτικές των κοινωνικών επιστημόνων στην αγορά εργασίας – Η περίπτωση της Ελλάδας.....	59

Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	68
Συμπεράσματα πάνω στην απεικόνιση της αγοράς και των προοπτικών απασχόλησης των κοινωνικών επιστημόνων.....	78
 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ.....	83
Εισαγωγικά.....	83
Παρουσίαση των κυριότερων θεματικών που αναδείχθηκαν.....	85
Παρουσίαση των μεταβλητών – Περιγραφή του δείγματος	106
 ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	118
 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	123
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	126
 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	130

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Κοινωνικός Αποκλεισμός και Μειονότητες» του Παντείου Πανεπιστημίου. Στόχος της είναι να καταφέρει να αναδείξει όλες εκείνες τις πτυχές που αφορούν στην εργασιακή ένταξη και απασχόληση των νέων κοινωνιολόγων μέσα τόσο από τις δικές τους απόψεις όσο και από τη συγκριτική ανάλυση αυτών με την κατάσταση που επικρατεί σύγχρονα στην ελληνική αγορά εργασίας.

Για την επίτευξη της ερευνητικής αυτής προσπάθειας διεξήχθησαν εννέα συνεντεύξεις ποιοτικής μορφής με συμμετέχοντες τους φοιτητές του τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Έλαβε επίσης χώρα η συγκέντρωση στοιχείων με τη χρήση ερωτηματολογίου ποσοτικής μορφής με στόχο την περιγραφή του συγκεκριμένου δείγματος. Οι μεταβλητές αυτές είναι οι παρακάτω: Εργασία, Τόπος Ανατροφής, Τόπος Κατοικίας, Έτος Σπουδών, Ηλικία, Φύλο, Πολιτική Ιδεολογία, Οικονομική Κατάσταση, Οικονομική Κατάσταση Γονέων, Επάγγελμα Γονέων και Μορφωτικό Επίπεδο Γονέων.

Νωρίτερα από την παράθεση και ανάλυση των στοιχείων της έρευνας, ακολουθεί η προσέγγιση της σύγχρονης κατάστασης στην ελληνική αγορά εργασίας, η οποία αποτελεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο καλούνται οι συμμετέχοντες να ενταχθούν και για το οποίο καλούνται να μιλήσουν στις συνεντεύξεις που έλαβαν χώρα. Η απεικόνιση της ελληνικής αγοράς εργασίας έλαβε χώρα μέσα από βιβλιογραφική προσέγγιση βασισμένη στη βιβλιογραφία, μελέτες της ΕΣΥΕ και της ΙΝΕ/ΓΣΕΕ καθώς και έγγραφα του Υπουργείου Εργασίας και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η προσέγγιση αυτή φανέρωσε το γεγονός της διαρθρωτικής ανεργίας των πτυχιούχων της χώρας, κυρίως των νέων και των γυναικών. Επιπρόσθετα, ενώ μέσα στο πλαίσιο της ραγδαία αναπτυσσόμενης ελληνικής οικονομίας το γενικότερο κλίμα

που επικρατεί στην εγχώρια αγορά καταδεικνύει ευνοϊκές προοπτικές για την συμμετοχή και ανάπτυξη των πτυχιούχων στο εργατικό δυναμικό, σημειώνεται το γεγονός των δυσμενών συνθηκών κατά την πρώτη είσοδο στην αγορά για τους νέους αποφοίτους της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η παρουσίαση και ανάλυση των δεδομένων της έρευνας οδήγησαν στα παρακάτω βασικότερα συμπεράσματα: Τα υποκείμενα προσλαμβάνουν την αγορά εργασίας της χώρας ως χώρο έντονου ανταγωνισμού των αποφοίτων. Οι δυσχέρειες ως προς την αρχική είσοδο και απασχόληση τους είναι γνωστές και τους προκαλούν ιδιαίτερη ανησυχία. Η έλλειψη έμπρακτης και διεξοδικής ενημέρωσης και πληροφόρησης από οποιονδήποτε φορέα για θέματα που αφορούν στην εργασιακή ένταξη και την αγορά εργασίας σημειώνεται έντονα. Ο ρόλος του κράτους και του εκπαιδευτικού συστήματος σημαίνεται κεντρικός. Οι συμμετέχοντες προσλαμβάνουν το ρόλο αυτό κύριο για την προώθηση λύσεων των προβλημάτων. Ωστόσο, κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους αναγνωρίζουν ότι η αγορά διακατέχεται από το νόμο του κέρδους των εργοδοτών κι αυτό είναι κάτι που δεν μπορεί να διαπραγματευτεί σε μεγάλο βαθμό από τον κρατικό φορέα. Αυτό που μπορεί κυρίως να λάβει χώρα και να αναδιαμορφωθεί είναι ο θεσμός του πανεπιστημίου. Το πανεπιστήμιο κατέχει για εκείνους διττό ρόλο. Αποτελεί τον φορέα μόρφωσης και ανάπτυξης των ατόμων αλλά και το σύνδεσμο με την αγορά εργασίας. Προσδοκία των φοιτητών είναι να ενταχθούν σε χώρους εγγύτερους κατά το δυνατό με το αντικείμενο σπουδών τους, αντικείμενο το οποίο δήλωσαν ότι αποτελεί προσωπική τους επιλογή και ανάλογο των ενδιαφερόντων τους. Η προοπτική όμως αυτή διαφαίνεται αβέβαιη υπό τη υπάρχουσα κατάσταση στην αγορά.

Αναφορικά στα χαρακτηριστικά του δείγματος τα οι οποία μετρήθηκαν, ως σημαντικότερες φάνηκαν εκείνες που έχουν να κάνουν με την οικογενειακή

προέλευση (Επάγγελμα Γονέων, Οικονομική Κατάσταση Γονέων, Μορφωτικό Επίπεδο Γονέων). Η οικογένεια φάνηκε ιδιαίτερα προσδιοριστική ως προς τις απόψεις των τέκνων αλλά και ως προς την κατάρτιση του σχεδίου για την επαγγελματική ένταξη. Κι όπως ανέφεραν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες, είναι ο μοναδικός αρωγός των αποφοίτων καθ' όλη τη διαδρομή των πτυχιούχων από το πανεπιστήμιο στην αγορά. Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να υπογραμμιστεί ότι τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας δεν είναι γενικεύσιμα και στοχεύουν να αναδείξουν πιθανές τάσεις οι οποίες μπορεί να αποτελέσουν έναυσμα περαιτέρω μελέτης και διερεύνησης. Μία περεταίρω διερεύνηση του ζητήματος με τη χρήση ποσοτικών μεθόδων για την εξέταση τις επίδρασης των μεταβλητών αυτών θα αποτελούσε προαγωγή και ανάπτυξη της έρευνας σε αυτό τον τομέα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μέσα στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Κοινωνικός Αποκλεισμός και Μειονότητες» εκπονήθηκε η παρούσα διπλωματική εργασία, η οποία έχει τίτλο «Νέοι, Εκπαίδευση και Αγορά εργασίας: Η περίπτωση των φοιτητών Κοινωνιολογίας». Κύριος στόχος της εργασίας αυτής είναι να αναδείξει τις απόψεις των φοιτητών Κοινωνιολογίας αναφορικά με τα προσόντα που τους δίνει το πτυχίο που θα αποκτήσουν σε σχέση με την εισαγωγή τους στην απασχόληση και την αγορά εργασίας. Στην σύγχρονη ελληνική οικονομία έχουν αναδειχθεί ορισμένοι παράγοντες ως διαμορφωτικοί για την αγορά εργασίας κοινωνικών επιστημόνων και ειδικότερα Κοινωνιολόγων. Οι παράγοντες αυτοί αφορούν τόσο στο εθνικό όσο και στο ευρωπαϊκό επίπεδο. Μέσω της διερεύνησης της εικόνας της αγοράς αυτής εργασίας και της ανάδειξης των προοπτικών απασχόλησης αλλά και των δυσχερειών που διαγράφονται για τους κοινωνικούς επιστήμονες θα αναζητηθούν και οι ίδιες οι απόψεις των φοιτητών της Κοινωνιολογίας για το θέμα αυτό. Οι απόψεις αυτές θα αναδειχθούν με σκοπό να αναλυθούν περαιτέρω ώστε να είναι δυνατή η εξαγωγή συμπερασμάτων και ο εντοπισμός τάσεων σχετικά με το πώς αξιολογούν και προσλαμβάνουν οι ίδιοι οι φοιτητές την εκπαίδευση, την απασχόληση, το ίδιο τους το πτυχίο αναφορικά με την υπάρχουσα κατάσταση στην αγορά εργασίας αλλά και τις προοπτικές τους σε σύγκριση με εκείνες αποφοίτων άλλων σχολών και ειδικοτήτων. Θα αναζητηθεί και η προσωπική προοπτική στην απασχόληση, όπως εκείνη διαγράφεται από το κάθε υποκείμενο μέσα από την ιδιαίτερη ζύμωση των προσωπικών του απόψεων με τους προσδιοριστικούς κοινωνικούς συντελεστές που σχηματίζουν την κοινωνική πραγματικότητα.

Για τη εκπόνηση των παραπάνω και τη διερεύνηση του θέματος θα ακολουθηθεί βιβλιογραφική ανάλυση και παρουσίαση των στοιχείων που αφορούν

στην σύγχρονη κατάσταση στην ελληνική αγορά εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, η αποτύπωση της εικόνας στην σύγχρονη αγορά εργασίας της χώρας μας θα λάβει χώρα μέσω παρουσίασης και ανάλυσης στοιχείων εντοπισμένων στη βιβλιογραφία, σε έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε επίσημα έγγραφα του κράτους, σε συναφείς έρευνες και στατιστικές καθώς και σε εκθέσεις του Εθνικού Παρατηρητηρίου για την Απασχόληση και της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας. Επιπλέον, θα λάβει χώρα ποιοτική προσέγγιση μέσω της παρουσίασης και ανάλυσης ημιδομημένων συνεντεύξεων για την αποτύπωση των απόψεων των φοιτητών. Η ποιοτική προσέγγιση αναδείχθηκε ως η πιο πρόσφορη για την συγκεκριμένη διερεύνηση διότι θέματα αυτού του είδους απαιτούν μελέτη σε βάθος για να κατανοηθεί το νόημα, οι σημασίες και οι ουσιαστικές απόψεις της συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων.¹ Οι απόψεις αυτές θα αναλυθούν στη συνέχεια με ανάλυση λόγου.

Απώτερος στόχος της εργασίας αυτής είναι να καταφέρει να αναδείξει όλες εκείνες τις πτυχές που αφορούν στην εργασιακή ένταξη και απασχόληση των νέων κοινωνιολόγων μέσα τόσο από τις δικές τους απόψεις όσο και από τη συγκριτική ανάλυση αυτών με την κατάσταση που επικρατεί σύγχρονα στην ελληνική αγορά εργασίας. Η παραπάνω σύγκριση θα βασιστεί αλλά και θα αναδείξει την διεργασία του πώς η κοινωνική πραγματικότητα που έχει διαμορφωθεί, κάτω από συγκεκριμένους παράγοντες, επηρεάζει τις απόψεις και στάσεις των ατόμων σχετικά με προσωπικά τους θέματα και γενικότερα την προσωπική τους ζωή. Κι αυτό θεωρώντας τον άνθρωπο ως σημείο τομής της βιογραφίας και της ιστορίας μέσα στην κοινωνία.² Ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι φοιτητές το ζήτημα αυτό και κατά πόσο μπορούν, χρησιμοποιώντας τη γνώση που τους έχει δοθεί από τις σπουδές τους πάνω στην επιστήμη της Κοινωνιολογίας, να το διαχειριστούν και να

¹ Λυδάκη Άννα, Ποιοτικές Μέθοδοι της Κοινωνικής Έρευνας, σελ. 128

² C.W. Mills, Η Κοινωνιολογική Φαντασία, σελ. 16

προσλάβουν όλες του τις διαστάσεις αποτελεί ζητούμενο της παρούσας εργασίας.³ Παρόμοιο ενδιαφέρον για την εργασία αυτή παρουσιάζει και η ανίχνευση τυχόν μεταβλητών που ενδέχεται να επηρεάζουν τις απόψεις των φοιτητών για το θέμα. Για το λόγο αυτό έχει λάβει χώρα διερεύνηση ποσοτικής μορφής για την αποτύπωση ορισμένων μεταβλητών που έχουν θεωρηθεί ως πιθανοί παράγοντες επιρροής των απόψεων των μελών της φοιτητικής κοινότητας του τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, που αποτελεί το δείγμα της παρούσας έρευνας. Περισσότερες λεπτομέρειες τόσο για το θέμα της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε όσο και για τις θεωρητικές υποθέσεις που τέθηκαν ακολουθούν σε επόμενες ενότητες.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από έξι κύριες ενότητες. Ακολουθούν κατά σειρά η παρουσίαση της Μεθοδολογίας, των Θεωρητικών Υποθέσεων, η Παρουσίαση και Ανάλυση των στοιχείων αναφορικά με την εικόνα της σύγχρονης ελληνικής Αγοράς Εργασίας κι έπειτα η Παρουσίαση των Ερευνητικών Δεδομένων καθώς και η Ανάλυσή τους. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα γενικότερα συμπεράσματα σχετικά με την επαλήθευση ή μη των θεωρητικών υποθέσεων και τα σφαιρικά πορίσματα και τάσεις που έχουν αναδειχθεί. Τέλος, παρουσιάζονται ορισμένες προτάσεις πολιτικής που αφορούν στο ζήτημα της επαγγελματικής ένταξης των αποφοίτων.

³ Να διαθέτουν δηλαδή Κοινωνιολογική Φαντασία (ορισμός ο.π. σελ. 21). Ως Κοινωνιολόγοι να μπορούν να μεταφράζουν τα ατομικά ζητήματα ως κοινωνικά προβλήματα (ο.π. σελ 297).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Οι κοινωνικές επιστήμες και οι επιστήμες του ανθρώπου διαφέρουν ως προς τις φυσικές επιστήμες κυρίως με βάση του υπό μελέτης αντικειμένου τους. Στις πρώτες αντικείμενο μελέτης αποτελεί ο άνθρωπος ως μέλος της ανθρώπινης κοινωνίας, ενώ στις δεύτερες ως αντικείμενο τίθεται ορισμένο στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος. Το στοιχείο αυτό διάκρισης των φυσικών από τις επιστήμες του ανθρώπου φανερώνει τη μεθοδολογική και ερευνητική δυσχέρεια που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικές επιστήμες λόγω της ρευστότητας του αντικειμένου τους. Ο άνθρωπος και η κοινωνία του είναι στοιχεία συνεχώς μεταβαλλόμενα και για το λόγο αυτό τα πορίσματα των κοινωνικών θεωρήσεων και ερευνών δεν μπορούν να αποτελέσουν γενικούς νόμους οι οποίοι θα κατέχουν γενική ισχύ στον χώρο και το χρόνο.⁴

Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο έχουν αναπτυχθεί διάφορες μέθοδοι και μεθοδολογικές προσεγγίσεις ως πλαίσιο και βάσεις εργασίας των επιστημών του ανθρώπου. Αναφορικά με τη μέθοδο θα γίνει λεπτομερέστερη περιγραφή σε επόμενο σημείο της παρούσας εργασίας. Όσον αφορά στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών επιστημών, δύο είναι οι κύριες μορφές επιστημονικών ερευνητικών εργαλείων που έχουν αναπτυχθεί: Η ποιοτική και η ποσοτική έρευνα – προσέγγιση του αντικειμένου. Το μοντέλο ποσοτικής ερευνητικής πρακτικής προϋποθέτει την ύπαρξη συγκεκριμένης θεωρίας από την οποία συνάγονται υποθέσεις οι οποίες τίθενται σε έλεγχο από τα στοιχεία της έρευνας. Η μορφή αυτή έρευνας έχει σταθερή και δύσκαμπτη δομή και το κύριο γνώριμά της είναι ότι επιτρέπει τη σύνδεση δύο ή περισσότερων χαρακτηριστικών για μεγάλο αριθμό περιπτώσεων για την ανάδειξη γενικών τάσεων. Γενικά, η ποσοτική έρευνα επικεντρώνεται στη μέτρηση των

⁴ Άννα Λυδάκη, Ποιοτικές Μέθοδοι της Κοινωνικής Έρευνας, σελ. 70

θεωρητικών εννοιών μέσω εργαλείων εκ των οποίων το κυριότερο είναι το δομημένο ερωτηματολόγιο. Η ποιοτική έρευνα από την άλλη πλευρά στοχεύει στην ανάπτυξη της θεωρίας και γι αυτό κι έχει πιο ευέλικτη μορφή. Προϋποθέτει τη μελέτη σε βάθος σε μικρότερο αριθμό περιπτώσεων για την ανάδειξη τάσεων και τη διαμόρφωση μίας ολικής εικόνας. Η ποιοτική προσέγγιση οδηγεί στην συγκέντρωση λεπτομερών στοιχείων και διευκολύνει την αποσαφήνιση των εννοιολογικών κατηγοριών. Οι συνεντεύξεις βάθους και η συμμετοχική παρατήρηση αποτελούν τα κύρια εργαλεία της ποιοτικής μεθόδου.⁵

Σε αυτή την ερευνητική προσπάθεια για την ανάδειξη των απόψεων των φοιτητών του τμήματος Κοινωνιολογίας, σχετικά με την επαγγελματική τους αποκατάσταση και σταδιοδρομία ως κοινωνικών επιστημόνων, επιλέχθηκε η ποιοτική προσέγγιση ως η πιο πρόσφορη για την διερεύνηση του θέματος. Ο ανοιχτός κι ευέλικτος χαρακτήρας της μεθόδου αυτής θα μπορέσει να αναδείξει όλες εκείνες τις πτυχές που θα μπορέσουν να περιγράψουν με σαφήνεια το τι σκέφτονται και τι αισθάνονται οι φοιτητές για το ζήτημα αυτό που τους απασχολεί αλλά και να φανερώσουν και τους παράγοντες εκείνους που ενδέχεται να επηρεάζουν τις απόψεις αυτές. Ο τελικός στόχος είναι να ανακαλυφθεί και να καταγραφεί η γενική οπτική για το ζήτημα και να συγκριθεί με την υπάρχουσα πραγματικότητα στην αγορά εργασίας της χώρας ώστε να εξαχθούν τα χρήσιμα συμπεράσματα.

Η ποιοτική μέθοδος στις κοινωνικές επιστήμες

Η γνώση στην ποιοτική έρευνα δεν τίθεται ως νόμος, ως γενική αλήθεια. Στόχος της είναι να κατανοήσει σε βάθος ορισμένα κοινωνικά φαινόμενα τα οποία είναι συγκεκριμένα στο χώρο και το χρόνο και αφορούν πάντα ένα δεδομένο αριθμό

⁵ Νότα Κυριαζή, Η Κοινωνιολογική Έρευνα, σελ. 46 έως 52.

ανθρώπων.⁶ Στην ουσία αποτελεί μία πολυμέθοδο που μελετά τους ανθρώπους στο άμεσο κοινωνικό και φυσικό τους περιβάλλον, στην δική τους πραγματικότητα και κουλτούρα. Η έλλειψη ενός πειθαρχημένου συστήματος κανόνων την χαρακτηρίζει από αυτό ακριβώς το γεγονός της καθόδου στη κοινωνική πραγματικότητα του ερευνητικού αντικειμένου. Η εγγύτητα και η άμεση επαφή με το ερευνητικό αντικείμενο απαιτεί ευελιξία και καινοτομία.⁷ Μόνο με τις προϋποθέσεις αυτές είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί η σε βάθος μελέτη του τρόπου ζωής, των αντιλήψεων, των αξιών, των σχέσεων των ανθρώπων, των σημασιών και των νοημάτων - των κοινωνικών φαινομένων όπου και αποσκοπεί η μέθοδος αυτή.⁸

Η ποιοτική διερεύνηση, σύμφωνα με τα παραπάνω, ενδείκνυται κυρίως για τα παρακάτω αντικείμενα, όπως αναφέρουν οι Erzberger και Prein:

- i. Για την ανάλυση ατομικών ερμηνειών καταστάσεων ή κινήτρων δράσης και προσωπικούς συσχετισμούς και,
- ii. Για να διευρύνουν άγνωστες πλευρές της κοινωνικής πραγματικότητας, για τις οποίες οι ερευνητές δεν μπορούν να στραφούν σε προηγούμενη θεωρητική ή εμπειρική γνώση.⁹

Σημαντικό είναι να αναφερθεί και η αναφορά του Β. Φίλια στα πλεονεκτήματα και τη χρησιμότητα της ποιοτικής μεθόδου. Σημειώνει πως για τον κοινωνιολόγο και τον κοινωνικό επιστήμονα η ποιοτική έρευνα:

- I. αποκαλύπτει την στεριότητα μόνων των ποσοτικών μεθόδων,
- II. φέρει στην επιφάνεια τον κίνδυνο της λειτουργίας του κοινωνικού επιστήμονα ως οργάνου εξουσιαστικών μηχανισμών όταν χειρίζεται

⁶ Rubin & Rubin, *Qualitative Interviewing*, σελ. 38-39.

⁷ Γρ. Λάζος, Το πρόβλημα της Ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες, σελ. 94.

⁸ Άννα Λυδάκη, Ποιοτικές Μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας, σελ. 128.

⁹ Γρ. Λάζος, ο.π. σελ. 95.

πειθήνια ποσοτικά δεδομένα πέρα από την αναζήτηση βαθύτερων αιτίων που μόνο η ποιοτική προσέγγιση μπορεί να αποκαλύψει,

- III. αναδεικνύει την αναγκαιότητα της επανόδου της έννοιας της Κοινωνιολογικής Φαντασίας όπως τη είχε ορίσει ο C.W. Mills,
- IV. φανερώνει την ανάγκη υπέρβασης της παρατήρησης του κοινωνικού γίνεσθαι με στατικό τρόπο,
- V. παρέχει την δυνατότητα ερμηνείας της μεταβατικής περιόδου που διανύουμε και των αιτίων της κατολίσθησης των αξιών (Max Scheler),
- VI. δίνει τη δυνατότητα διερεύνησης του νοηματικού περιεχομένου της κοινωνικής πράξης από την πλευρά του δρώντος προσώπου,
- VII. είναι το μόνο αποτελεσματικό μέσο καταπολέμησης του μηχανιστικού εμπειρισμού που σημειώνεται σύγχρονα στις κοινωνικές επιστήμες,
- VIII. έρχεται να διαψεύσει το σύγχρονο μύθο περί "τέλους των ιδεολογιών" και "τέλους της ιστορίας" γιατί φέρνει στην επιφάνεια τα νοηματικά κίνητρα της ύπαρξης και τέλος,
- IX. αποκαλύπτει την ορθολογικοποίηση του ανορθολογικού μέσα από μηχανισμούς συμφερόντων που διαμορφώνουν τη νοοτροπία και τη στάση του σύγχρονου ανθρώπου.¹⁰

Η ποιοτική έρευνα, ωστόσο, παρουσιάζει και ορισμένα μειονεκτήματα. Ένα πρώτο μειονέκτημα, το οποίο αποτελεί και το κυριότερο αδύνατο σημείο όλων των κοινωνικών επιστημών, είναι η παρείσφρηση των απόψεων, ιδεών και αξιών του ερευνητή που μπορεί να παραμορφώνει την πρόσληψη και ερμηνεία των δεδομένων και του ερευνητικού αντικειμένου. Απάντηση σε αυτό το μειονέκτημα μπορεί να

¹⁰ Γρ. Λάζος, ο.π. σελ. 95 έως 97.

δώσει η εγρήγορση και αυτοπαρατηρησία του κοινωνικού επιστήμονα.¹¹ Ένα άλλο μειονέκτημα έχει να κάνει με την ποιοτική έρευνα ως τέχνη. Ένας αριθμός ερευνών είναι υπερβολικά εξαρτημένες από την προσωπικότητα του ερευνητή και για το λόγο αυτό η μεθοδολογία ανάγεται ως ταλέντο, ως μη διδάξιμη και κοινοποιήσιμη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο αναγνώστης να μην είναι σε θέση να μελετά κριτικά το προϊόν της έρευνας. Τέλος, η ποιοτική έρευνα προϋποθέτει μία σπατάλη χρόνου και κόπου για την συλλογή, ανάλυση και σύνθεση ενός μεγάλου όγκου στοιχείων, εκ των οποίων ένα σημαντικά μικρότερο μέρος θα επιστραφεί στην κοινωνία ως επιστημονικό έργο. Το υπόλοιπο είτε ξεφεύγει του ελέγχου του ερευνητή είτε μετατρέπεται σε προσωπικό βίωμα.¹²

Ο κοινωνικός ερευνητής που θα προσεγγίσει το ερευνητικό του αντικείμενο με τη χρήση ποιοτικών μεθόδων πρέπει να περάσει από την διαδικασία διαχωρισμού του εαυτού του από το υπό διερεύνηση αντικείμενο, προκειμένου να βρεθεί απέναντί του και να το μελετήσει. Η διαδικασία αυτή βέβαια δεν είναι εύκολη, εφόσον και ο ερευνητής σαν άνθρωπος αποτελεί μέρος της ανθρώπινης κοινωνίας και φορέα των αξιών της. Η αυτοπαρατηρησία κρίνεται ως απαραίτητο προσόν, έτσι ώστε να είναι σε θέση να μπορεί να διερευνήσει την ατομική δράση μέσα σε συγκεκριμένες δομές, να κατανοήσει την διαπλοκή του ατομικού με το κοινωνικό και να αποτυπώσει την ταυτότητα και τη στάση ζωής των ανθρώπων που μελετά.¹³ Ο αποστασιοποιημένος στοχασμός πάνω στα πράγματα και τα γεγονότα είναι αυτό που διαφοροποιεί τον κοινωνικό επιστήμονα από τους υπόλοιπους ανθρώπους. Για το θέμα αυτό ο Bourdieu είχε πει ότι έργο του κοινωνικού επιστήμονα είναι να τριγυρίζει στους δρόμους σαν το Σωκράτη, να παρατηρεί και να καταγγέλλει.¹⁴ Δουλειά του ερευνητή

¹¹ Άννα Λυδάκη, Ποιοτικές Μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας, σελ. 71.

¹² Γρ. Λάζος, Το πρόβλημα της ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες, σελ. 98-99.

¹³ Άννα Λυδάκη, ο.π. σελ. 19, 128.

¹⁴ Άννα Λυδάκη, ο.π. σελ. 65.

είναι να μπορεί να αναπτύσσει μία όσο το δυνατό πλήρη εικόνα των φαινομένων που μελετά, τόσο στο επίπεδο της αντικειμενικής πραγματικότητας όσο και στο επίπεδο του υποκειμενικού νοήματος που αποδίδουν τα άτομα σε αυτή.¹⁵

Στο χώρο της ποιοτικής έρευνας δύο είναι τα σημαντικότερα παραδείγματα. Τα δύο αυτά μακρο-παραδείγματα είναι ευρείες θεωρήσεις, αντιπαρατιθέμενες μεταξύ τους: Η θετικιστική και η κριτική θεώρηση. Η πρώτη αποτελείται με τη σειρά της από δύο παραδείγματα. Αυτά είναι ο το γνήσιο θετικιστικό και το μεταθετικιστικό. Το δεύτερο είναι η προσπάθεια να αρθούν επιλεκτικά οι αδυναμίες του πρώτου. Εστιάζει κυρίως στο να δώσει πεδίο εκδήλωσης στην υποκειμενικότητα του ερευνητή και να τον απαλλάξει από τις απλουστεύσεις του θετικισμού. Η κριτική θεώρηση περιλαμβάνει μία σειρά ομολογών και συμπληρωματικών παραδειγμάτων. Αυτά είναι ο νεομαρξισμός, η κριτική θεωρία, ο φεμινισμός, ο δομικός ερμηνευτισμός, οι πολιτιστικές σπουδές και η συμμετοχική διερεύνηση. Το κοινό σημείο όλων αυτών των παραδειγμάτων είναι ότι απορρίπτουν την έννοια της αξιολογικά ουδέτερης επιστήμης, είτε γιατί τη θεωρούν ανέφικτη ιστορικά μέσα στο πλαίσιο ταξικών κοινωνιών είτε γιατί θεωρούν ότι η αξιολογική ουδετερότητα είναι ανέφικτη γενικά.¹⁶

Στη μεθοδολογία και την εφαρμογή της ποιοτικής έρευνας είναι δυνατό σε κάποιο μέρος να πραγματοποιηθεί και ποσοτική προσέγγιση, συμπληρωματικά. Η ποιοτική ανάλυση δεδομένων δεν απορρίπτει την ποσοτική. Ιδιαίτερα εάν απαιτούνται δημογραφικά δεδομένα, ορισμένες ποσοτικοποιήσεις ή η καταφυγή σε πορίσματα ποσοτικών ερευνών θεωρείται απαραίτητη.¹⁷ Ωστόσο, στην ποιοτική προσέγγιση, οι ποσοτικές μέθοδοι συλλογής δεδομένων δεν αποτελούν το μέτρο της

¹⁵ Γρ. Λάζος, ο.π. σελ. 30.

¹⁶ Γρ. Λάζος, Το πρόβλημα της ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες, σελ. 113.

¹⁷ Άννα Λυδάκη, Ποιοτικές Μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας, σελ. 132-133.

επιστημονικότητας. Η χρήση τους μπορεί να είναι εντελώς συμπληρωματική.

Συνήθως περιορίζεται στα ακόλουθα:

- ❖ Οριακή συμβολή στην άντληση πρωτογενούς υλικού.
- ❖ Οργανωτική συμμετοχή στην ανάλυση του στοχασμού.
- ❖ Επιβεβαιώνουν ή διαψεύδουν κάποιους στοχασμούς, όταν χωρίς τη χρήση τους θα αυξανόταν το κόστος σε χρόνο .
- ❖ Μπορούν σε ορισμένες περιπτώσεις να οδηγήσουν στον εντοπισμό ζητημάτων και στην δημιουργία ερωτημάτων και τέλος,
- ❖ Αποτελούν εργαλείο παρουσίασης των ερευνητικών αποτελεσμάτων.

Αναγκαία κρίνεται η επικουρική χρήση ποσοτικών μεθόδων στις ποιοτικές ερευνητικές προσπάθειες που επιχειρούν να παράγουν βάσιμη γενίκευση.¹⁸

Σημαντικότερα εργαλεία των ποιοτικών μεθόδων είναι η συμμετοχική παρατήρηση, η επιτόπια έρευνα και η συνέντευξη σε βάθος. Στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος των συνεντεύξεων σε βάθος εφόσον κρίθηκε ως η καταλληλότερη για να αναδείξει τις απόψεις των φοιτητών για την απασχόληση.

Ποιοτική Συνέντευξη

Ένα από τα κυριότερα εργαλεία συγκέντρωσης δεδομένων της ποιοτικής έρευνας είναι η συνέντευξη. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται βέβαια και από την ποσοτική έρευνα, ωστόσο η δομή οργάνωσης κι εφαρμογής της διαφέρει κατά πολύ. Η οργάνωση μιας συνέντευξης μπορεί να κινηθεί από την μη-δομημένη, ανοικτή στην αυστηρά δομημένη. Το πρώτο είδος συνεντεύξεων χρησιμοποιείται κυρίως στην ποιοτική και το δεύτερο στην ποσοτική έρευνα. Η μορφή της ανοικτής, σε βάθος

¹⁸ Γρ. Λάζος. Το πρόβλημα της ποιοτικής μεθόδου στις κοινωνικές επιστήμες, σελ. 92, 102.

συνέντευξης που χρησιμοποιείται στις ποιοτικές προσεγγίσεις χαρακτηρίζεται από τον ελεύθερο συνειρμό του ερωτώμενου που αποτελεί το στοιχείο που «οδηγεί» την συνομιλία.¹⁹ Οι συνεντεύξεις αυτού του είδους αποτελούν ουσιαστικά γλωσσικά συμβάντα κι όχι απλή αλληλεπίδραση συνεντευκτή - ερωτώμενου με στόχο την συγκέντρωση πληροφοριών. Ένας τέτοιος ορισμός αποκρύπτει και άλλα στοιχεία που έχουν σημαντικό ρόλο στην διαδικασία εφαρμογής και ερμηνείας μιας ποιοτικής συνέντευξης. Η από κοινού οικοδόμηση του λόγου μεταξύ ερωτώμενων και συνεντευκτών, η προϋπόθεση μιας σαφούς θεωρίας λόγου και νοήματος προς ερμηνεία και η νοηματική βάση που υπάρχει μέσα σε ένα δεδομένο πλαίσιο επικοινωνίας αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα.²⁰ Η κουλτούρα και οι πολιτισμικές συντεταγμένες έχουν σημαντική επιρροή στην διεξαγωγή μιας επιτυχημένης ποιοτικής συνέντευξης διότι επιδρούν στον τρόπο που συλλέγονται κι ερμηνεύονται τα δεδομένα. Η αναγνώριση και κατανόησή τους αποτελεί την κυριότερη συνισταμένη επιτυχίας μίας ποιοτικής συνέντευξης. Κι αυτό διότι σκοπός της συνέντευξης είναι ο συνεντευκτής να ακούσει και να καταλάβει αυτά που λένε οι ερωτώμενοι, να έρθει και να κατανοήσει το δικό τους κόσμο.²¹ Το πρόσωπο που τίθεται στο επίκεντρο μιας κοινωνικής έρευνας μετατρέπεται για τον ερευνητή σε αντικείμενο, ο οποίος σκοπεύει να εξάγει έγκυρα συμπεράσματα και να μιλήσει γι αυτό αντικειμενικά. Το αντικείμενο – υποκείμενο όμως αυτό είναι ένα πρόσωπο με σκέψη, με τα δικά του νοήματα και δράση. Μεταξύ του ερευνητή και του ερευνώμενου σχηματίζεται επικοινωνία και αλληλεπίδραση, μεταβίβαση μηνυμάτων, δηλουμένων και λανθανόντων, τα οποία θα πρέπει ο ερευνητής κάθε φορά να εντοπίζει αλλά και να ευνοεί.²²

¹⁹ Γρ. Λάζος, Το πρόβλημα της ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες, σελ 293,294

²⁰ Elliot G. Mishler, Συνέντευξη Έρευνας, σελ. 207

²¹ Rubin & Rubin, Qualitative Interviewing, σελ. 19

²² Άννα Λυδάκη, Ποιοτικές Μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας, σελ. 168.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο συνεντευκτής σε μία ποιοτική συνέντευξη θα πρέπει να έχει καλή γνώση και κατανόηση της κουλτούρας και των διαφορετικών πολιτισμικών στοιχείων ώστε να μπορεί να επικοινωνεί και να κατανοεί πλήρως τα νοήματα και τις απόψεις που του παρουσιάζονται από τους ερωτώμενους. Επίσης, θα πρέπει να κρατά μία ουδέτερη και όχι κυριαρχική στάση κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ώστε να μην επηρεάσει αρνητικά των ερωτώμενο και να μπορεί να εκφραστεί ελεύθερα. Τέλος, και τα ίδια τα συναισθήματα και οι πολιτισμικές του αναφορές επηρεάζουν την πορεία και την ερμηνεία κάθε συνέντευξης σε κάποιο βαθμό. Ο συνεντευκτής ως άνθρωπος και μέλος συγκεκριμένης κοινωνίας δεν μπορεί να είναι ουδέτερος κι εντελώς αμέτοχος. Οι προσωπικές απόψεις, τα πιστεύω, οι φόβοι, τα ενδιαφέροντα των ερευνητών επηρεάζουν τόσο τον τρόπο που διεξάγουν τη συνέντευξη όσο και την κατανόηση όσων ακούν.²³

Το ζήτημα αυτό της παρεμβολής των πολιτισμικών συντεταγμένων ερευνητή και ερευνώμενου αποτελεί και μία από τις δυσκολίες που εμφανίζονται στον τύπο αυτό συνέντευξης. Ένα άλλο ζήτημα που υπεισέρχεται είναι η προσέγγιση των ερωτώμενων. Η συνάντηση δεν γίνεται με ίδιους όρους. Ο ερευνητής έρχεται προς τον ερωτώμενο ενώ έχει ήδη κάνει τον σχεδιασμό της έρευνας του. Κι ο ερωτώμενος είναι φυσικότερο να αρνηθεί σε κάποιον ξένο να εισέλθει στον κόσμο του και να γίνει ο ίδιος αντικείμενο μελέτης. Δεν έχει λόγους να το δεχτεί παρά μόνο εάν αποβλέπει σε κάποιο συμφέρον ή νιώθει κολακευμένος επειδή προκάλεσε το ενδιαφέρον κάποιου ατόμου που ανήκει μάλιστα στην επιστημονική κοινότητα.²⁴ Ένα επόμενο πρόβλημα των ποιοτικών συνεντεύξεων είναι ότι απαιτούν την προϋπόθεση του άπειρου ερευνητικού χρόνου. Η ποιοτική προσέγγιση σε βάθος έχει σημαντικό

²³ Rubin & Rubin, *Qualitative Interviewing*, σελ. 18,19.

²⁴ Άννα Λυδάκη, *Ποιοτικές Μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*, σελ. 168, 169.

κόστος σε χρόνο ώστε να μπορούν να αναδειχτούν τα νοήματα και να μπορέσει ο ερευνητής να φτάσει σε αξιόπιστα συμπεράσματα.²⁵

Τα δεδομένα που συλλέγονται άμεσα από τον ερευνητή την ώρα της συνέντευξης θα αποτελέσουν τη βάση στην οποία θα υπαχθούν στη συνέχεια αυτά σε κατηγορίες για τη διατύπωση της θεωρίας που αφορά τα συγκεκριμένα άτομα και το συγκεκριμένο θέμα και που πιθανόν να είναι συμβατή και με άλλες παρόμοιες περιπτώσεις.²⁶ Η συλλογή των στοιχείων πρέπει να γίνεται άμεσα, γιατί κάθε καθυστέρηση αφήνει περιθώρια στη μνήμη και τη φαντασία να αυθαιρετούν. Η πιο διαδεδομένη μέθοδος καταγραφής των στοιχείων είναι εκείνη της χρήσης μαγνητοφώνου.²⁷ Τα θετικά στοιχεία της χρήσης μαγνητοφώνου αφορούν τόσο τον ερευνητή όσο και τον ερωτώμενο. Πολλοί ερωτώμενοι θεωρούν την καταγραφή των συνεντεύξεων με τον τρόπο αυτό ως ευκαιρία να γραφούν όλα όσα θέλουν να πουν με ακρίβεια. Κι από την πλευρά του ερευνητή, το γεγονός αυτό του δίνει την ευκαιρία να έχει ολόκληρες τις συνεντεύξεις με ακρίβεια και να μπορεί κατά τη διεξαγωγή τους να είναι συγκεντρωμένος στα νοήματα και τα λόγια και στο πώς θα εξελιχθεί η συνέντευξη κι όχι στο αν έχει καταφέρει να σημειώσει τα πάντα.²⁸ Γενικότερα, το μαγνητόφωνο προκαλεί διαφορετικά συναισθήματα. Άλλοι το βλέπουν με φόβο διότι δεν ξέρουν πως θα χρησιμοποιηθούν τα καταγεγραμμένα λόγια τους κι άλλοι πιστεύουν ότι ο ερευνητής δίνει μεγάλη σημασία στα λόγια τους γι αυτό και τα καταγράφει κι έτσι γίνονται πιο ομιλητικοί. Η ίδια η χρήση του μαγνητοφώνου δηλαδή επηρεάζει και αυτή την πορεία της συνέντευξης.²⁹

²⁵ Γρ. Λάζος, Το πρόβλημα της ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες, σελ 295.

²⁶ Άννα Λυδάκη, Ποιοτικές Μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας, σελ. 129.

²⁷ Άννα Λυδάκη, ο.π. σελ. 128, 129.

²⁸ Rubin & Rubin, Qualitative Interviewing, σελ. 126.

²⁹ Άννα Λυδάκη, ο.π. σελ.223.

Ανάλυση Λόγου

Μετά το στάδιο της συλλογής των στοιχείων ακολουθεί εκείνο της ανάλυσης τους το οποίο και αποτελεί το τελικό στάδιο της ποιοτικής έρευνας. Το στάδιο αυτό αποδεικνύεται ιδιαίτερα δύσκολο διότι απαιτείται διαισθητική και δημιουργική ικανότητα ώστε να μπορέσει ο ερευνητής να καταλήξει στις κατάλληλες κατηγορίες, να κωδικοποιήσει και να ερμηνεύσει σωστά τα δεδομένα.³⁰ Τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί κωδικοποιούνται και κατατάσσονται σε θεματικές και εννοιολογικές κατηγορίες. Στη συνέχεια γίνεται σύγκριση και σύνδεση των κατηγοριών που έχουν αναδειχθεί και κατάταξη τους σε συγκεκριμένη θεωρία.³¹ Ένας τρόπος ανάλυσης των ποιοτικών δεδομένων είναι και η ανάλυση λόγου. Η μέθοδος αυτή είναι που θα χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση των στοιχείων της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας.

Ο Φουκώ ορίζει το λόγο ως συγκεκριμένα ιστορικά συστήματα νοήματος που σχηματίζουν τις ταυτότητες των αντικειμένων και των υποκειμένων. Η ανάλυση λόγου αναφέρεται στη διαδικασία της ανάλυσης συγκεκριμένων πρακτικών ως μορφών λόγου.³² Εστιάζει κυρίως στις αλληλεπιδρόμενες μορφές λόγου και ομιλίας αλλά έχει και την ευρεία προοπτική του να αναδεικνύει τις κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές λειτουργίες του λόγου μέσα στους θεσμούς, σε κοινωνικές ομάδες αλλά και γενικότερα την κοινωνία και την κουλτούρα. Όλα αυτά ενυπάρχουν στο λόγο, αλλά τις περισσότερες φορές οι ίδιοι οι άνθρωποι – και οι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις – δεν τα αντιλαμβάνονται. Είναι έργο της Ανάλυσης Λόγου να τα βγάλει στην επιφάνεια.³³

³⁰ Άννα Λυδάκη, Ποιοτικές Μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας, σελ. 225.

³¹ Rubin & Rubin, *Qualitative Interviewing*, σελ. 226.

³² David Howarth, *Discourse*, σελ. 9,10.

³³ T. A. Van Dijk, *Discourse as social interaction*, σελ.5.

Η μέθοδος αυτή ξεκίνησε αρχικά να διερευνά τη χρήση της γλώσσας με ανάλυση ομιλίας και κειμένων και με το έργο αναλυτικών φιλοσόφων όπως οι Austin και Searle, ψυχαναλυτών και με την επιρροή από την μέθοδο της Εθνομεθοδολογίας και τον Garfinkel. Στη συνέχεια, τις δεκαετίες 1960-70 με την άνοδο των ρευμάτων του Δομισμού, Μεταδομισμού, της Ερμηνευτικής και του Μαρξισμού, η έννοια του λόγου πήρε μία άλλη διάσταση και εφαρμόστηκε και για την ανάλυση και διερεύνηση γενικότερων πρακτικών και φαινομένων. Προς αυτή την κατεύθυνση σημαντικό ρόλο έπαιξε το έργο του Φουκώ, όπως είναι δυνατό να φανεί και από τον ορισμό που έδωσε στο Λόγο.³⁴

Η ανάλυση λόγου ασχολείται κυρίως με την σύνδεση του ατομικού με το κοινωνικό, είναι ταυτόχρονα ανάλυση στο μικρό και το μεγάλο επίπεδο. Κι αυτό διότι οι ομιλητές, οι ερωτώμενοί είναι ταυτόχρονα άτομα αλλά και μέλη της κοινωνίας και αντιστοίχων κοινωνικών ομάδων. Η μεθοδολογία που ακολουθείται συνήθως ξεκινά με την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων και συνεχίζει με προσεκτική μελέτη όσων έχουν ειπωθεί για να γίνει κωδικοποίηση και να αναδειχθούν οι έννοιες, οι θεματικές και οι κατηγορίες που θα οδηγήσουν στον σχηματισμό της θεωρίας.³⁵

³⁴ David Howarth, *Discourse*, σελ. 6,7.

³⁵ T. A. Van Dijk, *Discourse as social interaction*, σελ.87.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ

Στο σημείο αυτό θα ήταν αναγκαίο να αποσαφηνίσουμε θεωρητικά τις κύριες έννοιες με τις οποίες θα ασχοληθούμε στην εργασία αυτή. Και αυτές δεν είναι άλλες από εκείνες της Αγοράς Εργασίας, της Εκπαίδευσης αλλά και της επιστήμης της Κοινωνιολογίας. Θα προχωρήσουμε λοιπόν στον ορισμό και την διευκρίνιση των εννοιών αυτών κλειδιά για την παρούσα δουλειά μέσα από τις διάφορες προσεγγίσεις που έχουν σημειωθεί, τόσο για τον ορισμό και την περιγραφή του θεσμού της Αγοράς Εργασίας όσο και της Εκπαίδευσης. Στη συνέχεια, θα δώσουμε μία συνοπτική παρουσίαση της επιστήμης της Κοινωνιολογίας, εφόσον η απόκτηση αυτής της ειδικότητας είναι το κοινό χαρακτηριστικό του δείγματός μας και η θέση της στην απασχόληση το ζητούμενο στην ουσία της εργασίας αυτής.

Αγορά Εργασίας

Η αποσαφήνιση της έννοιας της αγοράς εργασίας είναι κάτι που απασχολεί τους επιστήμονες ήδη από τον 18^ο αιώνα, όπου και βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Στις διάφορες θεωρητικές κι εμπειρικές προσεγγίσεις που έχουν αναδειχθεί, ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί με πολλούς τρόπους. Σε αυτές, αναφορές γίνονται σε γεωγραφικές περιοχές, κλαδικές κι επαγγελματικές ενότητες, εθνικές και φυλετικές ομάδες.³⁶ Ο κλάδος της οικονομικής επιστήμης και συγκεκριμένα η οικονομική της εργασίας είναι εκείνος ο κλάδος που ασχολείται με τα ζητήματα που σχετίζονται με την αγορά εργασίας. Η οικονομική της Εργασίας ουσιαστικά

³⁶ Άγγελος Ι. Ευστρατόγλου, *Θεωρίες των Αγορών Εργασίας*, σελ. 2

αναδύθηκε από την επικράτηση της αγοράς εργασίας ως κυρίαρχου μηχανισμού κατανομής του εργατικού δυναμικού στην παραγωγή και διανομής του προϊόντος.³⁷

Ιστορικά, ο θεσμός αυτός υπάρχει ως αποτέλεσμα της κυριαρχίας του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής.³⁸ Κύρια λειτουργία του θεσμού αυτού ήταν να εξυπηρετήσει το διπλό πρόβλημα : Από την μία να προσφερθεί στο σύστημα παραγωγής η απαιτούμενη ποσότητα εργασίας και από την άλλη να διατεθούν στην εργασιακή δύναμη τα χρηματικά και κοινωνικά μέσα που χρειάζεται για να συντηρηθεί. Η αγορά εργασίας επιλύει τα δυο αυτά διανεμητικά προβλήματα ταυτόχρονα και οργανώνει παραγωγή και διανομή σαν μία σχέση ανταλλαγής μισθών και εργασίας, όπου και σε αυτή την περίπτωση – όπως και με τις άλλες αγορές*(θεσμός γενικά της αγοράς στον καπιταλισμό)- αγοραστές και πωλητές βρίσκονται σε αντίθετη θέση. Η σχέση αυτή του ανταγωνισμού είναι δεδομένη.³⁹

Σύμφωνα με το παραπάνω πλαίσιο του κλασικού μοντέλου, που αναδείχθηκε και επικράτησε κατά την περίοδο συγκρότησης του καπιταλιστικού συστήματος, έχει αναπτυχθεί στις μέρες μας το νεοκλασικό μοντέλο. Σύμφωνα με αυτό, ως αγορά εργασίας θεωρείται ο χώρος στον οποίο συναντώνται οι πωλητές και οι αγοραστές εργατικής δύναμης και κατανέμεται η εργασία στις διάφορες παραγωγικές δραστηριότητες. Η κατανομή των υπηρεσιών που ονομάζονται ανθρώπινη εργασία στις διάφορες θέσεις εξαρτάται κυρίως από το ύψος του μισθού. Σε μία ανταγωνιστική αγορά εργασίας που υπάρχει πλήρης πληροφόρηση, πλήρης μετακίνηση και κανείς αγοραστής ή πωλητής εργασίας δε μπορεί να επηρεάσει μόνος του τις τιμές, οι διαφορές των μισθών σηματοδοτούν εργασίες διαφορετικού βαθμού ειδίκευσης και απαιτήσεων. Ο υψηλότερος μισθός συνεπάγεται τη σπανιότητα ή συνθετότητα μιας ειδίκευσης. Με τον τρόπο αυτό, με τις διαφορετικές δηλαδή

³⁷ Ξανθή Πετρινιώτη, Αγορές Εργασίας, σελ. 37

³⁸ Α. Ευστρατόγλου, Θεωρίες των αγορών εργασίας, σελ 3

³⁹ Claus Offe, Κοινωνία της Εργασίας, Σελ 34-35.

αμοιβές, την πλήρη πληροφόρηση και την ελευθερία μετακίνησης των εργαζομένων – μεταξύ θέσεων εργασίας, επιχειρήσεων και περιοχών – εξασφαλίζεται από την αγορά η πλέον αποδοτική κατανομή της εργασίας στην παραγωγή.⁴⁰

Ωστόσο, ιστορικά, η λειτουργία της αγοράς εργασίας ανέδειξε σοβαρά προβλήματα για τους εργαζόμενους. Ο ταχύς ρυθμός εκβιομηχάνισης των δυτικών οικονομιών, ο οξύς ανταγωνισμός και η συνεχής αλλαγή των τεχνικών της παραγωγής προκάλεσαν δυσλειτουργίες τόσο στην απασχόληση του εργατικού δυναμικού όσο και στη λειτουργία των επιχειρήσεων. Επιπρόσθετες δυσχέρειες εμφανίστηκαν μαζί με τις νέες συνθήκες εργασίας που δημιούργησαν η εκμηχάνιση, η αλυσίδα συναρμολόγησης και αργότερα η αυτοματοποίηση, το ωράριο εργασίας, το ύψος του εργατικού μισθού και η κοινωνική πρόνοια. Όλα τα παραπάνω αυτά προβλήματα συνέβαλλαν στη συνειδητοποίηση, από μεγάλη μερίδα των εργαζομένων, των κοινών συμφερόντων τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την οργάνωσή τους σε μαζικά εργατικά σωματεία. Αλλά και από την πλευρά των εργοδοτών, οργανώθηκαν εργοδοτικές ενώσεις με σκοπό να αντιτάξουν ένα ενιαίο μέτωπο στις διαπραγματεύσεις με τα εργατικά συνδικάτα. Μέσα από αυτές τις εξελίξεις, οι σχέσεις μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών εξουσιάζονται από θεσμούς όπως το εργατικό δίκαιο, τις συλλογικές διαπραγματεύσεις και κρατικές υπηρεσίες (επιθεωρήσεις εργασίας, εργατικά δικαστήρια, τα γραφεία ευρέσεως εργασίας, οι οργανισμοί κοινωνικών ασφαλίσεων κ.ά.).⁴¹

Ανά περιόδους η αγορά δοκιμάζεται από κρίσεις υπερβολικής προσφοράς ή υπερβολικής ζήτησης εργασίας. Ο μηχανισμός δηλαδή του μισθού αδυνατεί να λειτουργήσει και να φέρει την αγορά σε κατάσταση ισορροπίας. Η ορθόδοξη οικονομική σκέψη αιτιολογεί την αδυναμία αυτή από την πληθώρα θεσμών και

⁴⁰ Ξανθή Πετρινιώτη, *Αγορές Εργασίας*, σελ 41

⁴¹ Ξανθή Πετρινιώτη, *ο.π.* σελ 47,48

κρατικών κυρίως παρεμβάσεων που έχουν ως αποτέλεσμα εμπόδια στην κινητικότητα της εργασίας και στην ευκαμψία των μισθών. Μερικές τέτοιες παρεμβάσεις είναι :

1. Κρατικές παρεμβάσεις (επιδότηση θέσεων απασχόλησης, επιδόματα ανεργίας, κατώτατο όριο ημερομισθίων, κρατικοποίηση επιχειρήσεων κ.λ.π.)
2. Λειτουργία εργατικών και εργοδοτικών ενώσεων η οποία δημιουργεί μονοπώλια και μονοψώνια εργασίας, περιορίζει τον ανταγωνισμό και συντελεί στην ακαμψία των μισθών
3. Εθνική νομοθεσία, προσδιοριστική των όρων απασχόλησης του εργατικού δυναμικού, των συνθηκών ασφαλείας και υγιεινής, του κατωτάτου επιτρεπτού ορίου ηλικίας για εργασία, των ανθυγιεινών και επικίνδυνων επαγγελμάτων, των όρων συνταξιοδοτήσεων και ασφάλισης, των προϋποθέσεων αποζημίωσης, του νομίμου ωραρίου εργασίας και της πληρωμής υπερωριακής απασχόλησης, της ισότητας πρόσβασης στις θέσεις εργασίας και άλλα
4. Πολιτισμικές, κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές που επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά τις προτιμήσεις για τη σχόλη και την κατανάλωση, καθώς και μεταβολές στους κοινωνικούς θεσμούς (π.χ. στην οικογένεια) οι οποίες μπορεί να εξασθενήσουν ή να τονώσουν την τάση επαγγελματικής και γεωγραφικής κινητικότητας των εργαζομένων
5. Γεωγραφικοί και κλιματολογικοί παράγοντες, οι οποίοι έχουν ιδιαίτερη επιρροή σε τομείς όπως η γεωργία και ο τουρισμός

6. Η γενικότερη οικονομική πολιτική η οποία επιτρέπει στο κράτος να ασκήσει πολιτική για την αποφυγή ή θεραπεία των οικονομικών κρίσεων.⁴²

Η αμφισβήτηση της ορθόδοξης θεωρίας εμφανίστηκε σε πολλές από τις δυτικές χώρες στα μέσα της δεκαετίας του 1960 σε συνδυασμό με δυσμενή στοιχεία σχετικά με την οικονομική πρόοδο μελών ομάδων όπως οι εθνικές μειονότητες, οι γυναίκες και οι έγχρωμοι. Φαινόμενα όπως η έντονη εισοδηματική ανισότητα, η στέρηση στις αμοιβές, η επαγγελματική στασιμότητα ορισμένων ομάδων εργαζομένων καθώς και η παγίωση διαφορετικών ποσοστών ανεργίας ανάλογα με το φύλο, τη φυλή και την ηλικία, διέψευδαν τις προβλέψεις της νεοκλασικής θεωρίας ότι αυτά τα φαινόμενα είναι προσωρινά και ότι ο ίδιος ο μηχανισμός της αγοράς θα οδηγούσε στην εξάλειψή τους. Η οικονομική αυτή αμφισβήτηση κατά τις δεκαετίες 1970 και 1980 κατέληξε στην άρθρωση δύο βασικών εναλλακτικών παραδειγμάτων: της θεσμικής σχολής των κατατιμημένων αγορών εργασίας και της νεομαρξιστικής ή ριζοσπαστικής σχολής.⁴³

Το παράδειγμα των κατατιμημένων αγορών προέκυψε ως εξέλιξη παλαιότερων θεωριών, διαφωνούντων με τη νεοκλασική θεωρία, των θεσμικών απόψεων των αγορών εργασίας και των θεωριών των δυαδικών αγορών εργασίας. Η πρώτη σημαντική αμφισβήτηση του νεοκλασικού μοντέλου εμφανίστηκε ως αποτέλεσμα της ισχυροποίησης του ρόλου των συνδικάτων και των συλλογικών διαπραγματεύσεων στα 1940. Οι υποστηρικτές αυτοί των θεσμικών απόψεων υποστήριζαν ότι ο αυξανόμενος ρόλος θεσμών εκτός ανταγωνισμού (συνδικάτα, γραφειοκρατικοί οργανισμοί κλπ), του κρατικού παρεμβατισμού και της πολυδιάστασης της σύγχρονης αγοράς αμφισβητούν την εφαρμογή νεοκλασικών

⁴² Ξανθή Πετρινιώτη, *Αγορές Εργασίας*, σελ 48,49

⁴³ Ξανθή Πετρινιώτη, *ο.π.* σελ 353, 345

υποδειγμάτων. Κάθε εθνική αγορά εργασίας αποτελείται από έναν αριθμό αλληλένδετων αλλά μη ανταγωνιστικών υπο-αγορών. Αυτές οι μη-ανταγωνιστικές αγορές συχνά αποτελούν θεσμοθετημένες αγορές, δεν αποτελούν δηλαδή αποτέλεσμα της επιθυμίας των εργαζομένων ή των εργοδοτών αλλά της ύπαρξης συγκεκριμένων τυπικών ή άτυπων κανόνων.⁴⁴ Στη συνέχεια, οι θεωρίες των θεσμικών οικονομολόγων αναπτύχθηκαν και φτάσαμε στη διατύπωση των θεωριών των δυαδικών αγορών εργασίας, από τις οποίες και προέκυψε το παράδειγμα των καταταμημένων θεωριών. Οι θεωρίες αυτές εμφανίστηκαν κυρίως για να ερμηνεύσουν τις σημαντικές μισθολογικές διαφορές και την δυσμενέστερη θέση των μαύρων στην αγορά των ΗΠΑ. Οι βασικές τους υποθέσεις είναι οι ακόλουθες τρεις: Πρώτον, η διχοτόμηση της αγοράς εργασίας σε ένα πρωτεύων κι ένα δευτερεύων τμήμα. Στο πρωτεύων κυριαρχούν μεγάλες επιχειρήσεις όπου οι εργαζόμενοι χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό συνδικαλιστικής δράσης και προστασίας. Οι εργασίες στο τμήμα αυτό προσφέρουν υψηλούς μισθούς, ασφάλεια, σταθερότητα, καλές εργασιακές συνθήκες και ευκαιρίες προαγωγής. Το δευτερεύων τμήμα αντίθετα χαρακτηρίζεται από εργασίες που απαιτούν χαμηλές δεξιότητες, προσφέρουν χαμηλούς μισθούς, εμφανίζουν φτωχές συνθήκες εργασίας, υψηλό βαθμό απολύσεων και μικρές προοπτικές εξέλιξης και δημιουργίας καριέρας. Δεύτερον, η διάκριση σε καλές και Κακές εργασίες κι όχι εργαζόμενους (από την άποψη της εκπαίδευσης-κατάρτισης) και τρίτον, η ύπαρξη μιας χαμηλής κινητικότητας των εργαζομένων ανάμεσα στα δύο τμήματα και κυρίως από το δευτερεύων στο πρωτεύων. Η αξιοποίηση του δυαδικού αυτού πλαισίου ανάλυσης έλαβε χώρα από τους περισσότερους υποστηρικτές των

⁴⁴ Άγγελος Ευστρατόγλου, Θεωρίες των αγορών εργασίας, σελ 16.17

θεωριών των κατατμημένων αγορών εργασίας που σημειώθηκε στο επόμενο χρονολογικό στάδιο.⁴⁵

Σύμφωνα με τη θεωρία των κατατμημένων αγορών, η αγορά εργασίας επηρεάζεται από τους θεσμούς, από τις προτιμήσεις εκτός αγοράς και από την ιστορική εξέλιξη της οικονομίας. Οι τρεις αυτοί παράγοντες είναι που δημιουργούν τις δομές της αγοράς εργασίας. Και αυτές με τη σειρά τους, ενισχύουν τις ανισοροπίες στους μισθούς, στην απασχόληση, στην επαγγελματική στρωμάτωση και καταλήγουν στη διαίρεση της αγοράς σε επιμέρους τμήματα μεταξύ των οποίων παρατηρείται μικρή κινητικότητα. Η μικρή αυτή κινητικότητα παγιώνει την κατάτμηση. Τα αποτελέσματα της κατάτμησης είναι οι διαφορετικές αμοιβές, η σταθερότητα απασχόλησης και οι συνθήκες εργασίας για περίπου όμοιας παραγωγικότητας εργαζομένους. Η περιορισμένη αυτή κινητικότητα, με την πάροδο του χρόνου, δημιουργεί και κατάτμηση του εργατικού δυναμικού. Οι εργαζόμενοι της πρωτεύουσας αγοράς βελτιώνουν την παραγωγικότητά τους, ενώ της δευτερεύουσας τη μειώνουν. Κι αυτό διότι η έλλειψη επαγγελματικής εκπαίδευσης και εξέλιξης δημιουργεί αρνητικά εργασιακά χαρακτηριστικά τα οποία, εκ των υστέρων, φαίνεται να δικαιολογούν τους χαμηλούς μισθούς και τη μεγαλύτερη συχνότητα ανεργίας που εμφανίζονται σε ορισμένες ομάδες του εργατικού δυναμικού.⁴⁶

Το άλλο ρεύμα που εμφανίστηκε μέσα από την αμφισβήτηση της νεοκλασικής θεωρίας είναι η ριζοσπαστική θεωρία. Η σχολή αυτή ονομάζεται και νεομαρξιστική εφόσον ασπάζεται τις κυριότερες αντιλήψεις του μαρξισμού. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η αγορά εργασίας σχετίζεται άμεσα με τις ευρύτερες σχέσεις εξουσίας και την ταξική διάρθρωση της κοινωνίας. Υποστηρίζει και αυτή την κατάτμηση της αγοράς εργασίας σε επιμέρους τμήματα με κύριο σκοπό την εξυπηρέτηση της διαίρεσης της

⁴⁵ Άγγελος Ευστρατόγλου, *Θεωρίες των αγορών εργασίας*, σελ 19 έως 24.

⁴⁶ Ξανθή Πετρινιώτη, *Αγορές Εργασίας*, σελ 356

εργατικής τάξης. Αυτό λαμβάνει χώρα με τη δημιουργία εργατών πυρήνα και περιθωρίου, με την αποειδίκευση μέσω του λεπτομερούς καταμερισμού των έργων στην εσωτερική αγορά εργασίας και με πρακτικές όπως η υπεργολαβία.⁴⁷ Ο καπιταλισμός εκμεταλλεύεται τις υπάρχουσες κοινωνικές διακρίσεις για να διαιρέσει τους εργαζόμενους χωρίς να χρειάζεται να επιδοθεί σε φανερό καταναγκασμό.⁴⁸

Εκπαίδευση

Μια άλλη κεντρική έννοια στην παρούσα εργασία είναι εκείνη της Εκπαίδευσης. Θα εξετάσουμε το θεσμό της εκπαίδευσης σύμφωνα με τις θεωρήσεις που μελετούν το ρόλο και τη λειτουργία της εκπαίδευσης στη σύγχρονη κοινωνία. Ο θεσμός αυτός έχει εξεταστεί από την κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης κι έχουν προκύψει τρεις κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις: Ο Φονξιοναλισμός, η Ερμηνευτική προσέγγιση και ο Νέο-μαρξισμός.

Πρώτη βασική θεωρητική προσέγγιση είναι η φονξιοναλιστική παράδοση (λειτουργισμός) με κορυφαίους δύο εκπροσώπους τον Emile Durkheim και τον Talcott Parsons. Οι απόψεις των δύο αυτών επιστημόνων επηρέασαν βαθύτατα τα έργα της φονξιοναλιστικής σχολής. Οι απόψεις του Durkheim για την εκπαίδευση και οι έννοιες της ανομίας, του εγωισμού και του ατομικισμού που εισήγαγε επηρέασαν σύγχρονους φονξιοναλιστές στην ανάλυση του εκπαιδευτικού θεσμού. Την ίδια επιρροή είχε και το έργο του Parsons, εφόσον στις δεκαετίες 1950 και 1960 ήταν η κυρίαρχη μορφή της φονξιοναλιστικής κοινωνιολογίας. Ο φονξιοναλισμός υπήρξε το

⁴⁷ Ως εσωτερική αγορά εργασίας ορίζεται ένα σύνολο δομημένων σχέσεων στα πλαίσια μιας επιχείρησης, οι οποίες διέπονται από τυπικούς κανόνες λειτουργίας (που αφορούν τους μισθούς, τα επιδόματα, τις προαγωγές, την πειθαρχία και τα όρια υπευθυνότητας, τις ευκαιρίες υπηρεσιακής μετεκπαίδευσης, το αντικείμενο εργασίας και τις απαιτήσεις γενικά της κάθε θέσης, αλλά και τη συμπεριφορά εργαζομένων και διοίκησης καθώς και των μεταξύ τους σχέσεων). Σε: Ξανθή Πετρινιώτη, Αγορές Εργασίας, σελ 358.

⁴⁸ Ξανθή Πετρινιώτη, Αγορές Εργασίας, σελ 356

πρώτο κύριο ρεύμα σκέψης στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, η οποία προέβαλλε ως ξεχωριστός τομέας έρευνας μόλις στα τέλη της δεκαετίας του 1950. Τα πρώτα εκείνα χρόνια δύο ήταν τα κύρια ζητήματα που απασχολούσαν. Πρώτον, το ζήτημα της κοινωνικής τάξης και των εκπαιδευτικών επιτευγμάτων. Δεύτερον, ο συσχετισμός εκπαίδευσης και οικονομίας, κοινωνικής κινητικότητας και πολιτικής τάξης πραγμάτων. Συγχρόνως λάμβαναν χώρα μελέτες για την οργάνωση των σχολείων και τη διάδραση δασκάλου-μαθητή.

Οι βασικές θεωρήσεις του φονξιοναλισμού για την εκπαίδευση έχουν να κάνουν με το δεδομένο της διαστρωματωμένης κοινωνίας, των ηθικών αξιών ως θεμέλιό της και της σημασία των ατομικών ικανοτήτων και της βιομηχανικής ανάπτυξης- κεντρικών εννοιών της φονξιοναλιστικής παράδοσης. Σύμφωνα με αυτές, το εκπαιδευτικό σύστημα των βιομηχανικών χωρών είναι και πρέπει να είναι μέσο κοινωνικής κινητικότητας. Η τεχνολογική εξέλιξη αυξάνει τη ζήτηση ειδικευμένης εργασίας, ειδικευση που πρέπει να λαμβάνει χώρα στο σχολείο. Ο σχολικός θεσμός επιλέγει τους καλύτερους – με βάση τις ατομικές ικανότητες και κίνητρα – προκαθορίζοντας έτσι το μελλοντικό καταμερισμό των επαγγελματιών. Μία άλλη λειτουργία του θεσμού αυτού στη σύγχρονη κοινωνία είναι και η μεταβίβαση των ηθικών αξιών στις νεότερες γενιές με σκοπό τη διαίωνα της συγκεκριμένης κοινωνίας.⁴⁹

Με το πέρασμα του χρόνου κι όσο ο κλάδος διεύρυνε τα ενδιαφέροντά του, ο φονξιοναλισμός παρουσίασε σημαντικές λογικές και εμπειρικές δυσκολίες και γενικά θεωρούνταν πολιτικά συντηρητικός. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην ανάπτυξη εναλλακτικών προσεγγίσεων. Με τον τρόπο αυτό αναπτύχθηκε η ερμηνευτική προσέγγιση, η οποία εμφανίστηκε σε δύο κύριες μορφές. Τη μία μορφή αποτέλεσε η

⁴⁹ Άννα Φραγκουδάκη, Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, σελ. 152 έως 156

μελέτη των κοινωνικών διεργασιών σε μικρο-επίπεδο, δηλαδή στη σχολική τάξη και το σχολείο. Σημαντικές ήταν οι επιρροές από τη θεωρία της κοινωνικής δράσης, τη φαινομενολογία και την εθνομεθοδολογία. Η δεύτερη μορφή της ερμηνευτικής προσέγγισης επισημάνθηκε με την εμφάνιση της «νέας» κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης με τη δημοσίευση, το 1971, του τόμου Knowledge and Control (M.F.D. Young) που αντιμετώπιζε τη γνώση ως κοινωνικό κατασκεύασμα.

Σε πιο πρόσφατο στάδιο η επανεμφάνιση του μαρξισμού έχει ανανεώσει το ενδιαφέρον για τη μελέτη των μακρο-κοινωνικών διεργασιών. Η προσοχή του κλάδου έχει επανέλθει στη σχέση της εκπαίδευσης με την οικονομία και την πολιτική τάξη πραγμάτων, με μία εντελώς διαφορετική ερμηνεία όμως από εκείνη του φονξιοναλισμού. Και η μαρξιστική προσέγγιση αποτελείται από δύο διαφορετικές θεωρήσεις. Οι μαρξιστές θεωρούν την εκπαίδευση είτε ως ενισχυτικό θεσμό της διαδικασίας αναπαραγωγής ή συντήρησης των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής, είτε ως πεδίο αντίστασης στις απαιτήσεις του καπιταλιστικού συστήματος.⁵⁰

Οι μαρξιστές, για να ερμηνεύσουν τον κοινωνικό ρόλο του εκπαιδευτικού θεσμού εισήγαγαν την έννοια της συμβολικής βίας.⁵¹ Η μορφή αυτή βίας συνοψίζεται στην επιβολή σημασιών. Οι σημασίες αυτές επιβάλλονται έμμεσα σαν επίσημες, νόμιμες και κυρίαρχες και εμποδίζουν την κατανόηση των σχέσεων εξουσίας που θεμελιώνουν τις κοινωνικές σχέσεις. Ο εκπαιδευτικός θεσμός μεταδίδει την «κυρίαρχη παιδεία», μέσω της επιλογής των σημασιών που είναι οι μόνες άξιες να αναπαραχθούν. Κυρίαρχη παιδεία είναι η παιδεία των κυρίαρχων στρωμάτων της κυρίαρχης τάξης, που συγχρόνως είναι τα πιο μορφωμένα στρώματα. Η κύρια συμβολική βία που ασκεί ο εκπαιδευτικός θεσμός συνίσταται κυρίως στη μετάδοση του μηνύματος ότι η κυρίαρχη παιδεία είναι και η μόνη νόμιμη. Η εκπαίδευση

⁵⁰ D. Blackledge, B. Hunt, Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, σελ. 11 έως 15

⁵¹ Η θεωρητική καταγωγή της έννοιας ανήκει σε συνδυασμό εννοιολογικών κατακτήσεων από το έργο του Μάρξ και του Βέμπερ. Στο: Άννα Φραγκουδάκη, Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, σελ. 167.

συμβάλλει επίσης στην αναπαραγωγή και των ίδιων των κοινωνικών σχέσεων. Μέσω της συμβολικής βίας και της κοινωνικής επιλογής νομιμοποιείται η αναπαραγωγή της κοινωνικής ανισότητας με κριτήρια τα οποία θεωρούνται αξιολογικά και ουδέτερα (ισότητα ευκαιριών, αξιοκρατία, ατομικές ικανότητες), ώστε ο εκπαιδευτικός θεσμός πετυχαίνει να πείσει όσους αποκλείει από τη σχολική και κοινωνική άνοδο ότι δίκαια αποκλείονται. Επέρχεται δηλαδή εσωτερίκευση της νομιμοποίησης του αποκλεισμού από τα άτομα που έχει αποκλείσει ο ίδιος ο θεσμός. Σημαντική μελέτη και ανάλυση των θεμάτων αυτών έχει γίνει από το Γάλλο κοινωνιολόγο Pierre Bourdieu.^{52 53}

Η επιστήμη της Κοινωνιολογίας

Για να μπορέσουμε να παρουσιάσουμε την επιστήμη της Κοινωνιολογίας και να κατανοήσουμε τι πραγματικά είναι η Κοινωνιολογία θα πρέπει ουσιαστικά να απαντήσουμε στα ερωτήματα τι προσπαθεί να γνωρίσει αυτή η επιστήμη, πώς οριοθετείται το αντικείμενό της, ποια είναι η μεθοδολογία της, ποιες είναι οι βασικές της έννοιες κλπ. Η επαφή με το βασικό έργο της επιστήμης αυτής στο επίπεδο τόσο της θεωρίας όσο και της έρευνας είναι δυνατό να δώσει ένα σαφή ορισμό του αντικειμένου και της μεθόδου αυτής της επιστήμης.⁵⁴

Ως θεμελιωτής της επιστήμης αυτής θεωρείται και είναι ο Αύγουστος Comte, ο οποίος καθόρισε για πρώτη φορά και συστηματικά με το έργο του τα όρια και τη μεθοδολογία της νέας επιστήμης. Για πρώτη φορά το 1839 κάνει χρήση του όρου Sociologie⁵⁵ σε μαθήματα που παρέδιδε για την Θετική Φιλοσοφία. Η νέα αυτή λέξη

⁵² Άννα Φραγκουδάκη, Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, σελ. 165 έως 168

⁵³ Για περισσότερες πληροφορίες για το έργο του Bourdieu σχετικά με την Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης και για τις έννοιες της συμβολικής βίας, της κοινωνικής επιλογής και της αναπαραγωγής της κοινωνικής ανισότητας από τους εκπαιδευτικούς θεσμούς στο « Οι κληρονόμοι» των Bourdieu – Passeron.

⁵⁴ Ιωάννα Λαμπίρη – Δημάκη, Η Κοινωνιολογία και η Μεθοδολογία της, σελ 7 έως 11.

⁵⁵ Ο όρος προέρχεται από το λατινικό socius και το ελληνικό λόγος. Κάποια στιγμή ο ίδιος εξέφρασε τη λύπη του για το νόθο χαρακτήρα του όρου αλλά αργότερα υποστήριξε ότι υπάρχει αντιστάθμισμα σε αυτό το ετυμολογικό ελάττωμα εφόσον θυμίζει τις δυο ιστορικές πηγές – την πνευματική και την

σήμαινε «το λέγειν περί της κοινωνίας», την επιστημονική μελέτη της κοινωνίας.⁵⁶ Ο Comte θεμελίωσε τη νέα αυτή επιστήμη ως επιστήμη θετική στα πρότυπα της Βιολογίας κι αυτό γίνεται περισσότερο αντιληπτό από τον όρο Κοινωνική Φυσική που είχε αρχικά διατυπώσει για να περιγράψει ότι η επιστήμη αυτή με αντικείμενο της τη σπουδή των κοινωνικών φαινομένων. Η επιστήμη αυτή, σύμφωνα με τον Comte, θα συμπληρώσει τη γνώση του ανθρώπου για τη φύση, μελετώντας τα κοινωνικά φαινόμενα με το ίδιο πνεύμα που μελετώνται τα αστρονομικά ή τα χημικά, για την ανακάλυψη δηλαδή των νόμων που τα διέπουν.⁵⁷ Θεώρησε την επέκταση του θετικού πνεύματος των φυσικών επιστημών στην κοινωνία ως κάτι αναγκαίο και επείγον. Η νέα επιστήμη, η Κοινωνική Φυσική ή Κοινωνιολογία θα συντελούσε στην δημιουργία της νέας κοινωνίας στην οποία θα επικρατούσε το θετικό πνεύμα. Και η νέα αυτή επιστήμη θα αναλάμβανε το σημαντικό έργο να διαμορφώσει τη νέα συλλογική συνείδηση και θα υποκαθιστούσε έτσι την παραδοσιακή θρησκεία, προχωρώντας στην ηθική διαπαιδαγώγηση και ανασυγκρότηση της κοινωνίας.⁵⁸ Ωστόσο, το έδαφος είχε ήδη διαμορφωθεί για την ανάδυση της επιστήμης που θα εξέταζε την κοινωνία με επιστημονικό τρόπο, ώστε να μπορούμε να πούμε ότι η επιστήμη αυτή θα δημιουργείται ακόμη και αν δεν υπήρχε ο Comte. Πηγές από την πολιτική Φιλοσοφία, τη Φιλοσοφία της Ιστορίας, των Βιολογικών θεωριών για την Εξέλιξη αλλά και η ύπαρξη των κινημάτων κοινωνικής και πολιτικής μεταρρύθμισης κατέστησαν αναγκαία την ανάληψη ερευνών γύρω από τις κοινωνικές συνθήκες.⁵⁹

κοινωνική – από τις οποίες αναδόθηκε ο σύγχρονος πολιτισμός. Στο: T.B. Bottomore, Κοινωνιολογία, σελ 25.

⁵⁶ Ιωάννα Λαμπήρη – Δημάκη, ο.π. σελ 12

⁵⁷ Ιωάννα Λαμπήρη – Δημάκη, ο.π. σελ 14

⁵⁸ Μ.Ν. Αντωνοπούλου, Θεωρία και Ιδεολογία στη σκέψη των κλασικών της Κοινωνιολογίας, σελ 38

⁵⁹ T.B. Bottomore, Κοινωνιολογία, σελ 26. Περισσότερα για το ρόλο των πηγών αυτών στην δημιουργία της επιστήμης της Κοινωνιολογίας στο ίδιο, σελ 26 έως 30.

Ενώ δεν έχουν χρησιμοποιήσει όλοι τον όρο Κοινωνιολογία, οι Marx, Durkheim και Weber αποτελούν ιδρυτές και κύριους διαμορφωτές της επιστήμης αυτής. Ο Durkheim διατύπωσε με απερίφραστο τρόπο το αντικείμενο της νέας επιστήμης και τη σχέση της με τις άλλες κοινωνικές επιστήμες. Αν και έδινε ιδιαίτερη έμφαση στην αυτονομία και το ιδιαίτερο του αντικειμένου της, δεν τη θεωρούσε ως εγκυκλοπαιδική επιστήμη, ούτε θεωρούσε ότι μπορεί να σταθεί απομονωμένη από τις άλλες. Εβλεπε μάλλον μία σταδιακή διάχυση της κοινωνιολογικής μεθόδου στις άλλες κοινωνικές επιστήμες. Ο Marx, αν και δεν χαρακτήριζε το έργο του κοινωνιολογικό, συγκρότησε μία κοινωνική θεωρία και δεν άργησε να θεωρηθεί, τόσο από όσους ασπάστηκαν όσο και από όσους επέκριναν τη θεώρηση του αυτή, ως ιδρυτής ενός από τα κύρια κοινωνιολογικά συστήματα. Και στο έργο του Max Weber δεν υπάρχει ρητή διατύπωση του αντικειμένου της επιστήμης αυτής και της σχέσης της με τις άλλες επιστήμες. Όμως, στο πρώτο μέρος του έργου του «Οικονομία και κοινωνία» ορίζει την Κοινωνιολογία με τρόπο που δηλώνει τις απόψεις του για το ευρύ πεδίο της κοινωνιολογικής ανάλυσης, διατυπώνοντας έμμεσα τον ισχυρισμό ότι η κοινωνιολογική ανάλυση μπορεί να εφαρμοστεί για την ερμηνεία και την εξήγηση κάθε είδους κοινωνικού φαινομένου, ανεξάρτητα εάν αυτό αποτελεί ήδη αντικείμενο κάποιας άλλης πιο εξειδικευμένης επιστήμης.^{60 61}

Η Κοινωνιολογία, μαζί με την Κοινωνική Ανθρωπολογία, ήταν η επιστήμη που αναφέρθηκε ρητά στην κοινωνική ζωή σαν ενιαίο σύνολο, σε ολόκληρο το πολύπλοκο σύστημα των κοινωνικών θεσμών και ομάδων που συνθέτουν την κοινωνία και δεν απομόνωνε απλά για να μελετήσει κάποια συγκεκριμένη όψη της κοινωνίας. Επομένως, η βασική αντίληψη της επιστήμης της Κοινωνιολογίας είναι η

⁶⁰ Ο Βέμπερ ορίζει την Κοινωνιολογία ως επιστήμη που προσπαθεί να πετύχει την ερμηνευτική κατανόηση της κοινωνικής δράσης ώστε να καταλήξει σε μία αιτιώδη εξήγηση της πορείας της και των αποτελεσμάτων της. Στο T.B. Bottomore, Κοινωνιολογία, σελ 34.

⁶¹ T.B. Bottomore, Κοινωνιολογία, σελ 32 έως 34.

κοινωνική δομή. Η συστηματική και αμοιβαία συσχέτιση των μορφών συμπεριφοράς ή δράσης σε συγκεκριμένες κοινωνίες.⁶²

Η ανάπτυξη της κοινωνιολογικής θεωρίας από την εποχή της ίδρυσης της επιστήμης αυτής και την ανάδειξη των πρώτων θεωρήσεων μέχρι και τη σύγχρονη εποχή έχει φέρει στην επιφάνεια ποικίλα θεωρητικά σχήματα, υποστηριζόμενα από ενδιαφέροντα συστήματα εννοιών. Δεν υπήρξε ούτε και υπάρχει σύγχρονα ένα σώμα κοινωνιολογικής θεωρίας καθολικά αποδεκτό. Η Κοινωνιολογία είναι μία πολύ-παραδειγματική επιστήμη.⁶³ Δεν σημειώνεται ύπαρξη ενός κοινά αποδεκτού κυρίαρχου παραδείγματος αλλά υπάρχουν διαφορετικές σχολές και θεωρήσεις στο εσωτερικό της επιστήμης αυτής – πολλές μάλιστα εντελώς διαφορετικές μεταξύ τους. Στο σημείο αυτό έχει επέλθει και η σημαντικότερη κριτική προς το έργο αυτής της επιστήμης.⁶⁴

Σχετικά με το έργο των κοινωνικών επιστημών υπάρχουν δύο κύριες απόψεις. Η πρώτη θεωρεί ότι οι κοινωνικές επιστήμες, όπως και οι φυσικές, γενικεύουν για να θεμελιώσουν ένα θεωρητικό σύστημα, βρίσκονται όμως σε χαμηλό στάδιο ανάπτυξης. Η δεύτερη άποψη υποστηρίζει τη διάκριση μεταξύ θετικών και ιστορικών και πολιτιστικών επιστημών, θεωρώντας ότι οι πρώτες αποβλέπουν στην αιτιοκρατική εξήγηση ενώ οι δεύτερες έχουν σκοπό να ερμηνεύσουν και να κατανοήσουν τα νοήματα. Η διαμάχη αυτή αποτελούσε, ιδιαίτερα τον προηγούμενο αιώνα, μία από τις βασικότερες διαμάχες στον επιστημονικό χώρο. Ένα ισχυρό επιχείρημα κατά του επιστημονικού χαρακτήρα των κοινωνικών επιστημών και της

⁶² T.B. Bottomore, ο.π. σελ 38

⁶³ Η έννοια του παραδείγματος στην επιστήμη εισήχθηκε από τον Thomas Khun. Ένα παράδειγμα αποτελείται από τις γενικές θεωρητικές παραδοχές, τους νόμους και τις τεχνικές εφαρμογής παραδοχών και νόμων που υιοθετούν από κοινού τα μέλη μιας συγκεκριμένης επιστημονικής κοινότητας. Στο: Τι είναι από που το λέμε επιστήμη, A.F. Chalmers. Για περισσότερες πληροφορίες για την έννοια του παραδείγματος βλέπε: T. S. Khun, Η δομή των επιστημονικών επαναστάσεων.

⁶⁴ T.B. Bottomore, ο.π. σελ 43

Κοινωνιολογίας ήταν ότι δεν παρουσίασαν ποτέ κάτι που να μοιάζει με φυσικό νόμο. Η κριτική αυτή βέβαια μπορεί να θεωρηθεί υπερβολική αλλά και από την πλευρά της υπεράσπισης των κοινωνικών επιστημών έχουν αντιταχθεί διάφορες απαντήσεις. Η κυριότερη από αυτές είναι πως υφίσταται ριζική διαφορά ανάμεσα στα φυσικά και στα κοινωνικά φαινόμενα και νόμων. Όπως σημειώνει ο Άλαν Γκέγουερθ το 1954, οι κοινωνικοί νόμοι είναι δυνατό να μεταβληθούν από τους ανθρώπους με τρόπο που δεν γίνεται να μεταβληθούν οι φυσικοί. Μπορούμε δηλαδή να συμπεράνουμε πάνω σε αυτό ότι ένα κλειστό θεωρητικό σύστημα θεωρείται κάτι εφικτό για τις φυσικές επιστήμες αλλά εντελώς ανέφικτο για τις κοινωνικές, εφόσον η ανθρώπινη βούληση μπορεί να δημιουργήσει εντελώς νέες συνθήκες.⁶⁵

Η επιστημονική παραγωγή της Κοινωνιολογίας έγκειται περισσότερο στην παραγωγή γενικεύσεων, εννοιών και ταξινομητικών σχημάτων παρά νόμων με τη μορφή που κάνουν οι φυσικές επιστήμες. Ευρύτερες γενικεύσεις με βάση εμπειρικές συσχετίσεις μεταξύ συγκεκριμένων φαινομένων, συνθηκών παραγωγής και μεταβολής θεσμών, ύπαρξης διαφόρων ειδών ρυθμικών επαναλήψεων ή αλληλουχίας σταδίων, κύριων τάσεων στην εξέλιξη της ανθρωπότητας συνολικά, νόμοι που αναφέρονται στις συνέπειες παραδοχών που αναφέρονται στην ανθρώπινη συμπεριφορά αλλά και συστηματικές κατατάξεις κοινωνικών φαινομένων και πλούσια παραγωγή εννοιών για την ερμηνεία κοινωνικών φαινομένων αποτελούν κυρίως το έργο των κοινωνικών επιστημών και της Κοινωνιολογίας.⁶⁶

Οι κοινωνιολογικές μέθοδοι έρευνας διαφέρουν ανάλογα με την θεωρητική προσέγγιση που έχει υιοθετήσει ο εκάστοτε επιστήμων.⁶⁷ Μιλώντας γενικότερα για τη μέθοδο της Κοινωνιολογίας και τι μπορεί αυτή να επιτελέσει, μπορούμε να πούμε

⁶⁵ T.B. Bottomore, Κοινωνιολογία, σελ 45 έως 49.

⁶⁶ T.B. Bottomore, Κοινωνιολογία, σελ 50 έως 53. Συστηματοποίηση των διαφόρων τύπων γενικεύσεων που εντοπίζονται στα κοινωνιολογικά έργα από τον Γκίνσμπουργκ (1947), ο.π. σελ 50.

⁶⁷ Ι. Λαμπίρη – Δημάκη, ορισμός μεθόδου. Σελ 29

ότι ένας κοινωνιολόγος μπορεί να συλλέξει εμπειρικά δεδομένα – με τη χρήση των τεχνικών κοινωνιολογικής έρευνας⁶⁸ – αλλά και να κάνει συχνά λογικές προβλέψεις ακόμη κι αν δεν μπορεί να εξηγήσει τα φαινόμενα. Μπορεί επίσης να εξηγήει τα κοινωνικά φαινόμενα με τη δημιουργία προτάσεων και γενικών προτάσεων. Οι κοινωνιολογικές μέθοδοι συναντούν σοβαρούς περιορισμούς εξαιτίας του περίπλοκου χαρακτήρα των κοινωνικών φαινομένων και της ανθρώπινης δράσης. Ο εμπειρικός έλεγχος των προτάσεων και των διαφόρων μεθοδολογικών κοινωνιολογικών προσεγγίσεων συνίσταται στο αν μπορούν να συγκροτήσουν ένα ικανοποιητικό γενικό σχήμα ιδεών και διαδικασιών που να οδηγεί σε μία πληρέστερη κατανόηση κοινωνικών φαινομένων και ζητημάτων.⁶⁹ Οι κυριότερες μέθοδοι που έχουν αναδειχθεί μέχρι στιγμής στην κοινωνιολογική ανάλυση είναι ο Δομικός Λειτουργισμός ή θεωρία της συναίνεσης, η Κοινωνιολογία των Συγκρούσεων – Δομική Θεώρηση, η Συμβολική Διαντίδραση, η Φαινομενολογία και η Εθνομεθοδολογία.⁷⁰ ⁷¹ Από πλευράς τεχνικών κυριότερες έχουν αναδειχθεί η Συγκριτική Μέθοδος, η Πειραματική, η Τυπολογική, ο Ιδεότυπος του Max Weber, η άμεση και έμμεση Παρατήρηση, η Ανάλυση περιεχομένου.⁷²

Στον τομέα της εφαρμογής της επιστήμης της Κοινωνιολογίας, η Κοινωνική Πολιτική και ο Κοινωνικός Προγραμματισμός είναι τα πεδία εκείνα που κάνουν χρήση της Εφαρμοσμένης Κοινωνιολογίας, ως επί το πλείστον. Και γενικότερα, όλοι οι τομείς που έχουν να κάνουν με τη θεώρηση και αντιμετώπιση των κοινωνικών

⁶⁸ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις τεχνικές της κοινωνιολογικής έρευνας στο: Ν. Κυριαζή, *Η Κοινωνιολογική Έρευνα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

⁶⁹ T.B. Bottomore, *Κοινωνιολογία*, σελ. 99 – 100.

⁷⁰ Η έννοια της Μεθόδου αναφέρεται σε ορισμένη ερευνητική στρατηγική ανάλογη σε επιστημολογικό και θεωρητικό προσανατολισμό, στο: Ι. Λαμπήρη – Δημάκη, ο.π., σελ. 28.

⁷¹ Ι. Λαμπήρη – Δημάκη, ο.π., σελ. 56. Για περισσότερες πληροφορίες για τις μεθόδους της Κοινωνιολογίας στο: Σύγχρονη Κοινωνιολογική θεωρία, Μαρία Πετμεζίδου, Τόμος Ι, ΙΙ, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1998.

⁷² Ι. Λαμπήρη – Δημάκη, ο.π. σελ. 66. Για περισσότερες πληροφορίες για τις μεθόδους και τεχνικές της κοινωνιολογικής έρευνας στο: *Η Κοινωνιολογική Έρευνα*, Νότα Κυριαζή (βλέπε Νο 68).

προβλημάτων.⁷³ Οι «επαγγελματίες» Κοινωνιολόγοι βρίσκονται κυρίως ως δάσκαλοι και καθηγητές στη μέση και ανώτερη εκπαίδευση, ως μέλη ερευνητικών ομάδων και κρατικών υπηρεσιών και ως σύμβουλοι στον ιδιωτικό τομέα.⁷⁴

Β' ΜΕΡΟΣ: ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στόχος της παρούσα εργασίας είναι να διερευνήσει τις απόψεις των φοιτητών Κοινωνιολογίας σχετικά με την ένταξή τους στην αγορά εργασίας ως επιστημόνων. Η διερεύνηση αυτή και η ανάλυση βασίζεται σε ερευνητικά δεδομένα ποιοτικής μορφής. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται την διεξαγωγή αλλά και το σχεδιασμό της έρευνας με κύριο στόχο, όχι την επαλήθευση ή μη μιας συγκεκριμένης θεωρίας, αλλά τη διερεύνηση με σκοπό την ανάδυση της θεωρίας. Η αποσαφήνιση και η ανάπτυξη της θεωρίας είναι το αποτέλεσμα της ευελιξίας της ερευνητικής διαδικασίας και της διαπλοκής συλλογής και ανάλυσης των στοιχείων που διέπουν τη μορφή της ποιοτικής έρευνας.⁷⁵ Θα παρουσιαστεί επίσης και η σύγχρονη κατάσταση που επικρατεί στην αγορά εργασίας για τους κοινωνικούς επιστήμονες, μέσω της παράθεσης και ανάλυσης δεδομένων από τη βιβλιογραφία αλλά και από μελέτες των αρμοδίων υπηρεσιών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Μέσω συνεντεύξεων ποιοτικής μορφής θα μπορέσουμε να δώσουμε το λόγο στους φοιτητές ώστε να αναπτύξουν οι ίδιοι τις απόψεις τους για την κατάσταση στην εκπαίδευση και την απασχόληση, για τη σύνδεση αυτών και για την προσωπική τους προσδοκία και προοπτική στην απασχόληση.

Ωστόσο, τις απόψεις αυτές των φοιτητών θεωρούμε ότι ενδέχεται να επηρεάζουν ορισμένες μεταβλητές οι οποίες έχουν άμεση σχέση με την κοινωνική

⁷³ T.B. Bottomore, Κοινωνιολογία, σελ 357-373. Στο ίδιο πιο αναλυτικά.

⁷⁴ Ν.Χ. Τάτσης, Η Διδασκαλία της Κοινωνιολογικής θεωρίας, Τεύχος Α', σελ 18

⁷⁵ Ν. Κυριαζή, Η Κοινωνιολογική έρευνα, σελ 51

συγκρότηση των ατόμων και την απόκτηση της κοσμοαντίληψης και του συστήματος ιδεών τους. Επιπλέον, έχουν και άμεση σχέση με την ύπαρξη διαφορετικών ρευμάτων σκέψης και απόψεων σχετικά με το υπό διερεύνηση ζήτημα. Οι πιθανοί προσδιοριστικοί αυτοί συντελεστές είναι: Η Εργασία, το Εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, το Επάγγελμα των γονέων, η Πολιτική τοποθέτηση, ο Τόπος διαμονής και ανατροφής, η Οικονομική κατάσταση των ερωτώμενων αλλά και των γονέων, η Ηλικία, το Φύλο και το Έτος σπουδών. Ωστόσο, στην παρούσα εργασία τα στοιχεία των μεταβλητών αυτών θα παρουσιαστούν με στόχο την περιγραφή του δείγματος, ώστε να δοθεί η εικόνα των κοινωνικών χαρακτηριστικών των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα και των οποίων οι απόψεις αναλύθηκαν. Τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν αι θα σχολιαστούν σε ποιοτική μορφή. Η εξαγωγή των κατάλληλων συμπερασμάτων θα απαιτούσε την διεξαγωγή ποσοτικής διερεύνησης σε δείγμα μεγαλύτερου εύρους. Παρακάτω παρουσιάζονται τα στοιχεία που υπογραμμίζουν την σημασία των κοινωνικών αυτών μεταβλητών που επιλέχθηκαν προς μέτρηση.

Καθοριστικό σημείο της φυσιογνωμίας κάθε κοινωνίας αποτέλεσαν οι εξελίξεις που σημειώθηκαν στην κατανομή της εργασίας, στην κατανομή των ατόμων στους διάφορους επαγγελματικούς ρόλους. Όλες οι κοινωνίες έχουν παραδεχθεί την αναγκαιότητα της εργασίας για την επιβίωσή τους, ανεξάρτητα αν κάθε τύπος κοινωνίας προσδίδει στην εργασία διαφορετικό περιεχόμενο και προορισμό. Στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες, στον τομέα της εργασίας επικεντρώνονται οι καθοριστικές δραστηριότητες του οικονομικού αλλά και του κοινωνικού, του πολιτιστικού, του πολιτικού τους τομέα. Για τις κοινωνίες αυτές η εργασία δεν αποτελεί απλά σημείο αναφοράς για το άτομο- αυτοπραγμάτωσης και ταυτότητας-

αλλά και τον άξονα όπου αρθρώνονται οι χαρακτηριστικές δομές της.⁷⁶ Ως εργασία μπορούμε να ορίσουμε τη χρησιμοποίηση των φυσικών και πνευματικών δυνάμεων του ανθρώπου με σκοπό την παραγωγή προϊόντων. Είναι επομένως η εργασία μία έλλογη δραστηριότητα, δηλαδή σκόπιμη.⁷⁷ Στη σύγχρονη καπιταλιστική οικονομία η εργασία έχει διαμορφωθεί μέσα στα καπιταλιστικά πλαίσια.⁷⁸ Ο λεπτομερής καταμερισμός της εργασίας, ο επιμερισμός των εργασιών στους μεμονωμένους εργαζόμενους έχει επιφέρει επαναστατικές μεταβολές στην παραγωγικότητα της εργασίας, αλλά ταυτόχρονα κι απεριόριστες δυνατότητες ελέγχου της εργασιακής διαδικασίας από τους επιχειρηματίες.⁷⁹ Στις μέρες μας, το πολιτικό πρόβλημα της αγοράς εργασίας συνίσταται στη συνολική αύξηση της ζήτησης της εργασιακής δύναμης αλλά και εντονότερα στην ισόρροπη και δίκαιη κατανομή της ζήτησης αυτής μεταξύ των δυνάμει κατηγοριών της εργασιακής δύναμης.⁸⁰ Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο, η ένταξη ή μη στην εργασιακή ζωή και την απασχόληση των φοιτητών που αποτελούν το δείγμα της έρευνας αυτής αποτελεί παράγοντα επιρροής των απόψεων για τη μετέπειτα επαγγελματική τους αποκατάσταση ως επιστημόνων. Μία πρώτη επαφή με την εργασία -ως διαδικασία αλλά και με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει στην σύγχρονη κοινωνία και οικονομία της χώρας μας- καθώς επίσης και με την αγορά εργασίας μπορούν να λειτουργήσουν θετικά ή αρνητικά για την πορεία στην απασχόληση και να διαμορφώσουν την άποψη για την κατάσταση αυτή.

⁷⁶ Κ. Κασιμάτη, Έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της Απασχόλησης, σελ 21

⁷⁷ Θ. Λιανός, Μαρξιστική Οικονομική Θεωρία, σελ 21

⁷⁸ Μέσα στο πλαίσιο της κεφαλαιοκρατικής οικονομίας που στηρίζεται στη συσσώρευση εργασίας, η εργασία απαιτείται να είναι μισθωτή. Νοείται δηλαδή ως εμπόρευμα που πολλά ο εργαζόμενος στην αγορά έναντι του μισθού. Η μισθωτή εργασία προϋποθέτει το κεφάλαιο κι εκείνο τη μισθωτή εργασία. Το ένα δημιουργεί την ύπαρξη του άλλου. Στο: Ο Κάρλ Μάρξ σε θέματα Κοινωνιολογίας και Φιλοσοφίας, T.B. Bottomore – M. Rubel, σελ 131 έως 133.

⁷⁹ Γ. Σακέλλης, Πληθυσμός κι εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα, σελ 68

⁸⁰ Claus Offe, Κοινωνία της εργασίας, Σελ 31

Διαμορφωτικό ρόλο στις απόψεις των ανθρώπων κατέχει για όλους τους τομείς ο πυρήνας της πρωτογενούς κοινωνικοποίησης, η οικογένεια.⁸¹ Στο υπό μελέτη ζήτημα είναι λογικό ότι στοιχεία που προσδιορίζουν την οικογένεια προέλευσης των ατόμων θα έχουν καθοριστικό ρόλο και στην διαμόρφωση των αντιλήψεων τους για το θέμα της εκπαίδευσης και της απασχόλησης. Η οικονομική κατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο και το επάγγελμα των γονέων παίζουν σημαντικό ρόλο στις προσδοκίες και προοπτικές των τέκνων αναφορικά με την πορεία τους στο χώρο της απασχόλησης. Η οικογένεια, η οποία εντάσσεται στο ταξικό σύστημα στρωμάτωσης διακατέχεται από ένα αντίστοιχο ταξικό κοινωνικό πλαίσιο, διαμορφωτικό των στάσεων και αντιλήψεων των μελών της. Το πλαίσιο αυτό διαμορφώνει σε σημαντικό βαθμό τις επιθυμίες, προσδοκίες κι επιλογές των νεαρών μελών για την επαγγελματική τους ζωή και σε σημαντικό βαθμό εξασφαλίζει ή όχι τις δυνατότητες πραγμάτωσής τους. Κριτήρια προσδιορισμού των κοινωνικών τάξεων – μέσα στις οποίες εντάσσεται η εκάστοτε οικογένεια – υπάρχουν διάφορα, με σημείο αναφοράς την απασχόληση(επάγγελμα, κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, θέση στο επάγγελμα). Κατά κύριο λόγο, τα χειρωνακτικά επαγγέλματα οριοθετούν την εργατική τάξη, τα μη χειρωνακτικά και μεσαία και τα επιστημονικά και ανώτερα διοικητικά την ανώτερη. Η επίδραση της ταξικής ένταξης στις επαγγελματικές επιλογές και προοπτικές των μελών αποτελείται από τρία κύρια σημεία :

- Στις διάφορες κοινωνικές τάξεις επικρατούν διαφορετικές κοινωνικές αξίες για την επαγγελματική ζωή.
- Οι διάφορες τάξεις έχουν διαφορετικές ευκαιρίες πρόσβασης σε ανώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης που αποτελούν το στάδιο της πρωτογενούς επιλογής επαγγέλματος.

⁸¹ Β. Φίλιας, Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος, σελ 11 έως 17.

- Οι διάφορες κοινωνικές τάξεις έχουν διαφορετικές δυνατότητες και ευκαιρίες να μεταβούν από την εκπαίδευση στην ενεργό εργασιακή ζωή.⁸²

Η εκπαίδευση και το επάγγελμα των γονέων αποτελούν βάση για την επαγγελματική ζωή των τέκνων εφόσον οι γονείς μπορούν να μεταβιβάσουν τις δικές τους αξίες, φιλόδοξίες και εμπειρίες. Μπορούν επίσης, με βάση την ταξική ένταξη και την οικονομική επιφάνεια, να επιδράσουν αποφασιστικά στην υλοποίηση ή μη των προτιμήσεων κι επιλογών των τέκνων.⁸³

Το μορφωτικό επίπεδο των γονέων έχει σημαντική επιρροή τόσο στο γεγονός της εισαγωγής των τέκνων στην ανώτατη εκπαίδευση όσο και στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Ο Bourdieu στη μελέτη του «Οι κληρονόμοι» κατέδειξε ότι οι απόφοιτοι των διάσημων πανεπιστημίων-οι κληρονόμοι των κοινωνικών προνομίων-αποκτούν μαζί με τα σπάνια διπλώματά τους μία επιπλέον δυνατότητα : καταλαμβάνουν, στην πλειοψηφία τους, τις ψηλότερες θέσεις εξουσίας και τα έσοδά τους είναι πολλαπλάσια συγκριτικά με όσων κατέχουν άλλα τυπικά ισότιμα διπλώματα.⁸⁴ Σύμφωνα με τη θεωρία του μορφωτικού κεφαλαίου των Bourdieu-Passeron, εκτός από τα κοινωνικά και οικονομικά προνόμια υπάρχει το μορφωτικό κεφάλαιο καθώς και στάσεις και συμπεριφορές απέναντι στην εκπαίδευση και την παιδεία. Τα στοιχεία αυτά μεταδίδονται από γενιά σε γενιά και είναι διαφορετικά σε κάθε κοινωνική κατηγορία.⁸⁵ Με τον τρόπο αυτό, με την μεταβίβαση δηλαδή του μορφωτικού κεφαλαίου «κληρονομικά» από γενιά σε γενιά μέσω της οικογένειας, μεταδίδονται τα στοιχεία εκείνα που καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό την πορεία των νέων στην εκπαίδευση και την απασχόληση.

⁸² Κ. Κασιμάτη, ο.π. σελ 54,55.

⁸³ Ι. Λαμπίρη-Δημάκη, Προς μίαν ελληνικήν Κοινωνιολογίαν της Παιδείας, σελ 133

⁸⁴ Α. Φραγκουδάκη, Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, σελ 65.

⁸⁵ Α. Φραγκουδάκη, ο.π. σελ 163

Το φύλο αποτελεί κι αυτό σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα. Είναι γνωστό, ότι οι κοινωνικές αντιλήψεις είναι διαφορετικές για τους ρόλους ανδρών και γυναικών σε διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής. Το ίδιο ισχύει και για τους τομείς της εκπαίδευσης και της απασχόλησης. Οι κοινωνικές αξίες που συνδέονται με την απασχόληση, επηρεάζουν τα άτομα στον σχηματισμό των προσδοκιών τους για την επαγγελματική τους ζωή οι οποίες διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο. Γενικότερα, ο διαχωρισμός των ρόλων δε δηλώνει καταμερισμό εργασίας ίσης βαρύτητας ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες. Δηλώνει, μία ιεραρχική διαβάθμιση επαγγελματικών ρόλων, σύμφωνα με την οποία η ανδρική εργασία αξιολογείται ως σημαντική, ενώ η γυναικεία ως συμπληρωματική.⁸⁶

Ο τόπος κατοικίας και ο τόπος ανατροφής αποτελούν δύο επίσης σημαντικές μεταβλητές που μπορούν να έχουν επίδραση στις απόψεις των φοιτητών. Η διάκριση των δύο αυτών περιοχών έλαβε χώρα διότι είναι ιδιαίτερα σημαντική η επίδραση του τόπου όπου ένα άτομο έζησε τα πρώτα χρόνια της ζωής του για την μετέπειτα εξέλιξή του ως προσωπικότητα κι ως μέλος της κοινωνίας. Η ανατροφή αλλά και η διαμονή σε αστικό ή αγροτικό περιβάλλον- και ιδιαίτερα η περιοχή της πρωτεύουσας- σηματοδοτεί μία σειρά από κοινωνικά χαρακτηριστικά που διαφοροποιούνται σημαντικά ανάμεσα στα δύο αυτά περιβάλλοντα κι επηρεάζουν άμεσα την επαγγελματική σταδιοδρομία. Στον αστικό χώρο υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες τόσο για εκπαίδευση όσο και για απασχόληση, εφόσον στις πόλεις είναι σημαντικά διαφοροποιημένος ο καταμερισμός της εργασίας. Το μοντέλο ανάπτυξης της χώρας μας οδήγησε σε ανισόρροπη ανάπτυξη μεταξύ μεγάλων αστικών κέντρων κι επαρχιακών περιοχών. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην οικονομική, κοινωνική, πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξη των μεγάλων πόλεων και κυρίως της Αθήνας

⁸⁶ Κ. Κασμάτη, Έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης, σελ 65

σε βάρος της επαρχίας. Ανάλογα έχουν διαμορφωθεί και οι κοινωνικές αξίες στον αγροτικό και στον αστικό χώρο, οι οποίες και αποτελούν συντελεστή επιρροής των επαγγελματικών προσδοκιών και προοπτικών των ατόμων.⁸⁷

Η Πολιτική Τοποθέτηση θεωρούμε ότι μπορεί και αυτή να είναι παράγοντας που επηρεάζει τις απόψεις των φοιτητών για το θέμα μέσω του ρόλου που παίζει στην διαμόρφωση των απόψεων τόσο για την εκπαίδευση όσο και για την απασχόληση και γενικότερα στην κοσμοθεωρία των ατόμων. Η ύπαρξη πολιτικών κομμάτων και ιδεολογικών πολιτικών παρατάξεων που υπηρετούν τα συμφέροντα συγκεκριμένων τάξεων μέσα στα πλαίσια του πολιτεύματος της κάθε χώρας⁸⁸ έχουν διαμορφώσει την παρακάτω εικόνα: Ύπαρξη «δεξιών» πολιτικών ιδεολογιών και κομμάτων που υπηρετούν τα συμφέροντα της αστικής τάξης και ύπαρξη «αριστερών» πολιτικών κομμάτων και ιδεολογιών που υπηρετούν τα συμφέροντα της εργατικής τάξης.⁸⁹ Οι παρατάξεις αυτές έχουν αναπτύξει απόψεις για όλα τα θέματα του κοινωνικού και πολιτικού πεδίου και για τα ζητήματα της εκπαίδευσης και της απασχόλησης. Είναι λοιπόν αναμενόμενο ο βαθμός και η θέση της πολιτικής τοποθέτησης και ιδεολογίας των φοιτητών του δείγματος να επηρεάσουν και τις απόψεις τους για την προοπτική τους στην απασχόληση.

Τέλος, πιστεύουμε ότι η Ηλικία αλλά και το Έτος σπουδών μπορούν κι αυτές με τη σειρά τους να επηρεάσουν εφόσον η εγγύτητα αναφορικά με την είσοδο στην απασχόληση μετά την απόκτηση του πτυχίου μπορεί να αυξήσει την ένταση και την ανασφάλεια που πιθανόν να νιώθουν οι φοιτητές αλλά από την άλλη υπάρχει και η περίπτωση να παρουσιάζουν πιο σαφείς και αποκρυσταλλωμένες απόψεις εφόσον το ζήτημα θα τους έχει απασχολήσει ιδιαίτερα.

⁸⁷ Κ. Κασσιμάτη, ο.π. σελ 135

⁸⁸ Ν. J. Smelser, Κοινωνιολογία του Οικονομικού Βίου, σελ 82-83.

⁸⁹ Claus Offe, Κοινωνία της Εργασίας, Σελ 165 έως 169.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η γενική όψη της ελληνικής οικονομίας και αγοράς εργασίας.

Είναι σημαντικό να δώσουμε μια εικόνα της ελληνικής αγοράς εργασίας ώστε να μπορέσουμε να διευκρινίσουμε και διερευνήσουμε τις προοπτικές που έχει η Κοινωνιολογία ως επάγγελμα στη σύγχρονη Ελλάδα. Έχοντας σαφή την εικόνα αυτή θα μπορέσουμε σε επόμενο στάδιο να συγκρίνουμε την κατάσταση αυτή – με τα θετικά και τα αρνητικά σημεία που παρουσιάζει και διαγράφει για την απασχόληση των κοινωνικών επιστημόνων – με εκείνη που αντιλαμβάνονται οι φοιτητές που αποτέλεσαν αντικείμενο της έρευνάς μας.

Η ελληνική αγορά εργασίας και τα διάφορα μεγέθη της καταγράφονται σε ετήσιο κυρίως επίπεδο από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥΕ) και από τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ). Εμπειρικά στατιστικά δεδομένα της εγχώριας αγοράς εργασίας παρουσιάζονται στην ετήσια δειγματοληπτική έρευνα (Έρευνα εργατικού δυναμικού) που διεξάγει από το 1974 η ΕΣΥΕ αλλά και στις σχετικές εκθέσεις του ΟΑΕΔ, οι οποίες βασίζονται στα στοιχεία που συγκεντρώνουν τα γραφεία του. Δευτερεύουσες πηγές στοιχείων αποτελούν οι απογραφές του πληθυσμού αλλά και τα Εθνικά σχέδια Δράσης για την Απασχόληση (ΕΣΔΑ) που παρουσιάζει ετησίως τα τελευταία 5 χρόνια το Υπουργείο Εργασίας με την εποπτεία της Ε.Ε.⁹⁰ Όλες οι παραπάνω πηγές μπορούν να δώσουν μία εικόνα της αγοράς εργασίας της χώρας μας χωρίς όμως να αποτελούν επαρκείς μελέτες και περιγραφές. Η ανεπάρκεια των στοιχείων που παρουσιάζουν αποτελεί τροχοπέδη τόσο στην μελέτη της αγοράς όσο και γενικότερα στην χάραξη πολιτικών και στην

⁹⁰ ΙΝΕ, Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση – Ετήσια Έκθεση 2000, σελ 96.

αμφισβήτηση της κατάστασης. Η ΕΣΥΕ θεωρείται γενικότερα ως ο πιο αξιόπιστος φορέας απεικόνισης της αγοράς στη χώρα.⁹¹

Για να δώσουμε μία γενική εικόνα της αγοράς εργασίας στη χώρα μας θα έπρεπε πρώτα να την τοποθετήσουμε στο πλαίσιο που της ταιριάζει, δηλαδή στην ελληνική οικονομία. Σε μακροχρόνιο επίπεδο, η εξέλιξη του ΑΕΠ της χώρας παρουσίασε τρεις περιόδους την τελευταία τριακονταετία. Την περίοδο 1970-1983 σημειώθηκε επιβράδυνση της οικονομικής μεγέθυνσης. Στη συνέχεια και κατά τα έτη 1983-1994 σημειώθηκε στασιμότητα κι έπειτα παρουσιάζεται περίοδος επιτάχυνσης της οικονομικής δραστηριότητας. Κύρια κινητήριος δύναμη των τελευταίων εξελίξεων αυτών είναι η εγχώρια ζήτηση που αυξήθηκε κατά 3,5% το 1999 και συνεχίζει με ίδιους ρυθμούς. Οι ρυθμοί αύξησης αυτοί του ΑΕΠ στην Ελλάδα τα χρόνια αυτά της επιτάχυνσης είναι μάλιστα μεγαλύτεροι από τα αντίστοιχα της Ε.Ε. (2,3% για το 1999). Κύριος μοχλός της κίνησης αυτής της ελληνικής οικονομίας είναι η συμμετοχή στην Ε.Ε. και η προσπάθεια σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας με τον αντίστοιχο μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁹² Κατά το 2001, ωστόσο, παρουσιάστηκε γενική επιβράδυνση της οικονομικής μεγέθυνσης σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ, η οποία επηρέασε και την Ελλάδα. Η αύξηση του ΑΕΠ ήταν 4,1% και πάλι – για πέμπτη συνεχή χρονιά – σημαντικά υψηλότερο από το αντίστοιχο ευρωπαϊκό.⁹³ Για το έτος 2002 η αύξηση του ΑΕΠ αναμένεται να φτάνει στο 3,8% σημειώνοντας τον ταχύτερο ρυθμό στον ΟΟΣΑ, τριπλάσιο σε σύγκριση με την ευρωζώνη. Ο πληθωρισμός βρίσκεται κοντά στο μέσο όρο της Ε.Ε. (2,5% περίπου), η αύξηση της εγχώριας ζήτησης είναι η μεγαλύτερη στον ΟΟΣΑ και τριπλάσια της Ε.Ε., ενώ οι επενδύσεις αναμένεται να αυξηθούν γύρω στο 8,7% - 17 φορές ταχύτερα από το μέσο ρυθμό της Ε.Ε. Η ελληνική οικονομία, δηλαδή, έχει αυξήσει σημαντικά

⁹¹ Ξανθή Πετρινιώτη, *Αγορές Εργασίας*, σελ 45 έως 47.

⁹² ΙΝΕ, ο.π. σελ 15 έως 17.

⁹³ Commission of the European Communities, *Joint Employment Report 2001 – Draft*, σελ 51.

το επίπεδο της ανταγωνιστικότητας της (από την 36^η θέση στην 30^η της ετήσιας κατάταξης ανταγωνιστικότητας του IMD).⁹⁴

Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο μιας οικονομίας που απογειώνεται, η αγορά εργασίας παρουσιάζει ωστόσο προβλήματα – αποτελεί το μελανό σημείο της όλης οικονομικής ανάπτυξης. Το χαμηλό ποσοστό απασχόλησης και η υψηλή ανεργία αποτελούν κύρια χαρακτηριστικά της ελληνικής αγοράς εργασίας. Για το 2000, το ποσοστό απασχόλησης κινήθηκε για την Ελλάδα στο 55,6%, σημαντικά χαμηλότερο από το αντίστοιχο Ευρωπαϊκό- 63,3%. Το ποσοστό της ανεργίας για το ίδιο έτος σημείωσε ελαφρά πτώση μετά από πολλά χρόνια στο 11,1% (για το 1999 ήταν 11,6%). Το ποσοστό αυτό της ανεργίας παραμένει ωστόσο αρκετά υψηλότερο από το μέσο όρο της Ε.Ε., ιδιαίτερα όσον αφορά τους νέους και τις γυναίκες.⁹⁵ Σε μακροχρόνιο επίπεδο, τα τελευταία δηλαδή 25 έτη, η άνοδος της απασχόλησης και του εργατικού δυναμικού είναι τάσεις που χαρακτηρίζουν την αγορά εργασίας της χώρας μας, όπως φαίνεται και στον πίνακα 1 ο οποίος βρίσκεται στο παράρτημα Ι της παρούσας εργασίας. Κατά τη δεκαετία του '90 όμως, η ταχεία αύξηση του εργατικού δυναμικού, παρά την αύξηση της απασχόλησης, οδήγησε σε σημαντική αύξηση του ποσοστού της ανεργίας. Ολόκληρη η δεκαετία του '90 παρουσιάζει αυξημένη ανεργία σε αντίθεση με τη δεκαετία του '80 όπου υπήρχε σταθερότητα του ποσοστού στο 8-7%. Και παρά την ταχεία αύξηση του ΑΕΠ κατά τα τελευταία έτη, οι αυξήσεις της Απασχόλησης είναι είτε μικρές είτε αρνητικές. Σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, η χώρα μας από το 1998 τον υπερέβη πρώτη φορά στα ποσοστά

⁹⁴ Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση 2002 - Προσχέδιο, σελ 6.

⁹⁵ Commission of the European Communities, Joint Employment Report 2001 – Draft, σελ 51.

της ανεργίας και εκάστοτε ο μέσος όρος της Ε.Ε. μειώνεται ενώ αντίθετα τα ελληνικά ποσοστά ανεργίας αυξάνονται (Πίνακας 2).⁹⁶

Το ζήτημα λοιπόν της ανεργίας αποτελεί το πλέον σημαντικό για την αγορά εργασίας της χώρας μας, μέσα στην οποία θα κλιθούν να ενταχθούν τα άτομα που έλαβαν μέρος στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια. Τον πληθυσμό των ανέργων αποτελούν άτομα τα οποία δεν εργάζονται και αναζητούν εργασία (σύμφωνα με τον ορισμό που υιοθετήθηκε από κοινού από το Διεθνές Συνέδριο Στατιστικών της Εργασίας το 1954).⁹⁷ Οι άνεργοι θεωρούνται τμήμα του Εργατικού Δυναμικού και διακρίνονται από τους αέργους, τους οικονομικά μη δραστηριοποιημένους, οι οποίοι δεν επιθυμούν να εργαστούν. Στην προσπάθεια προσέγγισης του πληθυσμού αυτού υπάρχουν δύο διαφορετικές τεχνικές. Είτε αναγνώριση των ανέργων μέσα από το σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης είτε προσέγγιση μέσω διερεύνησης τυχαίου δείγματος.⁹⁸

Το φαινόμενο της ανεργίας δεν είναι καινούργιο. Έχει απασχολήσει τους οικονομολόγους από την κλασική εποχή. Ο Α. Marsall εισήγαγε τον όρο το 1888 κι έδωσε το έναυσμα για να ξεκινήσει αργότερα -1909- η βιβλιογραφική προσέγγιση του ζητήματος. Η κλασική σχολή θεώρησε το θέμα αυτό αγνοώντας πτυχές όπως η υποαπασχόληση, η έλλειψη ευκαιριών και ασχολήθηκε με την ανεργία σε εντελώς περιφερειακό επίπεδο. Η πίστη σε μη δυνατότητα ανισορροπίας προσφοράς και ζήτησης εργασίας έκανε τους κλασικούς οικονομολόγους να πιστεύουν ότι το φαινόμενο της ανεργίας είναι παροδικό και ότι ο νόμος της προσφοράς και ζήτησης επαναφέρει την κατάσταση σε ισορροπία. Ωστόσο, η κοινωνική πραγματικότητα συντέλεσε στο να αλλάξουν οι αντιλήψεις. Το 1870 ο Jevons κι έπειτα ο J.B. Clark με

⁹⁶ ΙΝΕ, Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση – Ετήσια Έκθεση 2000, σελ 46-47.

⁹⁷ M. Godfrey, Global Unemployment, σελ 6.

⁹⁸ D. Gallie, C. Marsh, C. Vogler, Social Change and the experience of Unemployment, σελ 7-8.

τη διατύπωση της θεωρίας της «Οριακής Παραγωγικότητας»⁹⁹ εισήγαγαν στο οικονομικό στερέωμα τον ρόλο της ανεργίας. Ο πρώτος Οικονομολόγος που ασχολήθηκε διεξοδικά με το ζήτημα αυτό ήταν ο Beveridge. Θεώρησε την ανεργία ως αποτέλεσμα των κυκλικών οικονομικών διακυμάνσεων και της ύπαρξης ήδη εξειδικευμένων κατά επάγγελμα ανέργων που ασκούν πίεση στην αγορά εργασίας και πρότεινε ως θεραπευτικά μέτρα την σύσταση γραφείων εύρεσης εργασίας και την ανακούφιση. Στη συνέχεια ο Pigou ήταν αυτός που ασχολήθηκε με το θέμα και οι απόψεις του επηρέασαν την κλασική και νεοκλασική οικονομική σκέψη. Αυτός προσέλαβε την ανεργία ως αποτέλεσμα των οικονομικών διακυμάνσεων αλλά και της αδιαλλαξίας των εργατικών συνδικάτων και της θέσπισης κατωτάτου ορίου μισθών. Κατασταλτικά μέτρα σε περίπτωση υψηλής ανεργίας, δημόσια έργα και ελάχιστα επιδόματα ήταν τα μέτρα που πρότεινε κι αυτός για την καταπολέμηση του προβλήματος.¹⁰⁰

Στη συνέχεια, οι νεοκλασικοί θεώρησαν το πρόβλημα από την σκοπιά του μικρο-επιπέδου. Η ανεργία θεωρείται εκούσια, δηλαδή ότι το άτομο δε δέχεται να εργαστεί λόγω του μισθού είτε γιατί πιστεύει ότι μπορεί να βρει μια καλύτερη εργασία. Η πρόταση που γίνεται από την πλευρά της νεοκλασικής θεωρίας είναι η αποκατάσταση της ύπαρξης του τέλει ανταγωνισμού που θα αποκαταστήσει την ισορροπία στην αγορά μέσω της λειτουργίας του μηχανισμού των τιμών-μισθών ώστε τελικά να εξαλειφθεί η ανεργία. Γενικότερα, η παραδοσιακή νεοκλασική θεώρηση προσπιθεί να ερμηνεύσει το φαινόμενο αυτό αποδίδοντας το σε εξωγενείς

⁹⁹ Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι η ζήτηση εργασίας εξαρτάται από τη ζήτηση αγαθών. Σε περίπτωση υπερβάλλουσας προσφοράς εργασίας, ο ανταγωνισμός θα έριχνε τους μισθούς ώστε να αποκατασταθεί η πλήρης απασχόληση. Σε υπερβάλλουσα ζήτηση εργασίας, ο μισθός θα αυξανόταν ως την κάλυψη των αναγκών της αγοράς εργασίας. Οι άνεργοι από εκεί και πέρα είναι εκείνοι που δε συμμετέχουν στη διαδικασία του ανταγωνισμού κατάληψης θέσεων εργασίας αλλά παραμένουν εκούσια άνεργοι. Στο: Μ. Ψαλιδόπουλος, ο.π. σελ 117.

¹⁰⁰ Μ. Ψαλιδόπουλος, Η Θεματοποίηση της Ανεργίας στην Οικονομική Θεωρία: Από την κλασική στη νεοκλασική προσέγγιση, στο: Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, σελ 111 έως 123.

παράγοντες που ουσιαστικά δεν σχετίζονται με την ανάπτυξη. Θεωρείται δηλαδή η ανεργία ως το αποτέλεσμα της αδυναμίας της αγοράς εργασίας να λειτουργήσει σε συνθήκες τέλει ανταγωνισμού.¹⁰¹

Η προσέγγιση του ζητήματος από τον Keynes, εισηγητή του όρου του Κράτους Πρόνοιας, επέφερε σημαντική αλλαγή των αντιλήψεων. Η Κευνσιανή θεώρηση αντιλαμβάνεται την ανεργία ως ακούσια και απορρίπτει τη θέση επιρροής των μισθών. Για τον Keynes το επίπεδο απασχόλησης καθορίζεται από την παραγωγικότητα της εργασίας, τις συνθήκες παραγωγής και όχι από το μισθό. Οι παράγοντες αυτοί αποτελούν πόλους έλξης και απόθησης του εργατικού δυναμικού. Μία πολιτική τόνωσης της ενεργού ζήτησης η οποία θα επηρεάσει θετικά την παραγωγή του προϊόντος και της απασχόλησης του εργατικού δυναμικού είναι η λύση που προτείνει η θεώρηση αυτή. Σημαντική η προσφορά του συντελεστή Τεχνολογία αναγνωρίζεται προς τη λύση αυτή.¹⁰²

Η ρίζοσπαστική προσέγγιση του φαινομένου εστιάζει την προσοχή της κυρίως στους παράγοντες που προσελκύουν ή απωθούν το εργατικό δυναμικό από την αγορά εργασίας, η οποία καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τη συσσώρευση κεφαλαίου. Οι παράγοντες που μειώνουν και αυξάνουν τις θέσεις εργασίας είναι αυτοί που οδηγούν τελικά στην εμφάνιση της ανεργίας. Και οι κύριοι αυτοί παράγοντες είναι η τεχνολογία, η συσσώρευση κεφαλαίου και η παραγωγικότητα της εργασίας μέσω της μεταξύ τους σχέσης. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στην μαρξιστική ανάλυση της οικονομίας και δεν διαβλέπει διορθωτικές λύσεις για το πρόβλημα αυτό, εφόσον το

¹⁰¹ Μ. Χλέτσος, Η Εκπαίδευση ως ενεργητική πολιτική απασχόλησης: Όρια και προϋποθέσεις εφαρμογής. Η περίπτωση της Ελλάδας, στο: Ανεργία, Εργασία, Εκπαίδευση-Κατάρτιση στην Ελλάδα και τη Γαλλία, Πρακτικά Ελληνογαλλικού Συνεδρίου, ΕΚΚΕ, σελ 153 έως 155.

¹⁰² Μ. Χλέτσος, ο.π. σελ 155-156.

θεωρεί ως επακόλουθο της λειτουργίας των ίδιων των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής.¹⁰³

Οι συνέπειες της εμφάνισης του προβλήματος της ανεργίας αποτελούν σοβαρές επιπτώσεις για την κοινωνία αλλά και τα μεμονωμένα άτομα. Η ανεργία αποτελεί τον προάγγελο του κοινωνικού αποκλεισμού που μαστίζει κατηγορίες του πληθυσμού και οδηγεί σε δυσμενείς καταστάσεις και επιπρόσθετα κοινωνικά προβλήματα. Επιπλέον, στο ατομικό επίπεδο επιφέρει σημαντικές ψυχολογικές δυσμένειες και κοινωνικές απορρυθμίσεις των σχέσεων. Συγκεκριμένα, το άγχος, η απώλεια αυτοεκτίμησης, η κοινωνική απομάκρυνση, η διαταραχή των κοινωνικών και οικογενειακών σχέσεων αποτελούν μερικές από τις συνέπειες του προβλήματος αυτού.¹⁰⁴

Στη χώρα μας, όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, το φαινόμενο της ανεργίας αποτελεί ένα από τα μείζονα προβλήματα που απασχολούν το κοινωνικό και οικονομικό πεδίο. Το πρόβλημα αυτό αποτελεί και ένα από τα σημαντικότερα – αν όχι το πλέον σημαντικό – που απασχολούν την Ευρωπαϊκή Ένωση. Από τον πίνακα 3 μπορούμε να δούμε τους ρυθμούς ανεργίας στην Ε.Ε. και στη χώρα μας την περίοδο 1960- 1995. Μπορούμε εύκολα να διακρίνουμε το οξύ πρόβλημα της χώρας κατά την τελευταία περίοδο, όπου τα ποσοστά είναι τα υψηλότερα της χρονικής αυτής περιόδου. Η σύγχρονη κατάσταση διαφαίνεται από τον επόμενο πίνακα 4 όπου εμφανίζεται το ποσοστό της ανεργίας όπως καταγράφηκε από την ΕΣΥΕ για το α' τρίμηνο του 2002 ανά ηλικιακή κατηγορία. Παρατηρούμε την αντιστοιχία 475.355 χιλιάδων ανέργων στους 3.865.929 απασχολούμενους, δηλαδή ένα ποσοστό 12,29% επί του συνόλου.

¹⁰³ Μ. Χλέτσος, ο.π. σελ 156-157.

¹⁰⁴ D. Gallie, C. Marsh, C. Vogler, *Social Change and the experience of Unemployment*, σελ 14-15.

Η κατάσταση στην αγορά εργασίας για τους νέους.

Τα κύρια θύματα της ανεργίας στη χώρα μας είναι, σταθερά από τη δεκαετία του 1980 όπου το πρόβλημα εμφανίστηκε ιδιαίτερα οξύ, οι νέοι. Ο επίσημος ορισμός των νέων από διεθνείς οργανισμούς (Ε.Ε., ΟΟΣΑ) είναι «άνθρωποι ηλικίας μικρότερης των 25 ετών». ¹⁰⁵ Η ηλικιακή ομάδα που πλήττεται περισσότερο από την ανεργία είναι οι νέοι κάτω των 25 ετών, ενώ οι νέοι από 25 έως 29 ετών πλήττονται σαφώς λιγότερο. Μετά τα τριάντα, τα ποσοστά της ανεργίας υποχωρούν σημαντικά. (πίνακας 5). Ειδικότερα, το 1994 οι νέοι κάτω των 30 αποτελούσαν το 59% της συνολικής και της μακροχρόνιας ανεργίας, ενώ το 1981 το 63 και 66% αντίστοιχα. Η ηλικιακή ομάδα 20-24 ετών έχει την υψηλότερη συμμετοχή και στις δύο κατηγορίες. Σημαντικό επίσης είναι το γεγονός ότι από την εποχή εμφάνισης της οικονομικής κρίσης, οι δυσκολίες επαγγελματικής επανένταξης των νέων 25-29 αυξήθηκαν σε σχέση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες. (πίνακας 6). Το ύψος της ανεργίας για τους νέους διαφοροποιείται σημαντικά από περιοχή σε περιοχή. Το ποσοστό αυτό είναι υψηλότερο στα αστικά κέντρα και μάλιστα σε αυτά πλην την περιοχή της Πρωτεύουσας και της Θεσσαλονίκης. Μέσα στα ποσοστά αυτά της ανεργίας των νέων μπορούμε ακόμα να σημειώσουμε την ύπαρξη σημαντικής υπερεκπροσώπησης του γυναικείου φύλου. Όσο μικρότερη, μάλιστα, η ηλικία των ανέργων τόσο υψηλότερο το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών σε αυτό. ¹⁰⁶ (πίνακας 7).

Οι διακυμάνσεις του ποσοστού της ανεργίας των νέων είναι εξαρτημένες από τις αντίστοιχες διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας κατά τις διαφορετικές φάσεις της κρίσης. Κι αυτό διότι η επιβράδυνση έφερε μείωση του ρυθμού δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας για τους νέους. Επιπλέον, η άνοδος του

¹⁰⁵ Ν. Βαίου, Μ. Καραμεσίνη, Διακρίσεις και Ανισότητες στην Αγορά Εργασίας: Ανεργία, Ατυπη εργασία και Επαγγελματική ένταξη των νέων, στο: Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, σελ 374.

¹⁰⁶ Ν. Βαίου, Μ.Καραμεσίνη, ο.π. σελ. 375-376.

εκπαιδευτικού επιπέδου στις ανεπτυγμένες οικονομίες έφερε καθυστέρηση τόσο στην είσοδο των νέων στην αγορά όσο και στην εξασφάλιση σταθερής απασχόλησης. Τα παραπάνω αίτια καθώς και η μαζική είσοδος των νέων γυναικών στο χώρο της απασχόλησης με την συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό συντέλεσαν στην εμφάνιση του οξέως αυτού φαινομένου.¹⁰⁷

Στις μέρες μας τα στοιχεία αυτά που ίσχυαν για την προηγούμενη δεκαετία δυστυχώς δεν έχουν πάψει να ισχύουν. Το πρόβλημα της ανεργίας που πλήττει κυρίως νέους- άνδρες αλλά κυρίως γυναίκες – παραμένει ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που απασχολούν την ελληνική οικονομία και κοινωνία, παρά τη σημαντική άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, για το έτος 1999 η διάρθρωση της απασχόλησης κατά ηλικιακή κατηγορία υπογράμμισε την μείωση του ποσοστού των ατόμων κάτω των 24 ετών στο σύνολο της απασχόλησης με σημαντικό λόγο την επιμήκυνση του χρόνου εκπαίδευσης. Επίσης σημειώνεται η μικρή συμμετοχή των νέων στον πρωτογενή τομέα αλλά και η υπερεκπροσώπηση τους στον τριτογενή τομέα.¹⁰⁸

Τα ποσοστά ανεργίας των νεαρών ατόμων- και ιδίως των νεαρών γυναικών - σημειώθηκαν υψηλά κατά το 1999 με μία ελάχιστη μείωση σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Η ηλικιακή κατηγορία 15-19 ετών αντιμετωπίζει ποσοστό ανεργίας 42%, 20-24 ετών αντιμετωπίζει 30% και 25-29 ετών ποσοστό 18,5%. Ωστόσο, σε σύγκριση με τα ποσοστά του 1998, η συμμετοχή στην ανεργία των ηλικιακών κατηγοριών 15-19 και 20-24 ετών παρουσιάζει μείωση: 14,3% και 29,7% για το 1998 και 8,6% και 24,5% για το 1999 για τις αντίστοιχες ηλικιακές αυτές κατηγορίες. Το γεγονός αυτό αποδίδεται στην παράταση των ετών σπουδών των νεαρών ατόμων που καθυστερεί την είσοδό τους στην αγορά εργασίας. Η ηλικιακή

¹⁰⁷ Ν. Βαίου, Μ.Καραμεσίνη, ο.π. σελ. 376 έως 378.

¹⁰⁸ ΕΠΑ, Διαρθρωτική Εικόνα και εξελίξεις στην Αγορά Εργασίας, Δεκέμβριος 2000, σελ. 28.

αυτή διάρθρωση της ανεργίας σε συνδυασμό με αλλά χαρακτηριστικά υποδηλώνει ότι οι άνεργοι νέοι διανύουν ένα μακρύ διάστημα αναμονής στην αγορά εργασίας κατά το οποίο αναζητούν εργασία και ορισμένες φορές αναλαμβάνουν προσωρινές θέσεις ή ακόμα και θέσεις που εντάσσονται στις άτυπες μορφές εργασίας.¹⁰⁹

Για το έτος 2000, η ανεπάρκεια νέων θέσεων εργασίας και σύνδεσης της εκπαίδευσης με την απασχόληση – ζητήματα που πλήττουν τους νέους και τους οδηγούν στα φαινόμενα της ανεργίας και της μακροχρόνιας ανεργίας- υπήρξε ιδιαίτερα εμφανής: το 50% σχεδόν των ανέργων είναι νέοι, ιδιαίτερα αυτοί που ζητούν εργασία για πρώτη φορά. Σημαντικό ποσοστό σε αυτούς παρουσιάζουν οι νεαρές γυναίκες.¹¹⁰ Προχωρώντας στο 2001, η κατάσταση εμφανίζει ελαφρά βελτίωση – παράλληλα και με το γενικό δείκτη του ποσοστού της συνολικής ανεργίας – με την πτώση του ποσοστού ανεργίας των νέων κατά 11,8% (15-29 ετών).¹¹¹ Τέλος, για το Α' τρίμηνο του 2002 η ΕΣΥΕ αποτύπωσε τα παρακάτω στοιχεία που αφορούν στην απασχόληση και ανεργία των νεαρών ατόμων:

Από τον πίνακα 8 μπορούμε να παρατηρήσουμε τους επαγγελματικούς τομείς που συγκεντρώνονται κατά κύριο λόγο οι νέοι. Αυτοί κυρίως είναι οι κατασκευές, η γεωργία και η μεταποίηση για την ηλικιακή ομάδα 15-19 ετών, η χονδρι*, η μεταποίηση, η γεωργία και οι κατασκευές για την ηλικιακή ομάδα 20-24 ετών και η χονδρι*, η μεταποίηση, η γεωργία, η διαχείριση και οι κατασκευές για την ηλικιακή ομάδα των 25-29 ετών. Ο επόμενος πίνακας (πίνακας 9) εμφανίζει τα μεγέθη της μερικής απασχόλησης των νέων. Από αυτόν παρατηρούμε ότι για τις τρεις ηλικιακές

¹⁰⁹ ΕΠΑ, ο.π., σελ. 47-48. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την επαγγελματική διαδρομή των νέων και τις άτυπες μορφές απασχόλησης τους στο: Ν. Βαίου, Μ. Καραμεσίνη, Διακρίσεις και Ανισότητες στην Αγορά Εργασίας: Ανεργία, Άτυπη εργασία και Επαγγελματική ένταξη των νέων, στο: Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός, Ίδρυμα Σάκη Καραγιωργα, 1998.

¹¹⁰ National Action Plan for Employment 2001, Ministry of Labour and Social Security, April 2001, σελ. 4.

¹¹¹ Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση 2002 (σχέδιο), Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, σελ. 13.

κατηγορίες των νέων τα ποσοστά πλήρους και μερικής απασχόλησης είναι οριακά διαφορετικά υπερ της πλήρους. Η μερική απασχόληση των νέων είναι σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της εργασιακής τους ένταξης. Τέλος, ο πίνακας 10 εμφανίζει τα μεγέθη της μακροχρόνιας ανεργίας για τους νέους. Εδώ μπορούμε πολύ καθαρά να παρατηρήσουμε το γεγονός της παραμονής στην ανεργία πάνω από 12 μήνες της πλειοψηφίας των ανέργων νέων και για τις τρεις ηλικιακές κατηγορίες. Η μακροχρόνια ανεργία αποτελεί σύγχρονα μία δυσμενή πραγματικότητα για το νεαρό εργατικό δυναμικό της χώρας.

Η διαμόρφωση της εικόνας της αγοράς εργασίας για τους αποφοίτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πολλοί οικονομολόγοι αντιλαμβάνονται το εκπαιδευτικό σύστημα ως ένα μηχανισμό προορισμένο να συμβάλλει στην παραγωγή του συντελεστή εργασίας. Βασίζονται στη θεώρηση μιας θετικής σχέσης μεταξύ εκπαίδευσης και απασχόλησης και βλέπουν την εκπαίδευση ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη, είτε για την μείωση των ανισοτήτων ή της ανεργίας. Γενικά, η άποψη αυτή υποστηρίζει ότι η εκπαίδευση αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Ο μεγαλύτερος χρόνος και επίπεδο εκπαίδευσης προσδίδουν στο άτομο μεγαλύτερη εξειδίκευση και αποτελεσματικότητα στην εργασία που καλείται έπειτα να επιτελέσει. Το γεγονός αυτό προσδίδει στο άτομο μεγαλύτερη παραγωγικότητα και οδηγεί σε αύξηση των κερδών της επιχείρησης αλλά και σε γενικότερη κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη τόσο για το άτομο όσο και για το σύνολο. Οι απόψεις αυτές εντάσσονται στην νεοκλασική προσέγγιση της οικονομίας, θεώρηση που αποτελεί κυρίαρχη άποψη στις μέρες μας και επηρεάζει τόσο τις απόψεις όσο και τις πολιτικές. Ωστόσο, η θεώρηση αυτή έχει δεχτεί σοβαρές κριτικές και αντίλογο. Η

Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, μελετώντας το εκπαιδευτικό φαινόμενο, σημείωσε ότι το εκπαιδευτικό σύστημα διαδραματίζει ένα πολύ σημαντικό ρόλο και κατά πολύ ευρύτερο από εκείνον που του αποδίδουν οι οικονομολόγοι. Επιτελεί ένα κοινωνικό ρόλο που δεν σχετίζεται με την παραγωγή και τις δεξιότητες αλλά έχει να κάνει με τον κοινωνικό έλεγχο, την κοινωνική συνοχή και γενικότερα με την παραγωγή και διάχυση της ιδεολογίας. Βασική υπόθεση αυτής της προσέγγισης είναι ότι ο κύριος ρόλος της εκπαίδευσης είναι η παραγωγή πολιτών κι όχι η παραγωγή ειδικευμένων. Αμφισβητείται επίσης και η ίδια η σχέση Εκπαίδευση- Παραγωγικότητα- Απασχόληση, εφόσον η παραγωγικότητα δεν θεωρείται ως ο καθοριστικός παράγοντας κερδοφορίας μιας επιχείρησης. Και εφόσον επίσης θεωρείται ότι η εκπαίδευση από μόνη της δεν εξασφαλίζει την ανάλογη θέση εργασίας διότι παρεμβάλλονται και άλλες μεταβλητές όπως η εθνικότητα, η φυλή, το φύλο, η ηλικία.¹¹²

Στην Ελλάδα, η θεσμική οργάνωση της εκπαίδευσης ορίζει την Τριτοβάθμια εκπαίδευση ως την θεσμοποιημένη εκείνη εκπαίδευση που παρέχεται από τους πανεπιστημιακούς και ανώτερους τεχνολογικούς φορείς (ΑΕΙ-ΤΕΙ). Ελάχιστη προϋπόθεση εισαγωγής στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι το απολυτήριο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η εισαγωγή στα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας γίνεται με την συμμετοχή στις πανελλαδικές εξετάσεις. Ωστόσο, διαφοροποίηση υπάρχει από το γεγονός της ύπαρξης σημαντικού ποσοστού σπουδαστών στην αλλοδαπή (10%). Η διάρκεια των σπουδών εξαρτάται από την ειδικότητα που έχει επιλέξει ο σπουδαστής. Συνήθως απαιτούνται τετραετείς κύκλοι σπουδών προκειμένου να αποκτήσει κάποιος τον τίτλο σπουδών.¹¹³

¹¹² Α. Δεδουσόπουλος, Εκπαίδευση, Κατάρτιση, Απασχόληση: Η Διφορούμενη σχέση, στο: Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική, Π.Γετίμης, Δ. Γράβαρης, σελ.383 έως 392.

¹¹³ Γ.Δ.Μάρδας, Κοινωνική Πολιτική, Εκπαίδευση και Οικονομία, σελ. 149-150, 165-166.

Η είσοδος των σπουδαστών στην αγορά εργασίας, μετά την απόκτηση του τίτλου σπουδών, γίνεται συνήθως στην ηλικία των 24 ετών, αν και η στρατιωτική θητεία για τους άνδρες και άλλοι πρόσθετοι λόγοι έχουν συντελέσει στην είσοδο των ατόμων αυτών στην αγορά μετά τα 24 έτη. Η κατηγορία 25-29 ετών κατέχει σημαντικά ποσοστά στη μέτρηση των νεοεισερχόμενων στην αγορά.¹¹⁴ Στα πλαίσια της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας,¹¹⁵ της Ε.Ε. και των σχέσεων που προωθούνται μεταξύ των πανεπιστημίων και της βιομηχανίας και οικονομίας, το διεθνές κλίμα που έχει δημιουργηθεί συμβάλλει στην προώθηση συγκεκριμένων επιστημονικών και τεχνολογικών κλάδων στην απασχόληση – γεγονός που επηρεάζει και τις εκπαιδευτικές προτιμήσεις των σπουδαστών. Οι κλάδοι αυτοί είναι κυρίως εκείνοι της Πληροφορικής, της Βιοτεχνολογίας και των Ναυτικών και Ναυπηγικών σπουδών.¹¹⁶

Στη χώρα μας η συμμετοχή των αποφοίτων της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο Εργατικό δυναμικό είναι σημαντική. Από την εξέταση στοιχείων από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΣΥΕ προκύπτει μία έντονη θετική σύνδεση του ρυθμού συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό με το εκπαιδευτικό επίπεδο. Για το έτος 1995 υψηλότερους ρυθμούς συμμετοχής παρουσίασαν οι κάτοχοι μεταπτυχιακών σπουδών (90,2%) και ακολούθησαν οι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (79,9%). Αντίθετα, χαμηλούς ρυθμούς συμμετοχής παρουσίασαν οι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (55,4%) και οι απόφοιτοι του Δημοτικού σχολείου (22%).¹¹⁷ Για το έτος

¹¹⁴ Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, N.Glytsos, Demographic changes, Retirement, Job creation and Labor shortages in Greece, An Occupational and Regional Outlook, σελ. 38.

¹¹⁵ Ο όρος της Παγκοσμιοποίησης χαρακτηρίζεται από την ταχύτατη ανάπτυξη των διεθνών οικονομικών συναλλαγών, τη συνεχή αύξηση των πολυεθνικών μεγάλων επιχειρήσεων και την ανάπτυξη κοινών συμμαχιών για στρατηγικές οικονομικής μεγέθυνσης. Στο: Γ.Δ. Μάρδας, Κοινωνική Πολιτική, Εκπαίδευση και Οικονομία, σελ. 119.

¹¹⁶ OECD, Industry and University, σελ. 41.

¹¹⁷ Δ. Καραντίνος, Εκπαιδευτικό Επίπεδο, Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό και εμπειρία από την αγορά εργασίας, στο: Ανεργία, Εργασία, Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα και τη Γαλλία, ΕΚΚΕ, σελ. 55-56.

1999 , στο σύνολο των απασχολούμενων το 27% κατείχε πτυχίο ΑΕΙ-ΤΕΙ και σημείωνε συγκέντρωση κυρίως στον τομέα των Υπηρεσιών.¹¹⁸ Από τον επόμενο πίνακα (πίνακας 11) της έρευνας εργατικού δυναμικού της ΕΣΥΕ για το Α' τρίμηνο του 2002 μπορούμε να παρατηρήσουμε την συγκέντρωση των αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στους χώρους κυρίως Εκπαίδευσης, της Διαχείρισης, του Δημοσίου και της Υγείας και Πρόνοιας. Επίσης, στο σύνολο των απασχολούμενων, οι απόφοιτοι των ανωτάτων σχολών αποτελούν την τρίτη κατά σειρά κατηγορία σχετικά με την υψηλότερη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό, έπειτα από αυτούς με Απολυτήριο Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και απολυτήριο Δημοτικού. Η επαγγελματική εξέλιξη, η κοινωνική άνοδος και η οικονομική ευημερία των πτυχιούχων της ανώτατης εκπαίδευσης θεωρείται ως κάτι το οποίο εξασφαλίζουν οι σπουδαστές με την ολοκλήρωση των σπουδών τους. Έρευνες σχετικές με την διερεύνηση της σχέσης εκπαιδευτικού επιπέδου και φτώχειας έχουν δείξει την πολύπλοκη αλλά και αμφίδρομη αιτιακή σχέση που τις χαρακτηρίζει. Τα μέλη των φτωχών νοικοκυριών χαρακτηρίζονται από χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο- γεγονός βέβαια είναι και ο εκπαιδευτικός αποκλεισμός που υπόκεινται τα μέλη αυτά των φτωχών νοικοκυριών που τα αποτρέπει άρα και από την κοινωνική και οικονομική άνοδο.¹¹⁹

Μπορεί οι απόφοιτοί της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να έχουν αποφύγει τον κίνδυνο της φτώχειας και να έχουν ευρείες προοπτικές στον τομέα της απασχόλησης, αντιμετωπίζουν ωστόσο ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα, ειδικά κατά την είσοδο τους στην αγορά εργασίας. Το πρόβλημα αυτό δεν είναι άλλο από αυτό της ανεργίας. Στην

¹¹⁸ ΕΠΑ, Διαρθρωτική Εικόνα και Εξελίξεις στην Αγορά Εργασίας, σελ 34.

¹¹⁹ Σύμφωνα με την έρευνα του ΕΚΚΕ για τη φτώχεια στην Ελλάδα , χρησιμοποιήθηκε ο ορισμός συμφωνά με τον οποίο θεωρούνται φτωχά τα νοικοκυριά των οποίων η ισοδύναμη μέση μηνιαία κατανάλωση δεν υπερβαίνει το 55% της αντίστοιχης μέσης κατανάλωσης του συνόλου των νοικοκυριών του δείγματος. – Μ. Χρυσάκης, Κοινωνικός Αποκλεισμός και εκπαιδευτικές ανισότητες, σελ. 110 έως 113- στο: Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, Τόμος Α' , ΕΚΚΕ.

κατηγορία των νέων ανέργων υπάρχει και η υποκατηγορία των ανέργων αποφοίτων της ανώτατης εκπαίδευσης – κατηγορία που σημειώθηκε κατά την τελευταία κυρίως δεκαετία. Το πρόβλημα αυτό είναι ιδιαίτερης σοβαρότητας εξαιτίας τόσο των δυσμενών επιπτώσεων στα άτομα όσο και των συνεπειών στο σύνολο της κοινωνίας (κοινωνικό κόστος των σπουδών και της ανεργίας, μη εκμετάλλευση διαθέσιμων επιστημόνων και γνώσεων κ.α.).¹²⁰

Η σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού επιπέδου κι ανεργίας φαίνεται πολύπλοκη. Η εικόνα που διαμορφώνεται από τα στοιχεία είναι μία καμπύλη U. Εκείνοι που βρίσκονται στα άκρα της καμπύλης της εκπαιδευτικής κλίμακας αντιμετωπίζουν τον μικρότερο κίνδυνο ανεργίας. Οι απόφοιτοι του πανεπιστημίου αντιμετωπίζουν ποσοστά ανεργίας κάτω από το μέσο όρο. Τα υψηλότερα ποσοστά εμφανίζουν τα άτομα με μέτρια εκπαιδευτικά επιτεύγματα (επαγγελματική μετα-δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ανώτερη και κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση). Οι νέοι απόφοιτοι της ανώτατης εκπαίδευσης αναζητούν και βρίσκουν εργασία στους τομείς αυτούς της οικονομίας που ζητείται μέτριο ή υψηλό επίπεδο μόρφωσης. Συχνά όμως στην προσπάθεια εξασφάλισης της πρώτης τους θέσης αντιμετωπίζουν προβλήματα υψηλής πιθανότητας ανεργίας και μακροχρόνιας ανεργίας.¹²¹ Γενικότερα, η ανεργία των αποφοίτων της ανώτατης εκπαίδευσης είναι διαρθρωτική, δηλαδή οφείλεται σε αναντιστοιχία των προσφερόμενων ειδικοτήτων με εκείνες που ζητά την εκάστοτε εποχή η οικονομία. Η υψηλή εξειδίκευση που προσφέρουν τα εκπαιδευτικά συστήματα σύγχρονα εμποδίζει τους νέους στο να μπορέσουν να βρουν θέση εργασίας έξω από τον τομέα εξειδίκευσής τους.¹²² Για το έτος 1999 το ποσοστό ανεργίας των πτυχιούχων ΑΕΙ είναι 8% αλλά παρατηρείται αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των ατόμων αυτών στο σύνολο των ανέργων από το 1994 έως το 1999 από το 6,9% στο

¹²⁰ S. Morio, *Two studies on unemployment among educated people*, σελ. 11.

¹²¹ Παρατηρητήριο Πολιτικών Καταπολέμησης του Κοινωνικού Αποκλεισμού, Έκθεση Α', σελ. 18-19.

¹²² S. Morio, *ο.π.* σελ. 34.

9,7%. Στον πίνακα 12 μπορούμε να παρατηρήσουμε τα ποσοστά ανεργίας των νέων και του συνόλου ανά εκπαιδευτικό επίπεδο για το έτος 2001. Συμπεραίνουμε σαφώς την υψηλή θέση που καταλαμβάνουν οι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στα ποσοστά της ανεργίας των νεαρών ατόμων με ποσοστό 24,5%.¹²³ Για το έτος 2002 η ΕΣΥΕ έχει καταγράψει τα στοιχεία που εμφανίζονται στους παρακάτω πίνακες σχετικά με την απασχόληση και ανεργία των νέων πτυχιούχων. Ο πίνακας 13 παρουσιάζει τη συμμετοχή στην απασχόληση των νέων ανά ηλικιακή κατηγορία και εκπαιδευτικό επίπεδο. Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών που συμμετέχουν στην απασχόληση είναι περιορισμένοι για την κατηγορία 20-24 ετών, ενώ για την κατηγορία 25-29 ετών η κατάσταση αυτή βελτιώνεται σημαντικά. Ο επόμενος πίνακας της ΕΣΥΕ (πίνακας 14) απεικονίζει τα μεγέθη απασχολούμενων και ανέργων ανά εκπαιδευτικό επίπεδο. Από αυτόν κατανοούμε την σημαντικό μέγεθος της ένταξης των αποφοίτων στην απασχόληση και την μικρότερη ένταξη τους στην ανεργία σε σύγκριση με τα μεγέθη των άλλων εκπαιδευτικών κατηγοριών. Ωστόσο, συγκρινόμενο το ποσοστό συμμετοχής στην απασχόληση με εκείνο της ανεργίας, μπορούμε να διαπιστώσουμε την ύπαρξη αξιοσημείωτου ποσοστού ανέργων πτυχιούχων ανωτάτων σχολών εφόσον το ποσοστό συμμετοχής στην ανεργία αποτελεί σχεδόν τα δύο τρίτα του ποσοστού ένταξης στην απασχόληση.

Οι προοπτικές των κοινωνικών επιστημόνων στην αγορά εργασίας – Η περίπτωση της Ελλάδας.

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε την ειδική κατάσταση που επικρατεί στην αγορά εργασίας για τους κοινωνικούς επιστήμονες, για τους Κοινωνιολόγους. Θα διερευνήσουμε τις επαγγελματικές προοπτικές των επιστημόνων αυτών όπως

¹²³ ΕΣΔΑ 2002, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, σελ 14.

εξελίσσονται στις δεδομένες συνθήκες, τις δυσχέρειες που τυχόν διαγράφονται, τόσο σε πλαίσιο εμπειρικό όσο και θεωρητικό. Οι Κοινωνιολόγοι καλούνται να περάσουν από τη ζωή στο πανεπιστήμιο και στις σπουδές στην επαγγελματική ζωή, όπου θα πρέπει να μπορέσουν να αξιοποιήσουν τις γνώσεις που έχουν λάβει παραγωγικά, έστω και αν δεν καταφέρουν σε ικανοποιητικό βαθμό να θεραπεύουν την επιστήμη τους στο επάγγελμα που θα κάνουν. Η επιστήμη ως επάγγελμα, μέσα από την ειδίκευση που έχει επέλθει σε αυτό το στάδιο εξέλιξης των επιστημών και των επαγγελμάτων, χρήζει αφοσίωσης, πάθους, έμπνευσης και εργασίας για να μπορέσει να αποδώσει καρποφόρα αποτελέσματα και να οδηγήσει στην πρόοδο.¹²⁴ Και στην σύγχρονη κοινωνία, η αγορά εργασίας αποτελεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο επιτελείται η πραγμάτωση αυτή.

Από την γέννηση της η Κοινωνιολογία αποτέλεσε επιστήμη εφαρμοσμένη. Ο ιδρυτής της Κόντ πίστευε ότι ήταν η ανώτατη από όλες τις θετικές επιστήμες και ότι θα μπορούσε να εδραιώσει καθολικούς νόμους της κοινωνικής συμπεριφοράς που θα έλυνε όλα τα υπάρχοντα ζητήματα και διαμάχες γύρω από την κοινωνική πολιτική. Στις μέρες μας, ωστόσο, είναι δυνατό να κατανοήσουμε ότι αυτή η αντίληψη μιας πλήρους και καθολικής εφαρμογής γενικών νόμων στα κοινωνικά ζητήματα είναι αδύνατο να γίνει, τουλάχιστον με τον ίδιο τρόπο όπως στις θετικές επιστήμες, εφόσον κάτι τέτοιο δεν συμφωνεί ούτε με τη φύση του αντικειμένου της επιστήμης αυτής ούτε με την ορθότητα τέτοιου είδους παρεμβάσεων στο κοινωνικό πεδίο. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι η Κοινωνιολογία δεν μπορεί να έχει πρακτικές εφαρμογές. Οι συνήθεις τομείς εφαρμογής της είναι εκείνοι της Κοινωνικής Πολιτικής, του Κοινωνικού Προγραμματισμού, της προόδου της επιστημονικής έρευνας και γενικότερα των κοινωνικών προβλημάτων. Στα πλαίσια των τομέων αυτών

¹²⁴ Max Weber. Η επιστήμη ως επάγγελμα, σελ. 101 έως 105.

εντοπίζονται και τα περισσότερα επαγγέλματα που αφορούν κυρίως τους κοινωνιολόγους.¹²⁵

Στον τομέα της Κοινωνικής Πολιτικής, η προσφορά της Κοινωνιολογίας είναι σημαντική. Η περιγραφική Κοινωνιολογία και η ανάπτυξη της κοινωνιολογικής έρευνας (από το 1945 κι έπειτα) προσέφερε πολλά στην αύξηση των έγκυρων πληροφοριών σχετικά με όλα αυτά τα ζητήματα που ασχολείται και χειρίζεται ο τομέας της κοινωνικής πολιτικής.¹²⁶ Για να ορισθεί η Κοινωνική Πολιτική, υπάρχουν τέσσερα χαρακτηριστικά στοιχεία τα οποία αποδέχονται οι ερευνητές:

1. Κύριος φορέας της Κοινωνικής Πολιτικής είναι το κράτος ή ο ευρύτερος δημόσιος φορέας.
2. Ύπαρξη κοινωνικών αναγκών σε άτομα ή κοινωνικές ομάδες.
3. Επιδίωξη της κοινωνικής ισορροπίας.
4. Επιδίωξη της βελτίωσης του επιπέδου της κοινωνικής ανάπτυξης.

Σε ένα αναλυτικά συνθετότερο επίπεδο, Κοινωνική Πολιτική είναι ο τομέας εκείνος της επιστήμης που έχει ως αντικείμενο έρευνας το σύστημα κοινωνικής προστασίας προς τις ασθενέστερες κοινωνικές τάξεις με σκοπό την κοινωνική ανάπτυξη. Ασχολείται με τη μελέτη των μέτρων, κανόνων και διατάξεων και όχι μόνο με τη διερεύνηση των κοινωνικών προβλημάτων και την ανάγκη λήψης των ανάλογων μέτρων. Από το γεγονός αυτό προκύπτει η ανάγκη όχι μόνο της εφαρμογής αλλά και της πραγματοποίησης σχετικών μελετών που αφορούν όλα τα θέματα της κοινωνικής πολιτικής.¹²⁷

Η Κοινωνική Πολιτική έχει βέβαια και την εφαρμοσμένη ιδιότητα της στο μέτρο που πραγματοποιείται από υπηρεσίες με έντονο κοινωνικό χαρακτήρα και έχει κύριο στόχο τη λήψη μέτρων για τη διασφάλιση της προστασίας των ατόμων από

¹²⁵ T.B. Bottomore, Κοινωνιολογία, σελ. 357-358.

¹²⁶ T.B. Bottomore, ο.π., σελ. 358-359.

¹²⁷ Γ.Δ. Μάρδας, Κοινωνική Πολιτική, Εκπαίδευση και Οικονομία, σελ. 17-18.

κοινωνικούς κινδύνους. Η διοίκηση των υπηρεσιών αυτών αποτελεί την Κοινωνική Διοίκηση και αποτελεί κλάδο της Εφαρμοσμένης Κοινωνιολογίας. Οι κοινωνικές αυτές υπηρεσίες εντοπίζονται στους τομείς της Κοινωνικής Διοίκησης, της Κοινωνικής Ασφάλειας, της Κοινωνικής Προστασίας, των Κοινωνικών Υπηρεσιών, της Κοινωνικής Πρόνοιας και της Κοινωνικής Εργασίας, ευρύτερα γνωστικά πεδία της Εφαρμοσμένης Κοινωνιολογίας. Οι δραστηριότητες αυτές, οι οποίες εφαρμόζονται κυρίως στο χώρο της Υγείας, της Παιδείας, της Εργασίας, της Κατοικίας, του Περιβάλλοντος, της Πρόνοιας και της Κοινωνικής Συμβίωσης, λαμβάνουν σε ένα πρώτο στάδιο τη μορφή της κρατικής πρωτοβουλίας. Η ιδιωτική πρωτοβουλία εμφανίζεται έπειτα από τη δεκαετία του 1970. Η Εφαρμοσμένη Κοινωνιολογία (κοινωνική παθολογία, κοινωνική έρευνα, κοινωνικός προγραμματισμός, διοίκηση και παροχή κοινωνικών υπηρεσιών) είναι άμεσα, λοιπόν, συνδεδεμένη με το χώρο της Κοινωνικής Πολιτικής εφόσον ασχολείται με εφαρμογές και επεμβάσεις που επιφέρουν αποτελέσματα στην ποιότητα ζωής του ανθρώπου ως μέλους της κοινωνίας.¹²⁸

Ο χώρος της Κοινωνικής Πολιτικής μεταμορφώνεται σύγχρονα, από χορήγηση βοήθειας στα χρίζοντα άτομα και κοινωνικές ομάδες, σε μία πολιτική κοινωνικού σχεδιασμού. Στο επίκεντρο του σχεδιασμού αυτού εμφανίζονται τα διάφορα προγράμματα για την πλήρη και παραγωγική απασχόληση, για τη στέγαση και την εκπαίδευση, για την προληπτική υγιεινή, την αποκατάσταση και ένταξη των ανήμπορων ατόμων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Ο επαγγελματικός χώρος αυτός των κοινωνικών προγραμμάτων, την υλοποίηση των οποίων αναλαμβάνει σύγχρονα τόσο η ιδιωτική όσο και η δημόσια πρωτοβουλία, - ο οποίος έχει διερευνηθεί στις μέρες από την αυξημένη επιρροή της Ε.Ε. στην προσπάθεια

¹²⁸ Γ.Δ. Μάρδας, ο.π., σελ. 14,16,18.

διαμόρφωσης ενός ενιαίου ευρωπαϊκού κοινωνικού χώρου¹²⁹ - αποτελεί σημαντικό χώρο επαγγελματικής ένταξης των επιστημόνων κοινωνιολόγων.¹³⁰

Στον τομέα του Κοινωνικού Προγραμματισμού, η Κοινωνιολογία ελάχιστη συμβολή είχε έως τις μέρες μας. Κι αυτό διότι έως τώρα ο κοινωνικός προγραμματισμός νοείται ως έλεγχος και καθοδήγηση αποκλειστικά και μόνο της οικονομικής δραστηριότητας. Ωστόσο, η σημασία των γνώσεων που αφορούν το κοινωνικό πεδίο και η χρησιμότητα τους έχει σύγχρονα υπογραμμιστεί. Αλλά και η κοινωνιολογική ανάλυση των όψεων της οικονομικής ανάπτυξης έχει αποφέρει αποτελέσματα στο ίδιο αυτό πεδίο. Υπάρχει, επίσης, μια γενικότερη σχέση μεταξύ Κοινωνιολογίας και Κοινωνικού Προγραμματισμού. Η ανάπτυξη της επιστήμης αυτής οδήγησε στην ανάδυση του όρου του κοινωνικού προγραμματισμού από την ιδέα της προγραμματισμένης οικονομίας και της προγραμματισμένης κοινωνίας. Η δουλειά του κοινωνιολόγου στον τομέα αυτό δεν είναι βέβαια να θέσει τα πάντα υπό έλεγχο και υπό αυστηρές ρυθμίσεις, αλλά να συντελέσει στο να λαμβάνονται όλες οι πτυχές υπόψη στο κάθε ζήτημα, παρέχει μέσα κριτικής και να εξασφαλίζει προγράμματα που αναπτύσσουν την ανθρώπινη ελευθερία και τον ορθολογισμό.¹³¹

Μέσα στα πλαίσια του Κοινωνικού Προγραμματισμού εντάσσεται και ο Κοινωνικός Σχεδιασμός, ο οποίος ορίστηκε ως εξής από τον Ο.Η.Ε. το 1964: « Ασχολείται με τα μέσα πραγματοποίησης των επιθυμητών αλλαγών και την επίτευξη των ορισθέντων στόχων στο χώρο της Κοινωνικής Διοίκησης (Social Planning)». Η έρευνα και ο σχεδιασμός λοιπόν της Κοινωνικής Διοίκησης παίρνει της

¹²⁹ Περισσότερα για τα κοινωνικά προγράμματα και τις πρωτοβουλίες της Ε.Ε. για την διαμόρφωση του ευρωπαϊκού κοινωνικού χώρου θα παρουσιαστούν στην επόμενη ενότητα που αναφέρεται στον ρόλο της Ε.Ε. στην απασχόληση και στις προοπτικές των κοινωνικών επιστημόνων στην αγορά εργασίας.

¹³⁰ Γ.Δ. Μάρδας, ο.π., σελ. 26.

¹³¹ T.B. Bottomore, Κοινωνιολογία, σελ. 369 έως 372.

εξής παρακάτω μορφές όπου η συμμετοχή και ο κεντρικός ρόλος των κοινωνιολόγων είναι εμφανής:

1. Κοινωνική Έρευνα ή Κοινωνική Ερευνητική Εργασία.
2. Κοινωνιολογική Έρευνα ή Κοινωνιολογική Ερευνητική Εργασία.
3. Κοινωνική Απογραφή.¹³²

Η επιστήμη της Κοινωνιολογίας βρίσκει εφαρμογή και σε όλα τα ζητήματα που αφορούν κοινωνικά προβλήματα. Οι κύριοι τομείς που έχουν απορροφήσει το ενδιαφέρον της επιστήμης αυτής είναι σε αυτό το πεδίο οι ακόλουθοι δύο: η Εγκληματικότητα και οι Βιομηχανικές Σχέσεις. Από την διερεύνηση των φαινομένων αυτών έχουν προκύψει η Εγκληματολογία και η Βιομηχανική Κοινωνιολογία ως ξεχωριστοί ερευνητικοί τομείς της Κοινωνιολογίας. Βέβαια, ο κοινωνιολόγος δεν είναι αυτός που θα λύσει κάποιο κοινωνικό πρόβλημα. Αυτό είναι μία πολιτική απόφαση. Ο κοινωνιολόγος απλά θα παράσχει πληροφορίες, θα αναδεικνύει τα πλαίσια των προβλημάτων, θα επισημάνει τα αίτια και τις συνθήκες, θα υποδείξει τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των τρόπων ενέργειας και θα προτείνει μία πολιτική απόλυτα ενδεδειγμένη.¹³³

Μέσα στο σύνολο των εργασιών που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των κοινωνιολόγων είναι και η καθαρά επιστημονική ενασχόληση: η επιστημονική έρευνα. Βέβαια, η κοινωνιολογική έρευνα μπορεί να χρησιμοποιηθεί, ως εργαλείο, και σε άλλους τομείς που χρήζουν τη συνδρομή της, όπως είναι και όλοι οι παραπάνω. Ωστόσο, η κοινωνιολογική έρευνα αποτελεί και βασικό εργαλείο προώθησης της Κοινωνιολογίας ως επιστήμης και της παραγωγής έγκυρης και αξιόπιστης κοινωνιολογικής γνώσης. Η προώθηση αυτού του είδους της ενασχόλησης πηγάζει από το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα και συγκεκριμένα από τον θεσμό

¹³² Γ.Δ. Μάρδας, *Εφαρμοσμένη Κοινωνιολογία*, σελ. 349.

¹³³ T.B. Bottomore, *ο.π.*, σελ. 374, 386-387.

κυρίως του πανεπιστημίου. Ο πανεπιστημιακός τομέας αναπτύσσει ταυτόχρονα τη διδασκαλία και την έρευνα ως αποτέλεσμα του κύριου σκοπού του: να μεταδώσει τις γνώσεις αλλά και να διδάξει τον τρόπο αναζήτησης και παραγωγής νέας γνώσης.¹³⁴

Και η γνώση λοιπόν της κοινωνικής έρευνας, των μεθόδων και των τεχνικών της, είναι προσπαιτούμενο και για εκείνους που θα αποφασίσουν να ασχοληθούν με αυτή ως ειδικοί επιστήμονες για την παραγωγή νέας γνώσης αλλά και για όσους θα επιδιώξουν επάγγελμα στη Διοίκηση, στη δημοσκόπηση, στην ανάλυση και έρευνα αγοράς, στην ανάλυση των Μ.Μ.Ε., εφόσον θα τους αποδώσει τα απαιτούμενα εφόδια για τη συλλογή, ερμηνεία και αξιολόγηση εκθέσεων, μελετών και εισηγήσεων.¹³⁵

Η χρήση εργαλείων και μεθόδων της κοινωνικής έρευνας βρίσκει μία ευρύτερη εφαρμογή και σε επαγγελματικούς χώρους που στηρίζονται σε ερευνητική εργασία για την παραγωγή εκθέσεων, μελετών και αναλύσεων διαφόρων τύπων, όπως είναι η ανάλυση και έρευνα αγοράς και η επιχειρησιακή έρευνα που συναντώνται κατά κύριο λόγο στους χώρους της αγοράς Συμβούλων και του Μάνατζμεντ. Βέβαια, η επιχειρησιακή έρευνα δεν είναι Εφαρμοσμένη Κοινωνιολογία αλλά μία διαδικασία που στηρίζεται κυρίως στην πρακτική θεώρηση και χρησιμοποιεί τις ερευνητικές τεχνικές και τις στατιστικές μεθόδους της Κοινωνιολογίας.¹³⁶ Παρόλα αυτά, αποτελεί εργαλείο και μέθοδο γνωστή στους κοινωνικούς επιστήμονες, οι οποίοι μπορούν να την αξιοποιήσουν ώστε να μπορέσουν να εισέλθουν στον επαγγελματικό χώρο του Μάνατζμεντ. Η παροχή άλλωστε υπηρεσιών συμβουλευτικής και ερευνητικής εργασίας από την πλευρά του πανεπιστημίου και των αποφοίτων του προς τόσο τον Δημόσιο τομέα όσο και τη βιομηχανία και τις επιχειρήσεις είναι μία τάση που

¹³⁴ Δ.Γ. Τσαούσης, Πανεπιστήμιο και Οικονομία στις αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες χώρες, σελ. 272-274.

¹³⁵ Β. Φίλιας, Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών, σελ. 11.

¹³⁶ T.B. Bottomore, Κοινωνιολογία, σελ. 379.

προωθείται έντονα στις μέρες μας σε όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε.¹³⁷ Στη χώρα μας ο χώρος της αγοράς συμβούλων, ο οποίος πρωτοεμφανίστηκε στη δεκαετία του 1970, καλύπτει σήμερα το 0,1% (με εργασίες για το Δημόσιο Τομέα, για τις επιχειρήσεις όσο και για το εξωτερικό) του ΑΕΠ με υψηλή τάση ανάπτυξης (25% για το έτος 2000), κατά ένα μέρος ορμώμενη από την αντίστοιχη τάση στην ευρωπαϊκή αγορά όπου η αγορά συμβούλων φτάνει το 0,42%.¹³⁸

Η κύρια βέβαια επαγγελματική απασχόληση των Κοινωνιολόγων υπήρξε μέχρι τις μέρες μας η ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα και κυρίως η ένταξη των περισσοτέρων από τους αποφοίτους του τμήματος Κοινωνιολογίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι πρόσφατες αλλαγές στο σύστημα των πανελλαδικών εξετάσεων για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και η ελαφρώς παλαιότερη χρονικά καθαίρεση της Κοινωνιολογίας από μάθημα δέσμης σε μάθημα κορμού (μη συμμετοχή του μαθήματος της Κοινωνιολογίας ως τμήματος στην εξεταστέα ύλη στις πανελλαδικές εξετάσεις) έχουν φέρει ανακατατάξεις σε αυτή τη μορφή επαγγελματικής ένταξης των κοινωνιολόγων. Η στένωση της επαγγελματικής διεξόδου στην εκπαίδευση είναι επίσης αποτέλεσμα της συνεχούς και πολυετούς παραγωγής αποφοίτων από τα σχετικά τμήματα πανεπιστημιακών σχολών σε συνδυασμό με την ανησυχητική αύξηση της γεννητικότητας του ελληνικού πληθυσμού. Έπειτα από την μείωση των προοπτικών επαγγελματικής αποκατάστασης στο εκπαιδευτικό σύστημα, σημαντικός χώρος απασχόλησης των κοινωνιολόγων και γενικότερα των κοινωνικών επιστημόνων είναι ο ευρύτερος δημόσιος τομέας, όπου εφόσον πραγματοποιηθεί διορισμός, οι επαγγελματικές προοπτικές, λόγω μονιμότητας, είναι διασφαλισμένες.¹³⁹

¹³⁷ O.E.C.D., *Industry and University*, σελ. 7-8.

¹³⁸ Συμβουλευδιν, Απρίλιος 2002, σελ. 4 έως 6.

¹³⁹ Θ. Κατσονέβας, *Επαγγέλματα του Μέλλοντος και του Παρελθόντος*, in.gr> Ειδήσεις>, 15/7/2002.

Θέλοντας να συμβουλευτούμε και τα εμπειρικά και στατιστικά στοιχεία για να διερευνήσουμε τις δυσχέρειες αλλά και τις προοπτικές των κοινωνικών επιστημόνων στη ελληνική αγορά εργασίας, πρέπει αρχικά να παρατηρήσουμε την έλλειψη εμπειρικών στοιχείων και στατιστικών δεδομένων που αφορούν συγκεκριμένα τις ειδικότητες των κοινωνικών επιστημών. Μπορούμε, ωστόσο, να προχωρήσουμε σε εμπειρική διερεύνηση μέσω της εξέτασης των στατιστικών εκείνων στοιχείων που αναφέρονται στους χώρους εκείνους που εντοπίσαμε ως τους κυριότερους για την επαγγελματική ένταξη των κοινωνικών επιστημόνων και των κοινωνιολόγων. Παρακάτω θα παρουσιαστούν στοιχεία αναφορικά με την απασχόληση στον τρίτο τομέα, στο χώρο της Εκπαίδευσης, της Υγείας και Πρόνοιας και του Δημοσίου τομέα.

Ο τρίτος τομέας, ο τομέας των υπηρεσιών, παρουσιάζει μία σημαντική αύξηση τα τελευταία χρόνια τόσο σε εθνικό όσο και σε γενικότερο ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Η άνοδός του αποδίδεται εν μέρει στην ανάγκη κάλυψης του πολιτικού κενού που άφησε η απομάκρυνση τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημοσίου τομέα από τις υποθέσεις των τοπικών κοινοτήτων μέσα στα πλαίσια μιας παγκόσμιας αγοράς. Στο χώρο αυτό σημαντικό ρόλο θα παίζουν οι ΜΚΟ και αναμένεται να οδηγηθούμε σε επαναδιατυπώσεις αλλά και νέες προτάσεις στο ιδεολογικό επίπεδο αναφορικά με το ρόλο των τοπικών κοινοτήτων.¹⁴⁰ Ο τρίτος τομέας παρουσιάζει ένα πλήθος κατηγοριών προσφερόμενων υπηρεσιών. Μία αξιολογή κλαδική ταξινόμηση τους είναι αυτή των Browning και Singleman, η οποία παρουσιάζεται στο παράτημα Ι (πίνακας 15)¹⁴¹ Από τη δεκαετία του 1970 το ΑΕΠ για τις υπηρεσίες έχει αυξηθεί στο 50% με σταθερά ανοδική πορεία από τη δεκαετία του 1980. Στον τομέα αυτό συγκεντρώνονται και τα άτομα με υψηλότερο

¹⁴⁰ Jeremy Rifkin, *Το τέλος της Εργασίας και το μέλλον της*, σελ. 472, 485, 488.

¹⁴¹ Στέφανος Πεσμαζόγλου, *Εκπαίδευση και Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, σελ. 384.

εκπαιδευτικό επίπεδο. Το μεγαλύτερο ποσοστό του προϊόντος των υπηρεσιών παράγουν το εμπόριο-τράπεζες- ασφάλειες. Σημαντικό είναι και το ποσοστό των προσωπικών και κοινωνικών υπηρεσιών. Έπειτα ακολουθεί το ποσοστό της Υγείας-Εκπαίδευσης.¹⁴² Από τον πίνακα 16 που υπάρχει στο παράρτημα μπορούμε να δούμε την συμμετοχή των πτυχιούχων στον τρίτο τομέα. Μπορούμε επίσης να δούμε τη γενική συμμετοχή του τρίτου τομέα στο ΑΕΠ από τον πίνακα 17. Η συνεχιζόμενη αύξηση του τριτογενή τομέα και στη χώρα μας συνεπάγεται τη διεύρυνση και ανάπτυξη των χώρων εκείνων που μπορούν να αποτελέσουν τις πηγές εργασιακής ένταξης των κοινωνικών επιστημόνων. Η εξεύρεση και πρόσβαση σε λεπτομερέστερα αλλά και πλησιέστερα ποσοτικά, στατιστικά και εμπειρικά στοιχεία δεν υπήρξε δυνατή.

Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στην σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, το κοινωνικό πεδίο αλλά και κυρίως ο πολιτικός σχεδιασμός δέχεται επιρροές από τον παράγοντα Ευρωπαϊκή Ένωση. Τόσο γενικά ο κοινωνικός και οικονομικός χώρος όσο και ειδικότερα εκείνος της εκπαίδευσης και της απασχόλησης ρυθμίζουν την πορεία και την εξέλιξη τους με τα ευρωπαϊκά πρότυπα ως δέσμευση της χώρας μας στα πλαίσια της συμμετοχής της στην Ένωση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Στο σύνολο τους οι πολιτικές για τους ανωτέρω αναφερόμενους χώρους και τομείς της κοινωνικής ζωής της χώρας κατευθύνονται, εκτός από την σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, από τις επιταγές και τις κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, στην προσπάθεια του να δημιουργήσει τον ενιαίο οικονομικό και κοινωνικό ευρωπαϊκό χώρο των κρατών μελών. Σημαντικός πόλος επιρροής της

¹⁴² Σ. Πεσμαζόγλου, ο.π., σελ. 391 έως 395.

πολιτικής τόσο για την απασχόληση και την εκπαίδευση όσο και για τη διαμόρφωση του κοινωνικού χώρου είναι οι κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και οι πόροι του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Το γεγονός αυτό έχει και τον αναμενόμενο αντίκτυπο στην εγχώρια αγορά εργασίας, την εκπαιδευτική και κοινωνική πολιτική, μέσα στα πλαίσια των οποίων διαμορφώνονται και οι επαγγελματικές προοπτικές των κοινωνικών επιστημόνων στην σύγχρονη ελληνική αγορά εργασίας.

Όσον αφορά την ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, η σύγχρονη εικόνα της είναι αποτέλεσμα της ολοκλήρωσης της εκπαιδευτικής πολιτικής που διαμορφώθηκε σταδιακά από το 1976 και μέχρι το 1994. Η πρώτη εκείνη περίοδος, η οποία είχε ως αφετηρία το ψήφισμα της 9^{ης} Φεβρουαρίου 1976¹⁴³, περιλάμβανε τους ακόλουθους έξι τομείς δράσεις :

1. Πολιτιστική και επαγγελματική κατάρτιση
2. Βελτίωση της σχέσης μεταξύ των εκπαιδευτικών συστημάτων
3. Συλλογή τεκμηρίωσης και στατιστικών
4. Συνεργασία στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
5. Ενίσχυση της διδασκαλίας ξένων γλωσσών
6. Ανάπτυξη της ισότητας των ευκαιριών.

Με τη θέση σε ισχύ της συνθήκης του Μάαστριχτ ξεκινά η δεύτερη περίοδος της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής με τα παρακάτω τρία κύρια χαρακτηριστικά, σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο:

1. Σε σχέση με τις προηγούμενες αποφάσεις που εντοπίζονταν στο επίπεδο της πολιτικής, η συνθήκη του Μάαστριχτ προσδιόρισε αρχές, όργανα, στόχους και αρμοδιότητες με θεσμικό και επίσημο χαρακτήρα. Η εκπαιδευτική πολιτική

¹⁴³ Με το ψήφισμα αυτό οι υπουργοί Παιδείας της τότε ΕΟΚ και το Συμβούλιο εγκρίνουν το πρώτο πρόγραμμα δράσης της Κοινότητας για την Εκπαίδευση. Στο: Δ.Γ. Τσαούσης, Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική, σελ. 10.

θεμελιώνεται πλέον σε νομικές βάσεις και διαμορφώνεται σε εφαρμογή των διατάξεων της συνθήκης.

2. Η πολιτική αυτή, ενώ παραμένει πολυδιάστατη, έχει αποκτήσει ένα μόνιμο και περισσότερο σφαιρικό και συνεκτικό χαρακτήρα.
3. Η Ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, ενώ εξακολουθεί να εξυπηρετεί την εξασφάλιση της οικονομικής ανταγωνιστικότητας και ανάπτυξης, επιδιώκει και ευρύτερους πολιτικούς και κοινωνικούς σκοπούς.

Οι κύριοι στόχοι της σύγχρονης ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής, μεταξύ άλλων, είναι οι ακόλουθοι:

- Η προώθηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας
- Η καταπολέμηση του ρατσισμού και της Ξενοφοβίας
- Η συμβολή στην συγκρότηση της ευρωπαϊκής ιθαγένειας με την ανάπτυξη της ιδέας του ευρωπαίου πολίτη
- Η προπαρασκευή των νέων για την καλύτερη ένταξη τους στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά εργασίας
- Η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού μειονεκτούντων ομάδων από την εκπαίδευση και την αγορά εργασίας
- Η διασφάλιση των προϋποθέσεων της ελεύθερης διακίνησης και εγκατάστασης για επαγγελματικούς λόγους των πολιτών των κρατών μελών
- Η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων
- Σύνδεση της εκπαίδευσης με την κοινωνία και την παραγωγή με την προώθηση συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων αλλά και επιστημονικών και επαγγελματικών οργανώσεων.

- Η εξασφάλιση ενός υψηλά εκπαιδευμένου και ευπροσάρμοστου στις τεχνολογικές εξελίξεις εργατικού δυναμικού
- Η εξασφάλιση της παραγωγής και χρήσης σύγχρονης τεχνολογίας με στόχο την οικονομική ανάπτυξη.

Η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική διακρίνεται σε γενική και ειδική. Η πρώτη αναφέρεται γενικά στο εκπαιδευτικό έργο κι την προσφορά εκπαιδευτικών υπηρεσιών ενώ η δεύτερη αφορά ειδικές κατηγορίες πληθυσμού (π.χ. μειονεκτούσες ομάδες κλπ) ή σε μέτρα και πρωτοβουλίες που αναφέρονται σε ειδικότερα θέματα (π.χ. προώθηση εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, ανάπτυξη σύγχρονης εκπαιδευτικής τεχνολογίας, καινοτόμες μορφές εκπαίδευσης και κατάρτισης, κ.α.) Διακρίνεται επίσης σε τυπική και άτυπη εκπαιδευτική πολιτική. Η τυπική πρώτον, επιδιώκει συγκεκριμένους στόχους που προβλέπονται από τη συνθήκη και δεύτερον, εφαρμόζεται μέσω των επίσημων εκπαιδευτικών φορέων των κρατών μελών (π.χ. προγράμματα Socrates, Leonardo da Vinci). Άτυπη είναι η εκπαιδευτική πολιτική που αφορά την παροχή υπηρεσιών εκπαίδευσης και κατάρτισης που δεν οδηγούν στην απόκτηση ακαδημαϊκού τίτλου αλλά αφορά κυρίως την επαγγελματική και τεχνική εκπαίδευση. Ασκείται κατά κύριο λόγο από τα προγράμματα της κοινωνικής συνοχής και του Κοινωνικού Ταμείου και έχει ως κύριο σκοπό να άρει κοινωνικές ανισότητες και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν μειονεκτούντες ομάδες του πληθυσμού.^{144 145}

Στον τομέα της Απασχόλησης, το ενδιαφέρον και οι πρωτοβουλίες της Ε.Ε. είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτες εφόσον ο χώρος αυτός καθορίζει την βιωσιμότητα της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς και της οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας της

¹⁴⁴ Η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική διαμορφώνεται από όργανα και διαδικασίες που ορίζονται στη συνθήκη του Μάαστριχτ και αναφέρεται σε φορείς που παρέχουν εκπαιδευτικό έργο και υπηρεσίες σε σχέση με την εκπαιδευτική κι όχι την ερευνητική δραστηριότητα τους. Η μορφοποίηση της ασκούμενης εκπαιδευτικής πολιτικής επιβάλλουν την περαιτέρω ανάληψη πρωτοβουλιών της Κοινότητας για την υλοποίηση σχετικών προγραμμάτων. Στο: Δ.Γ. Τσαούσης, Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική, σελ. 14-15.

¹⁴⁵ Δ.Γ. Τσαούσης, Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική, σελ. 10 έως 15.

Ένωσης. Το 1993, με το Λευκό Βιβλίο της Επιτροπής για την ανάπτυξη, τον ανταγωνισμό και την Απασχόληση, άρχισε η συζήτηση γύρω από το θέμα της απασχόλησης στην Ε.Ε. Τον επόμενο χρόνο, στο Έσσεν, οι ευρωπαίοι ηγέτες υιοθέτησαν το πρώτο σχέδιο δράσης για την Απασχόληση με πέντε τομείς προτεραιότητας σε εθνικό επίπεδο, οι οποίοι πολλαπλασιάστηκαν μετά από αλληπάλληλες συνόδους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (Μαδρίτη 1995, Δουβλίνο 1996). Το θέμα πήρε νέα ώθηση έπειτα από τη σύνοδο στο Άμστερνταμ τον Ιούνιο του 1997 όπου η Απασχόληση αναγνωρίστηκε ως θέμα κοινού ενδιαφέροντος. Εκεί καθορίστηκε η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση, η οποία καθορίστηκε από τη συνθήκη του Άμστερνταμ, η οποία καλεί τα κράτη μέλη να συντονίσουν τις πολιτικές τους βάση τεσσάρων κοινών κεφαλαίων για την ανάληψη έργων προτεραιότητας με σαφώς προσδιορισμένους στόχους. Η συνθήκη αυτή έθεσε το νομικό και θεσμικό πλαίσιο για την σύγκλιση των πολιτικών για την Απασχόληση αλλά και την πολιτική απόφαση για την άμεση εφαρμογή διαδικασίας παρακολούθησης και συντονισμού των εθνικών πολιτικών πριν από την έναρξη της ισχύος της συνθήκης (1/05/99). Η απόφαση αυτή έλαβε εφαρμογή στην πράξη με την γνωστή ως «Διαδικασία του Λουξεμβούργου» μετά από έκτακτη σύνοδο κορυφής στο Λουξεμβούργο το Νοέμβριο του 1997. Η διαδικασία του Λουξεμβούργου λειτουργεί ως εξής:

- ο Στην αρχή κάθε έτους το Συμβούλιο εγκρίνει μία σειρά από κατευθυντήριες γραμμές (τομείς προτεραιότητας για την ανάληψη δράσης). Οι γραμμές αυτές περιλαμβάνουν συγκεκριμένους στόχους που πρέπει να επιτευχθούν.
- ο Κάθε κράτος μέλος συντάσσει ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης στο οποίο περιγράφεται ο βέλτιστος τρόπος εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών σε εθνικό επίπεδο. Στη διαδικασία αυτή συμμετέχει ένα ευρύ φάσμα

κοινωνικών εταίρων (εργατικές ενώσεις, εργοδότες, τοπικές και περιφερειακές αρχές κ.α.).

- ο Η Επιτροπή και το συμβούλιο εξετάζουν από κοινού κάθε εθνικό σχέδιο δράσης και υποβάλλουν μία κοινή έκθεση για την απασχόληση στην συνεδρίαση του Ε.Σ. κάθε τέλος του έτους. Η Επιτροπή μπορεί επίσης να υποβάλλει συστάσεις και προτάσεις για περαιτέρω ενέργειες.
- ο Το Συμβούλιο, βάσει των συμπερασμάτων των αρχηγών των κρατών μελών, εγκρίνει το σύνολο των κατευθυντηρίων γραμμών για το επόμενο έτος.

Η σύνοδος του Λουξεμβούργου το Νοέμβριο του 1997 συμφώνησε σε ένα σύνολο 19 κατευθυντηρίων γραμμών οι οποίες βασίζονται σε 4 κεφάλαια ενεργειών (πυλώνες). Τον επόμενο Δεκέμβριο (1998) στη Βιέννη, οι γραμμές αυξήθηκαν στις 22 με την ενσωμάτωση των παραμέτρων των ίσων ευκαιριών και του στόχου της δια βίου μάθησης. Οι 4 πυλώνες που συνιστούν την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση στα πλαίσια των οποίων ορίζονται και οι κατευθυντήριες γραμμές είναι: Η Απασχολησιμότητα (Employability), Το Επιχειρηματικό Πνεύμα (Entrepreneurship), η Προσαρμοστικότητα (Adaptability) και οι Ίσες Ευκαιρίες (Equal Opportunities). Αναλυτικότερα, ο κάθε πυλώνας αναφέρεται σε:

1. Εξασφάλιση της δυνατότητας των πολιτών να αναπτύσσουν τις κατάλληλες δεξιότητες και να αξιοποιούν τις δυνατότητες απασχόλησης σε ένα ραγδαία μεταβαλλόμενο κόσμο – Κατάρτιση, φορολογικές αλλαγές, δια βίου μάθηση, επαγγελματική εμπειρία, άρση διακρίσεων στην αγορά εργασίας. (Απασχολησιμότητα)
2. Διευκόλυνση της σύστασης και λειτουργίας μιας επιχείρησης και της απασχόλησης εργαζομένων μέσα σε αυτή – Καλλιέργεια επιχειρηματικού πνεύματος, φορολογικές αλλαγές, μείωση

γραφειοκρατικών εμποδίων, κατάρτιση επιχειρηματιών. Κύριος στόχος η αύξηση επιχειρήσεων στον τομέα των υπηρεσιών και στην κοινωνική οικονομία. (Επιχειρηματικό Πνεύμα).

3. Ανάπτυξη νέων ευέλικτων τρόπων εργασίας για το συνδυασμό της ασφάλειας με την ευελιξία. Κατάρτιση, επανακατάρτιση, ευέλικτες μορφές απασχόλησης. (Προσαρμοστικότητα).
4. Ίση πρόσβαση σε θέσεις εργασίας για γυναίκες και άνδρες, ίση μεταχείριση κατά την εργασία. (Ίσες ευκαιρίες).

Στην υλοποίηση των πρωτοβουλιών της Ε.Ε. για την Απασχόληση πρωτεύον ρόλο παίζει το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Από την ίδρυση του το 1957 έχει χρηματοδοτήσει προγράμματα για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των πολιτών και της δυνατότητας τους για εργασία. Για την προγραμματική περίοδο 2000-2006, το ΕΚΤ θα αποτελέσει τον κύριο χρηματοδοτικό μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση με πέντε κύριους τομείς παρέμβασης, οι οποίοι αντιστοιχούν στους τέσσερις πυλώνες της ΕΣΑ. :

1. Ανάπτυξη ενεργών πολιτικών για την καταπολέμηση της ανεργίας και την πρόληψη της μακροχρόνιας ανεργίας.
2. Προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης και της ισότητας των ευκαιριών αναφορικά με την πρόσβαση στην εργασία.
3. Ανάπτυξη της εκπαίδευσης και της κατάρτισης ως μέσο πολιτικής για τη διαβίου μάθηση, για την ενίσχυση της απασχολησιμότητας, της κινητικότητας και της ένταξης στην αγορά εργασίας.
4. Προώθηση ενός ειδικευμένου, καταρτισμένου και προσαρμόσιμου εργατικού δυναμικού, υποστήριξη του επιχειρηματικού πνεύματος και ανάπτυξη του

ανθρώπινου δυναμικού στον τομέα της έρευνας, των επιστημών και της τεχνολογίας.

5. Βελτίωση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας.¹⁴⁶

Εκτός από το χώρο της απασχόλησης, σημαντική μέριμνα της Ε.Ε. είναι και η διαμόρφωση του ευρωπαϊκού κοινωνικού χώρου. Μέσα στην έννοια αυτή έχουν συμπτυχθεί τόσο τα ευρωπαϊκά κοινωνικά προβλήματα όσο και ο υπό διαμόρφωση χαρακτήρας της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής. Δεν αποτελεί, ωστόσο, μορφή υπερεθνικού κοινωνικού κράτους από το γεγονός της έλλειψης κυρίως της κεντρικής εξουσίας και του κεντρικού δημοσιονομικού μηχανισμού. Γενικά παραδεκτός ορισμός για την έννοια αυτή δεν υπάρχει, αλλά θα πρέπει να κατανοήσουμε τον ευρωπαϊκό κοινωνικό χώρο ως μία προσπάθεια δημιουργίας μιας βασικής ευρωπαϊκής κοινωνικής νομοθεσίας. Η νομοθεσία αυτή πηγάζει και αναπτύσσεται από το συνεχή διάλογο όλων των κοινωνικών εταίρων με τελικό σκοπό την εργασιακή ειρήνη και την παραγωγικότητα. Οι μορφές και η πορεία του ευρωπαϊκού κοινωνικού χώρου επηρεάζονται από την πορεία της οικονομικής ενοποίησης. Ο χώρος αυτός θα πρέπει να δεχτούμε ότι αποτελεί συμπλήρωμα του οικονομικού χώρου. Αποτελεί την κοινωνική διάσταση της δημιουργίας της ενιαίας εσωτερικής αγοράς και είναι διορθωτικός των κοινωνικών ανισοτήτων και εθνικών ανισοκατανομών που προκαλεί η τελευταία.¹⁴⁷

Στο θεσμικό πλαίσιο, με την αναθεώρηση της συνθήκης της Ρώμης το 1986 υπήρξε μία πρώτη οριακή εξέταση των θεμάτων σχετικά με την άσκηση της κοινωνικής πολιτικής, τα οποία αποτελούσαν διορθωτικές παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας από τυχόν κλονισμούς που θα προκαλούσε το σχέδιο της ενιαίας αγοράς. Σταθμός για την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική υπήρξε η ψήφιση το Δεκέμβριο του

¹⁴⁶ Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση- Επένδυση στον άνθρωπο, επένδυση σε περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας, Δημοσίευση της Ε.Ε. (www.europa.int), σελ. 1 έως 10.

¹⁴⁷ Θ. Σακελλαρόπουλος, Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική, σελ. 15 έως 18.

1989 του «Κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων», ο γνωστός Κοινωνικός Χάρτης. Ο χάρτης περιλαμβάνει έναν προγραμματικό κατάλογο των βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων αλλά οι απαιτήσεις του δεν είχαν δεσμευτικό χαρακτήρα. Η προοπτική όμως της ενιαίας εσωτερικής αγοράς και οι πιθανές δυσμενείς συνέπειες για τους εργαζόμενους οδήγησε στον καθορισμό του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Δράσης στη Σύνοδο του Στρασβούργου. Εκεί έγινε η αναφορά στη συγκεκριμένη εφαρμογή των μέτρων του Χάρτη και θεμελιώθηκε η ιδέα της «κοινωνικής διάστασης της εσωτερικής αγοράς». Το πρόγραμμα δράσης περιλαμβάνει τρεις μεγάλες ενότητες κοινωνικο-πολιτικών προτάσεων:

- I. Μέτρα που συνδέονται με την πραγματοποίηση της εσωτερικής αγοράς.
- II. Μέτρα που αποβλέπουν στην οικονομική και κοινωνική συνοχή των χωρών μελών.
- III. Μέτρα ενίσχυσης της απασχόληση και της αλληλεγγύης. Αφορούν κυρίως προγράμματα για γυναίκες, άνεργους, νέους, άτομα με ειδικές ανάγκες κλπ.

Το πρόγραμμα δράσης κατάφερε να συγκεκριμενοποιήσει πολλές από τις διατάξεις του Χάρτη ωστόσο τόσο η εφαρμογή αυτού όσο και του Χάρτη προχώρησε με αργούς ρυθμούς. Σε επόμενο στάδιο η συνθήκη του Μάαστριχτ ενίσχυσε το ρόλο των κοινωνικών εταίρων στα θέματα κοινωνικής πολιτικής και θέσπισε τον κοινωνικό Διάλογο. Αναγνωρίστηκε επίσημα ο ρόλος των ευρωπαϊκών κοινωνικών οργανώσεων στη διαδικασία της κοινοτικής οικοδόμησης και τους παρέχεται ένα αυτόνομο πεδίο δράσης.¹⁴⁸

Μετά τη συνθήκη του Άμστερνταμ, σε σύγχρονα πλέον πλαίσια, η Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική είναι ένας χώρος όπου έχει πλέον συγκεντρώσει τη σημασία που

¹⁴⁸ Θ. Σακελλαρόπουλος, Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική, σελ 39 έως 57.

είναι αρμόζουσα, πάντα όμως στο πλαίσιο της συμπληρωματικότητας με τον οικονομικό χώρο. Η Συνθήκη αυτή επιβεβαιώνει το μήνυμα ότι οι κοινωνικές και οι οικονομικές διαστάσεις της Ε.Ε. κινούνται παράλληλα και αλληλοσυμπληρώνονται. Αναγνωρίζεται επίσης το γεγονός ότι οι κοινωνικοί εταίροι είναι οι κατάλληλοι για την επίτευξη της απαιτούμενης ισορροπίας ανάμεσα στην ευελιξία των οικονομικών δυνάμεων και την ασφάλεια των πολιτών στο χώρο της απασχόλησης. Σημαντικότερο είναι ότι το κοινωνικό κεφαλαίο έχει πλέον ενσωματωθεί πλήρως στη συνθήκη και η Ε.Ε. μπορεί τώρα να ασχοληθεί με θέματα κοινωνικής πολιτικής ενεργώντας κατά ειδική πλειοψηφία.¹⁴⁹

Παραπάνω παρουσιάστηκαν οι εξελίξεις στην Ε.Ε. σε σχέση με τις πολιτικές για την εκπαίδευση, της απασχόληση και την κοινωνική πολιτική. Από όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω μπορούμε να κατανοήσουμε τη σημασία του συντελεστή Ε.Ε. για τη διαμόρφωση των χώρων αυτών στο εθνικό επίπεδο της χώρας μας. Η ελληνική αγορά εργασίας καθορίζεται, μορφοποιείται από το γεγονός της συμμετοχής της χώρας στην Ε.Ε., την ενιαία αγορά και νομισματική ένωση. Το ΕΚΤ και η ΕΣΑ δίνουν τις κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και τους απαιτούμενους πόρους για την υλοποίηση των προγραμμάτων που θα την πραγματοποιήσουν. Η καλλιέργεια κλίματος ανάπτυξης και ίσων ευκαιριών αλλά και ευελιξίας και προσαρμοστικότητας στην αγορά εργασίας αναμένεται να έχουν τις επιπτώσεις τους στο ελληνικό εργατικό δυναμικό και βέβαια στους απόφοιτους των ανωτάτων σχολών, όπως είναι και οι απόφοιτοι του τμήματος Κοινωνιολογίας. Μέσω πολιτικών που προωθούν την ευελιξία, την προσαρμοστικότητα και τη διαβίου μάθηση πολλοί απόφοιτοι κοινωνικών επιστημών είναι δυνατό να βρεθούν σε επαγγελματικούς χώρους διαφορετικούς ή παραπλήσιους της επιστήμης τους στην

¹⁴⁹ Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση- Επένδυση στον άνθρωπο, επένδυση σε περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας, Δημοσίευση της Ε.Ε. (www.europa.int), σελ. 10.

προσπάθεια αποφυγής της ανεργίας και της μακροχρόνιας ανεργίας που είναι έντονες στη χώρα μας ακόμα και για τους πτυχιούχους των ανωτάτων σχολών. Η πρόθεση της Ε.Ε. να στηρίξει πολιτικές ανάπτυξης της έρευνας και του επιστημονικού προσωπικού δίνει τη δυνατότητα σε πολλούς αποφοίτους των κοινωνικών επιστημών να συνεχίσουν τις σπουδές τους σε ανώτερο επίπεδο αλλά και να καταφέρουν να απασχοληθούν σε αυτούς τους τομείς μέσα στα πλαίσια της ενιαίας αγοράς εργασίας. Τέλος, η προώθηση των πρωτοβουλιών για τους παραπάνω χώρους μέσω προγραμμάτων συγχρηματοδοτούμενων από το ΕΚΤ στα πλαίσια της προγραμματικής περιόδου 2000-2006 και η διευκόλυνση της εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Πολιτικής που σημειώθηκε πρόσφατα ανοίγουν το δρόμο για την απασχόληση των κοινωνικών επιστημόνων και ειδικότερα των κοινωνιολόγων στα πλαίσια της υλοποίησης των προγραμμάτων αυτών και σε αντίστοιχους φορείς. Η περαιτέρω διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Πολιτικής αναμένεται να σημειώσει περισσότερες και διευρυμένες προοπτικές τόσο για την πληρέστερη επιστημονική ένταξη των αποφοίτων όσο και για την αποφυγή της κατάστασης της ανεργίας.

Συμπεράσματα πάνω στην απεικόνιση της αγοράς και των προοπτικών απασχόλησης των κοινωνικών επιστημόνων.

Από όλα τα παραπάνω αναφερόμενα στοιχεία μπορέσαμε να πραγματοποιήσουμε μία σύντομη απεικόνιση της ελληνικής αγοράς εργασίας και τον κυριότερων προσδιοριστικών της παραγόντων. Μπορέσαμε επίσης μέσα στο παραπάνω πλαίσιο της ελληνικής αγοράς εργασίας να διερευνήσουμε την κατάσταση αναφορικά με τις τάσεις και τις προοπτικές που διαγράφονται για την επαγγελματική

ένταξη των αποφοίτων των σχολών κοινωνικών επιστημών και ειδικότερα των κοινωνιολόγων.

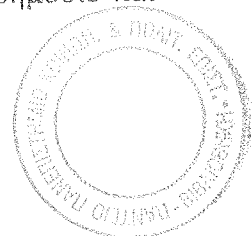
Η σύγχρονη ελληνική οικονομία έχει περάσει στις μέρες μας σε μία περίοδο οικονομικής μεγέθυνσης και επιτάχυνσης των ρυθμών ανάπτυξης, γεγονός που σημειώνεται κυρίως ως αποτέλεσμα της προσπάθειας σύγκλισης με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά μεγέθη στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Το γεγονός όμως αυτό επισκιάζεται από τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και μακροχρόνιας ανεργίας που αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει η σύγχρονη ελληνική οικονομία και αγορά εργασίας.

Τα αυξημένα ποσοστά ανεργίας και μακροχρόνιας ανεργίας αφορούν το τμήμα εκείνο του εργατικού δυναμικού που αποτελείται από τους νέους κυρίως των 20 με 24 ετών και κυρίως τις γυναίκες. Η μαζική είσοδος των γυναικών στην απασχόληση και η ένταξη τους στο εργατικό δυναμικό καθώς και η σημειούμενη παράταση των χρονικών περιόδων που διατίθενται για την εκπαιδευτική διαδικασία και επιμόρφωση συντελούν στην αργοπορημένη είσοδο στην αγορά για τους νέους (συνήθως από το 24 έτος της ηλικίας κι έπειτα) και την ιδιαίτερη ένταση του προβλήματος για τις νέες γυναίκες.

Οι προοπτικές απασχόλησης και εργασιακής ένταξης για τους νέους αποφοίτους της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι σε γενικές γραμμές ικανοποιητικές εφόσον εμφανίζουν αυξημένη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό και οι σχετικές έρευνες και μελέτες καταδεικνύουν την γενικότερη εξέλιξη και κινητικότητα που παρουσιάζουν οι απόφοιτοι της ανώτατης εκπαίδευσης μετά την ένταξη τους στην απασχόληση καθώς και την αποφυγή τη εισόδου ή ένταξης τους στην κατηγορία των φτωχών νοικοκυριών. Ωστόσο, το πρόβλημα εντοπίζεται στην πρώτη περίοδο της εισόδου των αποφοίτων στην αγορά εργασίας. Κατά την περίοδο αυτή οι απόφοιτοι

των ανωτάτων σχολών συναντούν το πρόβλημα της ανεργίας, και μάλιστα της μακροχρόνιας, και της άτυπης ή της προσωρινής εργασιακής ένταξης έως την εξασφάλιση μόνιμης θέσης εργασίας. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα με δυσμενείς συνέπειες τόσο για το άτομο όσο και για το γενικότερο κοινωνικό σύνολο. Κατά την τελευταία δεκαετία έχει σημειωθεί στη χώρα μας η εμφάνιση της ανεργίας που πλήττει τους πτυχιούχους ανωτάτων σχολών, η οποία και θεωρείται διαρθρωτική. Εμφανίζεται δηλαδή ως αποτέλεσμα αναντιστοιχίας των προσφερομένων ειδικοτήτων από την πλευρά των αποφοίτων και των προσφερομένων θέσεων από την πλευρά της ζήτησης.

Μέσα στο παραπάνω γενικό πλαίσιο το οποίο έχει διαμορφωθεί στη χώρα μας σχετικά με την αγορά εργασίας και την εργασιακή ένταξη των νέων αποφοίτων πανεπιστημιακών σχολών, σημειώνονται και οι προοπτικές αλλά και οι δυσχέρειες που διαγράφονται για την επαγγελματική ένταξη των κοινωνικών επιστημόνων και ειδικότερα των κοινωνιολόγων. Συγκεκριμένα, οι χώροι της Κοινωνικής Πολιτικής (Υγεία, Ασφάλεια, Στέγαση, Πρόνοια, Περιβάλλον, Παιδεία κλπ), του Κοινωνικού Προγραμματισμού (Κοινωνικός Σχεδιασμός, Κοινωνική Διοίκηση), της επιστημονικής κοινωνιολογικής Έρευνας, της διερεύνησης των Κοινωνικών Προβλημάτων είναι οι κυριότεροι τομείς επαγγελματικής ένταξης των κοινωνιολόγων. Περαιτέρω, η διαχείριση των μεθόδων και τεχνικών της επιστημονικής έρευνας προσδίδει την δυνατότητα στους επιστήμονες αυτούς να κινηθούν επαγγελματικά και προς άλλους χώρους οι οποίοι αξιοποιούν τα ερευνητικά αυτά εργαλεία και σε περιπτώσεις την γνώση της κοινωνικής θεωρίας αλλά και τη γνώση της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας. Τέτοιοι χώροι είναι για παράδειγμα οι εταιρίες δημοσκοπήσης, οι εταιρείες συμβούλων και Μάνατζμεντ, ερευνών αγοράς, αλλά και φορείς που εντάσσονται στα ΜΜΕ ή στον δημόσιο και

ευρύτερο δημόσιο τομέα. Τέλος, η κύρια επαγγελματική ένταξη που σημειωνόταν τα τελευταία χρόνια για τους κοινωνικούς επιστήμονες και κυρίως τους κοινωνιολόγους με το διορισμό τους ως καθηγητές στην δευτεροβάθμια κυρίως εκπαίδευση έχει σύγχρονα ατονήσει έπειτα από την αλλαγή του συστήματος των πανελλαδικών εξετάσεων και την υποβάθμιση του ρόλου του μαθήματος της κοινωνιολογίας σε αυτές αλλά και από το πλήθος των αποφοίτων από τις σχετικές σχολές.

Στις επαγγελματικές προοπτικές των κοινωνιολόγων μπορούμε να εντοπίσουμε σύγχρονα εκείνες που απορρέουν από τη συμμετοχή της χώρας στην Ένωση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και του σημαντικού προσδιοριστικού ρόλου που η Ε.Ε. έχει στη διαμόρφωση της πραγματικότητας της ελληνικής αγοράς εργασίας καθώς και του γενικού οικονομικού και κοινωνικού χώρου. Η προώθηση κατευθυντήριων γραμμών για τη χάραξη πολιτικών από την πλευρά της Ε.Ε. προς τα κράτη μέλη έχει πλέον δεσμευτικό χαρακτήρα. Η υλοποίηση των στόχων αυτών της Ε.Ε. λαμβάνει χώρα μέσω της χρηματοδότησης από το ΕΚΤ και της υλοποίησης των αντίστοιχων ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Βασικοί τομείς παρέμβασης είναι εκείνοι της εκπαίδευσης, της απασχόλησης και της κοινωνικής πολιτικής. Η διαδικασία υλοποίησης των προγραμμάτων αυτών από ανάλογους φορείς αποτελεί σημαντική προοπτική για την απασχόληση των κοινωνιολόγων αλλά ακόμη και για την εργασιακή τους ένταξη με την αποφυγή της ανεργίας για τους απόφοιτους ανωτάτων σχολών – βασικός στόχος προγραμμάτων στον τομέα της απασχόλησης.

Η παραπάνω απεικόνιση της σύγχρονης ελληνικής αγοράς εργασίας, των προοπτικών ένταξης αλλά και των προβλημάτων και δυσχερειών που παρουσιάζει για τους νέους και πιο συγκεκριμένα για τους απόφοιτους των σχολών κοινωνικών επιστημών, χαρακτηρίζεται κυρίως από τα σημαντικά ποσοστά ανεργίας. Η τελευταία δεκαετία υπήρξε δύσκολη όπου το πρόβλημα εμφανιζόταν σε πλήρης

διαστάσεις. Στις μέρες μας ωστόσο διαφαίνονται τάσεις βελτίωσης του προβλήματος αυτού και προοπτικές για την περαιτέρω βελτίωση της κατάστασης και την πλήρη αξιοποίηση του επιστημονικού προσωπικού σε όλους τους δυνατούς τομείς.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΕΩΝ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

Εισαγωγικά

Το στάδιο της έρευνας πραγματοποιήθηκε στο χώρο του Παντείου Πανεπιστημίου κατά τον Μάιο και Ιούνιο του 2002. Πραγματοποιήθηκαν 9 συνεντεύξεις ποιοτικής μορφής. Οι συνεντεύξεις αυτές πραγματοποιήθηκαν με βάση ερωτηματολόγιο ημιδομημένης μορφής με στόχο να υπάρχει μία καθοδήγηση στις συζητήσεις στα υπό διερεύνηση θέματα χωρίς όμως να χαθεί ο ποιοτικός τους χαρακτήρας. Έλαβε επίσης χώρα και η συλλογή στοιχείων αναφορικά με τις υπό διερεύνηση μεταβλητές με την συμπλήρωση ερωτηματολογίου ποσοτικής μορφής. Τα ερωτηματολόγια, το πλάνο καθοδήγησης των συζητήσεων και οι απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις παρατίθενται στο παράρτημα II τις παρούσας εργασίας.

Η διεξαγωγή της έρευνας έλαβε χώρα με υπό την επίδραση ορισμένων προβλημάτων. Συγκεκριμένα, υπήρξε η δυσκολία προσέγγισης των υποκειμένων λόγω της πραγματοποίησης απεργίας του πανεπιστημιακού διδακτικού προσωπικού και διακοπής της διεξαγωγής των μαθημάτων. Για το λόγο αυτό οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με την βοήθεια προσώπου κλειδιού και έπειτα ακολουθήθηκε η μέθοδος της χιονοστιβάδας. Η δυσκολία αυτή ήταν που επηρέασε και τον αριθμό των πραγματοποιηθέντων συνεντεύξεων. Η διάθεση και ο χρόνος των υποκειμένων που έλαβαν μέρος στην έρευνα ήταν αυτό που επηρέασε τη διάρκεια της κάθε συνέντευξης.

Η ερευνητική αυτή προσπάθεια θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι δεν είναι σε θέση να οδηγήσει σε γενικεύσιμα συμπεράσματα παρά μόνο να καταδείξει ορισμένες τάσεις που μπορεί να επικρατούν. Οι παραπάνω αναφερόμενες δυσκολίες και η μη αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος συντελούν στο γεγονός αυτό.

Κύριος στόχος του ερευνητικού αυτού τμήματος είναι να αναδείξει τις απόψεις των φοιτητών του τμήματος Κοινωνιολογίας σχετικά με την προοπτική τους στην απασχόληση και την ελληνική αγορά εργασίας. Πάνω στο θέμα αυτό θα διερευνηθούν και όλα τα σχετικά ζητήματα που σχετίζονται και αναδείχθηκαν από τις συνεντεύξεις, όπως ο ρόλος του εκπαιδευτικού συστήματος, η σύγκριση με τις επαγγελματικές προοπτικές άλλων ειδικοτήτων, ο ρόλος της πρόσθετης επιμόρφωσης και των μεταπτυχιακών σπουδών και άλλα θέματα. Οι απόψεις αυτές των φοιτητών θα αναλυθούν και θα παρουσιαστούν με θεματική ανάλυση στα πλαίσια της ανάλυσης λόγου. Θα λάβει επίσης χώρα και διερεύνηση στα πλαίσια της σύγκρισης των απόψεων αυτών και της πρόσληψης της εικόνας της σύγχρονης αγοράς εργασίας με την περιγραφή αυτής που έχει ήδη παρουσιαστεί στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Η χρησιμότητα των ευρημάτων έγκειται στην σφαιρική και σε βάθος πρόσληψη των απόψεων και της πραγματικότητας των φοιτητών αναφορικά με το θέμα της απασχόλησης ώστε να αποτελέσουν έναυσμα περαιτέρω μελέτης και βάση προτάσεων και παρεμβάσεων στο ζήτημα της σύνδεσης των ανωτάτων σπουδών με τον χώρο της απασχόλησης και την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων επιστημόνων. Η πλήρης αξιοποίηση του επιστημονικού προσωπικού της χώρας και η δημιουργική ένταξη στο χώρο της απασχόλησης με τις κατάλληλες παρεμβάσεις τόσο στο χώρο της εκπαίδευσης όσο και στο χώρο της αγοράς εργασίας οδηγούν στην πρόοδο και ανάπτυξη των νέων ανθρώπων όσο και του συνόλου της κοινωνίας.

Παρουσίαση των κυριότερων θεματικών που αναδείχθηκαν

➤ ΑΠΟΨΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η πρόσληψη του αντικειμένου σπουδών και η σχέση των φοιτητών με την επιστήμη τους πιστεύουμε αποτελεί σημαντικό παράγοντα τόσο για την διαμόρφωση των απόψεων τους για την πορεία τους στην απασχόληση όσο και για την ίδια την χάραξη και εξέλιξη της πορείας αυτής. Τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα αυτή φάνηκαν ιδιαίτερα παρακινημένα και ενδιαφερόμενα για το αντικείμενο μελέτης της επιστήμης της Κοινωνιολογίας, την οποία και σπουδάζουν. Όλα τα υποκείμενα υποστήριξαν το γεγονός της προσωπικής επιλογής για το αντικείμενο αυτό των σπουδών, οι περισσότεροι δε με ιδιαίτερη θέρμη και ένταση. Η Ε σημειώνει συγκεκριμένα ότι η Κοινωνιολογία υπήρξε γι αυτήν «άπιαστο όνειρο»!

Και ο λόγος για το έντονο ενδιαφέρον για το αντικείμενο αυτό αλλά ταυτόχρονα και η πρόσληψη του ίδιου του αντικειμένου είναι η μελέτη της κοινωνίας των ανθρώπων, η διερεύνηση και ερμηνεία της κοινωνικής ζωής. Οι φοιτητές έδειξαν να αντιμετωπίζουν το αντικείμενο της επιστήμης αυτής, των σπουδών τους, ως μέσο πρόσληψης και ερμηνείας της λειτουργίας της κοινωνίας, της κοινωνικής ζωής και ως χώρο εύρεσης των απαντήσεων στα ερωτήματα που κεντρίζουν τους νέους – ιδιαίτερα κατά την εφηβική ηλικία, στα τέλη της οποίας οι νέοι καλούνται να πάρουν αποφάσεις για την μετέπειτα πορεία τους στην εκπαίδευση και την απασχόληση, το μέλλον τους δηλαδή- καθώς επίσης διαμόρφωσης των απόψεων και του τρόπου σκέψης τους για τον κόσμο που τους περιβάλλει. Η Ε μας υπογραμμίζει ότι η Κοινωνιολογία σου μαθαίνει « πράγματα που ούτε καν το φανταζόσουν πρίν..αλλάζει τελείως ο τρόπος σκέψης!». Η Α και η Ρ δηλώνουν το ενδιαφέρον για τα σύγχρονα

προβλήματα που προβληματίζουν μία κοινωνία ενώ η Γ για τις απαντήσεις στα ερωτήματα της.

Από τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι αυτό που φάνηκε να παρακινεί τους νέους να ασχοληθούν με την μελέτη και τη σπουδή της Κοινωνιολογίας δεν ήταν κάτι που σχετίζεται περισσότερο με την επαγγελματική αποκατάσταση ή την πρόσληψη των καθαρά επιστημονικών θεμελίων της επιστήμης αυτής αλλά η προσωπικές τους αναζητήσεις και τα ερωτήματα σχετικά με την κοινωνική ζωή και την κοινωνία της οποίας αποτελούν τμήμα. Η ευαισθησία στα κοινωνικά σημεία και η προσπάθεια πρόσληψης του κόσμου αποτέλεσαν εναρκτήριες βάσεις επιλογής αντικειμένου σπουδών και κατά συνέπεια επαγγελματικής σταδιοδρομίας.

➤ ΑΠΟΦΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙ Σ ΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΕΙ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΠΤΥΧΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

Η εικόνα που παρουσίασαν τα άτομα σχετικά με την ένταξη τους στην απασχόληση μέσω συγκεκριμένων θέσεων που ανταποκρίνονται στο αντικείμενο των σπουδών τους παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η γενική τάση που φάνηκε είναι η ανυπαρξία σαφής πρόσληψης από την μεριά των φοιτητών μιας συγκεκριμένης θέσης που να ανταποκρίνεται ειδικά στην ειδικότητα του κοινωνιολόγου. Η μόνη «θέση» που μερικώς φάνηκε είναι αυτή της θεραπείας της ίδιας της επιστήμης μέσω της ερευνητικής ενασχόλησης. Από το σημείο αυτό και ύστερα, με μία περισσότερη σκέψη των υποκείμενων πάνω στο θέμα, φάνηκε και ένα πλήθος επαγγελματικών θέσεων που πιστεύουν ότι μπορούν να αποτελούν τομείς ένταξης στην αγορά

εργασίας σε πρωτεύον αλλά και δευτερεύον επίπεδο εγγύτητας με το αντικείμενο των σπουδών.

Πιο συγκεκριμένα, η Ε και η Η απάντησαν με ιδιαίτερη έμφαση ότι η Κοινωνιολογία δεν αντιστοιχεί επακριβώς σε καμία υπάρχουσα θέση στην σύγχρονη ελληνική αγορά εργασίας. Το ίδιο δύσπιστος φάνηκε ο Θ και η Α, η οποία μας λέει «Αν το δούμε καθαρά ως...ως αιτιακή σύνδεση...δηλαδή Κοινωνιολόγος ίσον αυτό, δηλαδή μία συγκεκριμένη θέση,..νομίζω ότι δεν μπορεί να βρεθεί κάτι τόσο συγκεκριμένο». Ωστόσο, μία ερμηνεία της άποψης τους αυτής είναι και η μη προώθηση της ειδικότητας τους αλλά και η ελάχιστη ζήτηση που πιστεύουν ότι υπάρχει. Θεωρούν ότι υπάρχει μία ιδιαίτερη δυσκολία στην επαγγελματική αποκατάσταση τους λόγω μη ζήτησης, μη προώθησης της ειδικότητάς τους τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από το δημόσιο τομέα αλλά και λόγω έλλειψης πληροφόρησης για τις προοπτικές που έχουν. «Τώρα πια είναι καθαρά προσωπική υπόθεση» σημειώνει η Α.

Ο Κ σημείωσε ωστόσο «το αντικείμενο είναι ευρύ...η Κοινωνιολογία μπορεί να εφαρμοστεί σε διάφορους τομείς. Και άρα οι απόφοιτοι του τμήματος μπορούν να καλύψουν μία ποικιλία θέσεων». Η εφαρμογή της Κοινωνιολογίας σε ποικίλα επίπεδα και η επαγγελματική ένταξη των κοινωνιολόγων σε διάφορους τομείς ήταν κάτι που φάνηκε σε ένα δεύτερο επίπεδο. Οι τομείς της Κοινωνικής Πολιτικής, της Δικαιοσύνης, της Υγείας, της Εκπαίδευσης, Κοινωνικών Οργανισμών αλλά και στα ΜΜΕ, ήταν αυτοί που συγκέντρωσαν το πλήθος των απόψεων. Σημαντική είναι η πρόσληψη της εργασιακής τους ένταξης κυρίως στον δημόσιο τομέα. Όπως μας περιγράφει και η Σ «ο ιδιωτικός τομέας δεν ζητά καθαρά το δικό μου αντικείμενο». «Δεν υπάρχει ζήτηση...δεν γίνονται επενδύσεις από τον ιδιωτικό τομέα σε τέτοια θέματα...ε, οπότε πορεύεται κι αυτός παράλληλα με το δημόσιο. Και μάλλον

πορεύεται και χειρότερα! Δηλαδή, ένας κοινωνιολόγος είναι πολύ πιο δύσκολο να βρει δουλειά στον ιδιωτικό τομέα από ότι στον δημόσιο» συμπληρώνει ο Δ.

Σε ένα επόμενο επίπεδο φανερώθηκαν και χώροι όπου θα μπορούσαν να αναζητήσουν οι απόφοιτοι εργασία και να προσληφθούν, οι οποίοι όμως δεν αποτελούν πλήρη ανταπόκριση του αντικειμένου σπουδών. Οι χώροι αυτοί εστιάζουν κυρίως στον ιδιωτικό τομέα και είναι επιχειρήσεις σχετικές με εκπόνηση μελετών και ερευνών- στατιστικών, στο τμήμα προσωπικού και δημοσίων σχέσεων των επιχειρήσεων αλλά και σε ΜΚΟ. Σημαντικός πόλος έλξης είναι και ο ευρύτερος δημόσιος τομέας, όπου οι απόφοιτοι θα μπορούσαν να απασχοληθούν σε υπουργεία και λοιπές δημόσιες υπηρεσίες.

Η συνολική εικόνα των φοιτητών για τους χώρους εργασιακής τους ένταξης αποτελεί, συγκρινόμενη με εκείνη που παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, μία αρκετά καλή απεικόνιση της πραγματικότητας. Ωστόσο, οι φοιτητές δεν έχουν καταφέρει, μέσω των στοιχείων που συνθέτουν αυτή τους την εικόνα – που είναι καθαρά προσωπική και δεν διαμορφώνεται από επίσημους επαγγελματικούς φορείς – να αντιληφθούν προοπτικές που έχουν να κάνουν με τον κοινωνικό προγραμματισμό αλλά και τις ευκαιρίες που προσδίδει η Ε.Ε. Το δεύτερο αυτό στοιχείο εμφανίζεται βέβαια, αλλά αμυδρά. Η Α, ο Δ αλλά και η Γ έχουν αντιληφθεί την επιρροή της Ε.Ε. στην ζήτηση και τις προοπτικές απασχόλησης τους αλλά χωρίς να φαίνεται ότι μπορούν να δουν τις πραγματικές διαστάσεις. Το βραχυχρόνιο επίπεδο είναι αυτό που συγκεντρώνει βέβαια την προσοχή.

➤ ΑΠΟΨΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Και στην περίπτωση της απεικόνισης και περιγραφής της ελληνικής αγοράς εργασίας, οι φοιτητές παρουσίασαν αμυδρά διαφοροποιημένες απόψεις. Στο σύνολό τους εμφάνισαν την αγορά ως πεδίο μάχης λόγω του ανταγωνισμού και ως δύσκολη και δυσμενή κατάσταση για τον νέο και ειδικά τον πτυχιούχο κατά την ένταξη σε αυτή.

• Η γενική εικόνα:

Η γενική εικόνα που παρουσίασαν οι συμμετέχοντες φοιτητές του τμήματος Κοινωνιολογίας για την αγορά εργασίας της χώρας χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία της δυσκολίας πρόσβασης, μη ύπαρξης αξιοκρατίας, υψηλής ανεργίας, κυριαρχίας των επιχειρήσεων και του κέρδους, εκμετάλλευσης των εργαζομένων, προσαρμοστικότητας του εργατικού δυναμικού. Οι νέοι αυτοί βλέπουν την κατάσταση να διαγράφεται δύσκολη για αυτούς και το μέλλον τους. Αρκετοί από αυτούς έχουν ήδη την πρώτη τους επαφή με την αγορά. Εξυμνούν την εργασία αλλά στιγματίζουν την αγορά. Η αλήθεια είναι ότι η αγορά ως θεσμός δεν κατηγορείται έντονα από το σύνολο των φοιτητών αυτών, ωστόσο η σύγχρονη κατάσταση σε αυτή αποτελεί ομόφωνα μία ανυπόφορη κατάσταση σε βάρος των ιδίων. Αλλά και τα άτομα που δεν είχαν ακόμη επαφή με την αγορά – πιθανόν από προσωπικές παρατηρήσεις και πληροφορίες από τον κύκλο των γνωστών – οδηγούνται σε παρόμοια συμπεράσματα.

• Δυσκολία ένταξης για τους κοινωνικούς επιστήμονες

Η δυσκολία ως προς την εξεύρεση εργασίας και γενικότερα της κατάστασης που επικρατεί στην αγορά εμφανίζεται ιδιαίτερα επίπονη και δυσχερής για τους κοινωνικούς επιστήμονες. Η ειδικότητα τους θεωρείται από εκείνες που συνήθως

αποκλείονται από την αγορά ή δεν τις δίδονται ιδιαίτερες προοπτικές ανάπτυξης στη συγκεκριμένη αγορά εργασίας. Η Γ σημειώνει ότι « το πρόβλημα είναι σε μας πιο έντονο και γενικά ένας κοινωνικός επιστήμονας μένει και περισσότερο στο χώρο της ανεργίας από κάποιον άλλο μέχρι να βρει μία σχετική δουλειά με τα προσόντα του». Κι αυτό συμβαίνει όπως μας εξηγεί ο Δ διότι « δεν υπάρχει ενδιαφέρον για αυτές τις επιστήμες, είναι πράγματα τα οποία είναι παραγκωνισμένα».

- Προώθηση των οικονομικών δραστηριοτήτων

Ο παραγκωνισμός αυτός των επιστημών του ανθρώπου και της επιστήμης της Κοινωνιολογίας έχει σημειωθεί κατά τη γνώμη τους διότι η προσοχή δίνεται στην ανάπτυξη και την πρόοδο της οικονομίας. Η βάση δίνεται λοιπόν στην οικονομία και τα οικονομικού περιεχομένου επαγγέλματα είναι εκείνα που έχουν τις περισσότερες ευκαιρίες τόσο στην άμεση εργασιακή ένταξη και την αποφυγή της ανεργίας όσο και στην προαγωγή και άνοδο των υποκειμένων. Σύμφωνα με τη Α, η οικονομία είναι ο τομέας εκείνος που θα καθορίσει ποιες ειδικότητες θα αναδειχθούν και πάντα σύμφωνα με την εξυπηρέτηση των δικών της αναγκών.

- Το πρόβλημα της ανεργίας

Μέσα σε όλα τα γενικά χαρακτηριστικά και τα προβλήματα που θέτει η σημερινή εικόνα της αγοράς για τους νέους και ιδίως για τους νέους αποφοίτους των ανωτάτων σχολών, το πλέον προεξέχον και σημαντικό είναι εκείνο της ανεργίας. Οι απόψεις των φοιτητών παρουσιάζουν εδώ μία διαφοροποίηση. Η πλειοψηφία των υποκειμένων που έλαβαν μέρος στην έρευνα παρέθεσαν την άποψη ότι το πρόβλημα της ανεργίας είναι ειδικότερα οξύμενο για τους κοινωνιολόγους και γενικότερα για τους κοινωνικούς επιστήμονες. Οι επιστήμες του ανθρώπου είναι παραγκωνισμένες από την αγορά διότι δεν υπάρχει ενδιαφέρον, δεν γίνονται επενδύσεις, δεν παράγουν κέρδος για τις επιχειρήσεις, παράγουν άλλου είδους εργαζόμενους από αυτούς που

έχει ανάγκη η σύγχρονη οικονομία, κλπ. Ωστόσο, ένα σημαντικό κομμάτι από τα άτομα που συμμετείχαν υπογράμμισαν την οξύτητα του προβλήματος για όλους σχεδόν τους αποφοίτους των ανωτάτων σχολών, ανεξαρτήτου ειδικότητας. Η Ε πιστεύει ότι « Η ανεργία είναι φαινόμενο που υπάρχει. Από κει και πέρα την θεωρούμε εμείς μεγάλο γιατί εμείς βρισκόμαστε τώρα ... (σε αυτή την κατάσταση/ αντιμέτωποι με την)» και συνεχίζει « ...οποιοσδήποτε φοιτητής τριτοετής ή τεταρτοετής έχει ακριβώς την ίδια άποψη για το δικό του κλάδο...». Αλλά και ο Κ εμφανίζεται με παρόμοιες απόψεις διότι στο σύνολο τους οι φοιτητές κάνουν την προσπάθειά τους και τελικά δεν βρίσκουν τις περισσότερες φορές τη δουλειά που θέλουν, τη δουλειά που είναι αντάξια των προσόντων και των ικανοτήτων τους. Τη δυσκολία βέβαια στην επαγγελματική αποκατάσταση την αντιλαμβάνονται τα υποκείμενα ως κάτι που απασχολεί γενικότερα τους νέους, στο σύνολο των πτυχιούχων και των μη πτυχιούχων.

■ Το στοιχείο της Προσαρμοστικότητας

Από τα στοιχεία που ζητά αλλά και επιβάλλει η αγορά εργασίας στους νεοεισερχόμενους και ειδικά τους αποφοίτους των πανεπιστημιακών σχολών, αυτό που ξεχώρισε στις αποψεις των φοιτητών, είναι η Προσαρμοστικότητα. Το στοιχείο αυτό προσλαμβάνουν οι φοιτητές ως « ο εργαζόμενος να προσαρμοστεί στις ανάγκες του εργοδότη» όπως μας περιγράφει η Α. Και συνεχίζει « Η αγορά εργασίας έχει γίνει πιο συγκεχυμένη. Ότι δηλαδή ζητάμε αυτό αλλά ας μην είσαι ρε παιδί μου, ας μην καλύπτεις ακριβώς τα προσόντα. Έχουμε μεις τρόπους, με μεθόδους κατάρτισης, με σεμινάρια κτλπ που θα σε προσαρμόσουμε. Αυτό υπάρχει τώρα». Η προσπάθεια διαμόρφωσης και αναδιαμόρφωσης του εργατικού δυναμικού μέσα στα πλαίσια της συνεχώς εξελισσόμενης οικονομίας και τεχνολογίας φαίνεται να απασχολεί τα μέλη

του δείγματός μας και να αποτελεί ξεχωριστό σημείο που διαμορφώνει την πρόσληψη της σύγχρονης αγοράς.

- Ο ρόλος των εργοδοτών

Η σχέση με τους εργοδότες και η αποτύπωση στις απόψεις των φοιτητών του ρόλου και του χαρακτήρα των εργοδοτών γίνεται, από εκείνους που έχουν εισχωρήσει στην απασχόληση, με γλαφυρή περιγραφή. Οι εργοδότες εμφανίζονται ως κυρίαρχοι, ως ανώτεροι από όλα, ως κύριοι της αγοράς και ευνοημένοι από τους νόμους ή ανώτεροι από αυτούς. Η Ε μας δίνει την περιγραφή αυτή σε μία φράση « Ξέρειςότι είναι αφεντικό!!». Ο Κ πάλι σημειώνει την σπουδαιότητα της ύπαρξης αρμονικών σχέσεων με τον εργοδότη, αλλά και με τους συνεργάτες, το οποίο στοιχείο είναι πολύ σημαντικό για την καλή συνεργασία αλλά και για την αυτοεκπλήρωση του ατόμου, του εργαζομένου μέσα στον εργασιακό χώρο. Η Ρ από την πλευρά της αντικρίζει τους εργοδότες ως πηγή εκμετάλλευσης του εργατικού δυναμικού, εφόσον τα πράγματα στην αγορά έχουν έρθει έτσι ώστε να είναι εύκολο το γεγονός αυτό να λαμβάνει χώρα στις συνθήκες της υψηλής ανεργίας. Είναι άλλωστε αυτή η πραγματικότητα- στην ουσία το δικό τους συμφέρον και οι νόμοι ή το κράτος δεν καταφέρνουν να το εμποδίσουν.

- Σύγκριση Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα

Οι συμμετέχοντες εντοπίζουν στο σύνολο τους διαφορά της κατάστασης σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, τόσο σχετικά με την γενική κατάσταση όσο και ειδικότερα για τη δική τους ειδικότητα. Γενικά, ο ιδιωτικός τομέας θεωρείται πιο σκληρός και πιο απρόσιτος στις δικές τους ειδικότητες. Αντίθετα, το δημόσιο είναι κάτι πιο θετικά διατεθειμένο σε αυτούς λόγω της ύπαρξης των πεδίων της κοινωνικής πρόνοιας και πολιτικής, της Εκπαίδευσης αλλά και ευρύτερων δυνατοτήτων εργασιακής ένταξης και μονιμότητας που θεωρούν ότι εξασφαλίζει το Δημόσιο. Δεν

είναι τυχαίο ότι όλοι οι ερωτώμενοι απάντησαν στην ερώτηση για το προσωπικό σχέδιο για την επαγγελματική τους αποκατάσταση ότι κύριος στόχος τους αποτελεί μία ενασχόληση που ανταποκρίνεται σε λειτουργία του Δημοσίου τομέα. Η διάκριση υπέρ του δημοσίου τομέα είναι ολοφάνερη από τα λόγια της Π « Ναι νομίζω (ότι με το μεταπτυχιακό που θα κάνει μπορεί να εργαστεί στο τμήμα προσωπικού επιχειρήσεων). Τώρα άμα είμαι τυχερή και μπω στο Δημόσιο σαν καθηγήτρια ας πούμε.....και σε δικαστήρια αν μπω σαν κοινωνιολόγος...».

• Ο ρόλος του Κράτους

Μέσα σε αυτό το γενικό πλαίσιο των αντιλήψεων για την σύγχρονη αγορά εργασίας, διαφαίνεται και ο ρόλος του κράτους. Τα περισσότερα υποκείμενα θεωρούν το κράτος ως σημαντικό παράγοντα για τη διαμόρφωση της σύγχρονης κατάστασης και των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν. Το θεωρούν επίσης ως τον κυριότερο μοχλό κίνησης , μεταρρύθμισης και βελτίωσης των πραγμάτων. Η δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ως προς την ένταξη τους στην απασχόληση αποδίδεται από τον Κ στο κράτος «Γιατί δεν βοηθάει το κράτος...[εκπαιδευτικό σύστημα]..Από εκεί αρχίζουν όλα, έτσι;...Να έρθει το Υπουργείο Παιδείας στη θέση του νέου...και να βγάλει τις ανάλογες αποφάσεις...Για να βοηθήσει το κράτος κάποιον να παράγει έργο κι όχι να φτάσει στα τριάντα και παραπάνω για να του παράγει έργο. ...και ιδιαίτερα για τους φοιτητές πρέπει να τα κάνουν όλα πιο εύκολα, πιο κατανοητά. Δεν υπάρχει ενημέρωση και βοήθεια για τις επαγγελματικές προοπτικές για να προχωρήσεις μετά το πτυχίο». Και η Σ συμφωνεί. Όταν ρωτήθηκε για το τι πιστεύει ότι έχει οδηγήσει στην δυσχερή κατάσταση στην αγορά εργασίας για τους νέους πτυχιούχους απάντησε σύντομα και με βεβαιότητα: « Το κράτος φταίει!!».

Την αποχή του κράτους από την προσπάθεια βοήθειας, μέριμνας και ενημέρωσης των φοιτητών για τις εξελίξεις και τις προοπτικές που υπάρχουν στη σύγχρονη ελληνική αγορά υπογραμμίζουν η Ρ και η Π, ενώ η Ε και η Σ σημειώνουν την αδράνεια του κράτους στην προώθηση των επαγγελματικών τομέων που ανταποκρίνονται στους κοινωνικούς επιστήμονες και στο «άνοιγμα των κενών θέσεων». Ο Δ βλέπει την προσπάθεια να ξεπεραστούν τα προβλήματα και την επιτυχία της προσπάθειας αυτής ως καθαρά πολιτική απόφαση, ως κάτι που αποτελεί κρατική μέριμνα «Θα μπορούσε να αλλάξει αυτή η κατάσταση ή τουλάχιστον να βελτιωθεί σε σημαντικό βαθμό αν υπήρχε και άλλη πολιτική. Εγώ πιστεύω ότι ξεκινάει από το κράτος».

• «..Η πορεία είναι καθαρά προσωπική...»

Η διαπίστωση αυτή έχει γίνει από όλους τους συμμετέχοντες. Η πορεία στην απασχόληση και στο χώρο της εργασίας διαγράφεται από το κάθε άτομο προσωπικά. Δεν υπάρχει παρέμβαση ή ενημέρωση από κανένα επίσημο φορέα. «Οι αποφοίτοι πρέπει να μπουν στη διαδικασία να το ψάξουν μόνοι τους, να ξεκινήσουν από το μηδέν» σημειώνει με έντονο ύφος ο Θ. Η Σ που έχει ήδη μπει στη διαδικασία ομολογεί ότι δεν δέχτηκε από πουθενά βοήθεια ή ενημέρωση «Μόνη μου έψαχνα». Η Ρ κάνει κι εκείνη την ίδια παρατήρηση «πιστεύω ότι δε βοηθάμε καθόλου τους φοιτητές, με το που τελειώνουν βγαίνουν ξαφνικά στην αγορά εργασίας χωρίς κανέναν να τους έχει προειδοποιήσει γι αυτή ή γνωρίζοντας τα πολύ βασικά, θεωρητικά πράγματα. Κανείς δε βοηθά έμπρακτα». Ο Κ για το ίδιο θέμα φάνηκε ιδιαίτερα ενοχλημένος « Πληροφόρηση καμία! Καθένας ότι μπορέσει να κάνει δουλεύοντας και μαθαίνοντας- από μόνος του κανονικά!...ούτε από τον κύκλο σου , ούτε από το κράτος...Πουθενά δεν υπάρχει καμία ενημέρωση! Ούτε από τη εκπαίδευση, ούτε από την αγορά, ούτε από το κράτος, τα πανεπιστήμια, από

πουθενά!» Αλλά και η Γ δεν παραλείπει να αναφερθεί στην ανεπάρκεια αυτή των θεσμών και μηχανισμών προσανατολισμού και πληροφόρησης σχετικά με την αγορά εργασίας «...τόρα όπως είναι τα πράγματα πρέπει να το κυνηγήσει μόνος του».

• Επίδραση στην ψυχολογική κατάσταση

Η δύσκολη κατάσταση στην απασχόληση και το οξύ πρόβλημα της ανεργίας επιφέρουν και επιδράσεις στην ψυχολογική κατάσταση των υποκειμένων. Την απογοήτευση από την πρώτη κυρίως επαφή με την αγορά εργασίας επισημαίνουν ο Κ, η Σ, η Ε και η Α. Όλων η επαφή με τον εργασιακό χώρο ή με την αναζήτηση εργασίας έχει επιφέρει συναισθήματα απογοήτευσης και αγανάκτησης.

Ο εξαναγκασμός από τις υπάρχουσες συνθήκες στην αγορά στο συμβιβασμό σε κατώτερη ή μη ενδιαφέρουσα εργασία είναι φανερό. Η Α μας λέει σχετικά «Τον αναγκάζουν, δηλαδή τι να κάνει;». Η όλη ψυχολογική διάθεση που διεγείρει το θέμα φάνηκε και από τον τόνο της ομιλίας των συμμετεχόντων και το ύφος τους, ο οποίος έδειχνε συνήθως αγανάκτηση ή απάθεια- απογοήτευση κατά τη διάρκεια της συζήτησης και ειδικότερα όταν διαπραγματεύονταν τα θέματα της ανεργίας, της ουσιαστικής επαγγελματικής ένταξης και των φορέων πληροφόρησης και συνδρομής ως προς τα εργασιακά ζητήματα.

➤ ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

Οι φοιτητές του τμήματος φάνηκαν να μην έχουν μία σαφή εικόνα για τον ακριβή επαγγελματικό τους προσανατολισμό όσο και για την αντιστοίχιση του πτυχίου τους με συγκεκριμένες θέσεις εργασίας. Αρκετοί από αυτούς δήλωσαν καθαρά ότι μία συγκεκριμένη επαγγελματική θέση δεν υπάρχει. Άλλοι πιστεύουν ότι το εύρος του

ιδιου του αντικειμένου της επιστήμης της Κοινωνιολογίας την κάνει εφαρμόσιμη σε διάφορους επαγγελματικούς χώρους. Παρόλα αυτά, και αρκετοί από τους φοιτητές σε ένα δεύτερο επίπεδο – μετά την πρώτη αντίδραση στην ερώτηση που ήταν συνήθως η παύση και η απορία – κατονόμασαν μία ποικιλία χώρων που πιστεύουν ότι θα μπορούσαν να απασχοληθούν. Στο στενό πλαίσιο του πτυχίου, οι ανάλογες θέσεις εντοπίζονται στους τομείς της Κοινωνικής Πολιτικής και της Εκπαίδευσης. Σε ένα δευτερεύον πλαίσιο, μπορούν να ενταχθούν και σε ΜΚΟ, σε ορισμένα τμήματα των επιχειρήσεων, στον ευρύτερο δημόσιο τομέα και διοίκηση αλλά και στα ΜΜΕ.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να κάνουμε μία αναφορά στην διαπραγμάτευση που έγινε σχετικά με το καθαρά επιστημονικό έργο, την έρευνα. Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες εμφανίζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον να απασχοληθούν σε αυτό το τομέα, σε πλήρη ή μερική απασχόληση. Η Α, η Σ, ο Θ και η Ε δηλώνουν το έντονο ενδιαφέρον τους για την ενασχόληση με την ερευνητική επιστημονική δραστηριότητα. Ωστόσο, θεωρούν τις δυνατότητες αλλά και τις πιθανότητες πολύ περιορισμένες και ιδιαίτερα στη χώρα μας. Η ερευνητική ενασχόληση ενδιαφέρει ιδιαίτερα τον Θ αλλά θεωρεί τις πιθανότητες στην Ελλάδα ελάχιστες « ..εντάξει πόσα ερευνητικά κέντρα υπάρχουν; Είναι και το θέμα της ποσότητας της ύπαρξής τους!» Την μη ανάπτυξη του τομέα των ερευνών σημειώνει με έμφαση και η Α, η οποία επιθυμεί κυρίως να απορροφηθεί σε αυτόν το χώρο « Δε, δεν υπάρχει! Στην Ελλάδα τουλάχιστον δε γίνονται προσπάθειες.» Κι αυτό το αποδίδει στην πρωτεραιότητα που δίνεται στην προώθηση ζητημάτων σχετικά με την οικονομία αλλά και την τάση την οποία εντοπίζει στη χώρα μας να ενδιαφέρει περισσότερο η εξασφάλιση του αποτελέσματος από τη μελέτη και διερεύνηση των αναγκών.

Η αβεβαιότητα διακρίνεται ότι καλύπτει το σχετικό πλαίσιο αναφορικά με την ουσιαστική επαγγελματική ένταξη των ατόμων αυτών ως επιστημόνων. Η μη

συμβατότητα του αντικειμένου με τις σύγχρονες τάσεις της οικονομίας, η προώθηση των συμβατών ειδικοτήτων κι εκείνων που είναι τεχνικές και πιο «πρακτικές, πιο κοντά στην καθημερινή ζωή» φαίνεται να αποτελούν κεντρικά σημεία των απόψεών τους για την ένταξη τους στην απασχόληση. Παρόλο το γεγονός εντοπισμού τελικά υποψήφιων χώρων απασχόλησης, το ηθικό τους δεν ανεβαίνει και πολύ εφόσον ο μικρός αριθμός των θέσεων, ο πληθωρισμός των πτυχιούχων και η αναξιοκρατία που επικρατεί κάνει ακόμη την ένταξη τους αβέβαιη και το άγχος μεγαλύτερο.

Βέβαια, ένας κοινωνιολόγος θα είχε να προσφέρει ιδιαίτερα δημιουργικά πράγματα στην αγορά, την οικονομία και τη γενικότερη ανάπτυξη και πρόοδο της χώρας, όπως «κριτική σκέψη, οργανωτικότητα και μακροπρόθεσμο σχεδιασμό» όπως προτείνει ο Θ και ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής πολιτικής. Ωστόσο, η Ε μας εξηγεί ότι οι κοινωνιολόγοι δεν προτιμούνται διότι είναι ανατρεπτικοί και μη χειραγωγήσιμοι στις απαιτήσεις των εργοδοτών, ενώ η Α συμπληρώνει ότι η σύγχρονη αγορά χρειάζεται την «τεχνική (εργαλειακή) γνώση» για να λειτουργήσει. Η θεωρία και η κριτική σκέψη δεν προωθούνται – τα στοιχεία δηλαδή που προσφέρει ο κοινωνιολόγος – διότι στη φάση αυτή είναι άχρηστα έως κι επικίνδυνα.

Στην ένταξη τώρα των κοινωνιολόγων στην απασχόληση μέσα στο πλαίσιο της σύγχρονης αγοράς εργασίας, οι απόφοιτοι πρέπει να προσαρμοστούν, αναγκάζονται να προσαρμοστούν για να μπορέσουν να ενταχθούν. Όπως μας αναφέρει η Α «Ναι, πρέπει να προσαρμ...τον αναγκάζουν, τον αναγκάζουν- δηλαδή τι να κάνει;». Ο συμβιβασμός με την πραγματικότητα αποτελεί και αυτός μία πραγματικότητα από την πλευρά των νεαρών κοινωνικών επιστημόνων και η πιθανότητα δημιουργικότητας στενά περιορισμένη. Ωστόσο, αρκετοί από τους συμμετέχοντες ελπίζουν και δείχνονται τολμηροί στις προσπάθειες τους και τα προσωπικά τους σχέδια. Άλλωστε, εναποθέτουν τις ελπίδες τους αυστηρά στη δική τους φαντασία και

στην προσωπική τους ικανότητα και υπομονή για την εξεύρεση της εργασίας που θα τους καλύπτει εφόσον δεν σταματούν να δηλώνουν την τρομερά μοναχική προσπάθεια που πρέπει να κάνει ο νεός επιστήμονας για την επαγγελματική του ένταξη.

➤ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕ ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΥΣ ΑΛΛΩΝ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΩΝ

Οι απόψεις των συμμετεχόντων παρουσιάζουν στο σημείο αυτό μία διαφοροποίηση. Κυριαρχούν δύο απόψεις και αυτές είναι: Α- Η ένταση του προβλήματος της ανεργίας πιο σημαντική για τους κοινωνικούς επιστήμονες και τους κοινωνιολόγους και Β- η αντίστοιχη ένταση για όλους τους αποφοίτους των πανεπιστημιακών σχολών. Βέβαια, η πρώτη άποψη είναι περισσότερο δημοφιλής μέσα στο δείγμα. Η Ε το αποδίδει αυτό «Οποιοσδήποτε φοιτητής τριτοετής ή τεταρτοετής έχει ακριβώς την ίδια άποψη για το δικό του κλάδο..Η ανεργία είναι ένα φαινόμενο που υπάρχει..από κει και πέρα το θεωρούμε εμείς μεγάλο για τι εμείς βρισκόμαστε τώρα...». Η πρώτη άποψη πηγάζει από τις συγκρίσεις που κάνουν οι φοιτητές του τμήματος με άλλους φοιτητές των οικονομικών κυρίως σχολών. Η έμφαση στην οικονομία και στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας οδηγεί κατά την γνώμη τους στον παραγκωνισμό των δικών τους κλάδων. Άλλωστε, κατά τη γνώμη του Δ « από τη στιγμή που δεν υπάρχει ζήτηση...δεν γίνονται επενδύσεις από τον ιδιωτικό τομέα σε τέτοια θέματα...» . Οι ευνοημένοι της κατάστασης δεν είναι σίγουρα οι κοινωνικοί επιστήμονες. Οι ειδικότητες εκείνες που ευνοούνται είναι Οικονομολόγοι, Λογιστές και όλες οι ειδικότητες που αφορούν την οικονομία αλλά και την τεχνολογία. Οι συμμετέχοντες έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στην αυξημένη προοπτική ένταξης στη σύγχρονη αγορά

των τεχνικών και τεχνολογικών ειδικότητων. Οι ταχείς ρυθμοί ανάπτυξης της τεχνολογίας και η πρόσφατη προσπάθεια αναβάθμισης της ποιότητας και του κύρους των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων από το Υπουργείο Παιδείας πιστεύουμε ότι έχει σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση των παραπάνω αυτών απόψεων.

Η σύγκριση των προοπτικών απασχόλησης και ουσιαστικής επιστημονικής και επαγγελματικής ένταξης των κοινωνικών με εκείνη των θετικών επιστημών ακολουθεί κι εκείνη την εμφάνιση της ελαφράς αυτής διαφοροποίησης των απόψεων. Οι περισσότεροι υποστηρίζουν ότι οι θετικοί επιστήμονες « είναι πιο άμεσα απορροφήσιμοι, μπορούν να βρουν πιο εύκολα δουλειά ». Γενικότερα η πρόσληψη του αντικειμένου των θετικών επιστημών και κατά συνέπεια της επαγγελματικής απασχόλησης των θετικών επιστημόνων θεωρείται περισσότερο πρακτική και εγγύτερη σε ζητήματα της καθημερινότητας και για το λόγο αυτό περισσότερο εφαρμόσιμη. Οι κοινωνικές επιστήμες από την άλλη πλευρά εμφανίζουν έντονο το θεωρητικό στοιχείο και η έλλειψη επαρκούς σύνδεσης με την τεχνογνωσία και την πρακτική εφαρμογή κι εξάσκηση τις καθιστούν περισσότερο δύσκαμπτες στην εφαρμογή τους σε συγκεκριμένες επαγγελματικές θέσεις. Υπάρχει βέβαια και η άποψη που εντοπίζει δυσκολία ουσιαστικής ένταξης τόσο στους θετικούς όσο και στους κοινωνικούς επιστήμονες λόγω της ύπαρξης των φαινομένων υπερπληθωρισμού πτυχιούχων, έλλειψης επαρκών θέσεων, μη ανάπτυξης γενικότερα της επιστήμης στη χώρα μας και την κάλυψη θέσεων από άτομα μέσω γνωριμιών κι όχι με την επάρκεια των προσόντων, γεγονός που θεωρείται ότι έχει επιρροή στην απασχόληση γενικότερα των αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

➤ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Ο ρόλος του πανεπιστημίου στον σχηματισμό της όλης αυτής κατάστασης στην αγορά εργασίας την οποία περιγράφουν οι συμμετέχοντες είναι κάτι στο οποίο αναφέρονται συχνά, αναλύουν σε βάθος και έχουν αρκετά κρυσταλλωμένες απόψεις. Είναι άλλωστε και η τωρινή τους πραγματικότητα, σύμφωνα με την οποία θα πορευτούν στο μέλλον. Ο θεσμός του πανεπιστημίου είτε θεωρείται ως πρόδρομος της αγοράς εργασίας είτε ως πεδίο παιδαγωγίας και ανάπτυξης του ανθρώπινου πνεύματος. Στην ουσία οι φοιτητές υποστηρίζουν τη δεύτερη άποψη με συνδυασμό της πρώτης. Βλέπουν το ρόλο του πανεπιστημίου διττό παρά εμφανίζουν διαφοροποιημένες απόψεις. « Καταρχήν, δεν πρέπει να φτάσουμε στο σημείο να θεωρούμε το πανεπιστήμιο καθαρά προκαταρκτικό στάδιο της αγοράς εργασίας. Γιατί αν φτάσουμε εκεί ...το αντικείμενο σπουδών, τα μαθήματα και όλα, το πρόγραμμα σπουδών θα έχει κατεύθυνση μόνο την τεχνική γνώση» υπογραμμίζει η Α. Και ο Θ κάνει αντίστοιχες σκέψεις « ..οδηγείται [το πανεπιστήμιο] μόνο να εξυπηρετήσει αυτές τις ανάγκες [της αγοράς] και χάνεται και η ουσία του αντικειμένου...καλό άμα μπορέσει να τα συμβιβάσει».

Το εκπαιδευτικό σύστημα γενικότερα αντιμετωπίζεται σαν τμήμα της κρατικής δικαιοδοσίας και λειτουργίας αλλά και σαν το τμήμα εκείνο που μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο επιρροής στα πράγματα. Άποψη των φοιτητών είναι ότι το πανεπιστήμιο μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο τόσο στην διαμόρφωση της κατάστασης στην αγορά, όσο και στην ατομική πορεία κάθε απόφοιτου. Η Ρ προτείνει την επικοινωνία του πανεπιστημίου με την αγορά και θεωρεί το ρόλο του πανεπιστημίου ιδιαίτερης σπουδαιότητας για την προώθηση των αποφοίτων στην απασχόληση « Πιστεύω ότι τα πανεπιστήμια θα πρέπει να έχουν σε όλες τις

ειδικότητες μαθήματα που να παρέχουν έμπρακτα στο φοιτητή γνώσεις του πώς να κρίνει την αγορά...να παρέχεται από το ίδιο το πανεπιστήμιο μία επαφή με χώρους εργασίας και ειδικούς φορείς. Έστω και μία πρώτη επαφή. Όπως κάνουν τα περισσότερα πανεπιστήμια του εξωτερικού». Το σημαντικό του ρόλου του πανεπιστημίου σχετικά με τη βελτίωση της κατάστασης σημειώνει και ο Κ ο οποίος διαβλέπει ότι το θέμα ουσιαστικά αποτελεί πολιτική απόφαση και σχετίζεται με το ευρύτερο εκπαιδευτικό σύστημα και την πολιτική του κράτους. Τις απόψεις το αυτές φαίνεται να συμμερίζεται και η Σ.

Ένα σημείο στο οποίο στέκονται ιδιαίτερα οι συμμετέχοντες είναι και η ίδια η εκπαιδευτική διαδικασία και οι γενικότερες παροχές του πανεπιστημίου. Η έλλειψη παροχής πρακτικών γνώσεων και τεχνογνωσίας σχετικά με το αντικείμενο των κοινωνικών επιστημών αποτελεί το ένα σημαντικό σημείο. Η έλλειψη επαρκούς πληροφόρησης και ενημέρωσης από την πλευρά του πανεπιστημίου προς τους απόφοιτους υπογραμμίζεται έντονα. Το πανεπιστήμιο παρέχει απλά και μόνο τη γνώση, τη θεωρητική γνώση σχετικά με το αντικείμενο. Η επαγγελματική σταδιοδρομία αποτελεί αποκλειστική μέριμνα των φοιτητών ατομικά. Η Γ μας περιγράφει το θέμα αυτό « ..δεν υπάρχει καθόλου σύνδεση με την αγορά εργασίας και στις δικές μας επιστήμες πιστεύω ότι δεν υπάρχει και καθόλου σύνδεση με ...την πρακτική ας πούμε πλευρά που θα μπορούσαμε μετά να ασκήσουμε ένα επάγγελμα. Μόνο θεωρία και όταν βγαίνεις στην αγορά να πιάσεις κάποια δουλειά ..εκεί μαθαίνεις...δηλαδή όχι ότι οι θεωρητικές αυτές γνώσεις δεν είναι σημαντικές ..αλλά δεν διδάσκεται καθόλου τεχνογνωσία....αυτό βέβαια ίσως είναι και αποτέλεσμα του ίδιου του προβλήματος, ότι οι κοινωνιολόγοι δε ζητούνται....επειδή δεν υπάρχει ζήτηση δεν έχουν διαμορφωθεί και οι συγκεκριμένες πρακτικές και η τεχνογνωσία σε καθαρά επαγγελματικό επίπεδο...αλλά ίσως η μία κατάσταση να τροφοδοτεί την

άλλη». Και ο Θ υπογραμμίζει με τη σειρά του το πρόβλημα της έλλειψης στήριξης των αποφοίτων από την πλευρά του πανεπιστημίου «...δεν υπάρχει και σωστή οργάνωση, αναζήτηση εργασίας κλπ..δεν υπάρχει σύνδεση του πανεπιστημίου με το χώρο εργασίας. Οι απόφοιτοι πρέπει να μουν στη διαδικασία να το ψάζουν μόνοι τους, να ξεκινήσουν από το μηδέν».

➤ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Ο ρόλος της Ε.Ε. εντοπίζεται αμυδρά μόνο από τους συμμετέχοντες αναφορικά με τις προοπτικές που ανοίγει για την επαγγελματική ένταξη της δικής τους ειδικότητας. Οι περισσότεροι αναγνωρίζουν την επιρροή της αποκλειστικά στο πεδίο της οικονομίας και της χάραξης της εθνικής πολιτικής. Η οποία τείνουν να θεωρούν έχει οδηγήσει στην υπερβολική προσοχή στον οικονομικό τομέα και τις ανάλογες ειδικότητες στην αγορά εργασίας. Η Ελλάδα πρέπει να προσαρμοστεί στα ευρωπαϊκά πρότυπα, πρέπει να πετύχει τους στόχους που τις έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Για τους παραπάνω αυτούς λόγους, οι ειδικότητες που δεν σχετίζονται άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη έχουν παραγκωνιστεί και δεν προωθούνται. Και μέσα σε αυτές τις ειδικότητες εμπίπτει και η κοινωνιολογία και γενικότερα οι κοινωνικές επιστήμες. Ωστόσο, ένα μικρό τμήμα των συμμετεχόντων έδειξε να γνωρίζει ορισμένα στοιχεία αναφορικά με την επίδραση που μπορεί να έχει η δράση της Ένωσης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην εξέλιξη της μορφής της απασχόλησης των κοινωνικών επιστημόνων. Η Α και η Γ φαίνεται να έχουν κάποια άποψη για την επιρροή της Ε.Ε. στον δικό τους χώρο. Η Α μας αναφέρει την ύπαρξη προγραμμάτων επιδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση με στόχο την υποστήριξη μειονεκτούντων ομάδων. Η Γ πιστεύει ότι ο τομέας της Κοινωνικής Πολιτικής προωθείται από την Ε.Ε.

και αποτελεί χώρο που εμπίπτει στα ενδιαφέροντα της. Για το λόγο αυτό θεωρεί ότι θα τεθεί η ανάπτυξη του χώρου αυτού ως στόχος στα κράτη μέλη. Κι αυτό πιστεύει ότι μπορεί να οδηγήσει σε θετικές εξελίξεις για την εργασιακή ένταξη των κοινωνιολόγων.

➤ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Ορισμένο κομμάτι των συμμετεχόντων δεν έχει ενταχθεί, εκούσια, στο χώρο της απασχόλησης πριν την ολοκλήρωση του κύκλου σπουδών. Η απόφαση να μην έρθουν αντιμέτωποι με αυτή τη «δύσκολη κατάσταση», όπως μας την χαρακτήρισαν, και το πρόβλημα της ανεργίας είναι εμφανής σε αυτήν εδώ την τάση. Ωστόσο, υπάρχει κι σημαντική μερίδα που υποστηρίζει θερμά την από νωρίς ένταξη στην απασχόληση και εργάζεται. Τα άτομα αυτά όμως εμφανίζονται στο σύνολό τους σε θέσεις που δεν έχουν σχέση με την ειδικότητα τους και ακόμη σε κάποιες περιπτώσεις γενικότερα με τις σπουδές στους στο πανεπιστήμιο. Η γνωριμία με την αγορά και η απόκτηση των γνώσεων εκείνων που δίνουν τη δυνατότητα ορθής ερμηνείας της κατάστασης για την μετέπειτα χάραξη της πρέπουσας πορείας (η οποία όπως αναφέρθηκε παραπάνω είναι αποκλειστικά «μοναχική» στο επίπεδο του ατόμου) θεωρούνται τα κεκτημένα του είδους αυτού εργασιακής ένταξης. Παρόλα αυτά το γεγονός της κάλυψης μιας θέσης κατώτερης από τα προσόντα και τις γνώσεις τους δεν τους ευχαριστεί και περισσότερο όταν κοιτάζουν το μέλλον αβέβαιο και δεν γνωρίζουν εάν τελικά θα καταφέρουν αποκτήσουν τη θέση που είναι αντίστοιχη με τη μόρφωσή τους.

Θεωρούν ότι η σύγχρονη αγορά ζητά από αυτούς μία ποικιλία γνώσεων και τυπικών προσόντων για να μπορέσουν να ενταχθούν. Το προσοντολόγιο και το βιογραφικό είναι κάτι που παίζει καθοριστικό ρόλο στην εξεύρεση θέσης εργασίας και για το λόγο αυτό τα πρόσθετα προσόντα θεωρούνται πλέον απαραίτητα. Οι ξένες γλώσσες, η χρήση Υ/ Η , η παρακολούθηση σεμιναρίων και επιμορφωτικών προγραμμάτων αλλά και οι μεταπτυχιακές σπουδές αποτελούν επιπρόσθετα στοιχεία που μπορούν να πλουτίζουν ένα βιογραφικό και να ενισχύσουν την θέση κάποιου μέσα στον ανταγωνισμό που επικρατεί στην αγορά.

Ειδικότερα, ο ρόλος των μεταπτυχιακών σπουδών διαφαίνεται πολύ σημαντικός για την εργασιακή ένταξη των φοιτητών ως επιστημόνων και γενικότερα σε μία θέση ανάλογη των προσόντων τους και το εγγύτερο δυνατό κοντά στην ειδικότητα τους. Ένα μεταπτυχιακό δίπλωμα αντιστοιχεί σε εξειδίκευση, εξασφάλιση θέσης εργασίας αλλά και διεύρυνση των γνώσεων . Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες δήλωσαν αποφασισμένοι να συνεχίσουν τις σπουδές τους έτσι ώστε να διαθέτουν περισσότερα προσόντα για να ανταγωνιστούν στην αγορά. Βέβαια, το μεταπτυχιακό φαίνεται γι αυτούς και ζήτημα περισσότερης μελέτης και διερεύνησης του αντικειμένου, ως δηλαδή προσωπικό ενδιαφέρον. Ωστόσο, η προοπτική στην απασχόληση δεν ξεφεύγει από το οπτικό τους πεδίο.

Το μεταπτυχιακό θα μπορέσει να αποτελέσει ακόμη και μία παράταση της μη ένταξης και αποφυγής του προβλήματος και του άγχους αλλά και επιπρόσθετο προσόν στην αρένα του ανταγωνισμού. Η δυσκολία της κατάστασης και το πρόβλημα της ανεργίας μαζί με εκείνο του πληθωρισμού των πτυχιούχων έχουν οδηγήσει σε 'εξευτελισμό' σχεδόν του πτυχίου κι έντονη ζήτηση για μεταπτυχιακές σπουδές. Ο Κ εύχεται να μην υπήρχε αυτή η ανάγκη για την παράταση των σπουδών και η ένταξη να ήταν πολύ πιο σύντομη. Ωστόσο, αν μόνο με το πτυχίο του δεν καταφέρει να βρει

τη θέση που θέλει μπορεί όπως μας λέει να χρειαστεί να κάνει και μεταπτυχιακές σπουδές.

Φιλοδοξία και ευχή των συμμετεχόντων είναι να βρουν μόνιμη απασχόληση χώρο πάνω ή το δυνατό εγγύτερα στο αντικείμενο των σπουδών τους. Η αξιοποίηση των γνώσεων τους και η δημιουργική ενασχόληση με το αντικείμενο που έχουν οι περισσότεροι δηλώσει ότι εκούσια διάλεξαν να σπουδάσουν αποτελεί γι αυτούς τον κεντρικό στόχο – αν και αβέβαιο – σε σχέση με την εργασιακή τους ένταξη. Ωστόσο, εμφανίζονται και απόψεις συμμετεχόντων που θεωρούν ότι και μία θέση όχι ιδιαίτερα σχετική αλλά αντίστοιχη στην ανώτατη εκπαίδευση θα τους κάλυπτε. Η Ρ μας λέει συγκεκριμένα « Εμένα βασικά με ενδιαφέρει μόλις τελειώσω να βρω δουλειά, αν γίνεται όσο πιο κοντινή στο αντικείμενό μου, αλλά αν είναι και λίγο πιο απομακρυσμένη δε με πειράζει. Αρκεί να είναι μία καλή θέση με προοπτικές εξέλιξης. Να μπορείς να κάνεις πράγματα, να είναι ενδιαφέρουσα».

Η έλλειψη πληροφόρησης και ενημέρωσης από τους σχετικούς φορείς – όπως έχει ήδη αναφερθεί και σε πρότερο σημείο – αναφορικά με τις προοπτικές που εντοπίζονται στην αγορά για τους κοινωνικούς επιστήμονες υπογραμμίζεται με την ίδια ένταση όπως και η μη ζήτηση των ειδικοτήτων τους. Το φαινόμενο της μη σύνδεσης με την αγορά το δηλώνουν ως γενικό, αλλά στην περίπτωση τους ομολογούν ότι αποτελεί πιο έντονο. Τα σχέδια λοιπόν που κάνουν για την επαγγελματική τους ένταξη και πορεία είναι καθαρά η δική τους προσπάθεια να αυτοπροσανατολιστούν μέσα στην αγορά εργασίας της χώρας. Αποτελούν δικά τους προσωπικά σχέδια για την απασχόληση τα οποία φαίνεται να δημιουργούν χρησιμοποιώντας τις πληροφορίες που δίνει το κοινωνικό πεδίο για το ζήτημα μαζί με τα όνειρα που έχουν προλάβει να κάνουν.

Παρουσίαση των μεταβλητών – Περιγραφή του δείγματος

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε τα στοιχεία που αφορούν στις μεταβλητές εκείνες που προσδιορίστηκαν στο κεφάλαιο της Θεωρίας – Ηλικία, Φύλο, Τόπος Ανατροφής/ Διαμονής, Εργασία, Οικονομική Κατάσταση, Πολιτική Ιδεολογία, Έτος Σπουδών, Εκπαιδευτικό Επίπεδο γονέων, Επάγγελμα γονέων, Οικονομική Κατάσταση Γονέων – ώστε να γίνει μία περιγραφή των κοινωνικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων στην έρευνα. Οι διαπιστώσεις θα πρέπει να σημειωθεί μία ακόμη φορά ότι αφορούν το συγκεκριμένο δείγμα και δεν μπορούν επ' ουδενί να γενικευτούν στο σύνολο του πληθυσμού. Άλλωστε, η παρούσα ερευνητική προσπάθεια επιδιώκει να αναδείξει ορισμένες τάσεις που ενδεχομένως να επικρατούν παρά να φτάσει σε απολύτως έγκυρα και αξιόπιστα συμπεράσματα.

Παρακάτω παρουσιάζεται η ανάλυση και η σχετική απεικόνιση των εμπειρικών δεδομένων που συλλέχθηκαν μέσω του ερωτηματολογίου για την παρουσίαση των μεταβλητών:

➤ ΗΛΙΚΙΑ

ΗΛΙΚΙΑ	22 ΕΤΩΝ	23 ΕΤΩΝ	24 ΕΤΩΝ	25 ΕΤΩΝ
ΑΤΟΜΑ	2 , 22%	4, 45%	2, 22%	1, 11%

Η ηλικία των συμμετεχόντων εντοπίζεται στα χρόνια της νεότητας. Οι κατηγορίες της ηλικίας επί το σύνολο του δείγματος είναι εγγύς και συγκεκριμένα από 22 έως 25 ετών. Οι ηλικίες αυτές εντοπίζονται και στο προηγούμενο κεφάλαιο της απεικόνισης της ελληνικής αγοράς εργασίας ως εκείνες που συναντώνται αναφορικά με την είσοδο των αποφοίτων πανεπιστημιακών σχολών στην αγορά

εργασίας. Άλλωστε, πρόθεση της έρευνας μας είναι να προσεγγίσουμε τις απόψεις των νέων ατόμων που πρόκειται να εισέλθουν στην αγορά εργασίας.

➤ ΦΥΛΟ

ΦΥΛΟ	ΑΝΔΡΑΣ	ΓΥΝΑΙΚΑ
ΑΤΟΜΑ	3, 33%	6, 67%

Η διερεύνηση της μεταβλητής Φύλο στις απόψεις των φοιτητών για την Απασχόληση είναι ιδιαίτερα σημαντική. Τα εντονότερα προβλήματα (υψηλή ανεργία, διακρίσεις κλπ) που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες αναφορικά με την εργασιακή τους ένταξη αναμένεται να κατέχουν ουσιαστική επίδραση στην διαμόρφωση των απόψεών τους για το ζήτημα αυτό.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η σύγκριση των απόψεων ανδρών και γυναικών είναι για το συγκεκριμένο δείγμα αμυδρή λόγω της υπερεκπροσώπησης του γυναικείου φύλου στο δείγμα (67%).

➤ ΤΟΠΟΣ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ/ ΔΙΑΜΟΝΗΣ

Α) Τόπος Κατοικίας μέχρι τα 18

ΤΟΠΟΣ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ	Οικισμός έως 2.000 κάτοικους	2.000- 10.000	10.000- 100.000	>100.000	ΑΘΗΝΑ- ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΑΤΟΜΑ	0	1, 11%	1, 11%	2, 22%	5, 56%

Η μεταβλητή αυτή που αναφέρεται στον τόπο ανατροφής των μελών του δείγματος αποτελεί σημαντικής αναμενόμενης επιρροής, εφόσον ο τόπος ανατροφής συμμετέχει καθοριστικά στην διαμόρφωση της ταυτότητας κι των απόψεων των ατόμων. Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε από το παραπάνω διάγραμμα, σημαντικό ποσοστό των συμμετεχόντων ανατράφηκε στα μεγάλα αστικά κέντρα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (56%) και το υπόλοιπο ποσοστό (44%) σε οικισμούς οι πόλεις από 2.000 έως και ανώτερες των 100.000 κατοίκων. Πρέπει να παρατηρήσουμε ότι το γενικότερο αστικό στοιχείο επικρατεί στο συγκεκριμένο δείγμα.

Β) ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΔΙΑΜΟΝΗΣ	3 ΕΤΗ	4 ΕΤΗ	5 ΕΤΗ	ΜΟΝΙΜΑ
ΑΤΟΜΑ	2, 22%	1, 11%	1, 11%	5, 56%

Εξίσου σημαντικό χαρακτηριστικό είναι και ο τόπος διαμονής των ατόμων σε συνδυασμό με τη διάρκεια παραμονής τους. Από τον πίνακα και το διάγραμμα που βρίσκονται παραπάνω μπορούμε να παρατηρήσουμε τη διάρκεια παραμονής των μελών του δείγματος στην Αθήνα. Η περιφέρεια της πρωτεύουσας αποτελεί τη μόνιμη κατοικία του συνόλου των ερωτώμενων εφόσον αποτελεί το τόπο εγκατάστασης του πανεπιστημίου στο οποίο φοιτούν.

➤ ΕΡΓΑΣΙΑ.

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ / ΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ
6, 67%	3, 33%

Ο συντελεστής εργασία αποτελεί από τους πλέον σημαντικούς για αυτή την ερευνητική προσπάθεια, εφόσον σχετίζεται άμεσα με το υπό διερεύνηση ζήτημα. Οι απόψεις των φοιτητών για την εργασιακή τους ένταξη και για τη συνολική εικόνα της ελληνικής αγοράς εργασία περνάει μέσα από το φίλτρο της επαφής ή μη με το χώρο της εργασίας, με το χώρο για τον οποίο κλήθηκαν να μας μιλήσουν. Ο παραπάνω πίνακας μας δείχνει την πλειοψηφία των εργαζομένων συμμετεχόντων στο σύνολο του δείγματος.

Μία αρχική παρατήρηση που μπορούμε να κάνουμε είναι ότι τα άτομα που δεν εργάζονται παρουσίασαν γενικότερα τις απόψεις τους σε περισσότερη συντομία από όσους είχαν ήδη επαφή με το χώρο της απασχόλησης. Οι περιγραφές και η ανάλυση των εργαζομένων υπήρξαν διεξοδικότερες και περισσότερο σε βάθος. Οι απόψεις τους φάνηκαν περισσότερο αποκρυσταλλωμένες, ειδικότερα όσον αφορά την αγορά εργασίας. Μπορούμε επομένως να θεωρήσουμε ότι ο συντελεστής Εργασία παίζει καταρχάς ρόλο στην ίδια την πρόσληψη κι ανάλυση της αγοράς εργασίας από τα υποκείμενα.

Επιπλέον, τα άτομα που δεν έχουν ακόμη εισέλθει στο χώρο της αγοράς φαίνεται να επιμένουν ιδιαίτερα και στην «προβληματική» θεωρητική φύση του αντικείμενου σπουδών, το οποίο θεωρούν ότι το πανεπιστήμιο δεν προωθεί στην πρακτική του εφαρμογή. Η μη καθοδήγηση σε περισσότερο έμπρακτες επαγγελματικές γνώσεις συντελεί σε επιπρόσθετη δυσχέρεια στην εξεύρεση εργασίας ανάλογης των γνώσεων. Η άποψη αυτή εμφανίζεται βέβαια και σε άτομα που εργάζονται αλλά αποτελεί

κυρίαρχο σημείο των απόψεων των μη απασχολούμενων για τις επαγγελματικές τους προοπτικές. Στην μεγαλύτερη ένταση της άποψης τους αυτής πιθανόν να επηρεάζει και η περισσότερο συγκεχυμένη άποψη της αγοράς την οποία εμφανίζουν διότι δεν έχουν ακόμη εισέλθει σε αυτή. Η προώθηση των περισσότερο τεχνολογικών και οικονομικών ειδικοτήτων, η οποία και ταιριάζει απόλυτα με το γενικότερο κλίμα της οικονομικής μεγέθυνσης κι ανάπτυξης της χώρας, διαφαίνεται να καλύπτει την άποψη τους σχετικά με τις πιθανότητες της εργασιακής ένταξης των αποφοίτων των πανεπιστημιακών σχολών.

➤ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	Δεν έχω	(<)	(<)	Μεταξύ	Μεταξύ	Άνω των
ΕΙΣΟΔΗΜΑ	προσωπικό εισόδημα	Χαμηλότερο του 1.000.000 δρχ	Χαμηλότερο των 3.000.000δρχ	3.000.000- 5.000.000 δρχ	5.000.000 - 10.000.000	10.000.000
ΑΤΟΜΑ	3	4	1	1	0	0

Η διερεύνηση του προσωπικού εισοδήματος των ερωτώμενων, της προσωπικής δηλαδή οικονομικής τους κατάστασης μπορεί να αναδείξει σημαντικές πληροφορίες για το υπό ανάλυση θέμα. Από την μελέτη του σχετικού ερωτηματολογίου φάνηκε ότι η μεταβλητή αυτή αφορά κυρίως το σύνολο των εργαζομένων συμμετεχόντων. Ο πίνακας και το διάγραμμα εμφανίζουν την πλειοψηφία των ατόμων που κατέχουν χαμηλό προσωπικό εισόδημα (66%).

Σημαντικό είναι επίσης και το ποσοστό όσων δεν έχουν καθόλου προσωπικό εισόδημα. Τέλος, αντίστοιχο είναι το ποσοστό εκείνων που κατέχουν μέτριο και ανώτερο εισόδημα, σύμφωνα με τις κατηγορίες του ερωτηματολογίου (17%). Αναφορικά τώρα με το ύψος του προσωπικού εισοδήματος των εργαζομένων συμμετεχόντων παρατηρούμε συγκέντρωση των υποκείμενων στην κατηγορία εισοδήματος χαμηλότερου του 1.000.000 δραχμών.

➤ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ	ΑΡΙΣΤΕΡΑ	ΚΕΝΤΡΟΑΡΙΣΤΕΡΑ	ΚΕΝΤΡΟ	ΚΕΝΤΡΟΔΕΞΙΑ	ΔΕΞΙΑ	ΑΛΛΟ	ΔΕΝ ΞΕΡΩ
ΑΤΟΜΑ	5, 56%	0	2, 22%	0	0	0	2, 22%

Αναφορικά με την ανάλυση και πρόσληψη της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας, ιδιαίτερα σημαντικό συντελεστή αποτελεί η Πολιτική Ιδεολογία. Η ιδεολογία αναφορικά με το πολιτικό κατέχει διάχυση σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής και ιδίως στην οργάνωση και λειτουργία της οικονομίας. Η Πολιτική Ιδεολογία αποτελεί ουσιαστικό φίλτρο πρόσληψης των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών δεδομένων.

Από την περιγραφή της Πολιτικής Ιδεολογίας των μελών του δείγματός μας, όπως εμφανίζεται στον πίνακα και το διάγραμμα που βρίσκονται παραπάνω, μπορούμε να παρατηρήσουμε την ύπαρξη μη ιδιαίτερης διασποράς. Οι συμμετέχοντες τοποθετούνται κατά το ήμισυ στον χώρο της Αριστεράς (56%). Στη συνέχεια, αντίστοιχο είναι το ποσοστό (22%) τόσο εκείνων που τοποθετούν τον εαυτό τους στο χώρο του Κέντρου όσο κι εκείνων που απάντησαν «Δεν Ξέρω». Το ποσοστό που

αντιστοιχεί στην τελευταία αυτή κατηγορία θεωρείται ότι ενδέχεται να εμφανίστηκε αυξημένο λόγω πιθανής διστακτικότητας των ερωτώμενων να φανερώσουν την πολιτική τους τοποθέτηση σε άτομο που δεν εμπίπτει στον κύκλο των γνωστών τους.

Ωστόσο, υπό την υπάρχουσα αυτή διαμόρφωση και κατανομή των ποσοτικών και ποιοτικών μας δεδομένων, μπορέσαμε να προβούμε σε ορισμένες παρατηρήσεις. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που τοποθέτησαν τον εαυτό τους στο χώρο του κέντρου παρουσιάζονται να πιστεύουν περισσότερο στο ρόλο και την επίδραση που μπορεί να έχει το κράτος στην διαμόρφωση αλλά και τη βελτίωση της κατάστασης που επικρατεί στην σύγχρονη ελληνική αγορά εργασίας για τους νέους. Επίσης, τείνουν να υποβαθμίζουν περισσότερο το επίπεδο ανάπτυξης της χώρας στον τομέα αυτό της αγοράς σε σχέση με το εξωτερικό. Τα άτομα που τοποθετούνται στο χώρο της Αριστεράς επιμένουν περισσότερο στην ανάλυση της αγοράς και στην ανάλυση του ρόλου και των εργοδοτών σε μεγαλύτερο εύρος από όσους τοποθετούνται στο κέντρο που εστιάζουν την προσοχή τους περισσότερο στο κράτος και τη λειτουργία του. Τη συμπεριφορά αυτή των ατόμων που τοποθετούνται στην Αριστερά εμφανίζουν περίπου και τα άτομα που δεν δήλωσαν συγκεκριμένη πολιτική τοποθέτηση.

➤ ΕΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΤΡΙΤΟ	ΤΕΤΑΡΤΟ	ΕΠΙ ΠΤΥΧΙΟ
ΑΤΟΜΑ	3, 33%	3, 33%	3, 33%

Η διασπορά των περιπτώσεων για την μεταβλητή αυτή είναι αντίστοιχη και για τις τρεις κατηγορίες που αναδείχθηκαν (Τρίτο έτος- Τέταρτο έτος- Επί πτυχίο). Η

προσέγγιση ατόμων από τα τελευταία έτη σπουδών έγινε εσκεμμένα λόγω του ότι θεωρήσαμε ότι ήταν δόκιμο να πάρουμε τις απόψεις ατόμων που βρίσκονται εγγύτερα στην είσοδο στην αγορά όποτε κι έχουν περισσότερο αποκρυσταλλωμένες απόψεις, εφόσον το θέμα τους έχει απασχολήσει.

➤ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΟΝΕΩΝ

Α) ΠΑΤΕΡΑΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	Καμία μόρφωση – λίγες τάξεις του δημοτικού	Απόφοιτος Δημοτικού	Μερικές τάξεις του Γυμνασίου	Απόφοιτος Γυμνασίου/Λυκείου	Απόφοιτος ανώτερης σχολής	Απόφοιτος ανώτατης σχολής
ΑΤΟΜΑ	2, 22%	4, 45%	0	2, 22%	1, 11%	0

Το Εκπαιδευτικό Επίπεδο του Πατέρα αποτελεί προσδιοριστικό παράγοντα των απόψεων που μπορούν να εμφανίσουν τα τέκνα λόγω της επιρροής που ασκεί η οικογένεια στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και των αντιλήψεων των τέκνων. Στο δείγμα μας, το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα προσδιορίζετε στο 45% στην κατηγορία «Απόφοιτος Δημοτικού», στο 22% για τις κατηγορίες «Απόφοιτος Λυκείου» και «Καμία Μόρφωση» και 11% «Ανώτερη Σχολή». Παρατηρούμε συγκέντρωση των υποκειμένων σε χαμηλές βαθμίδες εκπαίδευσης, γεγονός που δυσχεραίνει τη διερεύνηση της επίδρασης της μεταβλητής.

Από την εξέταση των δεδομένων της έρευνας φάνηκε ότι το χαρακτηριστικό αυτό επηρεάζει σχετικά με την πρόσληψη της αγοράς και των παρεμβάσεων που θα

μπορούσαν να σημειωθούν για να βελτιωθεί η κατάσταση. Τα άτομα με υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα εξέφρασαν απόψεις και προτάσεις περισσότερο πρακτικές, σε επίπεδο πολιτικών και μεταρρυθμίσεων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε καταπολέμηση των προβλημάτων που εντοπίζονται στην αγορά για τους αποφοίτους ανωτάτων σχολών. Φάνηκαν να ακολουθούν επίσης μία περισσότερο καθορισμένη, συγκεκριμένη και διαυγής στρατηγική αναφορικά με το προσωπικό σχέδιο ένταξης τους στην απασχόληση.

Β) ΜΗΤΕΡΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	Καμία μόρφωση – λίγες τάξεις του δημοτικού	Απόφοιτος Δημοτικού	Μερικές τάξεις του Γυμνασίου	Απόφοιτος Γυμνασίου/Λυκείου	Απόφοιτος ανώτερης σχολής	Απόφοιτος ανώτατης σχολής
ΑΤΟΜΑ	3, 33%	4, 45%	0	2, 22%	0	0

Διερευνώντας το Εκπαιδευτικό Επίπεδο της Μητέρας, του ατόμου που αναλαμβάνει το σημαντικότερο τμήμα της ανατροφής των τέκνων, διαπιστώνουμε ότι και σε αυτή την περίπτωση οι περισσότερες περιπτώσεις συγκεντρώνονται στην κατηγορία «Απόφοιτος Δημοτικού» (45%). Ακολουθεί η κατηγορία «Καμία Μόρφωση» (33%) και τέλος η «Απόφοιτος Λυκείου» (22%).

Και σε αυτή την περίπτωση τα συμπεράσματα και οι παρατηρήσεις είναι αντίστοιχες με εκείνες που αναφέρθηκαν για το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα. Τα άτομα που εμφανίζουν το υψηλότερο επίπεδο στη μόρφωση της μητέρας είναι εκείνα που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν την κατάσταση που έχει διαγραφεί στην αγορά εργασίας πιο ρεαλιστικά και να σχεδιάσουν αντίστοιχα ένα κατάλληλο προσωπικό

σχέδιο για την απασχόληση. Συγκρίνουν έντονα την κατάσταση στη χώρα μας με το εξωτερικό και ενώ αναγνωρίζουν τα προβλήματα, αισθάνονται περισσότερο αισιόδοξοι από τους άλλους συμμετέχοντες. Σε αυτό πιστεύουμε ότι συντελεί και η μελέτη της αγοράς σχετικά με την κατάρτιση του προσωπικού σχεδίου τους για την επαγγελματική τους ένταξη. Θέλουν να απασχοληθούν όσο το δυνατό εγγύτερα στο αντικείμενο των σπουδών τους αλλά η προοπτική μας θέσης ενδιαφέρουσας και με προοπτικές εξέλιξης δεν θα τους άφηνε αδιάφορους ακόμη κι να δεν ήταν ιδιαίτερα σχετική με το αντικείμενο το οποίο σπούδασαν.

➤ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΓΟΝΕΩΝ

Α) ΠΑΤΕΡΑΣ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΤΕΧΝΙΤΕΣ- ΕΡΓΑΤΕΣ	ΕΜΠΟΡΟΙ ΠΩΛΗΤΕΣ	ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ	ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΑΤΟΜΑ	1, 11%	2, 22%	3, 33%	3, 33%

Το Επάγγελμα του Πατέρα μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα επιρροής των απόψεων για την αγορά. Η κατανομή του δείγματος μας σε σχέση με αυτή τη μεταβλητή είναι η ακόλουθη: Το 34% αποτελείται από τους Ελεύθερους Επαγγελματίες. Το 33% από τους Υπαλλήλους γραφείου, το 22% από Εμπόρους – Πωλητές και το 11% από Τεχνίτες – Εργάτες.

Η παρατήρηση που ισχύει και εδώ είναι αντίστοιχη με εκείνη που σημειώθηκε για το Εκπαιδευτικό Επίπεδο των γονέων. Τα άτομα αυτά που εμφανίζουν μία πιο ρεαλιστική πρόσληψη της αγοράς και προσπαθούν να διαμορφώσουν την κατάλληλη πορεία στην απασχόληση είναι εκείνα που κατηγοριοποιούνται για τη μεταβλητή

αυτή στους υπαλλήλους γραφείου. Κι αυτό είναι αναμενόμενο, εφόσον το υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης συνεπάγεται συνήθως τη μορφή αυτή της απασχόλησης.

Β) ΜΗΤΕΡΑ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΤΕΧΝΙΤΕΣ-ΕΡΓΑΤΕΣ	ΕΜΠΟΡΟΙ-ΠΩΛΗΤΕΣ	ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ	ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΓΡΑΦΕΙΟΥ	ΆΛΛΟ (ΣΥΜΒΟΗΘΕ)
ΑΤΟΜΑ	1, 11%	1, 11%	2, 22%	1, 11%	1, 11%

Αναφορικά με τη διερεύνηση του Επαγγέλματος της Μητέρας, η κατανομή στο δείγμα έχει ως εξής: Το 32% αποτελείται από Ελεύθερους Επαγγελματίες. Οι υπόλοιπες κατηγορίες εμφανίζονται εξίσου στο ποσοστό 17% και είναι οι Έμποροι-Πωλητές, Τεχνίτες –Εργάτες, Υπάλληλοι Γραφείου και η κατηγορία «Άλλο» (Συμβοηθόν μέλος).

➤ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΓΟΝΕΩΝ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	< 3.000.000	3.000.000- 5.000.000	5.000.000- 10.000.000	>10.000.000
ΑΤΟΜΑ	1, 11%	4, 45%	2, 22%	2, 22%

Στο συγκεκριμένο δείγμα, η κατανομή βάση της μεταβλητής αυτής κατέδειξε ότι το 45% των περιπτώσεων βρίσκεται μεταξύ 3.000.000 με 5.000.000 δραχμών σε σχέση με την οικονομική κατάσταση των γονέων. Ακολουθεί με 22% τόσο το επίπεδο 5.000.000 με 10.000.000 δραχμών όσο και εκείνο των ανώτερων των

10.000.000 δραχμών. Τέλος, εμφανίζεται κι ένα 11% με οικονομικό επίπεδο κάτω των 3.000.000 δραχμών.

Τα άτομα που ανήκουν στην υψηλότερη κατηγορία εισοδήματος είναι και εκείνα που φάνηκαν να παρουσιάζουν τις σχετικά διαφοροποιημένες απόψεις σχετικά με την θεώρηση των προβλημάτων της αγοράς και των πιθανών λύσεων αλλά και στρατηγικών αποφυγής τους. Είναι τα άτομα εκείνα με το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης γονέων, επάγγελμα αντίστοιχο με το επίπεδο της εκπαίδευσης τους και υψηλότερο εισόδημα. Αλλά και τα άτομα που εντάσσονται στην δεύτερη κατά σειρά κατηγορία υψηλότερου εισοδήματος φαίνονται να μην αντικρίζουν τα προβλήματα ανυπέρβλητα αν και αναγνωρίζουν και αυτοί την σοβαρότητα τους. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία πιστεύουν ιδιαίτερα στην προσωπική αξία και την ικανότητα των ατόμων ως σημαντικό προσόν για την ένταξη και την εξέλιξη στον επαγγελματικό τομέα, το οποίο και πιστεύουν ότι από ορισμένο σημείο κι έπειτα αναγνωρίζεται και αποφέρει θετικά αποτελέσματα στο ατομικό επίπεδο.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Για την εξαγωγή ορθών συμπερασμάτων αναφορικά με το εμπειρικό υλικό που συγκεντρώθηκε από την διεξαγωγή της έρευνας δόκιμο είναι να αναλυθούν και με βάση την παρουσίαση της σύγχρονης κατάστασης της ελληνικής αγοράς εργασίας. Η πρόσληψη άλλωστε της αγοράς εργασίας ήταν ένα από τα ζητούμενα της μελέτης αυτής και αποτελεί το γενικό πλαίσιο μέσω του οποίου οι συμμετέχοντες καλούνται να διαμορφώσουν το προσωπικό τους σχέδιο αναφορικά με την ένταξη τους στην απασχόληση αλλά και να αξιολογήσουν τις προοπτικές τους σχετικά με την επαγγελματική τους ενσωμάτωση κι αποκατάσταση.

Παρατηρήσαμε την εμφάνιση έντονων προβλημάτων ανεργίας και μακροχρόνιας ανεργίας στην ελληνική αγορά εργασίας, παρόλη την φάση οικονομικής μεγέθυνσης στην οποία βρίσκεται σύγχρονα η οικονομία της χώρας. Το πρόβλημα αυτό αφορά κυρίως τις γυναίκες και τους νέους, ιδίως στην ηλικία των 20 με 24 ετών. Αναφορικά στην εργασιακή ένταξη των αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η κατάσταση στην αγορά δηλώνει την αυξημένη συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό και την πορεία προόδου κι εξέλιξης την οποία σημειώνουν. Ωστόσο, η πρώτη περίοδος της εισόδου των αποφοίτων στην αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από το πρόβλημα της διαρθρωτικής ανεργίας, το οποίο επιφέρει με τη σειρά του προβλήματα μακροχρόνιας ανεργίας και άτυπης ή προσωρινής εργασιακής ένταξης.

Οι φοιτητές και οι απόφοιτοι του τμήματος Κοινωνιολογίας και γενικότερα των σχολών κοινωνικών επιστημών έρχονται κι εκείνοι αντιμέτωποι με τα προβλήματα αυτά. Η διερεύνηση περισσότερο εξειδικευμένων εμπειρικών και στατιστικών στοιχείων σχετικά με την απασχόληση και ανεργία των κοινωνικών επιστημόνων δεν ήταν δυνατή. Εντοπίστηκαν παρόλα αυτά οι χώροι όπου ανταποκρίνονται στην επαγγελματική ένταξη των κοινωνικών επιστημόνων, παράγοντες που μπορούν να

φανούν διαμορφωτικοί της επαγγελματικής τους πορείας και ένταξης καθώς και η εξέλιξη και ανοδική πορεία που εμφανίζεται στις μέρες μας στον τομέα των Υπηρεσιών, το βασικό χώρο επαγγελματικής ένταξης των επιστημόνων αυτών.

Η όλη παραπάνω κατάσταση που επικρατεί προσλαμβάνεται από τους συμμετέχοντες μέσα από διάφορους κοινωνικούς διαύλους σε αποσπασματική μορφή. Και μέσω αυτών σχηματίζουν τελικά τα υποκείμενα την εικόνα για την αγορά εργασίας και διαγράφουν την αντίστοιχη δράση και το πλάνο τους σχετικά με την εργασιακή τους ένταξη. Η ανάγνωση αυτή της κατάστασης στην αγορά και των προβλημάτων που επικρατούν επηρεάζεται από τα στοιχεία της κοινωνικής πραγματικότητας τα οποία εκπέμπονται αλλά και αναδιαμορφώνονται από διάφορους φορείς.

Τα υποκείμενα προσλαμβάνουν την αγορά εργασίας της χώρας ως χώρο έντονου ανταγωνισμού των αποφοίτων. Οι δυσχέρειες ως προς την αρχική είσοδο και απασχόληση τους είναι γνωστές και τους προκαλούν ιδιαίτερη ανησυχία. Η επαφή με την αγορά εργασίας διαφαίνεται να κατέχει στο σημείο αυτό σημαντικό ρόλο εφόσον οι εργαζόμενοι έχουν ενταχθεί σε χώρους μη σχετικούς με το αντικείμενο των σπουδών και την πανεπιστημιακή τους εκπαίδευση, αλλά εμφανίζονται περισσότερο έτοιμοι να αναλύσουν την αγορά εργασίας και να διαγράψουν συγκεκριμένη πορεία μέσα σε αυτή.

Ο ρόλος του κράτους και του εκπαιδευτικού συστήματος σημαίνεται κεντρικός. Οι συμμετέχοντες προσλαμβάνουν το ρόλο αυτό κύριο για την προώθηση λύσεων των προβλημάτων. Το κράτος είναι γι αυτούς ο φορέας που μπορεί να προβεί σε διορθωτικές δράσεις. Η απόφαση είναι πολιτική. Ωστόσο, κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους αναγνωρίζουν ότι η αγορά διακατέχεται από το νόμο του κέρδους των εργοδοτών κι αυτό είναι κάτι που δεν μπορεί να διαπραγματευτεί σε μεγάλο βαθμό α-

από τον κρατικό φορέα. Αυτό που μπορεί κυρίως να λάβει χώρα και να αναδιαμορφωθεί είναι ο θεσμός του πανεπιστημίου. Το πανεπιστήμιο κατέχει για εκείνους διττό ρόλο. Αποτελεί τον φορέα μόρφωσης και ανάπτυξης των ατόμων αλλά και το σύνδεσμο με την αγορά εργασίας. Ο δημιουργικός συνδυασμός των δύο αυτών λειτουργιών του θεσμού θεωρείται ως σημαντικός συντελεστής βελτίωσης της κατάστασης. Οι ελλείψεις παρόλα αυτά στον τομέα αυτό σημειώνονται ιδιαίτερα σημαντικές.

Η έλλειψη έμπρακτης και διεξοδικής ενημέρωσης και πληροφόρησης από οποιονδήποτε φορέα για θέματα που αφορούν στην εργασιακή ένταξη και την ανάγνωση της αγοράς και ειδικότερα από το κράτος και το πανεπιστήμιο, τους φορείς εκείνους που περιμένουν οι φοιτητές να διατελέσουν το έργο αυτό, υπογραμμίζεται έντονα από τους συμμετέχοντες και επηρεάζει την εικόνα για την αγορά και το επαγγελματικό μέλλον.

Οι προοπτικές τους στην απασχόληση προσλαμβάνονται αμυδρές, τόσο από την επιρροή της έλλειψης πληροφόρησης και επαγγελματικού προσανατολισμού, όσο και από τις αντιλήψεις τους για τις ειδικότητες που προωθούνται και αποθαρρύνονται από την αγορά. Οι κοινωνικοί επιστήμονες θεωρείται ότι ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία. Συγκρίνοντας τις προοπτικές επαγγελματικής ένταξης κι εξέλιξης με άλλες ειδικότητες, οι συμμετέχοντες εμφανίζονται απαισιόδοξοι για το μέλλον. Οι ειδικότητες που αφορούν στην οικονομία και την τεχνολογία είναι εκείνες που προωθούνται περισσότερο ιδίως εφόσον η χώρα βρίσκεται στη φάση σύγκλισης της οικονομίας με τις λοιπές ευρωπαϊκές. Ωστόσο, η συλλογικότητα των φοιτητών δεν φαίνεται ιδιαίτερα διεγερηγμένη από το γεγονός του ανταγωνισμού. Τα προβλήματα σημειώνονται για όλους τους φοιτητές και απασχολούν όλους. Η ένταξη τους είναι το στοιχείο που μπορεί να διαφέρει.

Σχετικά με τους χώρους επαγγελματικής τους ένταξης, οι συμμετέχοντες φοιτητές του τμήματος κοινωνιολογίας φάνηκαν αρχικά σκεπτικοί. Σε ένα δεύτερο επίπεδο όμως αναγνώρισαν τους περισσότερους από του χώρους που εντοπίσαμε κι εμείς. Ο χώρος της Ε.Ε. δεν φάνηκε ιδιαίτερα γνωστός κι αυτό δεν αποτελεί απορία εφόσον οι εξελίξεις αυτές είναι πολύ πρόσφατες και δεν φτάνουν εύκολα στα άτομα χωρίς την ύπαρξη οργανωμένου δικτύου πληροφόρησης.

Προσδοκία των φοιτητών είναι να ενταχθούν σε χώρους εγγύτερους κατά το δυνατό με το αντικείμενο σπουδών τους, αντικείμενο το οποίο δήλωσαν ότι αποτελεί προσωπική τους επιλογή και ανάλογο των ενδιαφερόντων τους. Η προοπτική όμως αυτή διαφαίνεται ισχυρή και αβέβαιη υπό τη υπάρχουσα κατάσταση στην αγορά. Υπάρχουν βέβαια και τα άτομα εκείνα που φάνηκαν περισσότερο προσανατολισμένα και αισιόδοξα για το θέμα αυτό. Κι αυτά είναι τα άτομα που εμφάνισαν το υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων, επάγγελμα γονέων σχετικό με τη μόρφωση τους και υψηλότερο οικονομικό επίπεδο. Τα χαρακτηριστικά αυτά φάνηκαν ιδιαίτερα προσδιοριστικά για τους συμμετέχοντες. Η επιρροή των μεταβλητών αυτών είναι αναμενόμενη. Σύμφωνα με τη θεωρία του μορφωτικού κεφαλαίου των Bourdieu-Passeron, οι γονείς μεταδίδουν στα τέκνα το μορφωτικό τους κεφάλαιο το οποίο αποβαίνει καθοριστικό για την πρόσβαση τους στην ανώτατη εκπαίδευση και την απασχόληση. Η ευκαιρίες πρόσβασης και η υλοποίηση των επιλογών των τέκνων επηρεάζονται σημαντικά από τα χαρακτηριστικά αυτά της οικογένειας και της ταξικής προέλευσης αυτής. Το γεγονός αυτό επηρεάζει και όλη την πρόσληψη των ευκαιριών στη αγορά, την διαμόρφωση του προσωπικού σχεδίου για την απασχόληση καθώς και τη γενική τάση και ψυχολογική διάθεση των φοιτητών.

Στην προσπάθειά τους αυτή να ενταχθούν επαγγελματικά και να ερμηνεύσουν την κατάσταση στην αγορά, οι συμμετέχοντες καταρτίζουν ένα προσωπικό σχέδιο δράσης

για την ένταξη τους στην απασχόληση. Η κατάρτιση του σχεδίου αυτού επηρεάζεται σημαντικά από το έτος σπουδών, από την εγγύτητα δηλαδή της εισόδου στην αγορά εργασίας ως επιστημόνων. Το σχέδιο αυτό διαμορφώνεται αποκλειστικά από τις προσωπικές φιλοδοξίες και προσδοκίες των ατόμων και την αντίληψη που έχουν προσωπικά σχηματίζει για την υπάρχουσα κατάσταση στην αγορά. Επηρεάζουν επίσης και τα χαρακτηριστικά της οικογένειας προέλευσης. Οι φοιτητές εμφανίζονται μόνον στην προσπάθεια τους να ενταχθούν στην εργασιακή ζωή με μόνο βοηθό την οικογένεια. Η ατομικότητα η οποία χαρακτηρίζει την συμπεριφορά των ατόμων στην αγορά ως εργαζομένων διακρίνεται και στην περίοδο της προετοιμασίας εισόδου.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί για μία ακόμη φορά ότι τα συμπεράσματα που παρουσιάστηκαν παραπάνω ανταποκρίνονται μόνο στο συγκεκριμένο δείγμα και δεν υπάρχουν περιθώρια γενίκευσης στον γενικότερο πληθυσμό των φοιτητών. Στόχος της παρούσας εργασίας ήταν να αναδείξει, μέσω της χρήσης της ποιοτικής έρευνας σε βάθος, τις απόψεις των φοιτητών κοινωνικών επιστημών για την εργασιακή τους ένταξη και την ελληνική αγορά εργασίας και των παραγόντων εκείνων που μπορούν να επηρεάσουν τις απόψεις αυτές. Τα πορίσματα της ερευνητικής αυτής προσπάθειας μπορούν να αποτελέσουν έναυσμα για περαιτέρω διερεύνηση κι ανάδειξη επιπρόσθετων συμπερασμάτων και περισσότερο αξιόπιστων και γενικεύσιμων πορισμάτων για το υπό διερεύνηση ζήτημα. Το ζήτημα αυτό χαρακτηρίζεται άλλωστε ιδιαίτερα σημαντικό για την ανάπτυξη των μελών της κοινωνίας και την εξασφάλιση του μέλλοντος της ελληνικής κοινωνίας.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μέσα από τη διερεύνηση της κατάστασης στην σύγχρονη ελληνική αγορά εργασίας αλλά και των απόψεων και προοπτικών των φοιτητών αναφορικά στην επαγγελματική τους ένταξη, έχουν αναδειχθεί ορισμένες πτυχές και προτάσεις δράσεων που μπορούν να οδηγήσουν στην πρόταση πολιτικών για τη βελτίωση της υπάρχουσας κατάστασης και των προβλημάτων που εμφανίζονται. Οι προτάσεις αυτές έχουν σημειωθεί τόσο από τη διερεύνηση και σύγκριση της κατάστασης με τις απόψεις των υποκειμένων όσο και από τα ίδια τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα.

Αρχικά, παρατηρήσαμε την έλλειψη εμπειρικών και στατιστικών δεδομένων που να αντιστοιχούν σε κάθε επαγγελματική κατηγορία και επιστημονική ειδικότητα. Η πορεία των φοιτητών κοινωνιολογίας έπειτα από την ολοκλήρωση των σπουδών δεν διαγράφεται σε κάποιο συγκεκριμένο αρχείο ή ερευνητική μελέτη και είναι δύσκολη η διερεύνηση των προοπτικών τους και της τελικής επαγγελματικής τους ένταξης. Η τήρηση αρχείων και δεδομένων θα μπορούσε να προβεί ιδιαίτερα χρήσιμη για την χάραξη όλων των πολιτικών και των παρεμβάσεων που αφορούν στην ένταξη των αποφοίτων στην απασχόληση και στην παρακολούθηση της πορείας τους. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε επίσης να προάγει και τη μελέτη και διερεύνηση του ζητήματος για την εξαγωγή περισσότερο ολοκληρωμένων συμπερασμάτων.

Η οργάνωση και λειτουργία δικτύου ενημέρωσης και πληροφόρησης σχετικά με τα επαγγελματικά ζητήματα και την αγορά εργασίας αποτελεί παρέμβαση που θα μπορούσε αν οδηγήσει σε μία ρεαλιστική πρόσληψη της αγοράς και των ευκαιριών που εμφανίζει από την πλευρά των αποφοίτων. Το γεγονός της έγκυρης γνώσης θα μπορούσε κι αυτό με τη σειρά του να επηρεάσει τόσο την ψυχολογική κατάσταση μετριάζοντας την ανασφάλεια αλλά και να οδηγήσει σε περισσότερο αποτελεσματική

ένταξη των αποφοίτων στην απασχόληση και σε θέσεις ανάλογες των προσόντων και των ενδιαφερόντων τους.

Σημαντικός μπορεί να αποβεί και ο ρόλος του πανεπιστημίου στην όλη αυτή προσπάθεια. Η βέλτιστη οργάνωση και λειτουργία των γραφείων διασύνδεσης με την αγορά εργασίας μπορούν να αποδώσουν τα παραπάνω αποτελέσματα για τη δημιουργική και ομαλή ένταξη των φοιτητών στο χώρο της απασχόλησης. Η έμπρακτη βοήθεια από το θεσμό είναι άλλωστε αυτό που περιμένουν και οι ίδιοι οι φοιτητές.

Σημαντική είναι και η επίδραση που μπορεί να επέλθει σχετικά με την κατάρτιση του προσωπικού σχεδίου για την απασχόληση και επαγγελματική ένταξη των αποφοίτων. Η ορθή ενημέρωση και η προσέγγιση στο επίπεδο του ατόμου μπορεί να έχουν αξιοσημείωτα κι ευνοϊκά αποτελέσματα στα άτομα αλλά και στη γενικότερη πορεία της απασχόλησης των αποφοίτων. Η προσεκτική ενημέρωση και συμβουλευτική για την κατάρτιση του σχεδίου ένταξης, η υποστήριξη των φοιτητών καθώς και η γνωριμία με τους χώρους επαγγελματικής ένταξης αποτελούν δραστηριότητες που μπορούν να προσθέσουν σημαντικά θετικά στοιχεία.

Κύριας σημασίας αποτελούν και παρεμβάσεις στο χώρο της αγοράς για την καταπολέμηση των προβλημάτων και την ανάδειξη των θετικών στοιχείων που μπορούν να οδηγήσουν σε δημιουργία ευνοϊκού κλίματος και νέων θέσεων εργασίας. Στην περίπτωση των κοινωνικών επιστημών, η ανάπτυξη των χώρων επαγγελματικής αξιοποίησης των επιστημόνων θα δημιουργήσει ευκαιρίες και προοπτικές δημιουργικής απασχόλησης και θα μετριάσει το κλίμα αβεβαιότητας που επικρατεί.

Οι διαφαινόμενες ανάγκες στο πεδίο της δημιουργικής επαγγελματικής ένταξης των επιστημόνων χαρακτηρίζονται από αξιοσημείωτη ένταση, όπως υπογραμμίζεται και από το οξύ πρόβλημα της ανεργίας το οποίο σημειώνεται σύγχρονα στη χώρα. Η

παρούσα εργασία προσπάθησε να αναδείξει το γενικό πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί και την πραγματικότητα που εντοπίζεται από την πλευρά των μελών της κοινωνίας που έρχονται αντιμέτωποι με το ζήτημα. Ανέδειξε επιπλέον κι ορισμένες ανάγκες και προτάσεις πολιτικής που εντοπίστηκαν ως αναγκαίες και δυνάμει αποτελεσματικές. Είναι σημαντικό να τονίσουμε την επιπρόσθετη ανάγκη μετατροπής των προτάσεων και των γενικών λύσεων που εντοπίζονται γενικότερα για το ζήτημα σε ειδικές πρωτοβουλίες, παρεμβάσεις και ενεργές πολιτικές. Η εξασφάλιση της δημιουργικής και ουσιαστικής επαγγελματικής ένταξης των επιστημόνων αλλά και γενικότερα των πολιτών αποτελεί κύριο ζητούμενο όλων των κοινωνιών, αναγκαίο προαπαιτούμενο για την πρόοδο και ανάπτυξη του συνόλου της κοινωνίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ:

Μαρία Ν. Αντωνοπούλου, Θεωρία και Ιδεολογία στη σκέψη των κλασικών της Κοινωνιολογίας, Παπαζήσης, Αθήνα 1991

David Blackledge-Barry Hunt, Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Έκφραση, Αθήνα 1995

T.B. Bottomore- M. Rubel, Ο Κάρλ Μάρξ σε θέματα κοινωνιολογίας και φιλοσοφίας, Παπαζήσης, Αθήνα

T.B. Bottomore, Κοινωνιολογία, Gutenberg, Αθήνα 1990

P. Bourdieu - J.-CL. Passeron, Οι κληρονόμοι - Οι φοιτητές και η κουλτούρα, Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993

Π. Γετίμης – Δ. Γράβαρης, Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική, Θεμέλιο, Αθήνα 1993

A. F. Chalmers, Τι είναι αυτό που το λέμε επιστήμη, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 1994

ΕΚΚΕ, Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα – Κύρια θέματα και Προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής, Τόμος Α', Αθήνα 1999

ΕΚΚΕ, Ανεργία, Εργασία, Εκπαίδευση – Κατάρτιση στην Ελλάδα και στη Γαλλία, Πρακτικά Ελληνογαλλικού Συνεδρίου, Αθήνα 1998

Άγγελος Ι. Ευστρατόγλου, Θεωρίες των Αγορών Εργασίας, Τετράδια Εργασίας Νο 45, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Αθήνα 2000

Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός, Αθήνα 1998

Κούλα Κασιμάτη, Έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της Απασχόλησης – Μελέτη Ι – Η Επιλογή του Επαγγέλματος, Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρική Διερεύνηση, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1991

Θ. Κατσανέβας, Επαγγέλματα του Μέλλοντος και του Παρελθόντος, in.gr> Ειδήσεις>, 15/7/2002.

Νότα Κυριαζή, Η Κοινωνιολογική Έρευνα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000

T. S. Kuhn, Η δομή των επιστημονικών επαναστάσεων, Σύγχρονα Θέματα, Θεσσαλονίκη 1981

Γρηγόρης Λάζος, Το πρόβλημα της ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες, Παπαζήσης, Αθήνα 1998

Ιωάννα Λαμπίρη-Δημάκη, Προς μίαν Ελληνική Κοινωνιολογία της Παιδείας, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1974

Ιωάννα Λαμπίρη-Δημάκη, Η Κοινωνιολογία και η Μεθοδολογία της, Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή 1990

Θεόδωρος Π. Λιανός, Μαρξιστική Οικονομική Θεωρία, Οδυσσέας, Αθήνα 1985

Λυδάκη Άννα, Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας, Καστανιώτης, Αθήνα 2001

Γιώργος Δ. Μάρδας, Κοινωνική Πολιτική, Εκπαίδευση και Οικονομία, Παπαζήσης Αθήνα 2000

Γιώργος Δ. Μάρδας, Εφαρμοσμένη Κοινωνιολογία, Σμπίλιας, Αθήνα 1993

C. W. Mills, Η Κοινωνιολογική Φαντασία, Παπαζήσης, Αθήνα 1985

Elliot G. Mishler, Συνέντευξη έρευνας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996

Claus Offe, Η κοινωνία της Εργασίας; Νήσος, Αθήνα 1993

Στέφανος Πεσμαζόγλου, Εκπαίδευση και Ανάπτυξη στην Ελλάδα (1948-1985), Το ασύμπτωτο μιας σχέσης, Θεμέλιο, Αθήνα

Μαρία Πετμεζίδου, Σύγχρονη Κοινωνιολογική Θεωρία, Τόμος Ι,ΙΙ, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1998

Ξανθή Πετρινιώτη, Αγορές Εργασίας- Οικονομικές θεωρίες και έρευνες, Παπαζήσης, Αθήνα

Jeremy Rifkin, Το τέλος της Εργασίας και το μέλλον της, Λιβάνης, Αθήνα 1996

Θ. Σακελλαρόπουλος, Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική, Κριτική, Αθήνα 1993

Γιάννης Σακέλλης, Πληθυσμός και εργατικό Δυναμικό στην Ελλάδα – Μορφολογία και Διαχρονικές Εξελίξεις, Γαβριηλίδης, Αθήνα 1993

Neil J. Smelser, Κοινωνιολογία του Οικονομικού Βίου, Παπαζήσης, Αθήνα 1974

Νικόλαος Χ. Τάτσης, Η Διδασκαλία της Κοινωνιολογικής Θεωρίας, Τεύχος Α', Gutenberg, Αθήνα 1986

Δ.Γ. Τσαούσης, Πανεπιστήμιο και Οικονομία στις αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες χώρες, Gutenberg, Αθήνα

Δ.Γ. Τσαούσης, Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική, Gutenberg, Αθήνα

Λουκάς Τσούκαλης, Η Νέα ευρωπαϊκή οικονομία, Παπαζήσης, Αθήνα 1998

Βασίλης Ι. Φίλιας, Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής το κοινωνικού συστήματος, Τόμος Α΄, Νέα Σύνορα – Λιβάνης, Αθήνα 1994

Βασίλης Ι. Φίλιας, Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών, Gutenberg, Αθήνα 1995

Άννα Φραγκουδάκη, Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Παπαζήσης, Αθήνα 1985

Max Weber, Η Επιστήμη ως Επάγγελμα, Παπαζήσης, Αθήνα 1988

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ:

Duncan Gallie, Catherine Marsh, Carolyn Vogler, Social Change and the Experience of Unemployment, Oxford University Press, New York 1994

Martin Godfrey, Global Unemployment – The New Challenge to Economic Theory, Harvester Press, London 1986,

David Howarth, Discourse, Open University Press, UK 2000

OECD, Industry and University- New forms of Co-operation and Communication, OECD, Paris 1984

Simone Morio, Two studies on Unemployment among young educated people, UNESCO, Paris 1980

Herbert J. Rubin – Irene S. Rubin, Qualitative Interviewing – The art of hearing data, SAGE Publications, USA 1995

Teun A. Van Dijk, Discourse as Social Interaction, SAGE Publications, USA 1997

ΑΡΘΡΑ, ΜΕΛΕΤΕΣ, ΑΡΧΕΙΑ:

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση 2000, Μάιος 2000

Ministry of Labour and Social Security, National Action Plan on Employment 2001, April 2001(Αγγλικά – Ελληνικά)

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση 2002

Commission of the European Communities, Joint Employment Report 2001- Draft (English-ellinika), Brussels 12/ 09/ 2001

Παρατηρητήριο Πολιτικών Καταπολέμησης του Κοινωνικού Αποκλεισμού, Έκθεση 1, Δακτυλογραφική ΕΠΕ, Αθήνα 1990

Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Εργασίες για συζήτηση – No 54: Demographic Changes, Retirement, Job Creation and Labour Shortages in Greece, An Occupational and Regional Outlook, N. Glytsos, May 1996

Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης, Διαρθρωτική Εικόνα και Εξελίξεις στην αγορά εργασίας, Δεκέμβριος 2000

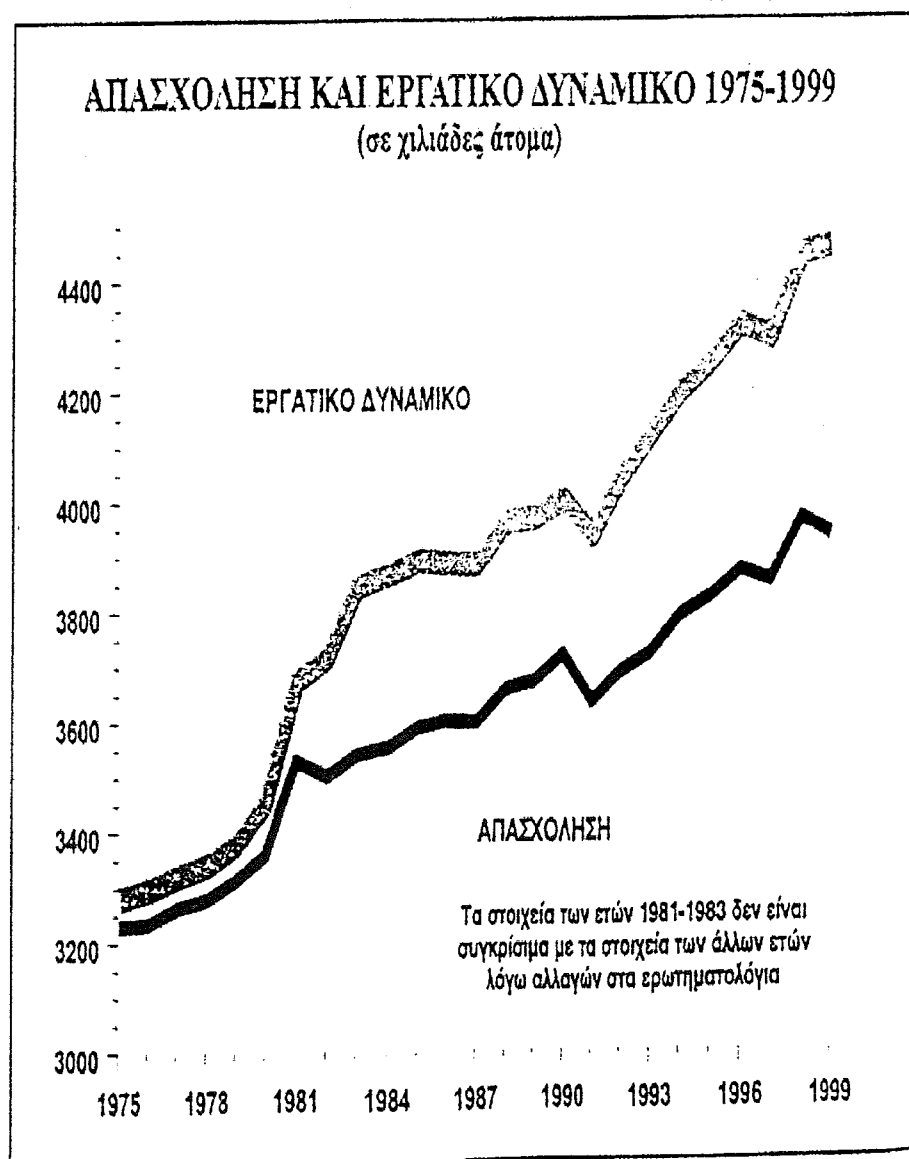
ΙΝΕ, Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση, Ετήσια Έκθεση 2000.

Περιοδικό 'Συμβουλευέιν' (ΣΕΣΜΑ), Τεύχος Απριλίου 2002.

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση- Επένδυση στον άνθρωπο, επένδυση σε περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας, Δημοσίευση της Ε.Ε. (www.europa.int)

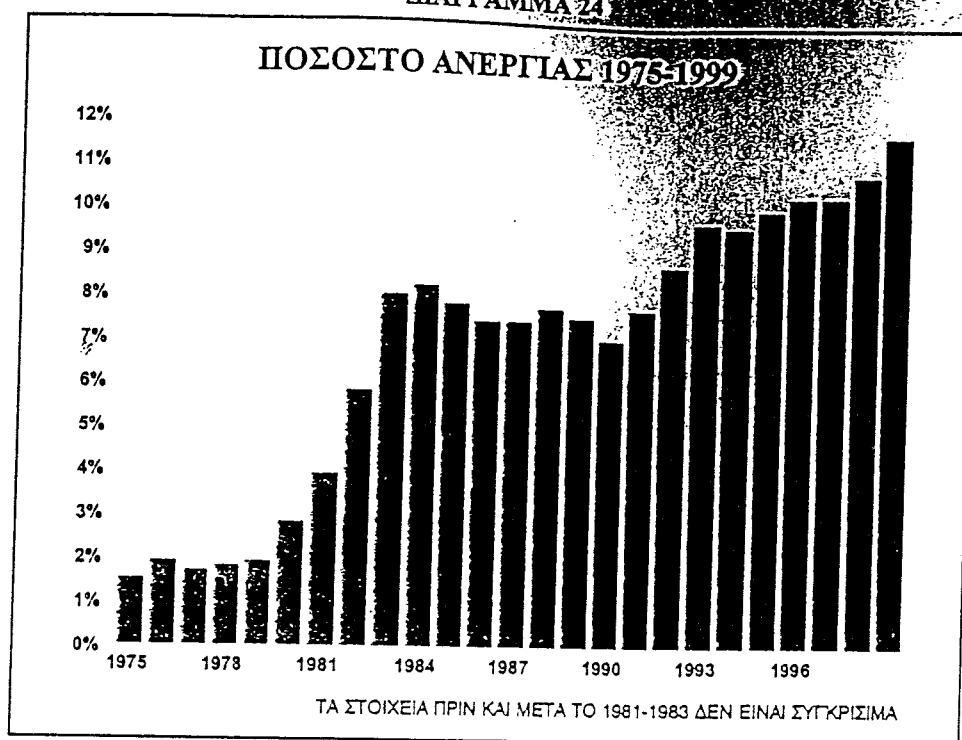
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ (I/II)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΣΥΕ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 24

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΣΥΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 (Πηγή: ΕΣΥΕ)

Πίνακας 3 (πηγή: Γαλλία/1998)

46

Η ΝΕΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2

Ποσοστά ανεργίας, 1960-1995
(% του συνολικού εργατικού δυναμικού· μέσος όρος ετήσιων ποσοστών)

	1960-67	1968-73	1974-79	1980-85	1986-90	1991-95
Βέλγιο	2,1	2,3	5,7	11,6	10,4	11,6
Γαλλία	1,5	2,8	4,5	8,3	9,8	11,1
Γερμανία	0,8	0,8	3,5	6,3	7,2	8,5
Ιταλία	4,9	5,7	6,6	7,3	10,0	10,2
Λουξεμβούργο*	0,0	0,0	0,6	2,8	2,2	2,5
Ολλανδία	0,7	1,5	4,9	8,2	7,4	6,4
Δανία	1,6	1,0	6,1	9,3	8,6	11,3
Ιρλανδία	4,9	5,6	7,6	12,5	15,5	14,6
ΗΒ	1,5	2,4	4,2	9,3	8,1	9,1
Ελλάδα	5,2	3,7	1,9	6,1	7,4	9,1
Πορτογαλία	2,4	2,5	6,0	8,0	6,3	5,8
Ισπανία	2,3	2,7	5,3	17,0	18,6	20,9
ΕΕ-12	2,2	2,7	4,8	8,4	9,1	10,2
Αυστρία	2,0	1,4	1,7	3,1	4,6	5,7
Φινλανδία	1,6	2,6	4,4	5,1	4,4	14,8
Σουηδία	1,6	2,2	1,9	2,9	2,0	6,4
ΕΕ-15	2,8	3,4	5,1	8,5	9,2	10,4
Ιαπωνία	1,3	1,2	1,9	2,4	2,5	2,6
ΗΠΑ	5,0	4,6	6,7	8,1	5,9	6,5
Σύνολο ΟΟΣΑ	3,1	3,4	5,1	7,3	6,8	7,5

Σημείωση: Στο «Σύνολο ΟΟΣΑ» περιλαμβάνονται όλες οι χώρες που ήταν μέλη του ΟΟΣΑ πριν το 1994.

*Πηγή: Eurostat.

Πηγή: ΟΟΣΑ.

Πίνακας 4 (πηγή: ΕΣΥΕ 2002)

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Συνεπτιυγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

Απασχολούμενοι, άνεργοι, μη ενεργός πληθυσμός

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

AGE >= 15

and FILO Θήλεις ?

and ΟΙΚΑΤ Εγγαμοί ?

	ΣΥΝΟΛΟ	Εργατικό Δ	Απασχολοι	Ανεργοι	Μη ενεργοί
ΣΥΝΟΛΟ	2797791	1103911	969719	134191	1693881
14 ετών	0	0	0	0	0
15-19 ετών	5379	1732	824	908	3646
20-24 ετών	54659	25929	17336	8593	28730
25-29 ετών	151589	88046	66955	21091	63542
30-44 ετών	890279	550243	477988	72255	340036
45-64 ετών	1139865	418271	387031	31240	721594
65+ ετών	556021	19689	19584	104	536332

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Συνεπτιυγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

Απασχολούμενοι, άνεργοι, μη ενεργός πληθυσμός

ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

AGE >= 15

and FILO Θήλεις

and ΟΙΚΑΤ Εγγαμοί

	ΣΥΝΟΛΟ	Εργατικό Δ	Απασχολοι	Ανεργοι	Μη ενεργοί
ΣΥΝΟΛΟ	1741416	704474	609654	94820	1036942
14 ετών	0	0	0	0	0
15-19 ετών	3524	843	335	508	2681
20-24 ετών	36155	17741	12114	5627	18415
25-29 ετών	104166	65784	51035	14749	38382
30-44 ετών	622756	394828	343201	51627	227928
45-64 ετών	708668	221218	199014	22205	487449
65+ ετών	266148	4060	3955	104	262088

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Συνεπτιυγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

Απασχολούμενοι, άνεργοι, μη ενεργός πληθυσμός

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

AGE >= 15

and FILO Θήλεις

and ΟΙΚΑΤ Εγγαμοί

ΣΥΝΟΛΟ Εργατικό Δ Απασχολοι Ανεργοι Μη ενεργοί

Πίνακας 5 (Σημείο: Τόμος Σύνταγμα/1998)

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 385

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Διακρίσεις με βάση την ηλικία (νέων/συνολικά % ανεργίας)*

Φύλο	Ηλικία	1981	1985	1990,00	1994,00
Και τα δύο φύλα	14-24 ετών	3,41	3,06	3,30	3,03
	25-29 "	1,77	1,47	1,57	1,58
Άνδρες	14-24 ετών	3,21	3,08	3,54	3,17
	25-29 "	1,94	1,54	1,70	1,75
Γυναίκες	14-24 ετών	3,09	2,70	2,77	2,60
	25-29 "	1,49	1,38	1,40	1,37

* Ποσοστά ανεργίας με βάση το εργατικό δυναμικό

Πηγή : ΕΣΥΕ, Έρευνες εργατικού δυναμικού

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Η ανεργία ως πρόβλημα των νέων

Ηλικιακές ομάδες	1981	1985	1990	1994
Ανεργία των νέων/συνολική ανεργία				
14-24 ετών	43,6	42,6	45,5	38,3
14-19 "	15,5	15,9	13,5	10,5
20-24 "	28,1	26,7	32,0	27,8
25-29 "	19,1	17,6	18,2	20,7
14-29 "	62,7	60,2	63,7	59,0
Νέων/συνολική μακροχρόνια ανεργία				
14-24 ετών	49,7	41,4	43,2	35,7
14-19 "	11,5	13,8	10,3	8,5
20-24 "	38,2	27,6	32,9	27,2
25-29 "	16,3	19,9	21,0	23,2
14-29 "	66,0	61,3	64,2	58,9

Πηγή : Έρευνες εργατικού δυναμικού

Πίνακας 6 Πηγή: Τόμος Σάου Καράχ, 1998)

386 ΝΤ. ΒΑΪΟΥ - Μ. ΚΑΡΑΜΕΣΙΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
Πιθανότητες μακροχρόνιας ανεργίας*

Φύλο/Ετος	1981	1985	1990	1994
14-24 ετών	24,1	43,3	47,7	48,6
25-29 "	17,9	50,5	57,9	58,2
Όλες οι ηλικίες	21,0	44,6	50,2	52,0

* Μακροχρόνια/συνολική ανεργία

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνες εργατικού δυναμικού

ΠΙΝΑΚΑΣ 4
Ποσοστό ανεργίας κατά ηλικία και φύλο (1994)

Ομάδες ηλικιών	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Γ/Α*
<i>Εργατικό Δυναμικό</i>				
14-19	33,9	21,1	48,4	2,29
20-24	27,5	20,4	35,7	1,75
25-29	15,2	11,4	20,4	1,79
30-44	6,7	4,2	10,7	2,55
45-64	4,1	3,5	5,4	1,54
65+	0,6	0,8	0,3	0,37
Σύνολο	9,6	6,5	14,9	2,29
<i>Πληθυσμός</i>				
14-19	4,8	3,8	6,3	1,66
20-24	16,6	14,1	18,9	1,34
25-29	11,8	10,6	12,9	1,22
30-44	5,2	4,1	6,3	1,54
45-64	2,2	2,7	1,7	0,63
65+	0,0	0,1	0,0	0,00
Σύνολο	4,7	4,1	5,2	1,27

* Διακρίσεις φύλου (λόγος του γυναικείου προς το ανδρικό ποσοστό).

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνες εργατικού δυναμικού

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Μονοψήφιος κατηγορίες ΣΤΑΚΟΔ 91 (Κύρια εργασία)

Συνεπτιγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ

ΣΥΝΟΛΟ

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

APASL Απασχολούμενοι

and AGE >= 15

ΣΥΝΟΛΟ	14 ετών	15-19	20-24	25-29	30-44	45-64	65+ ετών
ΣΥΝΟΛΟ	3865929	0	45746	289607	470293	1567590	1393368
A. Γεωργί	601067	0	9525	27033	39369	155025	312081
B. Αλεια	12984	0	0	840	1512	3856	6418
Γ. Ορυχεί	16614	0	177	535	1411	7263	7132
Δ. Μεταπ	543271	0	7318	47836	68114	226284	188293
Ε. Παοχ	35572	0	0	233	929	17691	16621
ΣΤ. Κατα	285676	0	5977	25691	34035	108550	109706
Ζ. Χονδρ	663456	0	9827	67605	103264	272152	197207
Η. Ξενοδ	229502	0	5147	27736	34160	94928	62755
Θ. Μεταφ	230676	0	1798	12809	27721	95477	90308
Ι. Ενδιάμ	101479	0	376	6234	18602	48545	27346
Κ. Διαχείρ	227028	0	1172	19227	37909	106569	58736
Λ. Δημόσι	291903	0	858	17503	31160	131763	108340
Μ. Εκπαιτ	257702	0	555	9464	26267	134155	85814
Ν. Υγεία κ	176382	0	185	7533	19548	85956	61233
Ξ. Άλλες ζ	141251	0	2360	17065	20431	54007	44246
Ο. Ιδιωτικ	50271	0	470	2262	5310	24921	17037
Π. Ετερόδ	1097	0	0	0	551	450	96

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Μονοψήφιος κατηγορίες ΣΤΑΚΟΔ 91 (Κύρια εργασία)

Συνεπτιγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Μονοψήφιος κατηγορίες ΣΤΑΚΟΔ (>8 έτη Τελευταία εργασία)
Συνεπτιγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

ΣΥΝΟΛΟ

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

APASL Ανεργοί

and AGE >= 15

ΣΥΝΟΛΟ	14 ετών	15-19	ετών 20-24	ετών 25-29	ετών 30-44	ετών 45-64	ετών 65+ ΕΙΩΝ
ΣΥΝΟΛΟ	292901	0	4418	37049	51581	120042	77934
A. Γεωργία	7072	0	345	475	907	2149	2871
B. Αλγία	500	0	106	106	122	68	98
Γ. Ορυχεία	997	0	96	109	205	367	222
Δ. Μεταπς	53853	0	505	5527	7951	22351	17125
Ε. Παροχή	2047	0	96	280	572	613	487
ΣΤ. Κατασ	20903	0	433	1746	2025	6116	10322
Ζ. Χονδρική	47226	0	610	7895	12481	18444	7691
Η. Ξενοδο	59460	0	1107	8187	8670	24314	16732
Θ. Μεταφς	16985	0	90	1867	3218	7588	4050
Ι. Ενδιάμεσ	3336	0	0	611	1027	1179	519
Κ. Διαχείρι	12382	0	0	2383	3636	5613	749
Λ. Δημόσι	12097	0	0	2591	2350	4948	2207
Μ. Εκπαίδ	5789	0	68	907	1578	2543	695
Ν. Υγεία κ	7353	0	116	1733	2565	2720	218
Ξ. Άλλες δ	9942	0	694	1857	2022	3631	1738
Ο. Ιδιωτικς	4355	0	152	665	847	1859	833
Π. Ετερόδι	256	0	0	0	152	104	0
Προσωπα	28349	0	0	109	1253	15435	11379

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Μονοψήφιος κατηγορίες ΣΤΑΚΟΔ (>8 έτη Τελευταία εργασία)
Συνεπτιγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Απασχόληση (πλήρης - μερική)

Συνεπυγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

ΣΥΝΟΛΟ

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

APASL Απασχολούμενοι

and AGE >= 15

ΣΥΝΟΛΟ	14 ετών	15-19	ετών 20-24	ετών 25-29	ετών 30-44	ετών 45-64	ετών 65+ ετών
ΣΥΝΟΛΟ	3865929	0	45746	289607	470293	1567590	1393368
α) Πλήρης	3687501	0	38928	271013	446693	1512296	1335789
β) Μερική,	178428	0	6818	18594	23600	55294	57578
Παρακολ	10992	0	2400	4413	1973	1421	689
Εχει ασθι	3061	0	0	0	113	448	1521
Δεν μπορ	77669	0	2664	8942	14555	31145	19352
Δεν ρθελ	52507	0	1471	3155	4663	11693	22330
Άλλοι λόγ	30671	0	283	1911	1940	9961	11788
Δε δηλωκ	3528	0	0	173	356	627	1899

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Απασχόληση (πλήρης - μερική)

Συνεπυγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

Αρρενες

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

APASL Απασχολούμενοι

and AGE >= 15

ΣΥΝΟΛΟ	14 ετών	15-19	ετών 20-24	ετών 25-29	ετών 30-44	ετών 45-64	ετών 65+ ετών
ΣΥΝΟΛΟ	2412903	0	31079	166489	285883	940303	916400
α) Πλήρης	2355375	0	26800	159714	277448	926967	901950
β) Μερική,	57528	0	4279	6775	8435	13336	14450

10253

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Συνεπτιγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

Χρόνος που ζητούσε εργασία (ανεργοί παλαιοί και νέοι)

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ

ΣΥΝΟΛΟ

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

APASL Ανεργοί

and AGE >= 15

ΣΥΝΟΛΟ	475355	3113	Τώρα θα αρχίσει λιγότερο από 1 μήν	1 - 2 μήν	3 - 5 μήν	6 - 11 μήν	>12	NEOI
14 ετών	0	0	15268	48323	84964	82040	241648	182454
15-19 ετών	24616	346	987	2859	3731	6851	9842	0
20-24 ετών	108036	1141	4250	9070	20240	21660	51676	20198
25-29 ετών	96295	535	2278	9695	16403	17041	50341	70987
30-44 ετών	160120	461	4754	16222	27304	24591	86789	44714
45-64 ετών	84298	630	2999	10188	16596	11897	41987	40078
65+ ετών	1991	0	0	288	690	0	1012	6364
								113

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Συνεπτιγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

Χρόνος που ζητούσε εργασία (ανεργοί παλαιοί και νέοι)

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ

Αρρενες

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

APASL Ανεργοί

and AGE >= 15

ΣΥΝΟΛΟ	194441	1161	Τώρα θα αρχίσει λιγότερο από 1 μήν	1 - 2 μήν	3 - 5 μήν	6 - 11 μήν	>12	NEOI
14 ετών	0	0	6810	23508	43391	32726	86843	63816
								0

15-19 ετών	8314	0	387	1346	827	2213	3541	6601
20-24 ετών	43565	469	1704	4221	10630	8570	17971	28833
25-29 ετών	40085	214	925	4189	9000	7080	18678	18141
30-44 ετών	57889	173	1779	7604	12641	9285	26407	9502
45-64 ετών	42919	306	2015	5860	9812	5578	19348	739
65+ ετών	1669	0	0	288	481	0	899	0

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Συνεπτιγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

Χρόνος που ζητούσε εργασία (ανεργοι παλαιοί και νέοι)

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ

Θήλεις

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

APASL Ανεργοί

and AGE >= 15

ΣΥΝΟΛΟ	280914	1952	8457	24814	41573	49313	154805	118638
14 ετών	0	0	0	0	0	0	0	0
15-19 ετών	16302	346	600	1513	2904	4639	6301	13597
20-24 ετών	64471	671	2545	4850	9610	13090	33705	42154
25-29 ετών	56209	322	1353	5506	7403	9961	31664	26573
30-44 ετών	102231	288	2974	8618	14663	15305	60382	30576
45-64 ετών	41379	324	984	4328	6784	6318	22639	5625
65+ ετών	322	0	0	0	209	0	113	113

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Συνεπτιγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

Χρόνος που ζητούσε εργασία (ανεργοι παλαιοί και νέοι)

ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

ΣΥΝΟΛΟ

Level: atoma

Weight matrix 2

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Μονοψήφιες κατηγορίες ΣΤΑΚΟΔ 91 (Κύρια εργασία)

Ανώτερο επίπεδο σπουδών

ΣΥΝΟΛΟ

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

APASL Απασχολούμενοι

and AGE >= 15

ΣΥΝΟΛΟ	3865929	27130	615781	448	453657	1169930	399584	1122975	46249	30174
A. Γεωργί	601067	0	4031	0	6080	71117	51581	416274	31384	20600
B. Αλιεία	12984	0	173	0	892	1616	2273	7923	0	107
Γ. Ορυχεί	16614	0	646	0	1214	5465	1752	7537	0	0
Δ. Μεταπ	543271	2541	39414	0	52947	188850	81061	174146	2590	1722
Ε. Παροχ	35572	173	3711	0	6568	15976	2703	6442	0	0
ΣΤ. Κατα	285676	0	10616	0	12811	76234	56013	125388	2924	1691
Z. Χονδρ	663456	1647	53074	275	84363	295758	84031	137030	4767	2511
H. Ξενοδ	229502	0	9556	0	19658	89237	34912	73242	2107	790
Θ. Μεταφ	230676	723	18320	0	31498	94615	27682	56452	804	580
I. Ενδιάμ	101479	2012	30259	173	18778	42830	2973	4182	173	98
K. Διαχείρ	227028	4170	107474	0	47365	51199	7760	8955	104	0
Λ. Δημόσι	291903	3602	65460	0	57793	123889	11833	28490	448	388
M. Εκπαί	257702	9864	192745	0	26669	16340	2058	9747	106	173
N. Υγεία κ	176382	1886	59026	0	56603	30253	7500	20743	199	173
Ξ. Άλλες	141251	512	14648	0	26596	49304	16921	32335	544	390
O. Ιδιωτικ	50271	0	6170	0	3603	16979	8379	14090	98	952
Π. Ετερόδ	1097	0	459	0	218	269	152	0	0	0

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Μονοψήφιες κατηγορίες ΣΤΑΚΟΔ 91 (Κύρια εργασία)

Ανώτερο επίπεδο σπουδών

Αρρενες

Level: atoma
Weight matrix 2
Filter:

APASL Απασχολούμενοι
and AGE >= 15

ΣΥΝΟΛΟ		Διδακτορικ Πτυχίο Ανι Φοίτηση σι Πτ.		Ανώτερ Απολυτήρι		Απολυτήρι		Απολυτήρι		Μερικές τά Δέν		πήςε καθόλου σχολείο	
ΣΥΝΟΛΟ	2412903	16989	339392	0	245373	744776	297036	730525	24749	14063	14063		
A. Γεωργί	345436	0	3573	0	4805	50009	36808	227491	14950	7800	7800		
B. Αλιεία	12117	0	173	0	720	1616	2273	7229	0	107	107		
Γ. Ορυχεί	15332	0	497	0	1052	4847	1752	7185	0	0	0		
Δ. Μεταπ	386150	1907	28336	0	35979	137101	61064	118039	2002	1722	1722		
Ε. Παροχ	30914	173	3425	0	5588	13658	2607	5463	0	0	0		
ΣΤ. Κατα	279158	0	9448	0	12303	72529	55899	124364	2924	1691	1691		
Ζ. Χονδρι	402587	1647	33898	0	47257	168431	59040	88056	2582	1677	1677		
Η. Ξενοδ	131844	0	5978	0	11854	50786	22399	39883	944	0	0		
Θ. Μεταφ	196137	550	12602	0	24980	76189	26597	53925	804	490	490		
Ι. Ενδιάμ	51148	1372	16487	0	8979	22163	1214	933	0	0	0		
Κ. Διαχεί	122022	2763	66687	0	23347	21734	4102	3390	0	0	0		
Λ. Δημόσ	192929	1306	41150	0	38715	80243	9846	21111	275	282	282		
Μ. Εκπαί	96974	6392	73592	0	8257	6386	587	1759	0	0	0		
Ν. Υγεία κ	65294	707	33819	0	9412	11205	2679	7472	0	0	0		
Ξ. Άλλες	79151	173	9143	0	11910	27078	8442	21959	267	180	180		
Ο. Ιδιωτικ	5168	0	412	0	0	799	1576	2265	0	116	116		
Π. Ετερόδ	542	0	173	0	218	0	152	0	0	0	0		

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Μονομήφιες κατηγορίες ΣΤΑΚΟΔ 91 (Κύρια εργασία)

Ανώτερο επίπεδο σπουδών

Θήλεις

Level: atoma

Weight matrix 2

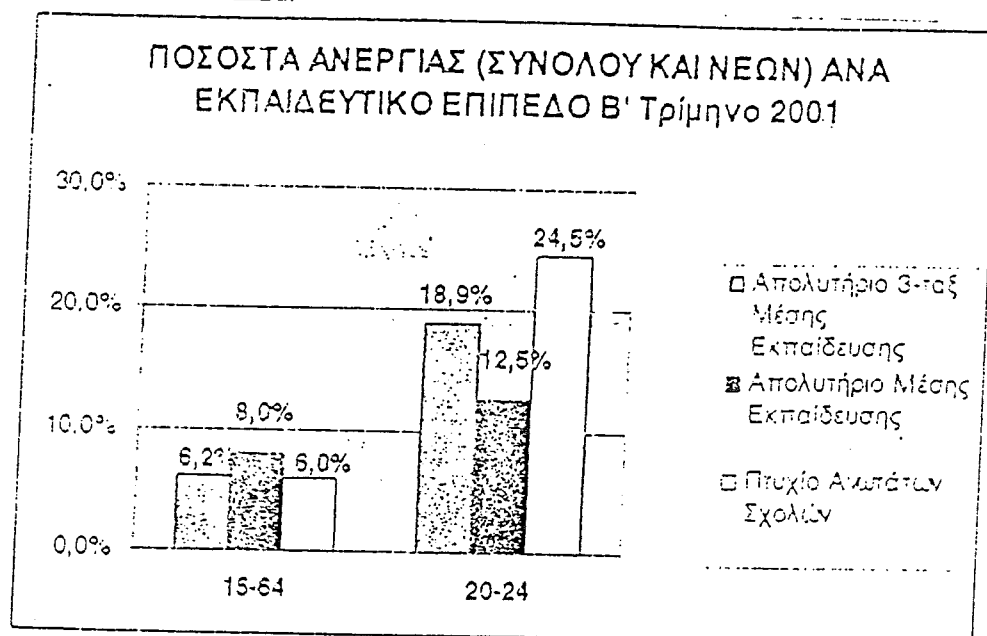
Filter:

APASL Απασχολούμενοι
and AGE >= 15

ΣΥΝΟΛΟ Διδακτορικ Πτυχίο Ανι Φοίτηση σι Πτ. Ανώτερ Απολυτήρι Απολυτήρι Μερικές τά Δέν πήςε καθόλου σχολείο

ΣΥΝΟΛΟ	1453026	10141	276389	448	208284	425154	102548	392450	21500	16111
Α. Γεωργί	255632	0	458	0	1275	21108	14773	188784	16434	12800
Β. Αλιεία	866	0	0	0	173	0	0	694	0	0
Γ. Ορυχεί	1281	0	148	0	162	619	0	352	0	0
Δ. Μεταπ	157121	634	11078	0	16968	51749	19997	56107	588	0
Ε. Παροχ	4658	0	286	0	981	2317	96	978	0	0
ΣΤ. Κατα	6518	0	1168	0	508	3705	113	1025	0	0
Ζ. Χονδρι	260868	0	19176	275	37107	127326	24991	48974	2185	834
Η. Ξενοδα	97658	0	3578	0	7804	38452	12513	33359	1163	790
Θ. Μεταφ	34539	173	5718	0	6519	18426	1086	2527	0	90
Ι. Ενδιάμ	50331	640	13773	173	9799	20666	1759	3249	173	98
Κ. Διαχείρ	105005	1408	40787	0	24018	29465	3659	5565	104	0
Λ. Δημόσι	98975	2296	24310	0	19078	43646	1987	7379	173	106
Μ. Εκπαί	160728	3472	119153	0	18412	9953	1471	7988	106	173
Ν. Υγεία κ	111088	1179	25208	0	47191	19047	4821	13270	199	173
Ξ. Άλλες ζ	62100	339	5506	0	14686	22226	8479	10375	277	211
Ο. Ιδιωτικ	45103	0	5758	0	3603	16179	6803	11825	98	837
Π. Ετερόδ	555	0	286	0	0	269	0	0	0	0

ΠΑΚΑΣ 12 (Πηγή: ΕΣΔΑ 2002)

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Ανώτερο επίπεδο σπουδών

Συνεπτιγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

ΣΥΝΟΛΟ

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

APASL Απασχολούμενοι

and AGE >= 15

ΣΥΝΟΛΟ	14 ετών	15-19	Ετών 20-24	Ετών 25-29	Ετών 30-44	Ετών 45-64	Ετών 65+ Ετών
ΣΥΝΟΛΟ	3865929	0	45746	289607	470293	1567590	1393368
Διδακτορικ	27130	0	0	436	5673	12326	8409
Πτυχίο Ανυ	615781	0	0	14734	75829	302923	213854
Φοίτηση σε	448	0	0	0	113	335	0
Πτ. Ανώτερ	453657	0	1234	55700	92006	216369	87343
Απολυτήρι	1169930	0	14747	144274	190407	535743	276636
Απολυτήρι	399584	0	15296	41737	63172	180279	95412
Απολυτήρι	1122975	0	13602	31430	41502	312190	669455
Μερικές τά	46249	0	443	1072	878	2896	26863
Δέν πήγε κ	30174	0	423	224	713	4530	15396

#page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Ανώτερο επίπεδο σπουδών

Συνεπτιγμένη κλίμακα ηλικίας (14+)

Αρρενες

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

APASL Απασχολούμενοι

and AGE >= 15

ΣΥΝΟΛΟ	14 ετών	15-19	Ετών 20-24	Ετών 25-29	Ετών 30-44	Ετών 45-64	Ετών 65+ Ετών
ΣΥΝΟΛΟ	2412903	0	31079	166489	285883	940303	916400
Διδακτορικ	16989	0	0	173	3044	7195	6291

286

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

Page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Ανώτερο επίπεδο σπουδών

Απασχολούμενοι, άνεργοι, μη ενεργός πληθυσμός

ΣΥΝΟΛΟ

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

AGE >= 15

	ΣΥΝΟΛΟ	Εργατικό Δ	Απασχολοι	Ανεργοι	Μη ενεργοί
ΣΥΝΟΛΟ	8960617	4341284	3865929	475355	4619333
Διδακτορικ	30424	28594	27130	1464	1830
Πτυχίο Ανυ	849356	656645	615781	40864	192712
Ποίτηση σε	3214	621	448	173	2593
Π. Ανώτερ	652072	527394	453657	73737	124677
Πολυτήρι	2374703	1353463	1169930	183532	1021240
Πολυτήρι	1066625	461034	399584	61450	605591
Πολυτήρι	3167071	1231647	1122975	108672	1935424
Μερικές τά	449906	49303	46249	3054	400603
έν πηγ	367247	32583	30174	2409	334663

Page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Ανώτερο επίπεδο σπουδών

Απασχολούμενοι, άνεργοι, μη ενεργός πληθυσμός

Προσόντες

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

AGE >= 15

	ΣΥΝΟΛΟ	Εργατικό Δ	Απασχολοι	Ανεργοι	Μη ενεργοί
ΣΥΝΟΛΟ	4305170	2607343	2412903	194441	1697826
Διδακτορικ	18782	17689	16989	700	1093
Πτυχίο Ανυ	450896	353999	339392	14607	96897
Ποίτηση σε	1037	173	0	173	864
Π. Ανώτερ	322281	268026	245373	22652	54256
Πολυτήρι	1178197	819222	744776	74446	358975
Πολυτήρι	591750	326202	297036	29166	265549
Πολυτήρι	1482365	780602	730525	50077	701763
Μερικές τά	162067	26433	24749	1684	135634
έν πηγ	97794	14998	14063	935	82795

Page

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ 2002 Α ΤΡΙΜΗΝΟ

Absolutes 1 Jul 96

Ανώτερο επίπεδο σπουδών

Απασχολούμενοι, άνεργοι, μη ενεργός πληθυσμός

Πλήρεις

Level: atoma

Weight matrix 2

Filter:

AGE >= 15

	ΣΥΝΟΛΟ	Εργατικό Δ	Απασχολοι	Ανεργοι	Μη ενεργοί
ΣΥΝΟΛΟ	4655447	1733940	1453026	280914	2921507
Διδακτορικ	11642	10905	10141	764	736
Πτυχίο Ανυ	398460	302646	276389	26257	95814

Οροίτηση σε	2176	448	448	0	1728
Πτ. Ανώτερ	329790	259369	208284	51085	70422
Απολυτήρι	1196506	534241	425154	109086	662265
Απολυτήρι	474874	134832	102548	32284	340042
Απολυτήρι	1684706	451045	392450	58594	1233661
Μερικές τά	287839	22870	21500	1370	264969
έν πηγ	269453	17585	16111	1474	251868

Πίνακας 15 (Πηγή: Πεζματζόπουλος)

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Διευρυμένη κλαδική ταξινόμηση των Browning – Singlemann

-
- I. Πρωτογενής τομέας και εξόρυξη (extractive)
 - 1. Γεωργία, άλιεία, δασοπονία
 - 2. Όρυχεία
 - II. Δευτερογενής μεταποιητικός τομέας (transformative)
 - 3. Οικοδομή
 - 4. Διατροφή
 - 5. Κλωστοϋφαντουργία
 - 6. Μέταλλα (βιομηχανία επεξεργασίας τους)
 - 7. Μηχανές (βιομηχανία παραγωγής τους)
 - 8. Χημικές βιομηχανίες
 - 9. Διάφορες βιομηχανίες
 - 10. Έπιχειρήσεις κοινής ωφέλειας
 - III. Διανεμητικές υπηρεσίες (distributive services)
 - 11. Μεταφορές και αποθήκευση
 - 12. Έπικοινωνίες
 - 13. Χονδρεμπόριο
 - 14. Λιανικό εμπόριο (εκτός από εστιατόρια, μπάρ, καφενεία)
 - IV. Υπηρεσίες στήριξης του δευτερογενούς τομέα (producer services)
 - 15. Τραπεζικές, πιστωτικές κ.ά. χρηματοδοτικές υπηρεσίες
 - 16. Ασφαλιστικές εργασίες
 - 17. Άκίνητα
 - 18. Μηχανικές και αρχιτεκτονικές υπηρεσίες
 - 19. Λογιστική και τήρηση βιβλίων
 - 20. Διάφορες επιχειρησιακές υπηρεσίες
 - 21. Νομικές υπηρεσίες
 - V. Κοινωνικές υπηρεσίες (social services)
 - 22. Ιατρικές και υγειονομικές υπηρεσίες
 - 23. Νοσοκομεία
 - 24. Εκπαίδευση
 - 25. Υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και θρησκευτικές
 - 26. Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί
 - 27. Ταχυδρομεία
 - 28. Κυβερνητικές υπηρεσίες
 - 29. Διάφορες επαγγελματικές και κοινωνικές υπηρεσίες
 - VI. Προσωπικές υπηρεσίες (personal services)
 - 30. Οίκιακές υπηρεσίες
 - 31. Ξενοδοχεία και μέρη διαμονής
 - 32. Έστιατόρια – καφενεία – μπάρ
 - 33. Υπηρεσίες επισκευής – συνεργεία
 - 34. Πλυντήρια και στεγνοκαθαριστήρια
 - 35. Κουρεία και λνστιτούτα αισθητικής
 - 36. Ψυχαγωγία και ελεύθερος χρόνος (σχετικές υπηρεσίες)
 - 37. Διάφορες προσωπικές υπηρεσίες.
-

Πηγή: J.I. Gershuny και I.D. Miles, *The New Service Economy*, Λονδίνο, 1983, σελ. 14.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Α. ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

Τό άκαθάριστο έγχώριο προϊόν του τριτογενούς τομέα ως ποσοστό του συνολικού ΑΕΠ παρέμεινε σέ όλη τή μεταπολεμική περίοδο, καί μέχρι τά τέλη τής δεκαετίας του 1970, στό επίπεδο του 50% καί κατόπιν αύξήθηκε γιά νά φτάσει τό 56,7% τό 1985 (βλ. Πίνακα 2). Έμφανίζεται σταθερά ύπερδιπλάσιο του

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 (Λίμνη Περσέας)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Τό προϊόν του τριτογενούς τομέα ως προς τό ΑΕΠ
(σέ εκατ. δρχ., σέ σταθερές τιμές 1970)

Έτος	Άκαθάριστο έγχώριο προϊόν	Τριτογενής τομέας	%
1948	58288	31226	53,6
1950	74355	38706	52,1
1955	100533	50354	50,1
1960	129201	65932	51,0
1965	187009	92585	49,5
1970	258000	129966	50,4
1975	339833	175528	51,7
1980	417510	221525	53,1
1981	416515	224858	54,0
1982	416169	228248	54,8
1983	417757	235055	56,3
1984*	430310	242213	56,3
1985*	439850	249300	56,7

* Προσωρινά στοιχεία.

Πηγή: Υπουργείο Συντονισμού, Έθνικοί Λογαριασμοί τής Ελλάδος, Νο 23
καί 26, καί προσωρινοί του έτους 1985.

10x1

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
Ποσοστιαία κλάδική ανάλυση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος του τριτογενούς τομέα
(σε τιμές 1970)

Περίοδος	Τριτογενής (συν. προϊόν)	%	Μεταφορές - Επικοινωνίες	Εμπόριο - Τράπεζες - Ασφάλειες	Κατοικίες	Δημόσια Διοίκηση - Ασφάλεια	Υγεία - Εκπαίδευση	Διάφορες ή υπηρεσίες
1948-1955	334313	100	13,3	23,1	20,5	19,8	10,9	12,4
1956-1960	302568	100	12,6	25,3	18,5	20,7	11,1	11,8
1961-1965	401666	100	13,5	26,8	17,5	19,3	10,8	12,1
1966-1970	566599	100	14,6	28,0	16,4	18,1	9,7	13,2
1971-1975	796715	100	16,3	29,3	16,3	16,6	8,7	12,8
1976-1980	1.027556	100	17,2	28,7	16,6	16,5	8,2	12,8
1981-1984	930374	100	18,5	26,8	17,9	17,0	8,0	11,8

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων του Υπουργείου Συντονισμού (Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδος, Νο 23 και 26, και
προσωπικοί του έτους 1985.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΡΟΥΛΑ:

- Αυτό που θέλω καταρχήν να μου πεις είναι τι σπουδάζεις;
- Κοινωνιολογία
- Σε ποιο έτος είσαι;
- Χρωστάω κάτι μαθήματα για να πάρω το πτυχίο μου
- Αλλά έχεις τελειώσει τα τέσσερα έτη;
- Ναι.
- Μάλιστα. Έχεις βρει κάποια δουλειά;
- Σχετική με το επάγγελμα μου όχι. Μόνο τα ιδιαίτερα μαθήματα που κάνω.
- Κάνεις και κάτι άλλο;
- Ναι, σε διαφημιστικές εταιρείες.
- Τώρα την έπιασες τη δουλειά ή από όταν ..
- Εδώ και δύο χρόνια, από το τρίτο έτος στη σχολή.
- Τώρα ψάχνεις κάτι άλλο;
- Ναι ψάχνω.
- Σε σχέση με το αντικείμενο των σπουδών σου;
- Λίγο δύσκολο αλλά θα προσπαθήσουμε!
- Το αντικείμενο σου τι θέσεις πιστεύεις ότι καλύπτει στην απασχόληση, δηλαδή ως τι θα μπορούσες να απασχοληθείς;
- Είτε ως καθηγήτρια στο σχολείο είτε σε σχέση γενικά με τη διεξαγωγή ερευνών..στο δημόσιο και σε επιχειρήσεις σχετικές με μελέτες και έρευνες και οργανισμούς τέτοιους.
- Και σε ποιον από αυτούς τους τομείς το βλέπεις πιο πιθανό;
- Ε.. και στους δύο δύσκολο είναι!
- Γιατί το λες αυτό, γιατί πιστεύεις ότι είναι τόσο δύσκολο
- Γιατί τώρα πια στα σχολεία η κοινωνιολογία έφυγε από μάθημα δέσμεων, έχει γίνει εντελώς δευτερεύων..και γενικά δεν προσλαμβάνουν μόνιμο προσωπικό.
- Μιλάς τώρα μόνο για το δημόσιο τομέα ή και για κάποιες ιδιωτικές εταιρείες;
- Κοίτα, οι ιδιωτικές εταιρείες δεν ζητάνε καθαρά το δικό μου το αντικείμενο! Παίρνουν πιο πολύ οικονομολόγους, λογιστές, τέτοια....για πληροφορική, άλλου είδους επαγγέλματα πιο κοντά στην λειτουργία της οικονομίας και του εμπορίου.
- Ε, και σπούδασες Κοινωνιολογία γιατί το ήθελες ή..
- Ναι, μου άρεσε, είναι πολύ ενδιαφέρον αλλά είναι δύσκολο στην επαγγελματική αποκατάσταση.
- Παρόλα αυτά θα ήθελες να βρεις κάτι επάνω στο αντικείμενο;
- Εννοείται!
- Γενικά θα ήθελα τώρα να μου περιγράψεις λίγο την κατάσταση στην αγορά εργασίας για τους...
- Τη θεωρώ πολύ δύσκολη, πάρα πολύ δύσκολη!
- Τι πιστεύεις ότι την ουσία είναι αυτό που την κάνει τόσο δύσκολη, μιλάμε πάντα για τους πτυχιούχους.
- Βασικά, όταν τελειώσεις το πανεπιστήμιο δεν βρίσκεις μία θέση ανάλογη με αυτό που έχεις σπουδάσει, αυτό. Το θεωρώ πολύ απίθανο.
- Αυτό ισχύει λες γενικότερα για τους πτυχιούχους;
- Όχι γενικότερα, αυτοί που τελειώνουν οικονομικά είναι σε πολύ καλύτερη κατάσταση. Οικονομικά, λογιστικά και αυτά βρίσκουν δουλειές.
- Γιατί πιστεύεις ότι αυτοί βρίσκουν πιο εύκολα;

- Ε, γιατί είναι και πρακτικά, δηλαδή πιο εφαρμοσμένα στην πράξη από ότι η Κοινωνιολογία, η Πολιτική επιστήμη και όλες αυτού του είδους οι επιστήμες, οι πιο θεωρητικές.
- Μάλιστα. Και κατά πόσο πιστεύεις ότι έχει κάποιο ρόλο σε αυτή την κατάσταση και η εκπαίδευση, το σύστημα της εκπαίδευσης;
- Το εκπαιδευτικό σύστημα...ε, τώρα αυτό είναι και επιλογή του καθενός αν διαλέξει να σπουδάσει ...δεν πιστεύω ότι φταίει το εκπαιδευτικό...οι προτιμήσεις του καθενός.
- Μ..μάλιστα.
- Το κράτος φταίει!
- Στην ουσία δηλαδή η κυβέρνηση δεν προωθεί στην ουσία πολιτικές για να λυθεί το πρόβλημα;
- Ε, ναι, ναι.
- Τι πιστεύεις ότι θα μπορούσε να γίνει;...Δηλαδή αν πιστεύεις ότι θα μπορούσε να γίνει κάτι για να βελτιωθεί η κατάσταση;
- Περισσότερο στην Ελλάδα είναι λίγο απίθανο να γίνει – δεν υπάρχουν αρκετά κονδύλια. Ωστε να μπορέσουν να ανοίξουν θέσεις που θα μπορούσαν να απορροφήσουν και κοινωνιολόγους. Για να δουλέψουν ας πούμε στον τομέα της πρόνοιας, της κοινωνικής πολιτικής. Αλλά αφού οι θέσεις αυτές δεν ανοίγουν!
- Θα ήθελα τώρα να μου πεις τι πιστεύεις ότι θα εξασφάλιζε μία θέση εργασίας σε έναν νέο; Σε ένα νέο πτυχιούχο.
- Ε...
- Κάποιες προϋποθέσεις δηλαδή που είναι θετικά, είναι συν για να βρει κάποιος νέος δουλειά αφού τελειώσει το πανεπιστήμιο.
- Πιστεύω όλοι έχουν πολλά προσόντα σήμερα αλλά δεν βρίσκουν κάτι ανάλογο. Τώρα, όσο περισσότερα αποκτάς, ξέρω γω ξένες γλώσσες, κομπιούτερ-απαραίτητα, αλλά και πάλι δύσκολο.
- Μ..
- Απογοήτευση, περισσότερο!
- Δηλαδή έχει και τις ψυχολογικές επιδράσεις το όλο θέμα;
- Ε βέβαια, εννοείται!
- Ε, τώρα που μου είπες και για τα πρόσθετα προσόντα, πιστεύεις ότι και οι μεταπτυχιακές σπουδές παίζουν κάποιο ρόλο;
- Σίγουρα, ότι περισσότερο κάνεις τόσο το καλύτερο για σένα...Αλλά πιστεύω είναι και η απογοήτευση. Να κάνεις τόσα πράγματα και στο τέλος να μην βρίσκεις και θέση ανάλογη!
- Ότι δηλαδή και τα πρόσθετα προσόντα δεν σου εξασφαλίζουν την ανάλογη θέση κι πάλι.
- Ναι, το πιστεύω αυτό.
- Και θέλω να μου πεις επίσης το κατά πόσο πιστεύεις ότι επιδρά στο αν κάποιος νέος πτυχιούχος μπορεί να βρει μια θέση απασχόλησης το γεγονός του αν έχει ήδη μπει στο χώρο της απασχόλησης ή όχι. Γενικότερα, και σε μία άσχετη δουλειά.
- Σίγουρα είναι θετικό και έχει προοπτικές για να ανέβει, ας πούμε, στο επάγγελμα του. Αλλά και αυτό πιστεύω συμβαίνει για τα λογιστικά και τα οικονομικά, μόνο σε αυτά.
- Εσένα πως πιστεύεις ότι σε έχει επηρεάσει το γεγονός ότι εργάζεσαι τώρα;

- Ε, αυτά που έχω βρει- πέρα από τα ιδιαίτερα μαθήματα- δεν είναι σχετικά με αυτό που έχω σπουδάσει. Όλες τις άλλες τις δουλειές θα μπορούσα να τις έχω κάνει και χωρίς να έχω σπουδάσει!
- Δηλαδή στην ουσία δεν πιστεύεις ότι σου έχει προσφέρει κάτι;
- Όχι, τίποτα. Τίποτα απολύτως!
- Κατάλαβα. Γενικότερα όποτε τι σκέφτεσαι να κάνεις στο μέλλον, έχεις κάποια σχέδια;
- Ε.....
- Εντάξει αν δεν έχεις σκεφτεί κάτι συγκεκριμένα, τότε τι θα ήθελες να κάνεις γενικά, τι ας πούμε θα ήταν για σένα μία ιδανική καριέρα.
- Να ήμουν καθηγήτρια σε σχολείο όλο το χρόνο αλλά να μπορώ να δουλεύω και για κάποιες έρευνες. Να συμμετέχω και σε έρευνες.
- Και το θεωρείς εντελώς απίθανο να γίνει;
- Ναι, εντελώς απίθανο!
- Σε αυτό σε επηρεάζει να υποθέσω η απογοήτευση που μου έλεγες;
- Και φαντάζομαι ότι έχεις προσπαθήσει να βρεις και κάτι;
- Ναι, έχω προσπαθήσει.
- Και στην προσπάθειά σου ήσουν μόνη σου ή υπήρχε κάποια βοήθεια από κάποιον δημόσιο φορέα, από το πανεπιστήμιο..
- Όχι, από κανέναν απολύτως. Μόνη μου έψαχνα.
- Οπότε δεν πιστεύεις δηλαδή ότι οι νέοι πτυχιούχοι, οι κοινωνικοί επιστήμονες έχουν έτσι και από κάπου να περιμένουν..
- Όχι από πουθενά. Ούτε από το πανεπιστήμιο, ούτε από πουθενά. Εκτός, εξαιρούνται όσοι έχουν γνωστούς.
- Για μίλησε μου λίγο γι αυτό.
- Υπάρχουν κάποιοι που μπορεί να έχουν γνωστούς στο επάγγελμα και τους βοηθούν να ανέβουν
- Δηλαδή οι δημόσιες σχέσεις είναι ένα από αυτά που λέγαμε, ότι μπορεί να σου εξασφαλίσει κάποια θέση.
- Κάποια θέση βέβαια!
- Θα ήθελα να μου πεις επίσης αν πιστεύεις ότι η απασχόληση των κοινωνιολόγων και γενικότερα αυτών των πιο θεωρητικών επιστημόνων έχει κάποια διαφορά με την απασχόληση του θετικού επιστήμονα.
- Ναι, πιστεύω ότι έχει. Στις καλύτερες θέσεις είναι αυτός της θετικής επιστήμης.
- Γιατί πιστεύεις ότι συμβαίνει αυτό;
- ...ναι, γιατί οι θετικές επιστήμες είναι πιο κοντά στην ζωή μας, την καθημερινή στην πράξη.
- Πιο πρακτικές δηλαδή;
- Ναι, πιο πρακτικές σε σχέση με τη θεωρία.
- Και την Κοινωνιολογία πως τη βλέπεις;
- Τη θεωρώ βασικά και σαν ..να σε ενδιαφέρει αυτό που κάνεις και σαν επάγγελμα φυσικά.
- Μάλιστα.
- Και τα δύο δηλαδή.
- Ναι, όχι εγώ θέλω να μου πεις αν τη θεωρείς θεωρητική ή..
- Ε, βασικά πιστεύω ότι κατατάσσεται στις θεωρητικές αλλά βασικά περιλαμβάνει ίσως και τα δύο. Εφόσον κάνεις και στατιστική που σε βοηθάει στην έρευνα, ιδιαίτερα την ποσοτική. Το θέμα είναι ότι είναι δύσκολο να βρεις επάγγελμα πάνω σε αυτό.

- Δεν υπάρχουν όμως και ελλείψεις; Δηλαδή ότι θα μπορούσαν οι κοινωνιολόγοι να απασχοληθούν κάπου αλλά αυτό δεν γίνεται ;
- Ναι, σίγουρα. Το θέμα δεν...το κράτος.
- Που αλλού δηλαδή θα ..γενικότερα, ίσως όχι αυστηρά και μόνο με βάση το αντικείμενο;
- Στη διοίκηση, σε φορείς πρόνοιας και κοινωνικών υπηρεσιών...αυτά.
- Μάλιστα. Εντάξει, αυτά. Σε ευχαριστώ πολύ.
- Παρακαλώ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΠΕΝΑ:

- Πες μου αρχικά γιατί σπουδάζεις Κοινωνιολογία;
- Βασικά βρίσκω πολύ ενδιαφέρον το όλο αντικείμενό της. Έχει να κάνει με ζητήματα σύγχρονα, με ζητήματα που αφορούν και προβληματίζουν ολόκληρη την κοινωνία. Το να μάθεις να ..κατανοείς την κοινωνία, το τι γίνεται γύρω σου.
- Στον επαγγελματικό χώρο [ως τα βλέπεις να εξελίσσονται τα πράγματα σε σχέση με την επαγγελματική σου αποκατάσταση;
- Ε..εντάξει δεν το έχω σκεφτεί τόσο πολύ γιατί δεν έχω τελειώσει ακόμα και τη σχολή, έχω ακόμα. ..Αλλά πιστεύω ότι με πολύ θέληση και προσεκτικό ψάξιμο...
- Και τι θέσεις πιστεύεις ότι καλύπτει το πτυχίο όπου θα μπορούσες να απασχοληθείς;
- Η Κοινωνιολογία ως επιστήμη καλύπτει αρχικά το επιστημονικό ερευνητικό έργο, καλύπτει θέσεις που είναι σχετικές με τον τομέα της Κοινωνικής Πολιτικής, με τον τομέα της Συμβουλευτικής και της Υποστήριξης, της Πρόνοιας...πιστεύω ότι μπορούν οι κοινωνιολόγοι να απασχοληθούν βέβαια και στη Δημόσια Διοίκηση, σε υπουργεία δηλαδή και δημόσιους οργανισμούς, στην Υγεία, στην εκπαίδευση...αλλά και στις επιχειρήσεις στα τμήματα των δημοσίων σχέσεων και προσωπικού. Εμένα βασικά με ενδιαφέρει μόλις τελειώσω να βρω μια δουλειά, αν γίνεται όσο πιο κοντινή στο αντικείμενό μου, αλλά αν είναι και λίγο πιο απομακρυσμένη δεν με πειράζει. Αρκεί να είναι μία θέση καλή...με προοπτικές εξέλιξης. Να μπορείς να κάνεις πράγματα, να είναι ενδιαφέροντα.
- Πιστεύεις ότι θα τα καταφέρεις να βρεις , θα υπάρχουν προβλήματα...
- Θα ψάξω και στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα. Αλλά εντάξει γενικά τα πράγματα στην αγορά εργασίας είναι δύσκολα.
- Θα ήθελα να μου περιγράψεις λίγο οπότε το πώς βλέπεις τα πράγματα στην αγορά εργασίας, για τους νέους που έχουν σπουδάσει.
- Πιστεύω ότι υπάρχει εκμετάλλευση, υπάρχει κορεσμός. Είναι πολλοί νέοι σήμερα που έχουν τελειώσει κάποιο πανεπιστήμιο και οι θέσεις εργασίας δεν αντιστοιχούν στον αριθμό αυτό. Είναι λιγότερες κατά την γνώμη μου, γι αυτό και υπάρχει και η εκμετάλλευση και...είναι δύσκολο να βρεις μία δουλειά που να αντιστοιχεί στο αντικείμενο των σπουδών σου.
- Ποια αντικείμενα βρίσκουν πιο εύκολα δουλειά και ποια..
- Κυρίως αυτά που έχουν σχέση με οικονομικά, μάρκετινγκ, μάνατζμεντ, δηλαδή περισσότερο γενικές ειδικότητες που μπορούν να αντιστοιχίσουν, αν θες, σε πολλές επιχειρήσεις. Μπορούν να βρουν εργασία σε πολλούς κλάδους επιχειρήσεων.
- Και ποια πιστεύεις πιο δύσκολα ότι..
- Πιο δύσκολες ειδικότητες;
- Ναι.
- Ε..αυτές που έχουν να κάνουν περισσότερο με τέχνες ή θεωρία , όπως είναι για παράδειγμα και οι κοινωνιολόγοι- ειδικότητες που δεν έχουν αναπτυχθεί ακόμη στην Ελλάδα και δεν είναι ευρέως γνωστές και εφαρμόσιμες.
- Πιστεύεις ότι στο εξωτερικό είναι καλύτερα α πράγματα;
- Ε, όχι σε όλα τα μέρη. Αλλά αν μιλάμε για τις χώρες του δυτικού κόσμου, ναι. Αλλά δεν γνωρίζω ακριβώς για να πω. Ξέρω ότι οι μισθοί εκεί είναι πολύ

καλύτεροι από ότι εδώ. Ωστόσο και οι συνθήκες της ζωής εκεί είναι...τα αντικείμενα και ο τρόπος ζωής είναι πιο ακριβός από ότι είναι εδώ. Δεν ξέρω κατά πόσο είναι ανάλογα αυτά τα δύο. Αλλά το να βρεις δουλειά ξέρω για παράδειγμα στην Αμερική για ειδικότητες, και στην Αγγλία, για ειδικότητες που έχουν να κάνουν με πανεπιστημιακές σπουδές οποιουδήποτε αντικειμένου είναι πολύ πιο εύκολο από ότι εδώ στην Ελλάδα. Δηλαδή σε χώρες όπως είναι η Αγγλία το εργατικό δυναμικό...οι περισσότεροι δεν είναι πανεπιστημιακού επιπέδου. Όχι όπως εδώ.

- Μάλιστα. Δηλαδή εδώ σπουδάζουμε πολύ. !!
- Εδώ σπουδάζουμε πολύ. Έχω ακούσει ότι στην Αγγλία οι μαθητές που συνεχίζουν στο πανεπιστήμιο είναι πολλοί λίγοι σε σχέση με μας.
- Πιστεύεις ότι υπάρχουν κάποιες σταθερές που μπορούν να εξασφαλίσουν σε κάποιον δουλειά;
- Όταν λες σταθερές ;
- Κάποια πράγματα που θεωρείς ότι μπορούν να εξασφαλίσουν μία θέση εργασίας.
- Ως γνώμονες δηλαδή;
- Ναι.
- Πρώτα από όλα να βρει κανείς τις ειδικότητες που έχουν περισσότερο ζήτηση, ε...κι αυτές είναι εκείνες που έχουν σχέση περισσότερο με τα οικονομικά, όπως σου είπα. Αλλά από εκεί και πέρα να κοιτάξει και κανείς να προβλέψει και το μέλλον ώστε...πρώτον, πρώτον, να ..για τον καθένα πρώτα από όλα είναι σημαντικό να κάνει κάτι που αγαπά. Πρώτον. Είναι ο πρώτος γνώμονας αυτός για μένα. Από εκεί και πέρα στην ελληνική αγορά ...να τη μελετήσεις. Όταν έχεις σκοπό να ζητήσεις εργασία στην Ελλάδα πρέπει να καθίσεις και να δεις τι είναι αυτό που σου αρέσει και αντιστοιχεί , και μπορείς να αποδώσεις και θα έχει και μία απόδοση όσον αφορά τα χρήματα. Δουλειές επί του παρόντος είναι αυτές που έχουν να κάνουν με πωλήσεις και με οικονομικά, κατά τη γνώμη μου. Βέβαια υπάρχουν και ειδικότητες οι οποίες είναι σε εξέλιξη, όπως είναι αυτή των ψυχολόγων, για παράδειγμα. Η οποία πιστεύω ότι στο άμεσο μέλλον θα έχει μεγάλη εξέλιξη.
- Μ..Υπάρχουν αλλα στοιχεία στην αγορά..
- Από την πλευρά του κέρδους;
- Από την πλευρά της αγοράς εργασίας.
- Ε, κατά κύριο λόγο λειτουργεί και το μέσο για την εξασφάλιση θέσεων εργασίας. Για μένα η ύπαρξή του δεν έχει σταματήσει να υπάρχει στην Ελλάδα. Το αντίθετο μάλλον. Υπάρχει σε μικρότερο βαθμό ίσως από ότι υπήρχε πριν από είκοσι χρόνια. Τότε αν δεν είχες αυτό που λέμε ``μπάρμπα στην Κορώνη`` δεν ήταν εύκολο να προχωρήσεις. Σήμερα υπάρχει βέβαια υπερπροσφορά εργασίας σε επαγγέλματα του πανεπιστημιακού επιπέδου, αλλά αν κάποιος είναι πολύ καλός σε αυτό που κάνει δεν υπάρχει περίπτωση, κάποια στιγμή θα βρει. Αλλά το μέσον υπάρχει.
- Θέλω να μου πεις για το ρόλο της εκπαίδευσης στο θέμα της απασχόλησης.
- Πιστεύω ότι στα πανεπιστήμια θα πρέπει να υπάρχουν σε όλες τις ειδικότητες μαθήματα τα οποία να παρέχουν έμπρακτα στον φοιτητή γνώσεις του πώς να κρίνει την αγορά, πώς να ψάξει ώστε να βρει τα στοιχεία που πρέπει [τέλος κασέτας]. Και πώς να μπουν αυτές οι αρχές, οι βάσεις ώστε να μπορεί ο φοιτητής να ερευνήσει την αγορά. Να υπάρχουν και...να παρέχεται από το ίδιο το πανεπιστήμιο μία επαφή με χώρους εργασίας και ειδικούς φορείς.

Έστω και μία πρώτη επαφή. Όπως κάνουν τα περισσότερα πανεπιστήμια του εξωτερικού.

- Εμείς είμαστε πίσω δηλαδή σε αυτά;
- Ναι. Πιστεύω ότι δεν βοηθάμε καθόλου τους φοιτητές, με το που τελειώνουν το πανεπιστήμιο βγαίνουν ξαφνικά στην αγορά εργασίας χωρίς κανείς να τους έχει προειδοποιήσει για αυτή ή γνωρίζοντας πολύ βασικά, θεωρητικά πράγματα. Και κανείς δεν βοηθά έμπρακτα.
- Μάλιστα. Πιστεύεις στο να βρει κάποιος δουλειά παίζουν ρόλο και οι μεταπτυχιακές σπουδές;
- Παίζουν. Αλλά μπορούν να παίζουν τόσο θετικό ρόλο όσο και αρνητικό. Δηλαδή το να κάνω ένα μεταπτυχιακό πάνω σε μία, να εξειδικευτώ πάνω σε ένα τομέα της επιστήμης που έχω μελετήσει μπορεί να μου ανοίξει πόρτες όσο μπορεί και να μου κλείσει. Όποτε κι εκεί χρειάζεται πολύ γνώση και σκέψη για να διαλέξει κανείς σε τι θα εξειδικευτεί τελικά.
- Σε αυτή την κατάσταση που μου περιέγραψες στην αγορά εργασίας, αν πιστεύεις ότι υπάρχει κάποιος συγκεκριμένος λόγος που κινείται έτσι.
- Αν δηλαδή υπάρχουν συμφέροντα;
- Γενικότερα.
- Ε...σίγουρα βολεύει αυτή η κατάσταση αυτή τη στιγμή, ότι βγαίνουν άνθρωποι από α πανεπιστήμια με πολύ θέληση για να δουλέψουν, με αρκετές γνώσεις και αγάπη για το αντικείμενό τους οι περισσότεροι. Το ότι μπορούν να προσληφθούν άμεσα σε θέσεις κατώτερές τους..στις αρχικές τέλοσπάντων. Ε, με χαμηλούς μισθούς. Να βγάζουν πολλή δουλειά και με λίγα έξοδα.
- Και πιστεύεις ότι οδηγηθήκαμε εκεί ..
- Δεν πιστεύω ότι υπάρχει μελέτη πάνω στο θέμα για να οδηγηθούμε εκεί. Βόλεψαν τα πράγματα, ήρθαν έτσι ώστε βόλεψαν ώστε να υπάρχει αυτή η κατάσταση αυτή τη στιγμή. Πιστεύω ότι είναι μία συνέχεια γεγονότων κι όχι ως μία αντίδραση. Ήρθε σαν συνέπεια άλλων γεγονότων και καταλήξαμε εκεί σήμερα. Και πιστεύω ότι η κατάσταση αυτή θα αλλάξει σύντομα τώρα που η ενωμένη Ευρώπη μπαίνει για τα καλά στη ζωή μας και ζητά πράγματα από εμάς.
- Για μίλησε μου λίγο γι αυτό.
- Οι μισθοί τη στιγμή που στην Ευρώπη είναι πολύ υψηλότεροι ε, πρώτον δηλαδή αυτό, θα ανέβουν και εδώ, κατά ανάγκη. Υπάρχει το ίδιο νόμισμα, μην το ξεχνάμε αυτό. Οπότε ήδη από ότι έχω ακούσει έχει ζητηθεί από την κυβέρνηση να αυξήσει τους βασικούς μισθούς. Ένα αυτό. Δεύτερο είναι και ότι οι απαιτήσεις όσον αφορά την παιδεία θα αλλάξουν. Θα απαιτηθεί από την Ε.Ε., λέω θα απαιτηθεί διότι αυτή είναι που μας δίνει πολλά κονδύλια και που θα θέλει να δει ότι πηγαίνουν εκεί που πρέπει. Πιστεύω λοιπόν ότι θα ζητηθεί και η βελτίωση της παιδείας. Και αν μπουν και τα ιδιωτικά πανεπιστήμια ως ισότιμα των δημοσίων, τότε ο ανταγωνισμός θα φέρει την ανάγκη για βελτίωση της δημόσιας παιδείας.
- Ε...αυτά σε ευχαριστώ πολύ.
- Ωραία!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΠΗΝΕΛΟΠΗ

IX: Αυτό που θέλω να μου πεις αρχικά είναι πως και σπούδασες Κοινωνιολογία. Το διάλεξες

Π: Ναι το διάλεξα, ήταν η δεύτερη μου επιλογή. Γιατί ήξερα ότι ήταν θεωρητικό μάθημα και γενικά δεν ήξερα και πολλά πράγματα αλλά ήξερα ότι περιέχει και Ψυχολογία μέσα και επειδή η Ψυχολογία ήταν η πρώτη μου επιλογή ,το έβαλα δεύτερη επιλογή.

IX: Και μετά που μπήκες στη σχολή γενικά πως σου φάνηκε, σου άρεσε;

Π: Μου άρεσε αλλά δεν πιστεύω γενικά ότι η σχολή είναι καλή. Πιστεύω ότι είναι πολύ χαλαρά τα πράγματα , ότι δεν μαθαίνουμε σωστή Κοινωνιολογία. Δηλαδή πιστεύω ότι κάποιος είναι Κοινωνιολόγος – Αυτά πρέπει να τα πω;

IX: Βεβαίως !

Π: Ότι κάποιος είναι Κοινωνιολόγος άμα ασχολείται από μόνος του. Δηλαδή να διαβάζει βιβλία και αυτά.

IX: Δηλαδή αυτό που δεν σου αρέσει είναι η οργάνωση γενικά εδώ του πανεπιστημίου

Π: Ναι. Δεν πιστεύω ότι σπουδάζουμε πραγματική Κοινωνιολογία μέσα. Πιστεύω ότι κάποιος που ασχολείται και του αρέσουν τα κοινωνικά και διαβάζει τους Κοινωνιολόγους κι όλα αυτά τα θεωρητικά μπορεί να κάνει καλύτερη κοινωνική ανάλυση από έναν Κοινωνιολόγο.

IX: Μάλιστα. Όποτε δεν έμεινες ευχαριστημένη στην ουσία από το πρόγραμμα σπουδών

Π: Στην ουσία έμεινα

IX: και από τον τρόπο που δίδονται όλες αυτές οι γνώσεις

Π: Στην ουσία έμεινα γιατί μου άρεσε που είναι χαλαρά τα πράγματα και δεν καταπιέζομαι από το άγχος και τις εξετάσεις και ότι σαν φοιτήτρια μπορούσα να ασχοληθώ και με άλλα πράγματα και εγώ προσωπικά ασχολήθηκα , διάβαζα αυτά που ήθελα. Δεν αισθάνθηκα ότι το πανεπιστήμιο μου δίνει μία υποχρεωτική κατεύθυνση για να παρακολουθήσω.

IX: Κατάλαβα, ναι. Ε.. αυτό που θέλω να μου πεις τώρα είναι σε σχέση με την Απασχόληση που πιστεύεις ότι θα βρεις . Τι θέσεις πιστεύεις ότι καλύπτει το πτυχίο σου;

Π: Βασικά νομίζω ότι δεν καλύπτει καμία θέση δυστυχώς. Ότι υπάρχει μεγάλο πρόβλημα. Ε... δεν θέλω να ελπίζω πολλά. Τώρα ετοιμάζομαι για μεταπτυχιακό και ελπίζω ότι το μεταπτυχιακό θα με βοηθήσει να βρω κάποια θέση, δηλαδή οι σκέτοι

πτυχιούχοι Κοινωνιολογίας δεν ξέρω τι κάνουνε- πέρα από το ότι δουλεύουνε στα Hondos Center και τέτοια

IX: Σε άσχετες δηλαδή θέσεις

Π: Ναι, ξέρω ότι αν πας και σε ασφαλιστικό γραφείο αυτό θεωρείται επιτυχία.

IX: Και το μεταπτυχιακό σου; Αυτό το κάνεις για την Απασχόληση πιο πολύ ή σε ενδιαφέρει; Και για τα δύο;

Π: Ε.. επειδή το κάνω εξωτερικό και είναι αρκετά ακριβό δεν θα το έκανα αν δεν πίστευα ότι θα έχει αντίκτυπο στην Απασχόληση αλλά σίγουρα το κάνω επειδή μου αρέσει κιόλας. Είναι «Διαχείριση Ανθρωπίνων Πόρων»

IX: Α.. μάλιστα. Όποτε και μετά σε ποια θέση , δηλαδή με το μεταπτυχιακό τι σκέφτεσαι περίπου να κάνεις ;

Π: Νομίζω ότι μετά από αυτό το μεταπτυχιακό συμφέρει να δουλέψω σε εταιρείες – κάτι τέτοιο δηλαδή.

IX: Στο τμήμα προσωπικού και κάτι τέτοιο;

Π: Ναι νομίζω. Τώρα εάν είμαι τυχερή και μπω και στο Δημόσιο και σαν καθηγήτρια ας πούμε αλλά σίγουρα ...εντάξει και σε δικαστήρια αν μπω σαν Κοινωνιολόγος κι αυτό το βρίσκω..

IX: Σε ενδιαφέρει δηλαδή και αυτός ο χώρος της Εγκληματολογίας δηλαδή

Π: Μόνο σε δικαστήρια και σε σχολές σαν καθηγήτρια με τη συνεργασία Ψυχολόγου. Αλλά σε ίδρυμα ας πούμε και τέτοια δεν θα ήθελα να δουλέψω.

IX: Κατάλαβα. Όποτε δηλαδή πιστεύεις ότι μόνο ένα πτυχίο Κοινωνιολογίας έχει μεγάλη δυσκολία στην...

Π: Ναι. Γενικά σήμερα μόνο ένα πτυχίο έχει μεγάλη δυσκολία. Πόσο μάλλον ένα πτυχίο Κοινωνιολογίας.

IX: Οπότε και εσύ δεν σκέφτεσαι να βρεις κάποια δουλειά τώρα; Θα ξεκινήσεις κατευθείαν με το μεταπτυχιακό σου;

Π: Ναι, ναι.

IX: Γενικότερα την κατάσταση στην αγορά εργασίας πως την βλέπεις ;

Π: Δύσκολη.

IX: Δύσκολη ε;

Π: Και νομίζω αυτό φάνηκε και από τις προηγούμενες ερωτήσεις.

IX: Αυτό που θέλω να μου πεις είναι , εκτός του ότι είναι δύσκολη – και ποιος δεν μπορεί να πει ότι είναι δύσκολη- αν έχεις κάποιο άποψη για το τι φταίει για αυτό. Τι θα μπορούσε να γίνει και τι φταίει;

Π: Φταίει καταρχήν ότι δεν υπάρχει αξιοκρατία. Υπάρχουν αυτοί που σπουδάζουν και μετά αυτοί που έχουν τις γνωριμίες και μπαίνουν στις δουλειές. Και φταίει το ότι ενώ υπάρχει νεολαία και εργατικό δυναμικό και τα λοιπά δεν υπάρχουνε θέσεις για να καλυφθούν οπότε αυτοί που πιάνουνε τελικά είναι αυτοί που έχουν δυο πτυχία, δυο μεταπτυχιακά

IX: Πολλά προσόντα

Π: Ναι, ναι. Και σιγά σιγά αρχίζει να αχρηστεύεται το πτυχίο και αυτό πιστεύω ότι ίσως είναι η βασικότερη αιτία και ας πούμε για την Κοινωνιολογία τουλάχιστον πιστεύω ότι είναι ένα επάγγελμα που θα μπορούσαν να ανοιχτούν θέσεις. Δηλαδή αν δούλευαν οι Κοινωνιολόγοι εκεί πέρα που χρειάζονται

IX: Τι θα μπορούσαν να κάνουν κατά τη γνώμη σου;

Π: Να, σε σχολεία που υπάρχουν για να βοηθάνε τους μαθητές – όχι σαν καθηγητές μόνο έτσι; Ε.. που είναι μαζί με τους Ψυχολόγους ή στα δικαστήρια ή στα νοσοκομεία ή στις φυλακές , στα ιδρύματα και όλα αυτά, μέσα σε εταιρείες επίσης ε.. δεν υπάρχουν Κοινωνιολόγοι σε όλα αυτά. Αν υπήρχανε πραγματικά θα απορροφούσανε πολλούς.

IX: Μάλιστα. Όποτε για σένα και το Εκπαιδευτικό σύστημα παίζει ρόλο;

Π: Αυτή τη στιγμή – το ξέρω, εντάξει, πολλοί φίλοι μου έχουν αυτή την άποψη ότι επειδή δεν έχουμε καλή μόρφωση γι αυτό δεν ζητάνε τους Κοινωνιολόγους – αλλά εγώ πιστεύω ότι δεν είναι αυτό το βασικότερο. Είναι ότι δεν υπάρχουν θέσεις.

IX: Δηλαδή ότι το πρόβλημα ξεκινάει από την αγορά εργασίας κι όχι από το εκπαιδευτικό σύστημα.

Π: Ναι, ναι.

IX: Πιστεύεις ότι ειδικότητες όπως οι Κοινωνιολόγοι έχουν πρόβλημα στην Απασχόληση;

Π: Ναι, πιστεύω. Πιστεύω ότι γενικά οι θεωρητικές σχολές – δηλαδή και οι Ψυχολόγοι πιστεύω ότι έχουν , εντάξει. Ίσως υπάρχουν και αυτοί που θα ανοίξουν το δικό τους γραφείο, δεν ξέρω! Ακόμα και τα ΜΜΕ από εδώ πέρα, ακόμα και οι οικονομικές σχολές. Άμα δεν είσαι ΑΣΟΕ ή κάποιο ‘άλλο νομίζω ότι έχεις πρόβλημα. Εντάξει, ίσως λίγο οι πολιτικοί μηχανικοί και τέτοια επαγγέλματα.. τώρα και ενόψει της Ολυμπιάδας ίσως αυτοί βοηθούνται. Και βρίσκουν κάποια δουλειά.

IX: Οπότε πιστεύεις ότι οι θεωρητικοί επιστήμονες έχουν μεγαλύτερο πρόβλημα από τους θετικούς;

Π: Ναι. Ακόμα και οι φιλοσοφικές και όλα αυτά που είναι σε επετηρίδα, που μπαίνεις σε επετηρίδα!

ΙΧ: Μάλιστα. Οπότε γενικότερα πιστεύεις ότι ο θετικός επιστήμονας έχει μεγαλύτερες πιθανότητες να βρει κάποια δουλειά με το πτυχίο του μόνο; Έτσι όπως είναι η κατάσταση στην αγορά εργασίας τώρα;

Π: Πιστεύω. Πιστεύω ότι και σε τελική ανάλυση μπορούν να κάνουν και ιδιαίτερα σε παιδιά.

ΙΧ: Να δουλέψουν δηλαδή μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα

Π: Ναι ή και σε κάποια φροντιστήρια... Δεν πιστεύω βέβαια ότι είναι και σε πολύ καλλίτερη μοίρα αλλά ίσως αυτοί είναι λίγο καλύτερα.

ΙΧ: Είναι λίγο καλύτερα δηλαδή για αυτούς τα πράγματα;

Π: Ναι, εγώ το πιστεύω αυτό.

ΙΧ: Και σε σχέση με την ζήτηση από την πλευρά των βιομηχανιών, των εταιρειών..

Π: Ε, όχι τόσο όλες οι ειδικότητες των κλάδων αυτών. Ίσως περισσότερο οι αρχιτέκτονες και οι πολιτικοί μηχανικοί.

ΙΧ: Οι δε θεωρητικοί;

Π: Μπα! Αυτοί ίσως που έχουν ασχοληθεί με τα Computer ίσως!

ΙΧ: Αυτές οι ειδικότητες πιστεύεις δηλαδή ότι είναι καλύτερες; Και πιο τεχνικά δηλαδή επαγγέλματα.

Π: Ναι. Βέβαια. Ηλεκτρολόγοι, μηχανολόγοι. Και πια και επαγγέλματα που αντιστοιχούν και σε ΤΕΙ ίσως.

ΙΧ: Θεωρείς ότι αυτά τώρα έχουν ανέβει

Π: Ναι, ναι. Τώρα δεν ξέρω αν κάνω λάθος..

ΙΧ: Τώρα θέλω να μου πεις πως σε επηρεάζει πιο προσωπικά η κατάσταση . Φαντάζομαι ότι θα σε επηρεάζει και ως πτυχιούχο. Γενικά πως θα χαρακτήριζες ότι σε επηρεάζει;

Π: Εντάξει εγώ προς το παρόν που δεν έχω

ΙΧ: Μπει στην αγορά ακόμα

Π: Ε ναι. Τα βλέπω θεωρητικά τα πράγματα ακόμα και δεν μου αρέσουνε. Αλλά προς το παρόν είμαι ευχαριστημένη με το.. ε.. με την κατάσταση τη δικιά μου έτσι όπως είναι τώρα με το μεταπτυχιακό, και εύκολα μπήκα στην Κοινωνιολογία και εύκολα βγήκα ας πούμε και έχω και κάποια προσόντα από ξένες γλώσσες . Αλλά να μια

κατάσταση τώρα άμα δεν τελειώσω τώρα με τους καθηγητές και δεν πάρω το πτυχίο, χάνω το μεταπτυχιακό για ένα χρόνο μετά. Γιατί πρέπει να έχω τα δικαιολογητικά μέσα στον Αύγουστο.

IX: Α.. μάλιστα. Πού θα πας;

Π: Στο New Castle, στην Αγγλία.

IX: Α. μάλιστα. Οπότε και εκτός από το πτυχίο σου θα έχεις και τα πρόσθετα προσόντα – εκτός από το μεταπτυχιακό- υπολογιστές και λοιπά

Π: Και τους υπολογιστές τους θέλουν πολλοί. Εγώ δεν ξέρω, μόνο τα πολύ βασικά , αλλά ξέρω ότι έχουν πολύ μεγάλη ζήτηση.

IX: Μάλιστα. Ωραία, σε ευχαριστώ πάρα πολύ. Ελπίζω να μην σε κούρασα.

Π: Όχι, όχι.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΔΗΜΗΤΡΗΣ:

- Λοιπόν Δημήτρη, σπουδάζεις τώρα στο τμήμα Κοινωνιολογίας, θέλω να μου πεις πως αποφάσισες να σπουδάσεις Κοινωνιολογία;
- Ήτανε κάτι που το ήθελα από παλιά. Ήταν ένας στόχος που τον είχα στο μυαλό μου από την εποχή που μπήκα στο λύκειο. Έχεις σκεφτεί και για την επαγγελματική αποκατάσταση σε αυτόν τον τομέα τι θα κάνεις;
- Ακόμα όχι.
- Ακόμα όχι.
- Όχι, είναι νωρίς'.
- Δεν έχεις ούτε στο μυαλό σου τίποτα; Ούτε πως θα ψάξεις..
- Ε, στο μέλλον θα ήθελα να ασχοληθώ με αυτό.
- Έχεις σκεφτεί και πάνω σε τι ακριβώς, Κάποιο τομέα;
- Ακόμα, όχι. Πιο πολύ μου αρέσει η Εγκληματολογία.. αλλά ακόμα όχι.
- Αυτή την εποχή δουλεύεις ή μόνο σπουδάζεις;
- Δουλεύω αλλά όχι σε κάτι σχετικό.
- Και μόλις τελειώσεις τις σπουδές σου θες να αλλάξεις, να ασχοληθείς με το αντικείμενο;
- Ναι, με κάτι σχετικό με την Κοινωνιολογία. Βέβαια, δεν ξέρω πως θα προκύψουν τα πράγματα και πως θα εξελιχθούν...
- Αλλά ελπίζεις ότι κάποια στιγμή ...
- Ναι, θέλω κάποια στιγμή να ασχοληθώ με την Κοινωνιολογία.
- Θέλω να μου πεις πως βλέπεις και τα πράγματα στην απασχόληση. Από τη στιγμή που εργάζεσαι φαντάζομαι ότι θα έχει και κάποια επαφή έτσι γενικά
- Καταρχήν, εγώ προσωπικά έχω συνειδητοποιήσει ότι η εύρεση εργασίας είναι πολύ δύσκολη, οι δουλειές είναι δυσεύρετες, αν δεν έχεις πτυχίο δεν μπορείς να κάνεις κάτι αξιοπρεπές και συγκεκριμένα το να σπουδάζεις και να έχεις και μία πλήρη απασχόληση είναι δύσκολο να..
- Να τα συνδυάζεις και τα δύο;
- Να τα συνδυάζεις και τα δύο! Θέλει δηλαδή πολύ προσπάθεια.
- Για την απασχόληση των πτυχιούχων..
- Αυτό εξαρτάται τώρα τι σχολή έχεις τελειώσει. Υπάρχουν σχολές που μπορείς να βρεις εύκολα, πιο εύκολα μάλλον δουλειά και άλλες...
- Ποιες ειδικότητες πιστεύεις ότι είναι αυτές που βρίσκουν πιο εύκολα;
- Ε, λογιστικά, οικονομικά, διοικητικά, μάρκετινγκ, νοσηλευτικά και ιατρικά επαγγέλματα..
- Μ..
- Ε..επιστήμες που ασχολούνται με διαφήμιση με εμπόριο, οικονομικά που σου είπα
- Μάλιστα. Και πιο δύσκολες ποιες πιστεύεις ότι είναι;
- Οι επιστήμες του ανθρώπου, οι κοινωνικές, πολιτικές κλπ. Εκεί είναι πιο δύσκολο να βρεις κάτι πάνω στο αντικείμενο σου.
- Και γιατί πιστεύεις ότι είναι πιο δύσκολο;
- Ε..γιατί δεν υπάρχει ενδιαφέρον για αυτές τις επιστήμες είναι πράγματα τα οποία είναι παραγκωνισμένα.
- Από την αγορά δηλαδή;
- Από την αγορά, ναι. Είναι πιο παραγκωνισμένα. Δεν υπάρχει ενδιαφέρον από την αγορά για αυτά τα αντικείμενα, δεν υπάρχει και οργανωμένη πρόνοια...οπότε να εξελιχθούν και στο δικό μας τον τομέα τα πράγματα.

- Και σε αυτούς τους τομείς πιστεύεις άρα ότι θα μπορούσαν να απασχοληθούν οι κοινωνικοί επιστήμονες;
- Ναι, σε θέσεις σχετικές με την Κοινωνική Πολιτική, την Κοινωνική Πρόνοια, τη Δικαιοσύνη. Αλλά δυστυχώς δίνεται η έμφαση στον οικονομικό τομέα.
- Πιστεύεις ότι παίζει κάποιο ρόλο σε αυτό και η εκπαίδευση;
- Προσωπικά εγώ πιστεύω ότι παίζει πολύ μεγάλο ρόλο και η εκπαίδευση...Γιατί και από το σχολείο ακόμα ξεκινάμε πια και δίνουμε έμφαση σε άλλα πράγματα. Και αυτό φαίνεται και από τα μαθήματα τα οποία διδάσκονται...κι έτσι προσανατολίζονται και οι μαθητές σε συγκεκριμένες ειδικότητες αλλά και σε συγκεκριμένο τρόπο σκέψης και αντίληψης των πραγμάτων. Βλέπουν πιστεύω τα πράγματα πιο ..από την οικονομική πια άποψη και μόνο, πώς να βρουν μια δουλειά κι όχι να σπουδάσουν κάτι που τους ενδιαφέρει – τουλάχιστον οι περισσότεροι!
- Πιστεύεις ότι θα μπορούσε να γίνει κάτι για να αλλάξει αυτή η κατάσταση;
- Θα μπορούσε να αλλάξει αυτή η κατάσταση ή τουλάχιστον να βελτιωθεί σε σημαντικό βαθμό αν υπήρχε και άλλη πολιτική. Εγώ πιστεύω ότι ξεκινάει από το κράτος. Και από το σύγχρονο ρόλο του..δηλαδή σύγχρονα πια η πολιτική καθορίζεται και από άλλους παράγοντες, την Ε.Ε, κλπ...Η διεύρυνση του κράτους πρόνοιας θα ήταν κάτι που θα μπορούσε να γίνει ..και γενικότερα της Κοινωνικής Πολιτικής.
- Μάλιστα, και από τον ιδιωτικό τομέα τι θα μπορούσε να γίνει;
- Από τον ιδιωτικό τομέα; Ε, από την στιγμή που δεν υπάρχει ζήτηση ...δεν γίνονται επενδύσεις από τον ιδιωτικό τομέα σε τέτοια θέματα ε, οπότε πορεύεται παράλληλα και αυτός με το δημόσιο. Και μάλλον πορεύεται και χειρότερα. Δηλαδή ένας κοινωνιολόγος είναι πολύ πιο δύσκολο να βρει δουλειά στον ιδιωτικό τομέα από ότι στο δημόσιο. Γιατί στον ιδιωτικό υπάρχει και πιο έντονος ανταγωνισμός, έτσι;
- Κατάλαβα. Οπότε ποια είναι τα κυριότερα προβλήματα για τον νέο επιστήμονα στην αγορά εργασίας κατά τη γνώμη σου;
- Η ανεργία και ότι δεν υπάρχουν προοπτικές πολλές ώστε να παρουσιάσει και αυτός το έργο του και...είναι παραγκωνισμένος. Και περισσότερο ο κοινωνικός επιστήμονας που δεν ζητείται, όπως είπαμε.
- Μάλιστα. Υπάρχουν πιστεύεις κάποια στοιχεία που μπορούμε να τα θεωρήσουμε ως θετικά, ότι μπορούν να εξασφαλίσουν μία θέση εργασίας;
- Προσόντα...Πρώτα από όλα παίζει ρόλο η προσωπικότητα του, να μπορεί να βγάλει αυτό που έχει και σαν προσωπικότητα και στο έργο του- να μπορεί να το παρουσιάσει. Και να γνωρίζει το αντικείμενό του. Να έχει δουλέψει το αντικείμενό του και πέρα από το πανεπιστήμιο και τις σχολές, να έχει ψάξει μόνος του, να έχει δουλέψει! Και αυτό θα φανεί πιστεύω, όσο δύσκολο κι αν είναι στην αγορά εργασίας, έτσι; Από τη στιγμή που έχεις να παρουσιάσεις κάποια πράγματα πιστεύω ότι αυτό κάποια στιγμή θα αναγνωριστεί.
- Μάλιστα. Θα ήθελα να μου πεις και για το ρόλο των μεταπτυχιακών σπουδών για την απασχόληση, ποιος πιστεύεις ότι είναι.
- Βασικά πιστεύω ότι είναι μία εξειδίκευση, ένα παραπάνω προσόν για την αγορά, και αυτό φυσικά ε..είναι ένα συν ..και στην αγορά εργασίας και στο πως έχει ανοίξει ο άλλος τους ορίζοντες πάνω σε αυτό που κάνει. Παίζει ρόλο πιστεύω το μεταπτυχιακό.
- Ε..λοιπόν θέλω να μου πεις πάλι για τις θέσεις που πιστεύεις ότι καλύπτουν οι κοινωνικοί επιστήμονες. Δηλαδή, και στο αντικείμενο τους ειδικά και ίσως πιο γενικά και από εκεί και πέρα, που πιστεύεις ότι οδηγούνται;

- Ε, είπαμε στην Κοινωνική Πολιτική, στον τομέα της Δικαιοσύνης, στην Υγεία και Πρόνοια, ως Σύμβουλοι, στον τομέα της παιδείας, στην πρόληψη...αυτά.
- Και που πιστεύεις κυρίως ότι απασχολούνται;
- Σε τι χώρους;
- Ναι.
- Σε υπουργεία, σχολεία, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, σε συμβουλευτικούς σταθμούς, στην έρευνα. Αλλά οι θέσεις αυτές είναι λίγες και μπαίνεις δύσκολα. Δύσκολα, ..δηλαδή για να μπεις σε μία τέτοια θέση πρέπει να έχεις συμπληρώσει και κάποια χρόνια εργασίας και μόρφωσης. Δεν μπαίνεις εκεί μετά το πέρας των σπουδών.
- Υπάρχουν και άλλοι χώροι που θα μπορούσαν να απασχοληθούν οι κοινωνικοί επιστήμονες που μπορεί και να μην είναι ακριβώς...
- Ναι, ναι. Άλλωστε το αντικ..σαν επάγγελμα δηλαδή μπορεί να μεταφραστεί σε διάφορες θέσεις- είναι ευρύ. Και καλό θα ήταν να υπάρχουν άνθρωποι των κοινωνικών επιστημών σε ...όλοι οι χώροι άλλωστε μπορούν να θεωρηθούν κοινωνικοί, από την οικονομία, την Υγεία...σχεδόν όλοι. Είναι απαραίτητοι πιστεύω οι κοινωνικοί επιστήμονες.
- Μάλιστα, σε ευχαριστώ.
- Επίσης!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

- Αρχικώς, αυτό που θέλω να μου πείς είναι γιατί σπούδασες Κοινωνιολογία.
- Α.....
- «Ιδού η απορία»!!
- Ναι!! Απλά μου άρεσε το αντικείμενό της. Όταν έδινα Πανελλήνιες είχα ψάξει και αυτό το θεωρητικό μ' άρεσε.
- Οπότε το ήθελες, δεν έτυχες εδώ με το σύστημα των εξετάσεων;
- Όχι, πριν περάσω εδώ είχα περάσει σε οικονομική σχολή. Απλά έφυγα από την οικονομική σχολή και ήρθα εδώ.
- Αυτό που θα ήθελα να μου πεις από εκεί και πέρα είναι τί θέσεις πιστεύεις ότι καλύπτει το πτυχίο σου αυτό στην απασχόληση.
- Δηλαδή τί εννοείς;
- Ε, που θα μπορούσες μετά να ζητήσεις δουλειά με αυτό το πτυχίο!
- Α!! (γελάει)
- Πέσαμε πάλι στο θέμα!!
- Ναι, όντως!! Ε, δε νομίζω ότι έχει και πολύ μεγάλη ανταπόκριση. Μόνο το πτυχίο. Αλλά εντάξει, άμα το ψάξεις, βρίσκεις.
- Δηλαδή, τι θέσεις πιστεύεις ότι καλύπτει το πτυχίο της Κοινωνιολογίας;
- Βασικά σε οργανισμούς.
- Τι εννοείς όταν λες «Οργανισμούς»; Συμβουλευτική; Κοινωνική Εργασία;
- Και αυτό.
- Και τί άλλο;
- Εντάξει, νομίζω ότι και στα ΜΜΕ μπορεί να απασχοληθεί ο κοινωνιολόγος και στις επιχειρήσεις. Για την ανάλυση του συστήματος, την προώθηση προϊόντων κι αυτά.
- Δηλαδή πιστεύεις ότι μπορεί να έχει ανταπόκριση και σε Μάρκεντιγκ και τέτοια;
- Θα μπορούσε να έχει.
- Θεωρώντας ότι είναι κάτι ποιο απομακρυσμένο;
- Ναι – δεν το γνωρίζουνε.
- Δεν το γνωρίζουνε οι φοιτητές και γι αυτό δεν στρέφονται;
- Όχι τόσο οι φοιτητές όσο ο κόσμος της εργασίας. Δηλαδή, κοιτάνε μόνο καθαρά οικονομικά.
- Προσόντα.
- Ναι.
- Μάλιστα. Εργάζεσαι αυτή τη στιγμή;
- Ναι.
- Η θέση σου έχει σχέση με το πτυχίο ή..
- Όχι, καμία σχέση.
- Και όταν θα τελειώσεις τις σπουδές σου- σε ποιο έτος είπαμε ότι είσαι;
- Στο τελευταίο.
- Στο τέταρτο, και έχεις κάποιο σχέδιο για το τί θα κάνεις μετά με την απασχόληση; Σκέφτεσαι να συνεχίσεις στη δουλειά σου, να ψάξεις κάτι άλλο...
- Όχι, σκέφτομαι να κάνω μεταπτυχιακά μετά.
- Μεταπτυχιακό κι εσύ!
- (Γελάει)
- Οπότε, το μεταπτυχιακό γιατί θα το κάνεις;

- Πρώτον, γιατί είναι εξειδίκευση κι έπειτα γιατί θα βοηθήσει- μάλλον θα μου δοθούν οι δυνατότητες νομίζω, γι αυτό που θέλω να κάνω πιο πολύ.
- Και τι σκέφτεσαι να κάνεις;
- Μεταπτυχιακό;
- Και μεταπτυχιακό και τι καριέρα, δηλαδή πιο είναι το ιδεατό που θέλεις να φτάσεις.
- Να σου πώ ότι αυτό δεν το ξέρω ακόμα! Δεν το έχω ψάξει. Αλλά εντάξει δεν θα με χάλαγε σε ένα κοινωνικό οργανισμό.
- Μάλιστα, οπότε στην ουσία πάνω στο πτυχίο σου, έτσι;
- Ναι
- Ε, από εκεί και πέρα θα κάνεις το μεταπτυχιακό σου και μετά σκέφτεσαι να προσεγγίσεις οργανισμούς, επιχειρήσεις; Τώρα βέβαια ίσως είναι λίγο νωρίς αφού έχεις μπροστά σου το μεταπτυχιακό ..
- Ναι, αρκετά νωρίς. Τώρα ακόμα δεν το έχω ξεκαθαρίσει. Δεν έχω αποφασίσει ακόμα πιο μεταπτυχιακό θα κάνω, τι ακριβώς θα κάνω.
- Και έπειτα θα ψέξεις κάτι πάνω στην ειδίκευση που θα σου δώσει το μεταπτυχιακό;
- Ναι, ναι.
- Και πως βλέπεις την κατάσταση στην αγορά εργασίας;
- Κορεσμένη.
- Δηλαδή ότι υπάρχουν προβλήματα ανεργίας, έλλειψη θέσεων;
- Ναι. Αν και νομίζω ότι παίζει στο όριο του ναι, αλλά δεν υπάρχει και σωστή οργάνωση. Αναζήτηση εργασίας κλπ. Δηλαδή, κάποιος να σου πει τι υπάρχει.
- Οπότε, δηλαδή, δεν υπάρχει σύνδεση των φοιτητών με την αγορά.
- Ναι, δεν υπάρχει σύνδεση του Πανεπιστημίου με το χώρο εργασίας. Οι απόφοιτοι πρέπει να μουν στη διαδικασία να το ψάξουν μόνοι τους- να ξεκινήσουν από το μηδέν.
- Δεν υπάρχει βοήθεια, οπότε.
- Ναι.
- Από κει και πέρα θα ήθελα να μου πεις πως βλέπεις την κατάσταση στην αγορά εργασίας σε σχέση με τους πτυχιούχους των θεωρητικών και των θετικών επιστημών.
- Εντάξει, οι θετικοί επιστήμονες είναι στάνταρ. Δηλαδή αυτό που χρειάζεται, αυτό έχουν. Οι κοινωνικοί επιστήμονες είναι μία πάνω μία κάτω.
- Θεωρώντας δηλαδή ότι η αγορά..
- Όσον αφορά τους θετικούς επιστήμονες είναι στάνταρ οι απαιτήσεις τους. Όσον αφορά τους κοινωνικούς επιστήμονες, αυτό που τους χρειάζεταιπροσαρ...αλλάζει.
- Δηλαδή προσαρμόζονται οι φοιτητές;
- Ε, το πανεπιστήμιο.
- Προσπαθεί δηλαδή το πανεπιστήμιο να προσαρμοστεί στις ανάγκες;
- Κατά βάση, ναι.
- Αυτό εσύ πως το βλέπεις;
- Και καλό και κακό.
- Με την έννοια;
- Με την έννοια ότι οδηγείται μόνο να εξυπηρετήσει αυτές τις ανάγκες με αποτέλεσμα να χάνεται και η ουσία του αντικειμένου...καλό άμα μπορέσει να το συμβιβάσει. Δηλαδή, να προσαρμοστεί αλλά και να κρατήσει και κάποια στοιχεία πανεπιστημιακής εκπαίδευσης κι όλα αυτά.

- Μάλιστα. Θεωρείς δηλαδή ότι ο κοινωνικός επιστήμονας για να μπορέσει να βρει εργασία πρέπει να απομακρυνθεί λίγο από το αντικείμενό του, να προσαρμοστεί;
- Να προσαρμοστεί τελείως με αυτό που ζητάει η αγορά εργασίας. Έστω και αν δεν του αρέσει.
- Αυτό πως πιστεύεις ότι γίνεται; Τι στοιχεία πιστεύεις ότι ζητά η αγορά από τον κοινωνικό επιστήμονα;
- Πλήρη εξειδίκευση, προσαρμοστικότητα, ελαστικότητα, αυτά!
- Και σε σχέση με το αντικείμενο σπουδών;
- Να του δώσει τα εφόδια ώστε να μπορεί να κάνει όλο αυτό το πράγμα.
- Δηλαδή περιμένει η αγορά από την εκπαίδευση να παράγει μόνο εργαζόμενους.
- Ναι, οχ- ναι! Στην ουσία να παράγει εργαζόμενους που να έχουν τις ικανότητες αυτές που ζητούνται.
- Θέλω να μου πεις τώρα τί πιστεύεις ότι θα ήταν αυτά τα στοιχεία που θα έπρεπε να έχει ένας κοινωνιολόγος για να βρει μια θέση εργασίας- κάποια απαραίτητα.
- Κατά πρώτον, πιστεύω ότι είναι θέμα σπουδών- δηλαδή πιο οργανωμένο. Ε, σίγουρα η πληροφόρηση μέσα από το ίδιο το πανεπιστήμιο κι εντάξει, σίγουρα αυτό το πράγμα μέσα από το πανεπιστήμιο να βγει και προς τα έξω, στη αγορά εργασίας, για το τι μπορεί να προσφέρει ένας κοινωνικός επιστήμονας και ειδικά ένας κοινωνιολόγος.
- Το οποίο δεν πιστεύεις ότι υπάρχει αυτή τη στιγμή στην αγορά!
- Ναι. Δηλαδή από τη μία 'έχουμε την αγορά εργασίας που ζητάει και από την άλλη έχουμε ένα πανεπιστήμιο που είτε * μέσα σε αυτό είτε αποκόπτεις κάθε σχέση. Δηλαδή μία συμβιβαστική λύση μεταξύ των δύο.
- Αυτά πιστεύεις ότι υπάρχουν αυτή τη στιγμή;
- Όχι.
- Κανένα;
- Ποιά, τι....
- Αυτά τα απαραίτητα.
- Εντάξει, τώρα γίνονται προσπάθειες.
- Τώρα θέλω να μου μιλήσεις πάλι λίγο για τις προσωπικές σου φιλοδοξίες. Πώς πιστεύεις ότι η κατάσταση στην αγορά θα σε επηρεάσει μελλοντικά;
- Κοίταξε, η αλήθεια είναι ότι δεν μπορώ να σου προσδιορίσω γιατί ήδη έχω μια δουλειά που δεν έχει σχέση με το πανεπιστήμιο, δηλαδή με αυτό που σπουδάζω, αλλά δεν με αφήνει και ανικανοποίητο. Είναι κάτι που σχετικά με καλύπτει, βασικά αυτό που ζητάω είναι σαν να το έχω. Δηλαδή, αν αργότερα τελειώσω το πανεπιστήμιο και αναζητήσω κάτι πάνω σε αυτό που έχω σπουδάσει, εκεί δεν ξέρω πως θα το συναντήσω. Δεν το φαντάζομαι πως... γιατί ήδη έχω δουλειά, έτσι;
- Ήδη δηλαδή αυτή η δουλειά σου έχει δώσει..
- Ναι, δηλαδή μέσα από αυτή τη δουλειά βλέπω τις σχέσεις. Το τί ζητάνε από τα παιδιά που έχουν τελειώσει ένα πανεπιστήμιο. Πως το πανεπιστήμιο στέκεται απέναντι σε αυτούς, κι όλο αυτό το πράγμα.
- Το οποίο είναι;
- Ζητάνε συγκεκριμένες ικανότητες.
- Τις οποίες πιστεύεις ότι το πανεπιστήμιο τις παρέχει;
- Προσπαθεί!...Και μάλλον δεν τα καταφέρνει εύκολα. Ίσως και καθόλου.
- Οπότε τι πιστεύεις ότι θα έπρεπε να αλλάξει σε αυτό το θέμα;

- Από την πλευρά του χώρου εργασίας, το πανεπιστήμιο δεν μπορεί να τον αλλάξει, αλλά από την πλευρά του πανεπιστημίου σίγουρα κάτι μπορεί να αλλάξει. Ειδικά στο χώρο της Κοινωνιολογίας υπάρχουν πολλά θέματα που θα μπορούσαν να διδαχθούνε και να προσφέρουν εφόδια. Και γενικότερα, οι παραδόσεις, ο τρόπος που γίνονται τα μαθήματα, και οι εργασίες. Δηλαδή, κάπου όλο αυτό το πράγμα έχει τυποποιηθεί – να αφεθεί λίγο πιο ελεύθερο.
- Μάλιστα. Και από την άποψη της αγοράς;
- Από την άποψη της αγοράς το πανεπιστήμιο θα πιάσει, όχι θα πιάσει, θα προσπαθήσει να τους πείσει για τη χρησιμότητα των κοινωνικών επιστημών- κι όχι μόνο θέλω αυτά και τα υπόλοιπα ισοπεδώνονται!
- Τί είναι άρα αυτό που θα μπορούσε να δώσει παραπάνω ο κοινωνιολόγος; Ποια προσόντα του δεν χρησιμοποιεί η αγορά αλλά θα μπορούσαν παρόλα αυτά να χρησιμοποιηθούν;
- Κριτική σκέψη. Οργανωτικότητα. Μακροχρόνιος προγραμματισμός. Όχι μόνο στη βάση καθαρά και μόνο της οικονομίας. .. Μάλλον αυτά.
- Μία τελευταία ερώτηση θα σου κάνω. Επειδή βλέπω ότι θα κάνεις μεταπτυχιακό, θέλω λίγο να μου πεις πως σκέφτεσαι ότι θα σε βοηθήσει πάνω στην αγορά εργασίας;
- Κοίτα, πρώτα-πρώτα το μεταπτυχιακό το κάνω για μένα. Έτσι; Έχω βρει ένα αντικείμενο, μου αρέσει, πάνω στην Κοινωνική Ανθρωπολογία, και θέλω να το κάνω για μένα. Τώρα από κει και πέρα αν θα με βοηθήσει; Θέλω να με βοηθήσει αλλά ... εντάξει!
- Όποτε είναι κάτι που σε ενδιαφέρει;
- Ναι!! Και θέλω ρε παιδί μου να το ψάξω και πολύ!
- Μ...Οπότε αν θα υπήρχε μία θέση εργασίας γι αυτό το μεταπτυχιακό, τί θα ήταν; Τί θα ήθελες να κάνεις με αυτό το μεταπτυχιακό ; Άσχετα από την κατάσταση στην αγορά εργασίας;
-
- Δηλαδή, θα πάρεις κάποιες γνώσεις από αυτό το μεταπτυχιακό. Πώς πιστεύεις ότι θα μπορούσες να τις αξιοποιήσεις;
- Να τις διοχετεύσω μέσα στην κοινωνία.
- Και μέσα από συγκεκριμένη θέση; Πώς θα μπορούσες να το καταφέρεις αυτό;
- Ε, και ανάλογα με το μεταπτυχιακό! Εγώ στην Κοινωνική Ανθρωπολογία απλά με κάποιες έρευνες, κάποια στοιχεία....
- Οπότε μιλάμε για ερευνητική δουλειά;
- Ναι!!
- Αυτή η πτυχή της επιστημονικής δουλειάς πιστεύεις ότι έχει αντίκρουσμα στην αγορά εργασίας;
- Τώρα;
- Ναι.
- Α, δεν ξέρω! Νομίζω πως όχι.
- Θα ήθελες να γίνεται αυτό, δηλαδή να είχες την ευκαιρία να δουλέψεις σε κάποιο ερευνητικό κέντρο κλπ;
- Ναι, ναι, ναι!
- Και το θεωρείς εύκολο; Πιθανό;
- Ε, όχι. Εντάξει, πόσα ερευνητικά κέντρα υπάρχουν; Είναι και το θέμα της... ποσότητας της ύπαρξής τους!
- Και γιατί πιστεύεις ότι συμβαίνει αυτό; Γιατί δεν προωθείται;
- Γιατί δίνονται προτεραιότητες αλλού. Όχι τόσο σε ερευνητικά προγράμματα. Πιο πολύ σε βραχυπρόθεσμα σχέδια.

- Βραχυπρόθεσμα, σε ποιους τομείς;
- Οικονομία.
- Προέχει δηλαδή η οικονομική ανάπτυξη;
- Ναι!
- Ωραία, σε ευχαριστώ πολύ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

- Πώς και σπούδασες Κοινωνιολογία;
- Γενικά ήτανε άπιαστο όνειρο, δεν υπάρχει περίπτωση!
- Το ήθελες δηλαδή;
- Ναι, ναι, ναι! Το ήθελα. Βασικά μαθαίνεις πάρα πολλά πράγματα. Πράγματα που ούτε καν το φανταζόσουν πρίν. Δηλαδή, αλλάζει τελείως ο τρόπος σκέψης!
- Δηλαδή το βλέπεις και σαν γνώσεις παρά μόνο καθαρά επαγγελματικά;
- Ναι. Και επάγγελμα σχετικό να μην βρώ μου έχει ήδη προσφέρει πάρα πολλά.
- Το επαγγελματικό όμως πως το βλέπεις; Δηλαδή τώρα που θα βγείς στην αγορά τι σκέφτεσαι να κάνεις;
- Αν και είναι πάρα πολύ δύσκολο, πιστεύω όμως ότι σε οποιοδήποτε τομέα και να είναι ανεργία υπάρχει! Από εκεί και πέρα θέληση και υπομονή! Ε, θα ήθελα να κάνω ή διδακτορικό στην Πάντειο ή να πάω για επιμελητής ανηλίκων στο εφετείο και αν τα οικονομικά πάνε καλά, για υποτροφία στο Χάρβαρντ!
- Σου εύχομαι να τα καταφέρεις όλα!! Λοιπόν, θέλεις δηλαδή να ακολουθήσεις το αντικείμενο των σπουδών σου σε μεταπτυχιακό επίπεδο ή σε κάποια θέση;
- Ναι.
- Μάλιστα. Αυτό που θα ήθελα τώρα να μου πεις είναι ποιες θέσεις πιστεύεις ότι καλύπτει το πτυχίο της Κοινωνιολογίας;
- Καμία!
- Γιατί το λες αυτό;
- Παλιότερα κάλυπτε κάποιες θέσεις από τη στιγμή που υπήρχε και μάθημα στο σχολείο.
- Και παίρνανε δηλαδή τους κοινωνιολόγους στο σχολείο ως εκπαιδευτικούς;
- Ναι, ναι. Αυτή τη στιγμή με έχουν πληροφορήσει ότι υπάρχουν θέσεις για επιμελητές ανηλίκων όπου δεν γίνεται όμως κάτι για να καλυφθούν. Είναι κενές. Από την άλλη είναι υπερβολικά δύσκολο, γιατί μαθαίνεις κάποια πράγματα στη σχολή σου κι απο κει και πέρα οπουδήποτε και να πας να δουλέψεις η ιδεολογία αυτή ανατρέπεται.
- Ανατρέπεται, δηλαδή;
- Τα βρίσκεις τελείως αλλιώς. Άρα, υπάρχει συμβιβασμός, υπάρχουν πάρα πολλά.
- Σαν να λέμε δηλαδή ότι ένας κοινωνιολόγος για να βρεί δουλειά πρέπει να συμβιβαστεί;
- Ναι! Απαραίτητα! Αλλιώς μένει άνεργος! (γελάει)
- Κατάλαβα! Θα ήθελα να μου πεις οπότε την άποψή σου για την κατάσταση στην αγορά εργασίας. Γενικότερα, ..για τους πτυχιούχους.
- Υπάρχει μεγάλος αριθμός ανέργων- αυτό γνωστό. Ε, από εκεί και πέρα είναι θέμα τύχης, προσπάθειας ή βύσματος!
- Πιστεύεις ότι οι κοινωνιολόγοι έχουν κάποια επιπρόσθετη δυσκολία σε σχέση με άλλους πτυχιούχους, ας πούμε με θετικούς επιστήμονες;
- Δεν μπορώ να το πω γιατί δεν έχω ψάξει καθόλου την απέναντι όχθη. Μ.. νομίζω πάντως ότι μας πλήττει εξίσου πολύ. Η ανεργία είναι ένα φαινόμενο που υπάρχει. Απο εκεί και πέρα το θεωρούμε εμείς μεγάλο γιατί εμείς βρισκόμαστε τώρα ,,είμαστε στην...
- Τώρα θα μπείτε στην αγορά...

- Ναι, ναι. Οποιοσδήποτε φοιτητής τριτοετής ή τεταρτοετής έχει ακριβώς την ίδια άποψη για τον δικό του κλάδο. Δε νομίζω ότι υπάρχει...Κι ένα χημικό να πιάσουμε τεταρτοετή δεν νομίζω ότι θα σου πει «Ναι, θα βγω και θα βρω δουλειά», εκτός και του έχει φροντιστήριο πατέρα του!
- Οπότε θεωρείς το φαινόμενο ως γενικότερο; Στους στην Ελλάδα υπάρχει ανεργία..
- Ναι. Υπάρχει ένας πληθωρισμός, πανεπιστημιακός πληθωρισμός. Το πτυχίο πλέον ...πάει να εξευτελιστεί τελείως!
- Εργάζεσαι;
- Ναι, σε τρεις δουλειές! Καθημερινές τις δύο και την άλλη το Σαββατοκύριακο.
- Μάλιστα, οπότε έχεις και ήδη μία επαφή με την αγορά εργασίας αν και δεν είναι στο αντικείμενό σου;
- Δεν είναι στο αντικείμενό μου αλλά...
- Έχεις μπει στην αγορά και βλέπεις...
- Ακριβώς αυτό!! Τι γίνεται!
- Αυτό που πιστεύεις ότι σε έχει επηρεάσει για την μετέπειτα πορεία σου; Το ότι δηλαδή εργάζεσαι.
- Μ'έχει επηρεάσει απ' το γεγονός ότι ξέρεις...ότι είναι αφεντικό! Ξέρεις ότι έχεις να κάνεις με ανθρώπους, διαφόρων ειδών ανθρώπους, διαφόρων χαρακτήρων, παράξενοι...γνωρίζεις κόσμο τελείως διαφορετικό. Έχεις μια ιδέα περίπου για το τι παίζει.
- Κι αυτό πως βλέπεις ότι σε έχει επηρεάσει για το τι θα κάνεις μετά; Προσπαθείς ας πούμε να αποφύγεις αυτή την κατάσταση, να κάνεις κάτι πιο καλό η θεω..
- Όχι, όχι, μ'αρέσει ..
- Είσαι πιο έτοιμη τώρα..;
- Νομίζω ότι είναι πολύ πιο δύσκολο να μην είχα δουλέψει καθόλου και ξαφνικά μετά που θα τελείωνα την Κοινωνιολογία να έβγαινα να έψαχνα για δουλειά. Θα ήταν υπερβολικά δύσκολο και νομίζω ότι είναι δύσκολο για όλους όταν ξαφνικά στα 25 αποφασίζει να βγεί έξω και να δουλέψει.
- Τι πλαίσιο πιστεύεις ότι έχει διαμορφωθεί οπότε στην αγορά εργασίας; Θα ήθελα να μου περιγράψεις λίγο την κατάσταση, την άποψή σου.
- Ε....θα έλεγα ...δεν ξέρω, πραγματικά δεν ξέρω!
- Είπαμε και για την ανεργία, πως είναι τα πράγματα, αν μπορεί να γίνει κάτι για να βελτιωθούν..
- Ανεργία υπάρχει και θα υπάρχει. Σε κάποιο μάθημα Πολιτικής Κοινωνιολογίας έμαθα ότι είναι και ως κάποιο σημείο φυσιολογικό...από εκεί και πέρα απλώς ψάχνεις.
- Εσύ τι θα ήθελες, τι πιστεύεις ότι θα μπορούσε να γίνει διαφορετικό για να βοηθηθούν οι νέοι επιστήμονες και οι νέοι κοινωνιολόγοι για να βρουν πιο εύκολα δουλειά;
- Λοιπόν, πρώτον μία προσπάθεια να συμπληρωθούν όλες οι κενές θέσεις που υπάρχουν..
- Δηλαδή στην ουσία θέλεις να μου πεις ότι δεν υπάρχει ζήτηση, δηλαδή θα μπορούσαν κάπου να δουλέψουν και δεν τους ζητάνε
- Ναι, ναι
- Πιστεύεις ότι αυτό έχει κάποιο σκοπό που γίνεται;
- Όσον αφορά την Κοινωνιολογία νομίζω ότι είμαστε τελείως ανατρεπτικοί οπότε γιατί να μην πάρουν κάποιον λιγότερο..

- Πιο συντηρητικό..
- Πιο συντηρητικό, πιο χαμηλών τόνων που να κατευθύνεται, να χειραγωγείται πολύ καλύτερα από έναν κοινωνιολόγο – δεν σου είπα ότι θα πάμε και θα κάνουμε την επανάσταση αλλά...
- Κατάλαβα. Οπότε στην ουσία δηλαδή πιστεύεις ότι κατά μία έννοια φταίει η ζήτηση από τους εργοδότες που θέλουνε κάτι συγκεκριμένο.
- Σου είπα ότι δουλεύω σε τρεις δουλειές. Με τους υπαλλήλους συνεργάτες μου που δουλεύω, κανένας δε μιλάει!
- Μ..
- Δηλαδή περιμένουνε ...Ελευθερία πήγαινε να πεις αυτό!
- Οπότε βλέπεις δηλαδή και ..
- Αυτοί το βλέπουνε σαν τσαμπουκά, εγώ δεν το βλέπω σαν τσαμπουκά – Δεν ξέρω, θα πάω να ρωτήσω, Έχω δίκιο, θα πάω να του το πω. Δεν είναι τσαμπουκάς, είναι διεκδίκηση των δικαιωμάτων σου.
- Κι αυτό δηλαδή δεν πιστεύεις ότι υπάρχει στην νεολαία, στο εργατικό δυναμικό;
- Όχι, μια τελείως απάθεια. Απάθεια, φύλαξη, αδράνεια...αυτά.
- Μ..
- Ίσως φοβούνται κιόλας μην χάσουν τη δουλειά τους;
- Σίγουρα, μπορεί να παίζει και αυτό γιατί ακόμα εγώ δεν φοβάμαι, και να με διώξουν από τη μία έχω άλλες δύο!! (γελάει)
- Μάλιστα, ωραία! ...Είπαμε μετά ότι θέλεις να κάνεις και μεταπτυχιακές σπουδές. Αυτό τώρα πως το αποφάσισες και πως πιστεύεις ότι θα σε επηρεάσει- και τώρα και γενικότερα;
- Γενικότερα το να βγεις έξω και να σπουδάσεις στο εξωτερικό είναι ένας τρόπος να διευρύνεις..
- Τους ορίζοντες
- Εκτός από τους ορίζοντες, να δεις κι έναν άλλον τρόπο σκέψης. Υπάρχει η περίπτωση στην Ελλάδα να σκεφτόμαστε τελείως ευθεία ενώ έξω να ανακαλύψεις κάποια άλλα πράγματα. Όσον αφορά το χώρο εργασίας, ένα πτυχίο από το Χάρβαρντ σίγουρα μετράει, αν και κάποιος τελευταία μου είπε «Αν πας στο Χάρβαρντ και γυρίσεις μετά Ελλάδα θα είσαι πολύ δυστυχησμένη γιατί θα έχεις να κάνεις αυτή τη θλιβερή σύγκριση»
- Μάλιστα, φαντάζομαι. Οπότε ο πρώτος λόγος που θέλεις να κάνεις αυτό το μεταπτυχιακό είναι για τη γνώση, να δεις και κάτι διαφορετικό, να μάθεις καινούργια πράγματα..
- Ναι, ναι, ναι, ναι.
- Επαγγελματικά;
- Επαγγελματικά νομίζω ότι κανένας δεν χάνεται όταν έχει θέληση και το ψάχνει.
- Εννοώ με το μεταπτυχιακό...πιστεύεις ότι θα σου προσφέρει ..
- Ναι, ναι, νομίζω ότι θα ..και μετά θα έρθω και θα συνεχίσω για διδακτορικό, με ενδιαφέρει πολύ!
- Και σκέφτεσαι τότε να δουλεύεις παράλληλα;
- Ναι
- Σε θέση σχετική με το αντικείμενο που θα έχεις στο μεταπτυχιακό σου;
- Ναι, αν όλα πάνε καλά!
- Και...
- Θα ήθελα επίσης να πάρω και ένα πτυχίο από την Ψυχολογία, με ενδιαφέρει πολύ και αυτός ο κλάδος!

- Οπότε όταν γυρίσεις από το μεταπτυχιακό σου σε τι είδους κλάδους θα αναζητήσεις δουλειά;
- Αν δε βρω σε αυτά που σου είπα, θα μου άρεσε κάτι που να έχει σχέση με τα παιδιά, είτε ως καθηγήτρια σε σχολεία είτε ως σύμβουλοι σχολείων κτλπ
Γενικά μου αρέσει αυτό με τα παιδιά, θα προσπαθήσω να ψάξω.
- Ωραία, συγγνώμη που σε κράτησα, σε ευχαριστώ πάρα πολύ!
- Τίποτα, εύχομαι να βοήθησα.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΓΕΩΡΓΙΑ:

- Πως διάλεξες να σπουδάσεις Κοινωνιολογία;
- Βασικά, όταν σκεφτόμουν τι θα 'θελα να κάνω στο Λύκειο ήταν από εκείνες τις επιστήμες που μου άρεσε να διαβάζω γιατί έβρισκα απαντήσεις στα ερωτήματα που με απασχολούσαν και γενικά δεν το έχω μετανιώσει καθόλου, παρόλα τα προβλήματα που έχει ο κλάδος.
- Τι προβλήματα, τι εννοείς;
- Ε, εντάξει τώρα η Κοινωνιολογία έχει πέσει σαν επιστήμη στην Ελλάδα. Έχει φύγει και από τη δέσμη...και γενικά α πράγματα ...προωθούνται άλλες επιστήμες.
- Ποιες δηλαδή πιστεύεις ότι προωθούνται;
- Η οικονομική, η αστική και περιφερειακή ανάπτυξη, τα ΜΜΕ, η λογιστική, η διαφημιστική.
- Ενώ η κοινωνιολογία δεν προωθείται..
- Ναι.
- Από την πλευρά της ανάπτυξής της ως επιστήμης ή από την πλευρά της ζήτησης της σαν ειδικότητα στην αγορά εργασίας;
- Και τα δύο. Και τα δύο.
- Και γιατί πιστεύεις ότι συμβαίνει αυτό;
- Σύγχρονα δίνεται περισσότερο βάση στην ανάπτυξη της οικονομίας. Μάλλον δίνεται αποκλειστικά εκεί η βάση και η προσοχή...και οι υπόλοιπες επιστήμες, οι κοινωνικές γενικά, έχουν πέσει σε δεύτερη μοίρα. Και σε αυτό πιστεύω ότι φταίει και η επιρροή από την Ε.Ε. και Από το γεγονός ότι η Ελλάδα πρέπει να προσαρμοστεί με τα ευρωπαϊκά πλαίσια και να φτάσει τους απαιτούμενους ρυθμούς ανάπτυξης. Όποτε έχουν πέσει όλα εκεί, όλη η προσοχή. Σύγχρονα, ο οικονομικός τομέας ενδιαφέρει περισσότερο από τον κοινωνικό.
- Οπότε και οι κοινωνικοί επιστήμονες αντιμετωπίζουν προβλήματα με την επαγγελματική τους αποκατάσταση;
- Ναι, ναι. Και βέβαια αντιμετωπίζουν! Θα έλεγα ότι μάλλον οι κοινωνικοί επιστήμονες έχουν το μεγαλύτερο πρόβλημα από όλους γενικά τους επιστήμονες στο να αποκατασταθούν επαγγελματικά. Οι οικονομολόγοι και οι λοιποί που ασχολούνται με την οικονομία έχουν μεγάλη ζήτηση, οι γιατροί και οι μηχανικοί...ε, αυτά τα επαγγέλματα πάντα ...δεν έχουν ιδιαίτερο πρόβλημα ποτέ, ανεξάρτητα δηλαδή από τις συνθήκες αυτές ...και τώρα έχουν ανέβει πιστεύω και τα ΤΕΙ και με την ισοτιμία που μάλλον θα πάρουν με τα ΑΕΙ και με την , με το όλο κλίμα της ανάπτυξης της τεχνολογίας και της εξειδίκευσης στον χειρισμό της τεχνολογίας αυτής.
- Και άρα οι κοινωνικοί επιστήμονες είναι αυτοί που μένουν απ έξω;
- Ναι. Ε, βασικά εντάξει όχι ότι είναι τα πράγματα εντελώς απαισιόδοξα! Απλά ότι το πρόβλημα είναι σε μας πιο έντονο και γενικά ένας κοινωνικός επιστήμονας μένει και περισσότερο στο χώρο της ανεργίας από κάποιον άλλο μέχρι να βρει μία σχετική δουλειά με τα προσόντα του.
- Αυτή τη στιγμή εργάζεσαι;
- Όχι.
- Ή έχεις εργαστεί ποτέ σε..
- Ε, όχι, όχι. Θέλω να τελειώσω πρώτα τις σπουδές μου κι έπειτα να ψάξω. Άσε που μπορεί να κάνω και μεταπτυχιακό.
- Α..μάλιστα. Και γιατί σκέφτεσαι να κάνεις το μεταπτυχιακό;

- Θα μπορώ να εξειδικευτώ σε κάποιον τομέα αλλά και θα έχω και ένα πιο δυνατό βιογραφικό από τους άλλους που θα έχουν μόνο το πτυχίο.
- Σε ενδιαφέρει δηλαδή αλλά το κανείς και για λόγους επαγγελματικής αποκατάστασης;
- Ναι. Κακά τα ψέματα τώρα μόνο με το πτυχίο δεν μπορείς να βρεις μία καλή θέση, τουλάχιστον όχι κάτι που να έχει και σχέση με το αντικείμενό σου. Ενώ με το μεταπτυχιακό θα είμαι πλέον εξειδικευμένος επιστήμονας. Θα μπορώ να διεκδικήσω μία θέση πιο καλή. Πτυχιούχοι υπάρχουν πολλοί και οι θέσεις είναι λίγες. Θα προτιμηθεί εκείνος με τα περισσότερα προσόντα.
- Και τι μεταπτυχιακό σκέφτεσαι να κάνεις;
- Δεν ξέρω ακόμα σίγουρα. Σκέφτομαι ή κάτι σχετικό με την Κοινωνική Πολιτική και τη Δημόσια Διοίκηση – που να συνδυάζει κάπως δηλαδή τους δύο αυτούς τομείς – ή στη Διαχείριση ανθρωπίνων πόρων. Αλλά εντάξει δεν το έχω αποφασίσει ακόμα τι θα είναι εκατό τις εκατό.
- Πιστεύεις ότι στα προβλήματα αυτά που υπάρχουν παίζει και κάποιο ρόλο το πανεπιστήμιο κι γενικά η εκπαίδευση όπως είναι σήμερα;
- Ε...το πανεπιστήμιο...ε, δεν υπάρχει καθόλου σύνδεση με την αγορά εργασίας και στις δικές μας τις επιστήμες πιστεύω ότι δεν υπάρχει και καθόλου σύνδεση με ...την πρακτική ας πούμε πλευρά που θα μπορούσαμε μετά να ασκήσουμε ως επάγγελμα. Μόνο θεωρία και όταν βγεις στην αγορά και να πιάσεις κάποια δουλειά...εκεί μαθαίνεις...δηλαδή όχι ότι οι θεωρητικές αυτές γνώσεις δεν είναι σημαντικές και δεν μπορείς να τις αξιοποιήσεις αλλά μάλλον ...δεν διδάσκεται καθόλου τεχνογνωσία.
- Μ...
- Αυτό βέβαια ίσως είναι αποτέλεσμα και του ίδιου τελικά του προβλήματος του ότι οι κοινωνιολόγοι δεν ζητούνται. Δηλαδή, επειδή δεν υπάρχει ζήτηση δεν έχουν διαμορφωθεί και οι συγκεκριμένες πρακτικές και η τεχνογνωσία σε καθαρά επαγγελματικό επίπεδο. ...Και αυτό έχει ως αποτέλεσμα...μπορείς, μπορείς δηλαδή να αξιοποιήσεις βέβαια αυτή την θεωρητική γνώση σε διάφορους τομείς μετά αλλά το πτυχίο από μόνο του δεν σου δίνει ιδιαίτερη εξειδίκευση. Ίσως, τώρα που το σκέφτομαι να γίνεται αυτό διότι εφόσον ο κοινωνιολόγος δεν ζητείται για να καλύψει πολύ συγκεκριμένες θέσεις ...γι αυτό να μην διδάσκεται ως κάτι τόσο πρακτικό...δηλαδή για αυτό να μην δίνεται η τεχνογνωσία αυτή. Αλλά ίσως και η μία κατάσταση να τροφοδοτεί την άλλη!
- Και τι πιστεύεις ότι θα μπορούσε να γίνει για να βελτιωθούν τα πράγματα;
- Αν ανοίξει ο τομέας της Κοινωνικής Πολιτικής τότε πιστεύω ότι θα ανοίξουν και θέσεις. Σε άλλες χώρες τα πράγματα είναι καλύτερα από ότι εδώ γιατί δουλεύει πολύ ο τομέας αυτός. Εδώ πάλι...αν και στο μέλλον πιστεύω θα ανοίξει κι εδώ αυτός ο τομέας και με την Ε.Ε, που θέτει κάποια minimum σε διάφορους τομείς.
- Δηλαδή η Ελλάδα θα προσαρμοστεί σε πλαίσια ευρωπαϊκά και σε σχέση με την άσκηση της Κοινωνικής Πολιτικής και...
- Ναι. Αν το ζητήσουν από την Ε.Ε, θα πρέπει να ο κάνουμε και ξέρεις πιστεύω ότι η Ε.Ε., θέτει και ...δηλαδή την ενδιαφέρει να καλύπτονται όλοι οι φορείς κοινωνικής πολιτικής από εξειδικευμένους επιστήμονες κι όχι άσχετους, ανειδίκευτους. Οπότε εκεί πιστεύω ότι θα ανοίξουν θέσεις και για τους κοινωνιολόγους. Αλλά και πάλι πιστεύω θα προτιμούνται οι εξειδικευμένοι, με μεταπτυχιακό.
- Δηλαδή οι πτυχιούχοι από μόνοι τους , δηλαδή μόνο με το πτυχίο..

- Όχι, κοίτα, ειδικά στις δικές μας τις επιστήμες ένας πτυχιούχος απλά δεν πιστεύω ότι μπορεί να κάνει και κάτι ιδιαίτερο. Οι περισσότεροι δυστυχώς δουλεύουν σε άσχετα πράγματα. Εντάξει, όχι ότι κάνουν και χειρωνακτική εργασία, αλλά πάντως οι περισσότεροι δεν απασχολούνται σε θέσεις σχετικές με το αντικείμενο ή ανάλογες των προσόντων τους γενικά.
- Και αυτό έχει διαμορφωθεί..
- Σου είπα κυρίως είναι το γεγονός ότι έχει πέσει το βάρος στην οικονομία. Και επίσης ότι οι πτυχιούχοι είναι πάρα πολλοί. Περισσότεροι από τις θέσεις και ειδικά στις κοινωνικές επιστήμες που δεν έχουν και ζήτηση.
- Και τι θα ήταν αυτό κατά τη γνώμη σου που θα μπορούσε να εξασφαλίσει μία θέση εργασίας σε κάποιο νέο επιστήμονα; Και κοινωνιολόγο και γενικότερα.
- Ε...να μην αδρανεί γιατί τώρα όπως είναι τα πράγματα πρέπει να το κυνηγήσεις πολύ μόνος σου. Εντάξει, εκτός κι έχεις κάποιον γνωστό και μπορεί να βοηθήσει. Τι άλλο...εντάξει είναι και δύσκολα τα πράγματα δεν ξέρεις αν θα βρεις και σίγουρα. Είναι και θέμα τύχης. Απλά πρέπει να προσπαθήσεις να κάνεις αυτό που μπορείς. ..Αν υπήρχε και μία βοήθεια από το πανεπιστήμιο θα ήταν και λίγο πιο εύκολα τα πράγματα. Αλλά αυτό είναι και θέμα που αφορά γενικότερα την εκπαιδευτική πολιτική της χώρας – δεν είναι θέμα καθαρά ενδοπανεπιστημιακό πιστεύω.
- Μ...μάλιστα, λοιπόν σε ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σου.
- Τίποτα.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

- Ξεκινάμε με την ερώτηση, Γιατί σπούδασες Κοινωνιολογία
- Σπούδασα Κοινωνιολογία γιατί ... δεν το... ήταν από τις πρώτες μου επιλογές. Το δήλωσα γιατί με ενδιέφερε το αντικείμενο. Είχε να κάνει με αυτά... με αυτά που ας πούμε προβληματίζουν μία κοινωνία, για σύγχρονα προβλήματα. Γι αυτό το επέλεξα.
- Και τι θέσεις πιστεύεις ότι καλύπτει στην αγορά εργασίας;
- Κάποτε, πριν την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, κάλυπτε...το πρώτο είναι ότι πήγαιναν οι κοινωνιολόγοι να απορροφηθούν στην εκπαίδευση , ως καθηγητές. Τώρα πια νομίζω ότι είναι καθαρά προσωπική τους υπόθεση. Από ποια άποψη; Ότι πρέπει οι ίδιοι μόλις πάρουν το πτυχίο να αναζητήσουν τις προοπτικές που έχουν στην αγορά εργασίας, δηλαδή στον ιδιωτικό ή στον δημόσιο τομέα μέσω του ΑΣΕΠ. Στον ιδιωτικό πρέπει να χτυπήσουν πόρτες με βιογραφικά και τέτοια....Το σημαντικό είναι ότι είναι καθαρά δική τους υπόθεση. Δεν έρχεται κάποιος να τους πει ..έβγαλες το.. είσαι κοινωνιολόγος, υπάρχουν αυτά, μπορείς να κάνεις αυτό.
- Οπότε δηλαδή υπάρχει μία άγνοια, μία κακή πληροφόρηση.
- Ναι, ναι αυτό. Κι όχι μόνο κακή πληροφόρηση. Είναι και θέμα του ποιος πιστεύουμε ότι είναι ο ρόλος του πανεπιστημίου. Αν είναι να προσφέρει μόνο τη γνώση, τότε είμαστε εντάξει. Το πτυχίο που θα πάρεις σου δίνει τις γνώσεις και από κει και πέρα εσύ αποφασίζεις τι θα κάνεις με αυτές τις γνώσεις. Αν όμως δεχτούμε ότι το πανεπιστήμιο είναι ο προθάλαμος της αγοράς εργασίας τότε σίγουρα πρέπει να γίνει κάτι ώστε οι απόφοιτοι να απορροφούνται. Να απορροφούνται στο αντικείμενό τους κι όχι σε άσχετα, όπως εγώ αυτή τη στιγμή!
- Μάλιστα- εργάζεσαι δηλαδή σε θέση που δεν έχει να κάνει με τις σπουδές σου;
- Δυστυχώς!
- Απο εκεί και πέρα, έχεις υπόψην σου θέσεις που είναι θέσεις ενός κοινωνιολόγου;
- Ε.....
- Υπάρχουν τέτοιες θέσεις....
- Αν το δούμε καθαρά ως....ως αιτιακή σύνδεση...δηλαδή Κοινωνιολόγος = αυτό, δηλαδή μία συγκεκριμένη θέση, νομίζω ότι δεν μπορεί νανα βρεθεί κάτι τόσο συγκεκριμένο. Γιατί η αγορά εργασίας έχει γίνει πιο συγκεκριμένη. Ότι δηλαδή ζητάμε αυτό αλλά ας μην είσαι ρε παιδί μου, ας μην καλύπτεις ακριβώς τα προσόντα. Έχουμε μείς τρόπους , με μεθόδους κατάρτισης με σεμινάρια κτπλ που θα σε προσαρμόσουμε. Αυτό υπάρχει τώρα. Αυτό που λέμε η Προσαρμοστικότητα. Δηλαδή, ο εργαζόμενος να προσαρμοστεί στις ανάγκες του εργοδότη. ..Ε...θέση ατόφια κοινωνιολόγου δεν υπάρχει. Μπορούν δηλαδή σε κάποιους οργανισμούς, με τα προγράμματα που έρχονται από την Ε.Ε. να καλυφθούν κάποιες θέσεις. Μόνο έτσι, ...Αλλά αποκλειστικά δική του δουλειά. Να ενδιαφερθεί ο ίδιος. Και από κει και πέρα είναι και στον τομέα της έρευνας.
- Σ' αυτόν τον τομέα πως βλέπεις σήμερα ότι..
- Δε, δεν υπάρχει! Στην Ελλάδα τουλάχιστον δεν...δεν γίνονται προσπάθειες....από το σύνολο του ΑΕΠ πολύ μικρό ποσοστό δίνεται για την ερευνητική δουλειά. Πάντα σ σχέση με το μέσο όρο της Ε.Ε. Κι αυτό νομίζω είναι αποτέλεσμα ότι στην Ελλάδα σκεφτόμαστε...προσπαθούμε να

προσαρμοστούμε βάση του αποτελέσματος κι όχι βάση της διαδικασίας. Δηλαδή ότι θέλω να επιτύχω τώρα , βραχυπρόθεσμα, αυτό το αποτέλεσμα άρα [τέλος κασέτας] Δεν ενδιαφέρει η έρευνα, δηλαδή να δω ποιες είναι οι ανάγκες και να εφαρμόσω βάση των αναγκών το πρόγραμμά μου. Αυτό που ενδιαφέρει είναι η αποτελεσματικότητα. Να έχω το αποτέλεσμα όσο πιο γρήγορα γίνεται .

- Στην Ελλάδα;
- Στην Ελλάδα πάντα. Στην Ελλάδα που πρέπει να προσαρμοστεί στα ευρωπαϊκά πρότυπα.
- Δεν βλέπεις όμως ότι στο εξωτερικό ίσως να προωθείται περισσότερο η έρευνα ας πούμε και..
- Ναι, ναι. Αλλά επειδή δεν με ενδιαφέρει η αγορά εργασίας του εξωτερικού αλλά της Ελλάδας , γι αυτό πρέπει δηλαδή να ...επειδή κι εμένα προσωπικά θα με ενδιέφερε να απορροφηθώ στον τομέα της έρευνας , θα έπρεπε να.. Δηλαδή, αφού κάνω ένα μεταπτυχιακό κι ένα....και σκέφτομαι και για διδακτορικό , θα με ενδιέφερε ο τομέας της έρευνας.
- Και κατά πόσο πιστεύεις, δηλαδή από τα λεγόμενά σου φαίνεται ότι θα το βλέπεις δύσκολο εφόσον δεν προωθείται και ο τομέας της έρευνας, για να απορροφηθείς εκεί για δουλειά κλπ
- Από κει και πέρα είναι και θέμα της σχέσης του ατόμου με την εργασία. Δηλαδή, αν εγώ έχω σαν προτεραιότητα μου την εργασία, να βρω μία δουλειά, να επιβιώσω, κι ας είναι αυτή η δουλειά ότι θέλει- αυτό εμένα δεν με ενδιαφέρει .Θα προσπαθήσω να βρω μια δουλειά που να με ικανοποιεί και ...και ας αργήσω! Δηλαδή μέχρι τότε μπορεί να κάνω και άσχετες δουλειές με αυτό που έχω σπουδάσει αλλά αυτό που με ενδιαφέρει είναι να βρω μια δουλειά που θα με ικανοποιεί απόλυτα. Και δεν θα αντιστέκεται όμως και στις ιδέες που έχω για, για το αντικείμενο των σπουδών μου αλλά και για την ιδεολογία που έχω γύρω από την κοινωνία και την αγορά εργασίας.
- Τώρα για την απασχόληση θετικών και θεωρητικών επιστημόνων, πώς πιστεύεις ότι έχουν διαγραφεί τα πράγματα στη σύγχρονη αγορά εργασίας;
- Νομίζω ότι δίνεται περισσότερη βαρύτητα σε αυτό που λέμε «τεχνικές γνώσεις»
- Δηλαδή σε επίπεδο ΤΕΙ;
- Ίσως, ναι. Δηλαδή, η λειτουργία των ΤΕΙ αυτό έχει στόχο. Να προσφέρω σε έναν αριθμό ανθρώπων που αύριο θα βγουν στην αγορά εργασίας τις κατάλληλες τεχνικές γνώσεις για να τους απορροφήσω στον τεχνολογικό τομέα ας πούμε. Στον τεχνολογικό τομέα, στον χειρισμό. Γιατί υπάρχει διαφορά μεταξύ χειρισμού και σχεδιασμού. Και ο σχεδιασμός όμως χρειάζεται τις τεχνικές γνώσεις. Οπότε νομίζω ότι...αυτό που λέμε οι θετικοί επιστήμονες βρίσκονται σε καλύτερη μοίρα από τους θεωρητικούς. Και κυρίως αυτούς που έχουν να κάνουν με τις ανθρωπιστικές σπουδές . Κι αυτοί το μόνο που μπορούν να κάνουν , αυτοί στις ανθρωπιστικές σπουδές, είναι αν διευρυνθεί ο τομέας της Κοινωνικής Πολιτικής. Υπάρχει τώρα...γίνονται κάποια πράγματα γι αυτό που λέμε κοινωνικές ομάδες, για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες κλπ. Αλλά προσωπική μου άποψη είναι ότι αυτά τα προγράμματα γίνονται μόνο και μόνο για...δεν έχουνε την αποτελεσματικότητα, δεν πετυχαίνουν το στόχο τους που είναι να βελτιωθεί η κατάσταση των συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων. Ο πρώτος στόχος είναι να υπάρχουν τα προγράμματα αυτά , να απορροφούνται οι πόροι από την Ε.Ε. και να λέμε ότι υπάρχουν τα προγράμματα αυτά που βοηθούν τις

συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. ..Οπότε γενικά η κατάσταση ίναι δύσκολη γι αυτούς που λέμε θεωρητικούς επιστήμονες.

- Αντιμετωπίζουν δηλαδή πιο έντονη ανεργία;
- Ναι. Αν και είναι λίγο συγκεχυμένη έννοια. Βέβαια λέμε ότι ζούμε στην εποχή της γνώσης και της πληροφόρησης αλλά ποιας γνώσης; Της τεχνικής γνώσης. Του σχεδιασμού. Δηλαδή υπάρχει ο σχεδιασμός και ο χειρισμός. Επάνω στο σχεδιασμό πρέπει να έχεις συγκεκριμένες γνώσεις επί του τεχνικού.
- Μάλιστα.
- Δεν φτάνει δηλαδή απόλυτα η θεωρητική γνώση. Αλλά βέβαια δεν πρέπει να πάμε και στο άλλο άκρο και να παρέχουμε μόνο τεχνική γνώση . Δηλαδή, τι πρέπει να κάνω , συγκεκριμένα.
- Χρειάζεται δηλαδή και το θεωρητικό.
- Ναι, ναι. Γιατί σου προσφέρει άλλη επαφή με αυτό που λέμε γνώση! Γνώση δεν είναι μόνο η αποτελεσματικότητα. Είναι, ε....λίγο και να ψάχνεις και τη διαδικασία, δηλαδή για να φτάσεις στο αποτέλεσμα.
- Μ...κι αυτό πιστεύεις ότι στη σύγχρονη κατάσταση στην απασχόληση έχει παραμεληθεί;
- Ναι, δεν...δηλαδή έτσι όπως το βλέπω εγώ κι όπως το έχω ψάξει, δηλαδή φτάνουμε σε ένα σημείο να ζητάμε από τον υποψήφιο απασχολούμενο τόσα προσόντα- ξένες γλώσσες, Η/Υ, εξειδίκευση, όλα αυτά – τα οποία όμως...είναι τεχνικές γνώσεις, δηλαδή σου τα προσφέρουν ως τεχνική γνώση , ως...
- Ένα εργαλείο, δηλαδή.
- Ναι, ένα εργαλείο!
- Και τι πιστεύεις ότι έχει οδηγήσει σ αυτή την κατάσταση;
- Το γενικό κλίμα που ισχύει σε αυτό που λέμε παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Δηλαδή, θέλω εργαζόμενους που να είναι αποτελεσματικοί. Αποτελεσματικοί και να προσαρμόζονται στο αποτέλεσμα που η οικονομία κάθε φορά το απαιτεί ...Έχω αυτά τα δεδομένα της οικονομίας οπότε χρειάζομαι αυτούς τους εργαζόμενους. Οπότε αυτό θα προσπαθήσω να....όχι σε επίπεδο εθνικού κράτους, σε επίπεδο συνεργασίας ας πούμε. Ας πούμε Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρέπει η Ε.Ε. να προσαρμοστεί. Κι αυτό κάνει.
- Κατάλαβα. Οπότε στην ουσία και η απασχόληση, οι συγκεκριμένες θέσεις εργασίας, έχουν ως στόχο την ανάπτυξη της οικονομίας;
- Ναι. Αυτό, αυτό είναι που λέω, ναι.
- Παραγωγικότητα!
- Παραγωγικότητα, ναι! Παραγωγικότητα και με ποιον τρόπο θα επιτύχω την προσδοκώμενη παραγωγικότητα στον πιο σύντομο χρόνο. Γι αυτό κι έχουν εμφανιστεί κι όλα αυτά.
- Οπότε και θεωρείς ότι αυτό έχει και επιρροή στους κοινωνιολόγους, που πρέπει να προσαρμοστούν σε αυτές τις συνθήκες;
- Ναι, πρέπει να προσαρμ...δηλαδή τον αναγκάζουν! Τον αναγκάζουν, δηλαδή τί να κάνει;
- Μάλιστα. Ο ρόλος της εκπαίδευσης πάνω σε αυτό;
- Ο ρόλος της εκπαίδ...Καταρχήν, δεν πρέπει να φτάσουμε στο σημείο να θεωρούμε το πανεπιστήμιο ως καθαρά προκαταρκτικό στάδιο της αγοράς εργασίας. Γιατί αν φτάσουμε εκεί, από εκεί και πέρα θα, θα παρέχεται μόνο , δηλαδή και το αντικείμενο σπουδών, τα μαθήματα και όλα, το πρόγραμμα σπουδών θα έχει κατεύθυνση μόνο την τεχνική γνώση. Ή το σχεδιασμό της παροχής τεχνικής γνώσης.

- Αυτό πιστεύεις ότι προσπαθούν να γίνει τώρα για τους κοινωνικούς επιστήμονες; Δηλαδή μια προσαρμοστικότητα των προγραμμάτων σπουδών σε αυτό το..
- Σε μεταπτυχιακό επίπεδο ίσως. Υπάρχουν προγράμματα επιδοτούμενα από την Ε.Ε. που έχουν στόχο συγκεκριμένες ομάδες. Αυτό που θέλουν να επιτύχουν είναι το να βγούν κάποιοι ειδικευμένοι επιστήμονες που θα μπορούν να απορροφηθούν σε συγκεκριμένα προγράμματα. Από εκεί και πέρα δεν ξέρω. Αν δίνεται δηλαδή βαρύτητα στην παροχή της θεωρητικής γνώσης ή σε πρακτική άσκηση, ας πούμε. Και πάλι ο φοιτητής... ε.. στον ιδιωτικό τομέα ο φοιτητής δεν βγαίνει έτοιμος. Δηλαδή, από αυτό που σπουδάζει, δε βγαίνει έτοιμος. Στο δημόσιο τώρα, μέσω του ΑΣΕΠ- που θα καταργηθεί- λένε ότι θα καταργηθεί. Από κει και πέρα δεν ξέρω ποια θα είναι τα κριτήρια του δημοσίου τομέα.
- Στον ιδιωτικό;
- Πρέπει να προσαρμοστείς! Υπάρχει αυτό το κριτήριο της προσαρμοστικότητας και της ευελιξίας του εργαζόμενου.
- Απο εκεί και πέρα ποια πιστεύεις η διαφορά στην απασχόληση θετικών και θεωρητικών επιστημόνων, όχι μόνο στη φύση της δουλειάς αλλά και γενικότερα, στα πλαίσια, στις απολαβές κλπ;
- Οι θετικοί επιστήμονες είναι πιο άμεσα απορροφήσιμοι. Μπορούν να βρουν πιο εύκολα δουλειά.
- Και στο αντικείμενο τους, φαντάζομαι;
- Ναι, ναι. Οι θεωρητικοί επιστήμονες...ή στο δημόσιο, δηλαδή, να μπουνε στη διαδικασία των εξετάσεων μέσω ΑΣΕΠ ή μέσω ...αυτών των προγραμμάτων...που οργανισμοί τώρα παίρνουν, απορροφούν πόρους κλπ. Μόνο έτσι.
- Μάλιστα, .. ωραία! Σε ευχαριστώ πάρα πολύ.
- Παρακαλώ εγώ, που συμμετείχα στην έρευνα!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΚΩΣΤΑΣ ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ

IX: Πες μου αρχικά γιατί σπούδασες Κοινωνιολογία.

KT: Με ενδιέφεραν οι σχολές που είχαν να κάνουν με θέματα για την κοινωνική ζωή των ανθρώπων, για την κοινωνία, την πολιτική και τέτοια. Στην ουσία δηλαδή ήθελα να περάσω στην Πάντειο!

IX: Και τι είδους θέσεις πιστεύεις ότι το πτυχίο που θα πάρεις καλύπτει στην αγορά εργασίας;

KT: ...κοίτα, το αντικείμενο είναι ευρύ και ...η Κοινωνιολογία μελετά όλες τις πτυχές της κοινωνικής ζωής, τους θεσμούς, είναι και η έρευνα...μπορεί να εφαρμοστεί δηλαδή σε διάφορους τομείς. Και άρα οι απόφοιτοι του τμήματος μπορούν να καλύψουν μία ποικιλία θέσεων πιστεύω.

IX: Και πιο συγκεκριμένα, δηλαδή ποιες θα ήταν μερικές από αυτές τις θέσεις;

KT: Ε, στην εκπαίδευση ως καθηγητές, στο Δημόσιο σε φορείς πρόνοιας αλλά και σε υπουργεία κλπ, σε οργανισμούς του ιδιωτικού τομέα που ασχολούνται με κοινωνικά θέματα.....Πιο πολύ αυτά. Αλλά εντάξει από κει και πέρα μπορούν πιστεύω να βρουν δουλειά και σε άλλους...άλλους χώρους όπως τα ΜΜΕ...και σε ιδιωτικές επιχειρήσεις στο τμήμα προσωπικού...και σε εταιρείες που ασχολούνται με μελέτες και στατιστικές. Λίγο πολύ αυτά.

IX: Λοιπόν Κώστα θα ήθελα τώρα να μου δώσεις την απόψή σου σχετικά με την αγορά εργασίας και την κατάσταση που επικρατεί σε αυτή. Για τους νέους..

KT: Για τους νέους η αγορά εργασίας έχει γίνει πολύ ελεύθερη μπορώ να πω, αλλά θα πρέπει να έχεις και τη θέληση για να κάνεις κάτι..

IX: Όταν λες ελεύθερα τι ακριβώς εννοείς ;

KT: Ότι τα πράγματα είναι πιο εύκολα τώρα, έχεις δυνατότητες, πολλές δυνατότητες. Ακόμα και με την Εκπαίδευση που τα παλιά τα χρόνια πλήρωνες ή δεν σπούδαζε κανένας και αναγκαζόταν να δουλεύει κανένας χειρωνακτικά. Ακόμα και το Κράτος βοηθάει τώρα για να κάνει κάποιος μια δουλειά δική του, μια δική του επιχείρηση ή και να σπουδάσει...

IX: Να αναβαθμίσει τα προσόντα του και να μπορέσει άρα να βρει μια θέση εργασίας. Αυτό που θα ήθελα να μου πεις τώρα είναι το πλαίσιο που πιστεύεις ότι έχει διαμορφωθεί στην Απασχόληση για τους νέους σε σχέση με προσόντα όπως η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση – Δηλαδή πως πιστεύεις ότι έχουν διαμορφωθεί τα πράγματα για τους πτυχιούχους.

KT: Πολύ δύσκολα. Πολύ δύσκολα. Κοίταξε είναι πολύ δύσκολα γιατί σπουδάζεις τόσα χρόνια και πολλές φορές δεν βλέπεις αποτέλεσμα. Λες καλύτερα να είχα πιάσει μια δουλειά τόσα χρόνια παρά να φτάσω πόσων χρονών, τριάντα χρονών και να μπεις τότε στην αγορά εργασίας και να παίρνεις το βασικό μισθό 160.000 ενώ στα τριάντα

θα θέλεις να έχεις κάνει και άλλα πράγματα , οικογένεια για παράδειγμα και αυτά τα λεφτά κακά τα ψέματα δεν φτάνουν καλά καλά ούτε για τα τσιγάρα του μήνα!

ΙΧ: Οπότε θεωρείς δηλαδή ότι οι νέοι πτυχιούχοι αντιμετωπίζουν φοβερό πρόβλημα ανεργίας και δεν καλύπτονται από τις θέσεις που υπάρχουν στην αγορά εργασίας ...

ΚΤ: Μεγάλο πρόβλημα ανεργίας γιατί σου παίρνει τόσα χρόνια να σπουδάσεις , να καταφέρεις αυτό που θέλεις και κάποια μεταπτυχιακά που πάντοτε απαιτούνται και μετά δεν βλέπεις αποτέλεσμα, το αποτέλεσμα που περίμενες να δεις. Δηλαδή ένας επιστήμονας , ειδικά ένας γιατρός , θέλει να πάρει το πτυχίο του μέχρι τα τριάντα και μετά δύο χρόνια το στρατιωτικό, αν είναι και άντρας, πάει τριάντα δύο-Πότε θα κάνει το αγροτικό του πότε θα μπει σε μια καλή δουλειά, πότε θα κάνει οικογένεια;

ΙΧ:Και αυτό συμβαίνει όπως μου είπες εξαιτίας της κατάστασης που επικρατεί σύγχρονα στην αγορά..

ΚΤ: Φυσικά.

ΙΧ: Επίσης μου είπες ότι ένας πτυχιούχος, εκτός του ότι αργεί να μπει στην αγορά με όλες τις δυσμένειες που συνεπάγεται αυτό, συνήθως δεν καλοπληρώνεται, βρίσκει μια θέση που δεν είναι αντάξια του και είναι κατώτερη κλπ. Αυτό γιατί πιστεύεις ότι συμβαίνει ;

ΚΤ: Γιατί δεν βοηθάει το Κράτος. Το κράτος το ίδιο ας πούμε σε μια άλλη χώρα θα βοηθούσε περισσότερο ένα νέο που αντί να τρέχει σε άλλες χώρες για μεταπτυχιακά , αντί να κάνει κάποιο μάθημα σε δυο χρόνια θα το έκανε σε ένα χρόνο ή σε μισό χρόνο σε κάποιο άλλο κράτος, εδωπέρα σου παίρνει πόσο καιρό.

ΙΧ: Όποτε φταίει και το εκπαιδευτικό σύστημα μαζί με τα....

ΚΤ: Βέβαια, πάντα φταίει αυτό. Από εκεί αρχίζουν όλα, έτσι! Πρέπει να βοηθήσει αυτό ακόμα περισσότερο.

ΙΧ: Και τι πιστεύεις ότι θα μπορούσε να γίνει για να βελτιωθεί η κατάσταση, και για τους νέους γενικότερα και για τους πτυχιούχους ;

ΚΤ: Να αλλάξει γενικά το όλο σύστημα ούτως ώστε να είναι γενικά καλύτερα για όλους. Να έρθει ας πούμε το Υπουργείο Παιδείας που φτιάχνει όλους αυτούς τους νόμους να έρθει στην θέση του νέου – Που από τη στιγμή που ξεκινάει τι ιδέες του έχει δώσει η κοινωνία η ίδια από το περιβάλλον του , από τα ΜΜΕ από το σχολείο, από την παρέα των φίλων- Για το τι σημεία παίρνουν και προσδιορίζουν τη σκέψη τους για το τι θα κάνουν στο μέλλον – και μετά να βγάλει ανάλογες αποφάσεις, ανάλογες αποφάσεις για το καλύτερο όλων. Για να βοηθήσει το Κράτος κάποιον να παράγει έργο κι όχι να φτάσει τριάντα και σαράντα χρονών για να του παράγει έργο.

ΙΧ: Μάλιστα.

ΚΤ: Δηλαδή το Κράτος στη θέση του φοιτητή ή του νέου γενικά για να δει που βαδίζει πραγματικά ο νέος. Τι ιδέες παίρνει γύρω γύρω. Γιατί κακά τα ψέματα σου γεμίζουν τα μυαλά αέρα ότι η ζωή είναι εύκολη, όλοι θέλουν να πιάσουν μια δουλειά

διευθυντή και να κάθονται. Εντάξει, δεν είναι τόσο εύκολα τα πράγματα. Και ιδιαίτερα στους φοιτητές πρέπει να τα κάνουν όλα πολύ πιο εύκολα, πιο κατανοητά όλα. Δεν υπάρχει ενημέρωση και βοήθεια για τις επαγγελματικές προοπτικές για να προχωρήσεις μετά το πτυχίο.

IX: Μάλιστα.

KT: Και είναι και το θέμα οικογένεια μέσα, δηλαδή εάν .. και είναι και το στρατιωτικό, αν κάποιος πάρει το πτυχίο του και ξαφνικά του έρθει ένα χαρτί λές τώρα άλλη μια καθυστέρηση δυο χρόνια

IX: Οπότε γενικά οι νέοι αντιμετωπίζουν την ανεργία και την καθυστέρηση στην είσοδο στην αγορά εργασίας

KT: Ναι και ότι γενικά όλη η κοινωνία σου δίνει μια εικόνα ότι ...στα κάνει όλα εύκολα ενώ δεν είναι. Μας κάνουν φαντασμένους ΜΜΕ και όλα αυτά και νομίζουμε ότι θα βρούμε τα ωραία, τα καλά, ψάχνουμε όλοι για το εύκολο χρήμα βασικά και δεν γίνονται τα πράγματα όπως τα περιμένουμε. Και ειδικά για τους επιστήμονες η κατάσταση είναι πολύ...υπάρχει απογοήτευση ..και είναι αδικία. Δεν βρίσκεις δουλειά και είναι σαν...πάνε όλα χαμένα. Και ο κόπος σου και οι γνώσεις που έχεις πάρει και ..εντάξει βάζεις τόσο κόπο, κάνεις τόσα όνειρα και τελικά βρίσκεσαι σε μία θέση που δεν είναι αντάξιά σου.

IX: Η πληροφόρηση από την πλευρά των εργαζομένων..

KT: Δεν υπάρχει κυρίως εδώ! Πληροφόρηση καμία! Καθένας ότι μπορέσει να κάνει και δουλεύοντας και μαθαίνοντας – από μόνος του κανονικά. Κανένας δεν ενημερώνει κανένα, ούτε από τον κύκλο σου ούτε το ίδιο το Κράτος, να πει δηλαδή: Ασχολείσαι με αυτό, είσαι φοιτητής, έχεις αυτές τις προδιαγραφές και με αυτές μπορείς να κάνεις εκείνο, το άλλο, με αυτούς τους κανονισμούς, με αυτούς τους νόμους. Πουθενά δεν υπάρχει καμία ενημέρωση. Ούτε από την Εκπαίδευση, ούτε από την αγορά, ούτε από το κράτος, τα πανεπιστήμια, από πουθενά!

IX: Μάλιστα. Λοιπόν, πριν λίγο μου είπες και για τους φοιτητές ότι συνήθως κάνουν και μεταπτυχιακές σπουδές. Γιατί πιστεύεις ότι οδηγούνται εκεί πέρα;

KT: Γιατί έχουν φτάσει στο σημείο να σου λένε ότι όταν θα πάς να πιάσεις κάπου μια δουλειά .. ότι προτιμάνε κάποιον που έχει μεταπτυχιακά.

IX: Το ζητάει δηλαδή η αγορά;

KT: Ναι κακά τα ψέματα. Είναι θέμα επιλογής. Ναι.

IX: Οπότε είναι ένα προσόν παραπάνω για να πιάσουν μια θέση εργασίας.

KT: Φυσικά.... Καλό θα ήταν να μην υπήρχανε μεταπτυχιακά. Πήρες το πτυχίο σου - ξεκίνησες κατευθείαν. Θέλεις να μάθεις κάτι παραπάνω; Να συνεχίσεις τις σπουδές αλλά να μην θεωρείται έξτρα ώστε να υπάρχουν και έξοδα και να αναγκάζεσαι να φεύγεις στο εξωτερικό. Χάνουν οι οικογένειες χρήματα, χάνει και το ίδιο το κράτος, γιατί αυτός ο νέος αν μπορούσε να κάνει το μεταπτυχιακό εδώ δεν θα έφευγε έξω κλπ

IX: Εσύ σκέφτεσαι να κάνεις μεταπτυχιακά;

KT: Δεν ξέρω ακόμα. Βέβαια εγώ αυτό που θέλω είναι να βρω μία καλή δουλειά, ανάλογη των προσόντων μου και όσο το δυνατόν κοντά στο αντικείμενό μου. Αλλά όπως σου είπα τα πράγματα είναι δύσκολα και δεν ξέρω αν θα το κατορθώσω. Μπορεί δηλαδή να χρειαστώ να κάνω και μεταπτυχιακό. Θα δω, δεν ξέρω ακόμα πως θα εξελιχθούν τα πράγματα άμα τελειώσω τη σχολή.

IX: Εργάζεσαι;

KT: Ναι.

IX: Η δουλειά που κάνεις είναι σχετική με ..

KT Εντελώς άσχετη! Την κάνει και κάποιος που δεν έχει σπουδάσει.

IX: Θέλω να μου πεις σε τι πιστεύεις ότι έχει αλλάξει ο τρόπος που βλέπεις τα πράγματα τώρα, σε σχέση με το θέμα μας πάντα, το γεγονός ότι εργάζεσαι. Σε σχέση με το πριν που δεν εργαζόσουν και δεν είχες άμεση επαφή με την κατάσταση στην αγορά εργασίας;

KT: Κοίταξε εκτός από τις προσωπικές μου καθαρά στιγμές στην εργασία.. τα πράγματα γενικά είναι πολύ δύσκολα. Πρέπει να τρέξεις παντού για να βρεις δουλειά και το θέμα είναι ότι δεν την βρίσκεις με την μία και απογοητεύεσαι κατευθείαν. Πας κάπου και σου λένε ότι δεν τους κάνουν και μετά απογοητεύεσαι και δεν θέλεις να ψάξεις αλλού και μπορεί να περάσουν και 10 και 20 δουλειές μέχρι να βρεις και το κατάλληλο για εσένα και το κατάλληλο για αυτό που μπορείς να προσφέρεις..

IX: Μάλιστα. Εσύ τι μπορείς δηλαδή να πεις ότι σου έχει προσφέρει η δουλειά, εκτός από το υλικό; Πως σε έχει επηρεάσει από τη στιγμή που μπήκες στο χώρο της απασχόλησης ;

KT: Η δουλειά μου έχει προσφέρει ικανοποίηση. Γιατί μου αρέσει αυτό που κάνω, γιατί ξεχνιέμαι , δηλαδή προσφέρεις. Αυτό είναι. Ικανοποιείσαι να βλέπεις ότι προσφέρεις κι όχι να προσφέρεις και να μην σου πουν ούτε ένα ευχαριστώ. Όταν σου το αναγνωρίζουν ικανοποιείσαι και δεν έχει αξία το υλικό ή οτιδήποτε. Σου αρέσει που προσφέρεις και αναγνωρίζεται η προσπάθειά σου.

IX: Άρα παίζει ρόλο και η σχέση με τον εργοδότη.

KT: Και η σχέση με τον εργοδότη και η σχέση γενικά με τους ανθρώπους.

IX: Με τους συνεργάτες

KT: Και με τους συνεργάτες και με αυτούς που τους προσφέρεις τη δουλειά που τους κάνουν (πελάτες?) , γενικά και ένα ευχαριστώ να σου πούνε πολλές φορές είναι αρκετό. Αν θα σε δούνε μειονεκτικά για αυτό που κάνεις, ως κατώτερο....Παίζει ρόλο και η σχέση των ανθρώπων πως θα είναι. Και από τις δυο πλευρές.

IX: Και σε σχέση με τους πτυχιούχους που στην ουσία ψάχνουν να βρουν κάτι συγκεκριμένο και που είναι αυτό που θέλουν να κάνουν .. Από τη στιγμή που όπως είπαμε υπάρχουν δυσκολίες και μία ιδιαίτερη ψυχολογική κατάσταση με το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν που δεν καταφέρνουν να βρουν εύκολα δουλεία...και ψυχολογικά θα .. απογοητεύονται...

KT: Μόνο; Υπάρχει πλήρης απογοήτευση ...Ξέρεις τι είναι να κοπιάζεις τόσα χρόνια , να προσπαθείς, τόσο διάβασμά για να σπουδάσεις, να πετύχεις αυτό που θέλεις και ξαφνικά να μην σου βρίσκεται δουλεία; Σε αυτό που σου αρέσει κι έχεις σπουδάσει; Το κακό είναι ότι στην Ελλάδα έχουμε πάρα πολλούς πτυχιούχους που δεν τους έχει αξιοποιήσει το Κράτος. Όπως για παράδειγμα οι εκπαιδευτικοί, οι Κοινωνιολόγοι. Κι όσοι πάλι θα περίσσευαν από μία ιδεατή αξιοποίηση τους πάνω στο αντικείμενο τους να τους κάνει κάτι άλλο. Έχει γεμίσει η χώρα πτυχιούχους και δουλεύουν οι περισσότεροι σε άσχετες από το στοιχείο τους δουλείες. Το φαινόμενο αυτό υπάρχει βέβαια και στο εξωτερικό. Αλλά εδώ τα πράγματα είναι πολύ χειρότερα.

IX: Πιστεύεις ότι υπάρχει και κάτι παραπάνω στο πρόβλημα αυτό; Εκτός δηλαδή από τον πληθωρισμό των πτυχιούχων . Υπάρχουν και άλλα στοιχεία που συντελούν ..

KT: Το πρόβλημα είναι ότι δεν έχουμε αναβαθμιστεί σαν χώρα. Σε αυτό φταίνε και τα διάφορα εσωτερικά και πολιτικά προβλήματα που είχαμε πριν ακόμη και μερικές δεκαετίες, και ακόμα προσπαθούμε να αναβαθμιστούμε σαν χώρα- οικονομικά, πολιτικά ...Η ένταξή μας στην Ε.Ε. πιστεύω ότι θα βοηθήσει στο να ανοίξουν δουλειές και ιδιαίτερα για το επιστημονικό δυναμικό. Βέβαια πιστεύω ότι ευνοούνται περισσότερο όσοι έχουν σπουδάσει κάτι σχετικό με την οικονομία και την τεχνολογία, αλλά παρόλα αυτά και στον κλάδο των κοινωνικών επιστημών πιστεύω ότι θα εξελιχθούν τα πράγματα από την Ε.Ε.

IX: Πιστεύεις ότι πάνω στην Απασχόληση υπάρχει διαφορά στους θεωρητικούς από τους θετικούς επιστήμονες;

KT: Σίγουρα υπάρχουνε διαφορετικές ευκαιρίες αλλά και αποδοχές και θέσεις. Τώρα το θέμα είναι πόσο θα ψάξει ο καθένας να τις βρει αυτές τις ευκαιρίες γιατί δεν υπάρχει και πληροφόρηση

IX: Οπότε πιστεύεις δηλαδή ότι πέρα από τη διάκριση θεωρητικών και θετικών επιστημών πιστεύεις ότι η αγορά λίγο πολύ για τους πτυχιούχους είναι εξίσου δύσκολη..

KT: Για τους πτυχιούχους σου είπα είναι πολύ δύσκολη η κατάσταση για τους αποφοίτους όλων των σχολών. Γιατί σπουδάζεις τόσα χρόνια και έπειτα δεν βρίσκεις την δουλεία που θέλεις. Και αναγκάζεσαι να κάνεις κάτι άλλο που τελικά συμβιβάζεσαι με αυτό, όχι κάτι να σου αρέσει.

IX: Στην ουσία δηλαδή υπάρχει πολύς συμβιβασμός στην υπόθεση.

KT: Κυρίως συμβιβασμός.

IX: Και σε τι θέσεις πιστεύεις ότι απασχολούνται οι θετικοί και οι θεωρητικοί επιστήμονες και ...οι θέσεις που θα βρούνε μέσα στην σύγχρονη κατάσταση στην απασχόληση σε τι θέσεις θα οδηγηθούν τελικά;

KT: Αναλόγως τι θα βρει ο καθένας βασικά. Κάποιος μπορεί να βρει και αυτό που θέλει αλλά είναι λίγες αυτές οι περιπτώσεις. Περισσότερο υπάρχει συμβιβασμός . Γενικά οι πτυχιούχοι είναι πολλοί – και από τις δύο πλευρές – και δεν υπάρχουν δουλειές για όλους αυτούς. Και δεν υπάρχει και γι αυτό ακόμα καθόλου ενημέρωση. Ωστε να σου δοθεί η ευκαιρία να δεις που μπορείς να πάς και σε τι να απευθυνθείς. Και από την πλευρά του επαγγελματικού προσανατολισμού. Θέλουν και όλοι να γίνουν μεγαλογιατροί κλπ.

IX: Πιστεύεις δηλαδή ότι ένας νέος τελειώνοντας το σχολείο θα έπρεπε να γνωρίζει κάποια πράγματα για την κατάσταση στην απασχόληση – ένα συγκεκριμένο πλαίσιο που θα έπρεπε να το γνωρίζει για να αποφασίσει τη θα κάνει..

KT: Το πλαίσιο θα έλεγα ότι είναι...

IX: Την κατάσταση γενικά πως θα την περιέγραφες που μπαίνει ο νέος και τι να κάνει , πρέπει να προσαρμοστεί..

KT: Εγώ αυτό που πιστεύω είναι ότι δεν είναι τα πράγματα τόσο εύκολα όσο φαίνονται, πιο εύκολα βέβαια από άλλες εποχές αλλά πολύ πιο δύσκολα από ότι νομίζουμε. Γιατί...είναι αυτό που σου είπα, όλοι ψάχνουμε για το εύκολο χρήμα ενώ δεν βγαίνει τόσο εύκολα. Και κακά τα ψέματα και οι εργοδότες θέλουν παραπάνω παρά να δώσουν στον εργαζόμενο μεγαλύτερες αποδοχές.

IX: Αυτό θα ήθελα δηλαδή λίγο να μου αναλύσεις κατά την άποψή σου. Την κατάσταση που υπάρχει στην αγορά εργασίας από την πλευρά των εργοδοτών.

KT: Κοιτάνε όλοι πάνω κάτω την εκμετάλλευση και δεν κοιτάνε τόσο πολύ τους νόμους – όχι ότι και οι νόμοι είναι τόσο εντάξει

IX: Υπέρ των εργαζομένων

KT: Ναι, περισσότερο υπέρ των εργοδοτών. Κι αυτοί κοιτάνε την εκμετάλλευση κυρίως και πώς να μην πληρώσουνε.

IX: Δηλαδή ότι στην ουσία στην αγορά επικρατεί το κέρδος!

KT: Ανατρέπει τα πάντα. Δεν υπάρχουν ιδέες, δεν υπάρχει τίποτα. Υπάρχει μόνο το κέρδος. Είναι το Α και το Ω αυτή τη στιγμή, είναι οι νόμοι της αγοράς.

IX: Ωραία. Σε ευχαριστώ πολύ για τη συμμετοχή σου.

KT: Παρακαλώ.

1.Όνομα ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

2.Φύλο(Κυκλώστε τον αριθμό δίπλα από την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει)

Ανδρας.....1
Γυναίκα(2)

3. Χρονολογία γέννησης1979

4. Τόπος κατοικίας μέχρι τα 18

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....(2)
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....5

5. Τόπος κατοικίας σήμερα

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....(5)

6.Διάρκεια διαμονής στον ανωτέρω τελευταίο τόπο κατοικίας: 5 ΧΡΟΝΙΑ

7.Έτος σπουδών ΕΠΙ ΠΛΥΧΙΕ

8. Επάγγελμα γονέων:

Πατέρας:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....(3)
Υπάλληλος γραφείου.....4
Έμποροι / Πωλητές.....5
Απασχολούμενος στην παροχή υπηρεσιών.....6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....9

Εάν ο πατέρας σας δεν εργάζεται , είναι:

Ανεργος.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

Μητέρα:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....	1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....	2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....	3
Υπάλληλος γραφείου.....	4
Έμποροι / Πωλητές.....	5
Απασχολούμενη στην παροχή υπηρεσιών.....	6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....	7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....	8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	9

Εάν η μητέρα σας δεν εργάζεται , είναι:

Ανεργη.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

9. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων:

Πατέρας:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	①
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2
Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7

Μητέρα:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	①
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2

Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7
Άλλη σχολή (παρακαλώ προσδιορίστε)	8

10. Οικονομική κατάσταση γονέων:

Το ετήσιο εισόδημα των γονέων σας είναι:

Χαμηλότερο των 3.000.000 δραχμών.....	1
Μεταξύ 3.000.0000 και 5.000.000 δραχμών.....	2
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	3
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	4

11. Α-Εργάζεστε;

Ναι (απαντήστε και το δεύτερο μέρος της ερώτησης).....	1
Όχι (προχωρήστε στην ερώτηση 12).....	2

B- Το ετήσιο εισόδημά σας είναι:

Δεν έχω προσωπικό εισόδημα.....	1
Χαμηλότερο του 1.000.000 δραχμών.....	2
Χαμηλότερο των 3.000.000δραχμών.....	3
Μεταξύ 3.000.000 και 5.000.000δραχμών.....	4
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	5
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	6

12. Πού θα τοποθετούσατε τον εαυτό σας όσον αφορά στην πολιτική σας ιδεολογία ;

Αριστερά.....	1
Κεντροαριστερά.....	2
Κέντρο.....	3
Κεντροδεξιά.....	4
Δεξιά.....	5
Άλλο(παρακαλώ προσδιορίστε)	6
Δεν ξέρω.....	7

1.Όνομα.....ΤΣΟΥΚΑΝΑΣ ΧΡΗΣΤΑΣ.....

2.Φύλο(Κυκλώστε τον αριθμό δίπλα από την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει)

Ανδρας.....①
Γυναίκα.....2

3. Χρονολογία γέννησης.....31/8/1977.....

4. Τόπος κατοικίας μέχρι τα 18

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....⑤

5. Τόπος κατοικίας σήμερα

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....⑤

6.Διάρκεια διαμονής στον ανωτέρω τελευταίο τόπο κατοικίας: MONIMA.....

7.Έτος σπουδών.....2η ΠΤΥΧΙΔ.....

8. Επάγγελμα γονέων:

Πατέρας:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....3
Υπάλληλος γραφείου.....4
Έμποροι / Πωλητές.....5
Απασχολούμενος στην παροχή υπηρεσιών.....6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....⑧
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....9

Εάν ο πατέρας σας δεν εργάζεται , είναι:

Ανεργος.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

Μητέρα:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....	1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....	2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....	3
Υπάλληλος γραφείου.....	4
Έμποροι / Πωλητές.....	5
Απασχολούμενη στην παροχή υπηρεσιών.....	6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....	7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....	8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	9

ΟΙΚΙΑΚΑ

Εάν η μητέρα σας δεν εργάζεται , είναι:

Ανεργη.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

9. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων:

Πατέρας:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2
Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7

Μητέρα:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2

Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7
Άλλη σχολή (παρακαλώ προσδιορίστε)	8

10. Οικονομική κατάσταση γονέων:

Το ετήσιο εισόδημα των γονέων σας είναι:

Χαμηλότερο των 3.000.000 δραχμών.....	1
Μεταξύ 3.000.000 και 5.000.000 δραχμών.....	2
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	3
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	4

11. Α-Εργάζεστε;

Ναι (απαντήστε και το δεύτερο μέρος της ερώτησης).....	1
Όχι (προχωρήστε στην ερώτηση 12).....	2

B- Το ετήσιο εισόδημά σας είναι:

Δεν έχω προσωπικό εισόδημα.....	1
Χαμηλότερο του 1.000.000 δραχμών.....	2
Χαμηλότερο των 3.000.000δραχμών.....	3
Μεταξύ 3.000.000 και 5.000.000δραχμών.....	4
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	5
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	6

12. Πού θα τοποθετούσατε τον εαυτό σας όσον αφορά στην πολιτική σας ιδεολογία ;

Αριστερά.....	1
Κεντροαριστερά.....	2
Κέντρο.....	3
Κεντροδεξιά.....	4
Δεξιά.....	5
Άλλο(παρακαλώ προσδιορίστε)	6
Δεν ξέρω.....	7

1.Όνομα... ΣΟΥΡΙΔΟΥΛΑ Δ

2.Φύλο(Κυκλώστε τον αριθμό δίπλα από την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει)

Ανδρας.....1
Γυναίκα2

3. Χρονολογία γέννησης 1979

4. Τόπος κατοικίας μέχρι τα 18

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....5

5. Τόπος κατοικίας σήμερα

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....5

6.Διάρκεια διαμονής στον ανωτέρω τελευταίο τόπο κατοικίας... 23 ...χρόνια...

7.Ετος σπουδών..... Επι...ατυχία

8. Επάγγελμα γονέων:

Πατέρας:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....3
Υπάλληλος γραφείου.....4
Εμποροι / Πωλητές.....5
Απασχολούμενος στην παροχή υπηρεσιών.....6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....9

Εάν ο πατέρας σας δεν εργάζεται , είναι:

Άνεργος.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

Μητέρα:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....	1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....	2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....	3
Υπάλληλος γραφείου.....	4
Έμποροι / Πωλητές.....	5
Απασχολούμενη στην παροχή υπηρεσιών.....	6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....	7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....	8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	9

Εάν η μητέρα σας δεν εργάζεται , είναι:

Άνεργη.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

9. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων:

Πατέρας:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2
Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7

Μητέρα:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2

Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7
Άλλη σχολή (παρακαλώ προσδιορίστε)	8

10. Οικονομική κατάσταση γονέων:

Το ετήσιο εισόδημα των γονέων σας είναι:

Χαμηλότερο των 3.000.000 δραχμών.....	1
Μεταξύ 3.000.0000 και 5.000.000 δραχμών.....	2
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	3
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	4

11. Α-Εργάζεστε;

Ναι (απαντήστε και το δεύτερο μέρος της ερώτησης).....	1
Όχι (προχωρήστε στην ερώτηση 12).....	2

B- Το ετήσιο εισόδημά σας είναι:

Δεν έχω προσωπικό εισόδημα.....	1
Χαμηλότερο του 1.000.000 δραχμών.....	2
Χαμηλότερο των 3.000.000δραχμών.....	3
Μεταξύ 3.000.000 και 5.000.000δραχμών.....	4
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	5
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	6

12. Πού θα τοποθετούσατε τον εαυτό σας όσον αφορά στην πολιτική σας ιδεολογία ;

Αριστερά.....	1
Κεντροαριστερά.....	2
Κέντρο.....	3
Κεντροδεξιά.....	4
Δεξιά.....	5
Άλλο(παρακαλώ προσδιορίστε)	6
Δεν ξέρω.....	7

1.Όνομα.....Γεωργία Ν......

2.Φύλο(Κυκλώστε τον αριθμό δίπλα από την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει)

Ανδρας.....1
Γυναίκα.....2

3. Χρονολογία γέννησης1979.....

4. Τόπος κατοικίας μέχρι τα 18

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....5

5. Τόπος κατοικίας σήμερα

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....5

6.Διάρκεια διαμονής στον ανωτέρω τελευταίο τόπο κατοικίας:.....

7.Έτος σπουδών.....4.....

8. Επάγγελμα γονέων:

Πατέρας:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....3
Υπάλληλος γραφείου.....4
Έμποροι / Πωλητές.....5
Απασχολούμενος στην παροχή υπηρεσιών.....6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....9

Εάν ο πατέρας σας δεν εργάζεται , είναι:

Άνεργος.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

Μητέρα:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....	1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....	2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....	3
Υπάλληλος γραφείου.....	4
Έμποροι / Πωλητές.....	5
Απασχολούμενη στην παροχή υπηρεσιών.....	6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....	7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....	8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	9

Εάν η μητέρα σας δεν εργάζεται , είναι:

Άνεργη.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

9. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων:

Πατέρας:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2
Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7

Μητέρα:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2

Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7
Άλλη σχολή (παρακαλώ προσδιορίστε)	8

10. Οικονομική κατάσταση γονέων:

Το ετήσιο εισόδημα των γονέων σας είναι:

Χαμηλότερο των 3.000.000 δραχμών.....	1
Μεταξύ 3.000.0000 και 5.000.000 δραχμών.....	2
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	3
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	4

11. Α-Εργάζεστε;

Ναι (απαντήστε και το δεύτερο μέρος της ερώτησης).....	1
Όχι (προχωρήστε στην ερώτηση 12).....	2

B- Το ετήσιο εισόδημά σας είναι:

Δεν έχω προσωπικό εισόδημα.....	1
Χαμηλότερο του 1.000.000 δραχμών.....	2
Χαμηλότερο των 3.000.000δραχμών.....	3
Μεταξύ 3.000.000 και 5.000.000δραχμών.....	4
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	5
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	6

12. Πού θα τοποθετούσατε τον εαυτό σας όσον αφορά στην πολιτική σας ιδεολογία ;

Αριστερά.....	1
Κεντροαριστερά.....	2
Κέντρο.....	3
Κεντροδεξιά.....	4
Δεξιά.....	5
Άλλο(παρακαλώ προσδιορίστε)	6
Δεν ξέρω.....	7

1.Όνομα.....Δημήτριος.....

2.Φύλο(Κυκλώστε τον αριθμό δίπλα από την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει)

Ανδρας.....①
Γυναίκα.....2

3. Χρονολογία γέννησης.....1978.....

4. Τόπος κατοικίας μέχρι τα 18

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....④
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....5

5. Τόπος κατοικίας σήμερα

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....⑤

6.Διάρκεια διαμονής στον ανωτέρω τελευταίο τόπο κατοικίας:.....3 έτη.....

7.Έτος σπουδών.....3^ο.....

8. Επάγγελμα γονέων:

Πατέρας:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....3
Υπάλληλος γραφείου.....4
Έμποροι / Πωλητές.....⑤
Απασχολούμενος στην παροχή υπηρεσιών.....6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....9

Εάν ο πατέρας σας δεν εργάζεται , είναι:

Άνεργος.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

Μητέρα:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....	1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....	2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....	3
Υπάλληλος γραφείου.....	4
Έμποροι / Πωλητές.....	5
Απασχολούμενη στην παροχή υπηρεσιών.....	6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....	7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....	8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	9

Εάν η μητέρα σας δεν εργάζεται , είναι:

Άνεργη.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

9. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων:

Πατέρας:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2
Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7

Μητέρα:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2

Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7
Άλλη σχολή (παρακαλώ προσδιορίστε)	8

10. Οικονομική κατάσταση γονέων:

Το ετήσιο εισόδημα των γονέων σας είναι:

Χαμηλότερο των 3.000.000 δραχμών.....	1
Μεταξύ 3.000.000 και 5.000.000 δραχμών.....	2
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	3
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	4

11. Α-Εργάζεστε;

Ναι (απαντήστε και το δεύτερο μέρος της ερώτησης).....	1
Όχι (προχωρήστε στην ερώτηση 12).....	2

B- Το ετήσιο εισόδημά σας είναι:

Δεν έχω προσωπικό εισόδημα.....	1
Χαμηλότερο του 1.000.000 δραχμών.....	2
Χαμηλότερο των 3.000.000δραχμών.....	3
Μεταξύ 3.000.000 και 5.000.000δραχμών.....	4
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	5
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	6

12. Πού θα τοποθετούσατε τον εαυτό σας όσον αφορά στην πολιτική σας ιδεολογία ;

Αριστερά.....	1
Κεντροαριστερά.....	2
Κέντρο.....	3
Κεντροδεξιά.....	4
Δεξιά.....	5
Άλλο(παρακαλώ προσδιορίστε)	6
Δεν ξέρω.....	7

1.Όνομα.....Ελευθερίου.....

2.Φύλο(Κυκλώστε τον αριθμό δίπλα από την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει)

Ανδρας.....1
Γυναίκα2

3. Χρονολογία γέννησης1978.....

4. Τόπος κατοικίας μέχρι τα 18

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....5

5. Τόπος κατοικίας σήμερα

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....5

6.Διάρκεια διαμονής στον ανωτέρω τελευταίο τόπο κατοικίας:.....ΑΘΗΝΑ - 40 έτη.....

7.Έτος σπουδών.....40.....

8. Επάγγελμα γονέων:

Πατέρας:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....3
Υπάλληλος γραφείου.....4
Έμποροι / Πωλητές.....5
Απασχολούμενος στην παροχή υπηρεσιών.....6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....9

Εάν ο πατέρας σας δεν εργάζεται , είναι:

Ανεργος.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

Μητέρα:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....	1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....	2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....	3
Υπάλληλος γραφείου.....	4
Έμποροι / Πωλητές.....	5
Απασχολούμενη στην παροχή υπηρεσιών.....	6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....	7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....	8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	9

Εάν η μητέρα σας δεν εργάζεται , είναι:

Ανεργη.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

9. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων:

Πατέρας:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2
Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7

Μητέρα:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2

Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7
Άλλη σχολή (παρακαλώ προσδιορίστε)	8

10. Οικονομική κατάσταση γονέων:

Το ετήσιο εισόδημά των γονέων σας είναι:

Χαμηλότερο των 3.000.000 δραχμών.....	1
Μεταξύ 3.000.000 και 5.000.000 δραχμών.....	2
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	3
Ανω των 10.000.000 δραχμών.....	4

11. Α-Εργάζεστε;

Ναι (απαντήστε και το δεύτερο μέρος της ερώτησης).....	1
Όχι (προχωρήστε στην ερώτηση 12).....	2

B- Το ετήσιο εισόδημά σας είναι:

Δεν έχω προσωπικό εισόδημα.....	1
Χαμηλότερο του 1.000.000 δραχμών.....	2
Χαμηλότερο των 3.000.000δραχμών.....	3
Μεταξύ 3.000.000 και 5.000.000δραχμών.....	4
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	5
Ανω των 10.000.000 δραχμών.....	6

12. Πού θα τοποθετούσατε τον εαυτό σας όσον αφορά στην πολιτική σας ιδεολογία ;

Αριστερά.....	1
Κεντροαριστερά.....	2
Κέντρο.....	3
Κεντροδεξιά.....	4
Δεξιά.....	5
Άλλο(παρακαλώ προσδιορίστε)	6
Δεν ξέρω.....	7

1.Όνομα.....Π.Σ.....

2.Φύλο(Κυκλώστε τον αριθμό δίπλα από την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει)

Ανδρας.....1
Γυναίκα(2)

3. Χρονολογία γέννησης1980.....

4. Τόπος κατοικίας μέχρι τα 18

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....(4)
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....5

5. Τόπος κατοικίας σήμερα

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....(5)

6.Διάρκεια διαμονής στον ανωτέρω τελευταίο τόπο κατοικίας: 4...χρόνια.....

7.Έτος σπουδών.....4^ο.....

8. Επάγγελμα γονέων:

_____ Πατέρας:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....3
Υπάλληλος γραφείου.....Τ.ρ.α.π.ε.ξ.ι.κ.ός.....(4)
Έμποροι / Πωλητές.....5
Απασχολούμενος στην παροχή υπηρεσιών.....6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....9

Εάν ο πατέρας σας δεν εργάζεται, είναι:

Άνεργος.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

Μητέρα:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....	1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....	2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....	3
Υπάλληλος γραφείου - <i>Τραπεζίτης</i>	4
Έμποροι / Πωλητές.....	5
Απασχολούμενη στην παροχή υπηρεσιών.....	6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....	7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....	8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	9

Εάν η μητέρα σας δεν εργάζεται, είναι:

Άνεργη.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

9. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων:

Πατέρας:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2
Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7

Μητέρα:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2

Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7
Άλλη σχολή (παρακαλώ προσδιορίστε)	8

10. Οικονομική κατάσταση γονέων:

Το ετήσιο εισόδημα των γονέων σας είναι:

Χαμηλότερο των 3.000.000 δραχμών.....	1
Μεταξύ 3.000.000 και 5.000.000 δραχμών.....	2
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	3
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	4

11. Α-Εργάζεστε;

Ναι (απαντήστε και το δεύτερο μέρος της ερώτησης).....	1
Όχι (προχωρήστε στην ερώτηση 12).....	2

B- Το ετήσιο εισόδημά σας είναι:

Δεν έχω προσωπικό εισόδημα.....	1
Χαμηλότερο του 1.000.000 δραχμών.....	2
Χαμηλότερο των 3.000.000δραχμών.....	3
Μεταξύ 3.000.000 και 5.000.000δραχμών.....	4
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	5
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	6

12. Πού θα τοποθετούσατε τον εαυτό σας όσον αφορά στην πολιτική σας ιδεολογία ;

Αριστερά.....	1
Κεντροαριστερά.....	2
Κέντρο.....	3
Κεντροδεξιά.....	4
Δεξιά.....	5
Άλλο(παρακαλώ προσδιορίστε)	6
Δεν ξέρω.....	7

1. Ονομα ΜΑΡΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

2. Φύλο(Κυκλώστε τον αριθμό δίπλα από την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει)

Ανδρας.....1
Γυναίκα(2)

3. Χρονολογία γέννησης 27/4/80

4. Τόπος κατοικίας μέχρι τα 18

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....(3)
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....5

5. Τόπος κατοικίας σήμερα

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....(5)

6. Διάρκεια διαμονής στον ανωτέρω τελευταίο τόπο κατοικίας:..... 3 Χρόνια

7. Έτος σπουδών..... Γ'

8. Επάγγελμα γονέων:

Πατέρας:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....3
Υπάλληλος γραφείου.....4
Έμποροι / Πωλητές.....5
Απασχολούμενος στην παροχή υπηρεσιών.....6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε)..... ΚΡΕΟΠΩΛΗΣ.....9

Εάν ο πατέρας σας δεν εργάζεται , είναι:

Ανεργος.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

Μητέρα:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....	1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....	2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....	3
Υπάλληλος γραφείου.....	4
Έμποροι / Πωλητές.....	5
Απασχολούμενη στην παροχή υπηρεσιών.....	6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....	7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....	8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε)... <u>ΟΙΚΙΑΚΑ</u>	9

Εάν η μητέρα σας δεν εργάζεται , είναι:

Ανεργη.....	①
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

9. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων:

Πατέρας:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	②
Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7

Μητέρα:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	②

Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7
Άλλη σχολή (παρακαλώ προσδιορίστε)	8

10. Οικονομική κατάσταση γονέων:

Το ετήσιο εισόδημα των γονέων σας είναι:

Χαμηλότερο των 3.000.000 δραχμών.....	①
Μεταξύ 3.000.000 και 5.000.000 δραχμών.....	2
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	3
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	4

11. Α-Εργάζεστε;

Ναι (απαντήστε και το δεύτερο μέρος της ερώτησης).....	①
Όχι (προχωρήστε στην ερώτηση 12).....	2

B- Το ετήσιο εισόδημά σας είναι:

Δεν έχω προσωπικό εισόδημα.....	1
Χαμηλότερο του 1.000.000 δραχμών.....	②
Χαμηλότερο των 3.000.000δραχμών.....	3
Μεταξύ 3.000.000 και 5.000.000δραχμών.....	4
Μεταξύ 5.000.000 και 10.000.000 δραχμών.....	5
Άνω των 10.000.000 δραχμών.....	6

12. Πού θα τοποθετούσατε τον εαυτό σας όσον αφορά στην πολιτική σας ιδεολογία ;

Αριστερά.....	①
Κεντροαριστερά.....	2
Κέντρο.....	3
Κεντροδεξιά.....	4
Δεξιά.....	5
Άλλο(παρακαλώ προσδιορίστε)	6
Δεν ξέρω.....	7

1. Όνομα Βία Χ.

2. Φύλο(Κυκλώστε τον αριθμό δίπλα από την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει)

Ανδρας.....1
Γυναίκα②

3. Χρονολογία γέννησης

4. Τόπος κατοικίας μέχρι τα 18

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....⑤

5. Τόπος κατοικίας σήμερα

Οικισμός με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.....1
Οικισμός με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους.....2
Πόλη με πληθυσμό από 10.000 έως 100.000 κατοίκους.....3
Πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.....4
Αθήνα – Θεσσαλονίκη.....⑤

6. Διάρκεια διαμονής στον ανωτέρω τελευταίο τόπο κατοικίας:.....

7. Έτος σπουδών...3^ο.....

8. Επάγγελμα γονέων:

Πατέρας:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....3
Υπάλληλος γραφείου.....④
Έμποροι / Πωλητές.....5
Απασχολούμενος στην παροχή υπηρεσιών.....6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....9

Εάν ο πατέρας σας δεν εργάζεται , είναι:

Άνεργος.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

Μητέρα:

Επιστημονικά Επαγγέλματα.....	1
Ανώτερα διοικητικά στελέχη.....	2
Ελεύθερος επαγγελματίας.....	3
Υπάλληλος γραφείου.....	4
Έμποροι / Πωλητές.....	5
Απασχολούμενη στην παροχή υπηρεσιών.....	6
Γεωργοί/ Κτηνοτρόφοι / υλοτόμοι/αλιείς κλπ.....	7
Τεχνίτες /Εργάτες / Χειριστές μεταφορικών μέσων.....	8
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	9

Εάν η μητέρα σας δεν εργάζεται , είναι:

Άνεργη.....	1
Συνταξιούχος.....	2
Εισοδηματίας.....	3
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε).....	4

9. Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων:

Πατέρας:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2
Μερικές τάξεις του Γυμνασίου(εξατάξιο).....	3
Απόφοιτος Γυμνασίου(εξατάξιο)/απόφοιτος Λυκείου.....	4
Πτυχιούχος Ανώτερης Σχολής.....	5
Πτυχιούχος Ανώτατης Σχολής.....	6
Μεταπτυχιακές Σπουδές.....	7

Μητέρα:

Καμία μόρφωση ή μερικές τάξεις του Δημοτικού.....	1
Απόφοιτος Δημοτικού.....	2